

T. C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**TÜRK KARA KUVVETLERİNDE ÖNEMLİ DEĞİŞİM
VE GELİŞMELER (1950-2000)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd.Doç. Dr. Sezgin GÜÇLÜAY

HAZIRLAYAN

Hayati KARA

ELAZIĞ – 2007

T. C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**TÜRK KARA KUVVETLERİNDE ÖNEMLİ DEĞİŞİM
VE GELİŞMELER (1950-2000)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez.... / ... / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun.... / ... / tarih ve ... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

ÖZET

Türk Kara Kuvvetlerinin tarihi, Türk tarihinin bütün evrelerini kapsamaktadır. Tarihimiz; Türk Kara Kuvvetlerinin geçirdiği evrelerle, elde ettiği başarılarla adeta şekillenmiştir. Milleti meydana getiren unsurlar belirgin olmasına rağmen, ocak olarak tabir ettiğimiz askerlik mesleği, ilk yıllardan günümüze kadar Türk gençlerini aynı çatı, aynı amaç etrafında eğiterek yoğurmuş ve onlara bir ve beraber olabilme ile millet olabilme bilincini kazandırmıştır. Bugün de Türk Silahlı Kuvvetleri aynı işlevini sürdürmeye devam etmektedir.

İslamiyet öncesi Türk ordularının başarılarında etken olan belirgin özellikleri; Orduyu oluşturan askerlerin üstün savaşçı vasıfları, atın sağladığı sürat ve uzun menzil, demir madeninin sağladığı vurucu güç, maharetle uygulanan savaş taktikleri ve Türk toplumundaki birlik beraberlik ve dayanışma ruhunun orduya olumlu yönde yansımaları şeklinde belirtmek mümkündür. Türklerin İslamiyet öncesi askeri üstünlükleri ve askeri sistemleri, bir çok ülke ordusuna örnek oluşturmuştur. İslamiyet sonrasında ise, bu üstünlük, Osmanlı'nın son dönemlerine kadar devam ettirilmiştir.

Osmanlı'nın külleri üzerinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu hem tarihimiz, hem de Kara Kuvvetlerinin tarihinin eşsiz bir safhasıdır. Cumhuriyet Döneminde, ordumuz imkanlar ölçüsünde yeniden yapılandırılmıştır. İkinci Dünya savaşına girilmemiş, ancak, güçlü bir ordu savaş süresince hazır edilmiştir. Kore savaşı ve Kıbrıs savaşları, Türk Kara Kuvvetlerinin kendisine görev verildiğinde, ülkemizin menfaatlerini başarıyla koruyabileceğinin iki belirgin örneğidir.

Türk Kara Kuvvetleri, ülkemizdeki ve dünyadaki gelişmelere paralel olarak vazifesini, yapısını ve elindeki silah araç gereçleri sürekli sorgulamakta, günün şartlarına uygun, ülkemizin güvenliğinin her durum ve her şartta sağlayabilecek şekilde gücünü muhafaza etmektedir. Bunu yaparken, elindeki kaynakları ve imkanları azami verimli kullanmak için çaba sarf etmektedir. Türk Kara Kuvvetlerinin, bu güne kadar olduğu gibi bundan sonra da, kendisine verilecek görevleri, milletimizin kendisine olan güvenini sarsmayacak şekilde yerine getireceği değerlendirilmektedir.

ABSTRACT

Turkish Ground Forces exist in all of the stages of Turkish History. Our history is almost formed by the development and cusses of Turkish Ground Forces. Although the items that put together the nation is clear, the army, which is known as the home, teach the Turkish young the ability of being together and being a nation for the same goal from the beginning. Today, Turkish Ground Forces still continue this responsibility.

The special aspects of the Turkish Army before the Islam is listed as the superior fighting skills of the soldiers, speed and the large distances made available by the horse, the striking effect of the iron, well applied fighting tactics and the positive effect of the Turk's being together on the army. The superior military system of the Turks before the Islam was a model for many countries army. After the Islam, this superiority continued up to the last periods of the Ottoman Empire.

The foundation of Republic of Turkey on the ashes of the Ottoman Empire is a peerless page of Turkish and Turkish Ground Forces History. In the republic period, our army is reconstructed using the opportunities of that time. Turks did not join to the World War II but a powerful army is maintained during this war. Korea and Cyprus wars are the two obvious examples that show Turkish Ground Forces can protect the benefits of our nation if the mission is given to it.

Turkish Ground Forces examine continuously its mission, structure and weapons at hand parallel to the developments and it keeps its power in order to protect our country in all conditions appropriate to today's stipulations. While performing these actions, it tries to use the available sources very efficiently. It is considered that Turkish Ground Forces will complete all the missions with full success as it did in the past without upsetting the confidence of our nation.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖNSÖZ.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII
TABLO VE ŞEKİLLER.....	X
KONU VE KAYNAKLAR.....	XI

GİRİŞ

1. İslamiyet Öncesi Türk Ordusu.....	1
1.1. İlk Askeri Teşkilatın Ortaya Çıkışı.....	2
1.2. İslamiyet Öncesi Türk Ordusunda Eğitim.....	7
1.3. Türklerde At ile Demirin Önemi ve Kullanılan Silahlar.....	10
2. İslamiyet Sonrası Türk Kara Kuvvetleri.....	21
2.1. Türklerin İslamiyete Girişi.....	21
2.2. Selçuklu ve Osmanlı Döneminde Ordu.....	22
2.3. Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Ordu(1923-1950).....	38

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK KARA KUVVETLERİNDE ÖNEMLİ DEĞİŞİM VE GELİŞMELER (1950-2000)

1.1.1950’li Yıllarda Küresel Güvenlik.....	48
1.2. Marshall Yardımı	52
1.2.1. ABD Yardımının Kara Kuvvetlerine Etkileri.....	57
1.2.2. NATO’nun Ortaya Çıkışı.....	59
1.3. Kore Savaşı ve Türk Kara Kuvvetleri.....	59

1.4. NATO Üyeliği Sonrası Türk Kara Kuvvetleri.....	64
1.5. 1960-1990 Dönemi Kara Kuvvetleri.....	71
1.5.1. Teşkilat.....	71
1.5.2. Eğitim.....	82
1.5.3. İdari ve Lojistik Hususlar.....	85
1.6. Modernizasyon ve Yeniden Yapılanma(1990-2000).....	92
1.6.1. Teşkilat.....	93
1.6.2. Eğitim.....	94
1.6.3. Yeniden Yapılanma Çalışmalarının Mali Boyutu.....	98
1.6.4. Personelde Azaltma ve Seferberlik Sisteminde Yenilenme.....	103
1.7. NATO ve Türk Kara Kuvvetlerinde 1990 Sonrası Değişim.....	110

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKA VE BAZI AVRUPA ÜLKELERİ KARA KUVVETLERİNDEKİ GELİŞMELER

2.1. ABD Kara Kuvvetlerindeki Gelişmeler.....	113
2.2. Rusya Federasyonu Kara Kuvvetlerindeki Gelişmeler.....	115
2.3. Alman Kara Kuvvetlerindeki Gelişmeler.....	118
2.4. İngiliz Kara Kuvvetlerinin Gelecekteki Yapısı.....	121
2.5. Fransız Kara Kuvvetlerindeki Gelişmeler.....	122
2.6. Yunanistan Kara Kuvvetlerindeki Gelişmeler.....	123
SONUÇ.....	126
EKLER	149
KAYNAKÇA.....	169

ÖNSÖZ

Türk Kara Kuvvetleri (TKK)'nde meydana gelen, 1950-2000 dönemindeki belli başlı değişim ve gelişmelerin neler olduğu kapsamında; öncelikle ve özet olarak 1950 yılına gelinceye kadar, Kara Kuvvetlerimizin geçirdiği evrelere ana hatlarıyla değinilecek, askerliğin kültürümüzdeki yeri belirlenecek ve devamında 1950 yılından günümüze doğru bir yolculuğa çıkılacaktır.

Bu Yüksek Lisans Tezinden amaç, Kara Kuvvetleri Komutanlığı (KKK)'nın ağırlıklı olarak 1950-2000 döneminde geçirdiği önemli değişim ve gelişmeleri ele almak, günümüzdeki ve gelecekteki TKK.lerinin yapılanmasına ışık tutabilmektir. Devletin bir çok kurumu gibi, Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) bir ana unsuru olan ve silahlı gücümüzün en önemli bölümünü oluşturan, inceleme konumuz TKK, tarihi boyunca milletimizi her türlü tehlikeden korumak için üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. Ülkesini ve ulusunu koruma ve kollama görevini yerine getirirken de sürekli bir değişim ve gelişim içinde olmuş, bu yönüyle de devletin bir çok kurumuna önderlik etmiştir.

Halkımızın içinden çıkan TSK; erkek nüfusu, askerlik yükümlülüğü kapsamında belirli periyotlarla bünyesinde eğitmekte, askerdeki vatandaşlarımızın eşleri, anneleri, nişanlıları ve kız kardeşleri de bu dönemlerde Silahlı Kuvvetlerimizle bir şekilde irtibatta olmaktadır. Ülkemizin her yöresinde, insanlarımızın askerlik anılarıyla dolu olmasının nedeni budur. Dolayısı ile askerlik mesleği, halkımızla en geniş kapsamda irtibatta ve ilişkide olan mesleklerin başında gelmektedir. Çalışmam esnasında, bana yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım sayın Yrd. Doç. Dr. Sezgin GÜÇLÜAY Hanımefendi'ye teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

KISALTMALAR

AAM	Atatürk Araştırma Merkezi
AKKA	Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması
AKM	Atatürk Kültür Merkezi
ASELSAN	Askeri Elektrik ve Elektronik Sanayi
ATASE	Askeri Tarih ve Stratejik Etüt
BAB	Batı Avrupa Birliği
BİO	Barış İçin Ortaklık
BİOEM	Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi
DTCF	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
DzKK	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
EDOK	Eğitim ve Doktrin Komutanlığı
Genkur	Genelkurmay
GTT	Geri Tepmesiz Top
GPS	Global Mevki Tayin Sistemi
GZPT	Geliştirilmiş Zırhlı Personel Taşıyıcı
İSAF	Uluslar arası Güvenlik Yardım Kuvveti
KKHB	Kara Kuvvetleri Haber Bülteni
KKK	Kara Kuvvetleri Komutanlığı
LTD	Limited

MLRS	Çok Namlulu Roket Sistemi
NATO	Kuzey Atlantik Örgütü
NBC	Nükleer Biyolojik Kimyasal
OECD	Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
OHAL	Olağanüstü Hal
REMO	Reorganizasyon ve Modernizasyon
SSDF	Savunma Sanayi Destekleme Fonu
SSM	Savunma Sanayi Müsteşarlığı
TKK	Türk Kara Kuvvetleri
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TSKGV	Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
USEE	Uluslar Arası Stratejik Etütler Enstitüsü
ZMA	Zırhlı Muharebe Aracı
ZPT	Zırhlı Personel Taşıyıcı

TABLO VE ŞEKİLLER

Tablo-1: Cumhuriyet Dönemi Belli Başlı Savunma Sanayi Teşebbüsleri.....	45
Tablo-2: Türk Ordusunda Askeri Rütbelerin Eski ve Yeni Türkçe Karşılıkları.....	46
Tablo-3: TSK.nin Personel Durumu.....	90
Tablo-4: AKKA Sonucu Türkiye'ye Yönelik Silah Transferleri.....	90
Tablo-5: Türkiye-Yunanistan-BDT'nun Silah Karşılaştırması.....	91
Tablo-6: Envantere 1992 Yılından Sonra Giren Silahlar.....	93
Tablo-7: MSB Bütçelerinin Genel Bütçeye Oranları.....	100
Tablo-8: Yıllar İtibarı İle MSB Bütçeleri	100
Tablo-9: Savunma Harcamaları.....	101
Tablo-10: MSB Bütçesinin 1990,1991, ve 1993 Yılı Kurumsal Dağılımı.....	101
Tablo-11: 1991 Yılı Ülkelerin Savunma Bütçeleri (Milyar \$).....	102
Tablo-12: Ülkelerin Asker Başına ve Km2 Başına Düşen Savunma Harcamaları.....	103
Tablo-13: Önemli Silah Sistemlerinin Yıllara Göre Sayısı (2004-2010).....	125

KONU VE KAYNAKLAR

1. Konu

Kara Kuvvetleri Komutanlığı, bütün olarak veya bölümler halinde ülkemizde inceleme konusu olarak pek ele alınmamıştır. Bu konuda yapılan çalışmalar bir elin parmakları kadar sayılıdır. Askerlik mesleği, önsözde de belirtildiği gibi toplum yaşantımızda önemli bir yeri olan ve tarihimizde de etken olan bir meslek dalıdır. Öyle ki ilk yıllarda Türkler, askerliğe meslek gözüyle bakmamış, herkes, kız çocukları dahil asker gibi yetiştirilmiş, hayata hazırlanmıştır. Çünkü ilk Türk toplumlarında, toplumun güvenliğinin, sürülerin ve otlakların güvenliğinin, yaşamın güvenliğinin sağlanması, askeri teşkiller oluşturmayı, toplumu asker gibi yetiştirmeyi zorunlu kılmıştır. Bu sayede Türkler asker millet olarak da nam salmıştır. Askerlik teşkilleri içinde değişik aile ve boylardan gelerek yer alan askerler, ortak bir amaç etrafında birleşerek, ilk yıllardan günümüze kadar millet olma bilinci ve şuuruna bu sayede erişmişlerdir. Bu bilinçle ve üstün askerlik yetenekleri sayesinde Türkler, tarihte bir çok sıkıntının ve zorluğun üstesinden gelmişlerdir. Bunun en son örneği eşsiz bir başarı olan milli mücadelemiz ve yeni bir devletin kuruluşudur.

Kültürümüzde baskın bir yeri olan askerlik mesleğinin araştırmacılar tarafından itibar görmemesinin nedenleri üzerinde durulmalıdır. Askerlik mesleğinin toplumumuz tarafından kapalı bir kutu olarak görülmesi, bir takım askeri kaynaklara erişmede karşılaşılan güçlükler ile bazı askeri konularda gizliliğin ön plana çıkması, bu nedenlerden bazıları olarak kabul edilebilir. Toplum yaşantımız, müzikten folklorla kadar, askerlik ve kahramanlık öğeleriyle süslüdür. Bunların araştırma ve inceleme konusu yapılmasının, Silahlı Kuvvetlerimize olumlu katkıları olacağı değerlendirilmektedir. Türk Kara Kuvvetlerinin 1950 yılından itibaren 2000' li yıllara kadar geçirdiği önemli gelişim ve değişimleri konu olarak seçmemizin diğer bir nedeni de bu düşüncedir.

Türk Kara Kuvvetleri ilk kuruluş yılı olan M.Ö 209 yılından günümüze kadar geçirdiği evreler incelenirken, siyasi olaylardan ziyade, askeri yapılanmalardaki değişim ve gelişmeler üzerinde durulmuştur. Konunun geniş olduğunun bilincinde olunmakla beraber , bütünü ortaya koyabilmek açısından bunun gerekli olduğu kanısına varılmıştır. Askerlik ve Silahlı Kuvvetler hakkında yapılan çalışmaların bir takım ön yargıları, yanlış bilgileri ortadan kaldıracığı ve halkımızın Silahlı Kuvvetler'e karşı var olan samimi hislerini kuvvetlendireceği değerlendirilmektedir.

Tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de ülkeler ,güvenliklerini sağlamayı birinci öncelikli konu olarak görmektedirler.Güvenlik sağlanmadan , iç ve dıştan ülkeye gelecek tehlikeler önlenmeden , bir ülkede huzur içerisinde , diğer hizmetleri halka götürmenin ve faaliyetleri yürütmenin imkanı olmadığı ortadadır. Güvenlik sağlamanın maliyetini düşürmek de ülkelerin temel sorunlarındanıdır. Her ülke kendi güvenliğine yönelik tehditleri göz önüne alarak ve ekonomik imkanlarını gözetenek, etkin bir silahlı kuvvet oluşturma gayretindedir.

Bu güne kadar dünyada global bir güvenlik sağlanamamıştır.Dolayısıyla maliyetini düşünmeden güvenlik sağlayıcı tedbirler almak zorunluluk olarak kalmaya devam etmektedir.Tehditlerle orantılı etkin bir Kara Kuvvetleri oluşturmanın yolu, mevcut kaynakları verimli kullanmaktan, savunma harcamalarında tasarruf sağlamaktan ve ortak güvenlik kuruluşlarına üye olmaktan geçmektedir. Oluşturulan silahlı kuvvet sürekli modernizasyona da tabi tutulmalıdır. Bu nedenle ülkeler savunma sanayilerini kendi öz kaynakları ile kurup idame ettirmek suretiyle dışa bağımlılıklarını da en aza indirmeye çalışmaktadırlar.

Bununla beraber çalışma esnasında, Kara Kuvvetleriyle ilgili kaynaklara ulaşmada ve ulaşılan kaynaklardaki bilgilerin bazılarını olduğu gibi vermekte güvenlik nedeni ile sıkıntılar bulunduğundan, genel değerlendirilmelerde bulunulmuştur.

2. Kaynaklar

Daha önce bahsedildiği gibi Kara Kuvvetlerindeki önemli değişim ve gelişmeleri (1950-2000) ortaya koyarken, başlangıçtan 1950 yılına kadar gelen kaynaklarda ve kaynaklarda geçen bilgileri aktarmada herhangi bir zorlukla karşılaşılmamıştır.Ancak 1950-1990 dönemini ve özellikle 1990 sonrası dönemini içeren kaynak ve bilgilerin aktarılmasında güçlükler yaşanmıştır. Bunun yanında, bir çok kütüphane ve açık kaynaktan askerlikle ilgili bilgilerin kısıtlı bulunması da karşılaşılan diğer bir güçlük olmuştur.

Özellikle Elazığ ili içinde mevcut kütüphaneler taranmıştır. (İl Halk Kütüphanesi, Fırat Üniversitesi Kütüphanesi, 8. Kolordu Komutanlığı Kütüphanesi) Ağırlıklı olarak bu kaynaklardan İslamiyet öncesi ve sonrası Türk Ordusu bölümlerinde istifade edilmiştir.

Ankara ilindeki kütüphanelerden Milli Kütüphanedeki kaynaklardan yine tezin giriş bölümü için istifade edilebilmiştir. Genelkurmay Merkez Kütüphanesi, ATASE Başkanlığı

Kütüphanesi ile Kara Kuvvetleri Komutanlığı Kütüphanesindeki kaynaklardan ağırlıklı olarak yararlanılmıştır. Ayrıca, Silahlı Kuvvetler Dergisi'nin bütün sayıları taranmış, özellikle tezimizle ilgili makalelerden istifade edilmiştir. Diğer ülke Silahlı Kuvvetleri hakkındaki bilgiler ile NATO hakkındaki bilgiler için ise, Kara Kuvvetleri Karar Destek Bültenlerinde yayınlanan çeviri makalelerden yararlanılmıştır.

Bahattin ÖGEL, Şerafettin TURAN ve İbrahim KAFESOĞLU'nun eserlerinden kültürümüzde askerliğin yerini tespit ederken istifade edilmiştir. Bu konudaki diğer kaynaklar ise Laszlo RASONYI'nın Türk Devletlerinin Batı'daki Varisleri ve İlk Müslüman Türkler eserleri ile Rene GROUSSET'in Bozkır İmparatorlu eserleridir.

Hakk ARİS'in "Türk Silahlı Kuvvetleri" ve "Türk Kara Kuvvetleri" eserleri ile Şeref OĞUŞ /Şeref KANAT'ın Kara Kuvvetleri Tarihi adlı eseri, Silahlı Kuvvetler ile ilgili değerli bilgiler içermektedir.

Ayrıca, YÖK Tez Dokümantasyon Merkezinde konuyla ilgili tezlere de ulaşılmıştır. Araştırma eserlerden özellikle Erol IŞIKÇI'nın Profesyonel Ordu Sistemi Hakkında Görüşlerin Tespiti, Zekeriya TÜRKMEN'in Mütareke Döneminde Ordu ve Yeniden Yapılanma ile Yalçın DİKER'in TSK.lerinde Yenilenme Yapılanma Çalışmaları isimli araştırmalarından da istifade edilmiştir.

GİRİŞ

Türk milletinin tarihi, yeryüzünde tarihi en eski milletlerin başında gelmektedir. Her milletin tarihinde üzüntü duyulabilecek olaylar ve bölümler olabildiği gibi, övünç kaynağı olan ve gurur duyulan bölümler de mevcuttur. Tarihte beraber yaşanılan bu olaylar bütünü, bir topluluğu millet yapan temel unsurlardandır. Milletleri müşterek zaferler kadar, müşterek sefaletler ve felaketler de yaratmıştır. Kurtuluş savaşı ile Türkiye Cumhuriyeti bunun en son örneğidir¹.

TKK.nin, tarihi gelişimini, tarihsel köklerini ve toplumumuzdaki yerini ortaya koyabilmek için uzun yıllarda oluşan bu tarihsel birikimi² irdelemek ile işe başlanılacaktır. Tarihi ve kültürel birikimden söz ettiğimizde ve askerliğin bu kültür içindeki yerini belirleme aşamasında, kültür kavramının kısaca ne olduğunu ve hangi anlama geldiğini ortaya koymalıyız. Taylor'a göre Kültür ya da uygarlık; insanın, toplumun üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek ve göreneklerle her türlü beceri ve alışkanlıklarını içeren karmaşık bir bütündür³.

Turan'ın⁴ tanımladığı kültür * asla değişmeyen bir kalıp olmadığı gibi tarihin akışı içerisinde oluşan, gelişen ve değişen bir kavramdır. Basitçe bu tanımdan bile yola çıktığımızda bir ülkenin ordusunun, kendi milletinin, kültürünün bir parçası olduğu ve o kültürden güç alarak beslendiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Bu nedenledir ki, kendi milletinin bireylerinden oluşan orduların niteliği ve değeri daha yüksek olmaktadır. İnsanın kültürü oluşturma aşamasında diğer canlılardan farklı olan özelliği şöyle vurgulanmaktadır. Yalnız insandır ki bu dünyada; sesini söze, sözünü sözcüğe, sözcükleri sözlüğe, sözlüğü yazıya, yazıyı resme, resmi musikiye, musikiyi notaya, notayı sanata, sanatı savaşa ve savaşı sanata dönüştürebilir⁵.

1. İslamiyet Öncesi Türk Ordusu

TKK.lerinin bilinen en eski tarihinden başlayarak İslamiyet öncesi dönemi özet olarak ele almanın, günümüz TKK.nin durumunu ortaya koyabilmek için önemli olduğu

¹ Bahattin Ögel, *Türk Tarihinde Millet ve Ordu Bütünleşmesinin Nedenleri*, Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler 2, Genkur. ATASE Yayınları, Ankara, 1983, s.228.

² Mevlüt Bozdemir, *Türk Ordusunun Tarihsel Kaynakları*, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s.1.

³ Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi, (Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2002, s.16; Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991, s.101.

⁴ Turan, s.17.

* Kültür, bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her tür dil, duygu, düşünce, inanç, sanat ve yaşayış öğelerinin tümüdür.

⁵ Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991, s.319.

değerlendirilmektedir. İslamiyet öncesi dönem başlığı altında Türklerin askerliğe bakışı, toplumsal yaşam tarzı, askerlik sistemi olarak diğer milletlere Türklerin tesirleri, kullandıkları ilk savaş aletlerinin özellikleri, askeri başarılarının altında yatan etkenleri incelenerek; imkanlar ölçüsünde kültürümüzdeki askerliğin izleri sürülmeye çalışılacaktır.

1.1. İlk Askeri Teşkilatın Ortaya Çıkışı

Çok köklü ve eski bir geçmişe sahip olan Türk kültür ve siyasi yaşamı içerisinde askerlik, asker ve ordu kavramları, hiç şüphesiz çok önemli bir yer tutmaktadır. İslamiyet öncesi Türk Ordusu, o çağın şartları ve içinde bulunulan coğrafyanın gereği, sadece kara birliklerinden oluşmakta idi. TSK.nin temelini teşkil eden TKK, ilk defa teşkilatlı bir şekilde, Asya Hun İmparatoru Mete tarafından kurulmuş ve Mete'nin tahta çıktığı M.Ö.209 yılı, TKK.nin kuruluş yılı olarak kabul edilmiştir⁶. Asya Hun İmparatorluğu* tarihte kurulan ilk merkezi Türk Devleti idi. Dolayısıyla, ilk Türk Kara Kuvveti olarak da, Hun Devletinin Ordusu kabul edilmektedir.

Eski Türk Ordusu'nda en büyük askeri birlik 10 bin kişilik kuvvetti. Bu birliğe tümen adı veriliyordu. Tarihte ilk kez bu ordu 1000'li, 100'lü, ve 10'lu olmak üzere teşkilatlandırılmış ve başlarına ayrı ayrı kumandanlar tayin edilmişti. Böyle bir yapılanmada Tümenbaşı, Binbaşı, Yüzbaşı, Onbaşı olmak üzere kumandanlar görev yapmaktaydı⁷. İmparator Mete tarafından tespit edilen bu 10'lu sistem içerisinde ordu, Doğu ve Batı olmak üzere iki ana komutanlığa ayrılmıştı. Bu her iki bölgede 12 Tümen bulunmaktaydı. Askerler ailelerden, boylardan, alınarak rasgele bu teşkilatın içine konmakta ve komutanlar merkezden atanmakta idi. Ordunun komutanı Hakandı. Doğu ve Batı bölgeleri için iki ana komutan (Orun) tayin olunurdu. Doğu bölgesini veliaht komuta ederdi. Başkomutanlığı Hakan temsil ederdi⁸.

M.Ö. 203 yılında Hun Ordusunun, Çin Ordusu'nu Pe-Teng Kalesi etrafında 400 bin atlıdan oluşan bir ordu ile kuşattığı⁹ tarihi kayıtlarda geçmektedir. Ayrıca bu atların yönlere göre dört ayrı renk grubunda olduğu da belirtilmektedir. Hunların bu 10'lu ordu

⁶ Şeref Kanat, Şeref Oğuş, *Türk Kara Kuvvetleri Tarihi*, K.K.Basımevi ve Basılı Evrak Depo Müdürlüğü, Ankara, 1996, s.1.

* Asya Hun İmparatorluğunun tarihinin M.Ö.318 yılında başladığı kabul edilmekte ve bu tarih M.Ö. 350 yıllarına kadar götürülmektedir. Detaylı bilgi için bakınız: İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002, ss.59-68.

⁷ İbrahim Durmuş, *Eski Türklerde Askeri Kültür*, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Yıl:124, Sayı:385 Ankara, 2005, s.14; Kanat, Oğuş, s.1.

⁸ Durmuş, ss.1-2.

⁹ Durmuş, s.13.

sisteminin kendilerinden sonraki Türk Devletleri'nde ve Müslüman devletlerde de benzer şekilde taklit edildiği, Cermen ve Bizans ordularında bile Avrupa Hun Devleti'nin askeri teşkilatından etkilenerek süvari birlikleri teşkil edildiği ve kullanıldığı, ileride ifade edilecektir.

Asya'nın en doğu ucundan, Avrupa'nın hemen hemen en batısına kadar olan çok geniş bir coğrafyada, değişik isimlerde birçok Türk Devleti hüküm sürmüş, egemenlik kurmuştur. Bu başarılarda, güçlü ve eğitilmiş orduların, bu orduları oluşturan bireylerin yetişme tarzlarının, örf adetlerinin, inanışlarının, toplumdaki adalet anlayışının ve yaşam tarzlarının da etkisinin olacağı değerlendirilmektedir.

Hunlar'da ve diğer Orta Asya Türk Devletleri'nin hemen hepsinde, her Türk savaşçı durumunda bulunduğu ve askerliğe özel bir meslek gözüyle bakılmadığından, devamlı askerlerden kurulu ordular bulunmuyordu¹⁰. Türklerde eğitim, çocukken başlıyordu. Zaten bozkırın sert tabiat şartları, sürüler, otlaklar ve yağmurlar için girişilen savaşlar, şahsını, ailesini ve malını korumak isteyen herkesi asker olarak yetiştiriyordu. Çocuklar koyunlara binip, kuşlara, gelinciklere ve farelere ok atarlardı¹¹. Yine Arap Edebiyatı'nın usta yazarlarından Cahiz'in* Türkler hakkındaki gözlemleri şöyledir¹²:

“Türk; vahşi hayvana, kuşa, havadaki hedefe, insana, çömeltilmiş veya yere konmuş hayvan şeklindeki hedeflere (mankenlere), avının üzerine pike yapan kuşa ok atar. O, hayvanını hızla sürdüğü halde, öne, arkaya, sağa ve sola, yukarıya ve aşağıya ok atar.”

Bu konuda verilebilecek başka bir örnek 1029–1070 yılları arasında yaşamış yine bir Arap aydını olan Sait-İbn Ahmet'in “Kitap Tabakat al-Ummân” adlı eserinde Türkler hakkında söyledikleridir¹³:

“Türkler sayı olarak çok kalabalık bir millettir ve devlet olarak çok kudretli bir imparatorluk kurmuşlardır. Yayıldıkları alan çok geniştir. Müslüman dünyası civarında Horasan'dan Çin'in batı bölgelerine, Hindistan'ın kuzeyinden, kuzey bölgelerinin insan yaşamayan sınırlarına kadar geniş arazileri işgal etmektedirler. Kendilerini gösterdikleri

¹⁰ Kanat, Oğuş, s.1.

¹¹ Kanat, Oğuş, s.2.

* Miladi 775–870 yılları arasında yaşamış Arap Edebiyatının usta yazarı. 370 eser yazmış, bunlardan 90 tanesi zamanımıza kadar gelebilmiştir. Detaylı bilgi için bakınız: Hüseyin Işık, Yabancı Gözüyle Türkler ve Türk Ordusu, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1995, s.8.

¹² Işık, s.9.

¹³ Işık, ss.3-4.

alan savaşçılıktır. İyi savaşmak, iyi silah kullanmak, onların başarılı oldukları bir sanattır ve bu konuda doğa üstü yeteneklidirler ve bu alanda taktik bilgilere sahiptirler. Kılıç kullanmada, ok ve cirit atmada çok ustadırlar.

Yukarıdaki tespitler Türk insanının askeri karakterini ortaya koymaktadır. Türklerin belirgin savaşçı özellikleri; dörtmala giden at üzerinde kendinden emin bir şekilde öne, arkaya, sağa, sola dönebilme, yay çekip ok atabilme ve hedefi vurabilmeleridir¹⁴. Savaşta kahramanlık göstermeyenlere isim bile verilmezdi¹⁵. Bugün, Anadolu'da hala askerliğini yapmayan toplumda değer verilmemesi ve hatta kız verilmemesi anlayışı, bu geleneğin uzantısı olarak görülmektedir. Türklerde çocukların küçük yaşlardan itibaren çok iyi savaşçı ve asker olarak yetiştirildikleri, herkesin her an savaşa hazır olduğu görülmektedir.

Durmuş'a göre¹⁶ disiplin, bozkır Türk'ünün tüm hayatında ortaya koyduğu bir anlayıştır. Türkler için hayatın gayesi savaştır. Bundan dolayı savaşta gösterilen cesaret ve yararlığa çok kıymet verilirdi ve ön planda tutulurdu. Toplumun içerisinde önemli bir yeri olan kadınların da cesaret ve kahramanlık göstermeleri beklenirdi. Türk toplumunda, kadınlar da savaş ve mücadeleye hazırlanır ve eğitilirlerdi. Bu kapsamda kadınlar da ata binmekte, ok atmakta, at üstünde kargı savurmakta ve düşmanla savaşmaktaydılar. Hatta düşman öldürmeden evlenememekteydiler.

Anadol'a göre¹⁷ Mete zamanında ordu 400 bin atlı asker gibi yüksek bir mevcuda sahipti.* Savaşa giden 10 bin mevcutlu tümenin oluşturulduğu her boy bölgesi gerisinde, malları ve kalanları korumak üzere 2 bin kişilik bir kuvvet bırakılması, belirtilen bu geri bölge kuvvetleri içinde, kadın savaşçıların ve askerlerin de olabileceği kanısını uyandırmaktadır¹⁸. Daha sonraki dönemlerde, Selçuklu, Osmanlı ve en son Kurtuluş Savaşında, Türk kadını erkeğinin yanında ve arkasında bir destekleyici güç olarak görmekteyiz. Kadınlarımıza, mal, can ve çocuklarını koruma gücünü veren, Türklerin en eski aile ve topluluk gelenekleridir diyebiliriz¹⁹. Erkeği ve kadınıyla savaşçı olarak ve asker gibi yetiştirilen Türk Milleti'nde kadının, böylece, ikinci sınıf değil, birinci sınıf birey olduğu görülür. İslamiyet öncesi Türk toplumunda; ahengi, askeri başarıyı, birlik ve

¹⁴ Durmuş, s.7.

¹⁵ Ögel, *Türk Tarihinde...* ss.275–280.

¹⁶ Durmuş, s.10.

¹⁷ Cemal Anadol, *Türkler (Tarihe Hükmeden Millet)*, Kamer Yayınları, İstanbul, s.94; Ali Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, TTK Yayınları, Ankara, 2001, s.158.

* Bu rakam Avrupa Hun İmparatorluğunda 500–700 bin arası atlı kuvvettir.

¹⁸ Oğuş, Kanat, s.1.

¹⁹ Ögel, *Türk Tarihinde...*, s.227.

beraberliği, kadın erkek ilişkilerini de düzenleyen temel toplum kurallarının sağladığını söylemek mümkündür. Bu kuralların aynı zamanda, o devrin ordusunun niteliğinin ortaya çıkarılmasına da yardımcı olacağı değerlendirilmektedir. Taşağıl, Göktürklerde uygulanan temel toplum kuralları ve yaptırımlarında* kadınlara da özel yer verildiğini ifade etmektedir.²⁰

Eski Türk topluluklarında devlet teşkilatı kurulu yerlerde ceza işlerinin kesin hükümlere bağlanması yani suçun devletçe takibata uğraması toplulukta kan gütme geleneğine yer bırakmıyordu²¹. Hukuk kuralı niteliğindeki bu toplum kurallarının İslamiyet öncesi Türk ordusuyla ilişkisi tarih ve hukuk bağlamında ele alınmıştır. Konumuz, Türk ordusunun tarihi gelişim çizgisini takip etmek olmasına rağmen o dönemdeki toplumun yapısı ve kuralları ile meşgul olmamızın nedeni, bir orduyu içinden çıkmış bir milletin yapısından ve kültüründen soyutlayarak incelemenin mümkün olmadığıdır. Bir ordunun değeri, kendi milletinin değeri ve yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Yukarıda bir bölümünden bahsettiğimiz kurallar bütünü dediğimiz Türk Töresi'nin²² uygulandığı bir toplumda, zina, hırsızlık, öldürme, yaralama, vatana ihanet gibi temel suçların olma ihtimalinin çok düşük olacağı ortadadır. Bu gün için çok katı gibi görünen bu kuralların, uygulandığı çağda son derece ileri ve çağdaş olduğu, ahlâklı ve disiplinli bir toplum yaratmak için önemli olduğu değerlendirilmektedir. Toplumdaki bu disiplin anlayışının Türk Ordu Teşkilatına ve yapısına da yansımaları olağandır.

Türk aile yaşantısından ve toplum kurallarından ve yapısından sonra, eski Türk inanç sisteminden de kısaca bahsedilerek, toplumsal yapının yanı sıra inancın da askeri teşkilattaki etkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Hunlarda, bir nevi tek Tanrılı dinlere tekabül eden, Gök Tanrı İnancı vardı²³. Türkler, disiplinli hayatları ve toplum düzenleri yüzünden, Tek Tanrı düşüncesine çok erken çağlarda erişmişlerdi²⁴. İnanç ve

* Göktürklerde temel toplum kuralları ve yaptırımlar şöyle tespit edilmiştir: Zina yapan evlilerin cezası idam, Adam öldürme idam, Çocukken hırsızlık yapanların kafası kesilir. Bu suçtan babalar da sorumlu tutulur ve kesilen çocuğun kuru kafasını hayatı boyunca boyunda taşımak zorunda kalırdı. (Anadol, s.196.) Soygun yapan, bağlı at çalan idam, Genç kızları aldatanlar ağır şekilde mal ile tazminat ödemek zorunda bırakıldıktan sonra o kızla mutlaka evlenmesi gerekirdi" Irza tecavüz en ağır suç sayılırdı. Bu da bazen iki taraf arasında uzlaşma olmazsa idamı gerektirirdi. (Kafesoğlu, s.292.), Adam yaralayanlar, yaranın derecesine göre mal mülk ödemek suretiyle suçlarını tanzim ederdi, At ve koyun çalanlar, on katından fazlasını ödemeye mahkum edilirdi., Diğer hafif suçlar on günü geçmemek üzere cezalandırılırdı., Vatana ihanet edenler, ordudan kaçanlar ölüme mahkum edilirdi., Ceza işlemleri herkese hiçbir fark gözetmeksizin aynen uygulanırdı.

²⁰ Ahmet Taşağıl, *Göktürkler (Türkler)*, Cilt:2 Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.40.

²¹ Kafesoğlu, s.292.

²² Töre; Devletin ve milletin kuruluş düzeni ve işleyişidir. (Ögel, *Türk Tarihinde...*, ss.469-470.)

²³ Mehmet Niyazi, *Türk Devlet Felsefesi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2001, s.190.

²⁴ Ögel, *Türk Tarihinde...*, s.697.

düşüncelerdeki birlik, toplumda da dirlik ve düzen doğurmuştu. Ayrıca, Türklerdeki bu inanç sistemi, düşünceleri de törpülemiş ve fikirleri tek amaca doğru yöneltmişti²⁵. Tek tanrılı dinlerin, ancak yüksek içtimai seviyeye erişmiş milletlerde görüldüğü göz önüne alındığında, Türklerin erken devirlerden itibaren yüksek bir toplumsal yapıya kavuştuklarını ileri sürmek mümkündür.

Türklerde Tek Tanrı İnancı onları; -nasıl gökyüzünde Tanrı bir taneyse, yer yüzünde de bütün milletlerin başında bir tane Hakan olmalıdır. Bu da Türk Hakanı olmalıdır.- düşüncesine götürmüştür. Böylece, Tek Tanrı İnancı, Türklerde *Cihan Hâkimiyeti Ülküsü*'nün oluşmasına sebep olmuştur. Bu ülkünün uygulama cephesini ise; güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar her yeri Türk idaresi altına almak imkânlarının aranması ve zorlanması²⁶ şeklinde tanımlamak mümkündür. Osmanlılar dâhil, hemen bütün dirayetli Türk devletlerince, yerine getirilmesi zorunlu bir vazife sayılan bu Cihan Hâkimiyeti Ülküsü, şüphesiz birçok tarihi teşebbüs sonucu, Türk psikolojisinde derin yer ederek, hem destan ve efsanelerimize, hem de tarihi kayıtlarımıza yansımıştır. Örneğin, Uygurca Oğuz Kaan Destanı içinde Oğuz Kaan, “*Gök olsun çadırımız, güneş de bayrağımız*” demek suretiyle; halkına, bu ülkü doğrultusunda hedef göstermekte ve bir amaç vermektedir²⁷.

İslamiyet öncesi inanç sisteminin sonucu olarak Türkler, savaşta ölmeyi onurlu, hasta ölmeyi ise, utanılacak bir olay²⁸ olarak kabul etmişlerdir. İlk Türk Devletlerinin Hakanlarının ve Ordusunu oluşturan askerlerinin yüce bir ruh haliyle hareket etmelerinin ve çok geniş bir coğrafyada, Orta Asya'nın en doğusundan Avrupa'nın en batısına kadar, peş peşe ve birbirinin devamı devletler kurmalarının açıklaması bu olsa gerek. Ayrıca akın ve iskân; Türk tarihinde birbirinden ayırt edilemeyen iki iş ve harekettir. Akınla birlikte elde edilen yeni topraklara, kitle halinde Türk toplulukları yerleştirilerek sınırlar pekiştiriliyordu²⁹.

İlk defa büyük Hun İmparatoru Mete (M.Ö.209–174) tarafından uygulanan onlu teşkilat daha sonraki Türk devletlerinin ordularında da aynen taklit edilmiştir. İslam Devletlerinin Orduları ile Germen ve Bizans Ordularında da benzer teşkilatların kurulduğu

²⁵ Ögel, *Türk Tarihinde...*, s.699.

²⁶ Kafesoğlu, s.254.

²⁷ Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, Cilt: II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s.161.

²⁸ Bozdemir, s.21.

²⁹ Ögel, *Türk Tarihinde Millet Ordu Bütünleşmesinin Nedenleri*, s.225.

görülmektedir. Bu gün dünya ordularında ve bizim ordumuzda uygulanan teşkilat yapısı ve komuta yapısı da bu onlu sisteme dayanmaktadır. Tehlike ortaya çıktığı zaman çok kısa sürede* toplanabilen bu ordudaki onlu teşkilat sayesinde; değişik ve birbirini tanımayan, ayrı aile ve aile gruplarına ait askerlerin, aynı askeri teşkilat ve aynı amaç etrafında birleşmeleri sonucunda, insan gruplarından ve halk yığınlarından bir millet yaratılması sağlanmıştır. Bu nedenlerle Türklerde halk ordu; orduda da halk idi³⁰. Bu gün bile, ülkenin her yerinden askere gelenler, aynı birliklerin çatısı altında birbirine kaynaşmakta, silah arkadaşlığı dediğimiz bu birliktelik sonucunda vatandaşlarımızın bir ve beraber olmaları, aynı milletin ferdi olma şuurları pekiştirilmektedir. Askerlik bittikten sonra da değişik yollarla silah arkadaşlığı bir ömür sürdürülmektedir.

1.2. İslamiyet Öncesi Türk Ordusunda Eğitim

Ordunun eğitimi konusu, tarih boyunca bütün orduların halletmesi gereken en önemli sorunlarından biri olmuştur. Günümüzde de eğitilmiş olmayan, kendini savaş şartlarına hazırlamayan orduların, başarılı olmaları mümkün değildir. Hunlardan itibaren eski Türk Devletleri'nin ordularında, her ne kadar askerler, birey olarak nitelikli, inanış ve düşünce olarak vatan ve milletlerine bağlı ve kahraman yapıda olsalar da, belirtilen miktarlarda kalabalık orduları, bir düzen içinde, savaşta yönetebilmek için, topluca eğitim ve savaş provalarının yapılmasına da ihtiyaç olacağı açıktır. Bu kapsamda; Bozkır Türk Halkına sürekli başarılar sağlayan başlıca hususlardan biri de aynı zamanda savaş hazırlığı vasfında olan, daimi spor hareketleri idi. Ata binmek, ok atmak herkesin tabii meşgalelerindendi. Hatta kadınların bile benzer spor oyunlarına katıldıkları (futbol, golf ve polo gibi benzer nevi) ve Göktürkler zamanında bu oyunların Çin'e de yayıldığı tespit edilen hususlardandır³¹. Bunun yanında Türklerin, Bozkır'da Nisan ve Mayıs aylarında, ilk gök gürlemesi ile başlayan sazlı, türkölü, eğlenceli bahar bayramlarında tertipleedikleri at yarışları ve çeşitli müsabakalar dışında yaptıkları en mühim faaliyet avcılıktı. Bilhassa binlerce vahşi ve zararlı hayvanın telef edilmesi ile sonuçlanan süre avları gerçek birer savaş manevrası mahiyetini taşıyordu. Çin kaynaklarına göre M.Ö. 62 yılında Hun

* Atlı baskınlar, bir saat gibi, kısa bir süre içinde olur ve sonuçlandırılır. Bu sebeple Türk Ailesi, her an için dikkatli olmak zorunda idi. Türklerin bir çeyrek saat içinde, uyanıp, atlanıp yerlerini almaları gerekiyordu. Detaylı bilgi için bakınız: Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, s.661.

³⁰ Ögel, *Türk Kültürünün...*, s.660.

³¹ Kafesoğlu, s.287.

İmparator'unun idaresinde tertiplenen böyle bir sürekle avına 100 bin süvari katılmıştı. Diğer bir sürekle avında yaklaşık 350 km.lik bir alan kuşatılmıştı³².

Çok geniş bir alanda yüz binlerle ifade edilen, süvarilerin katılımıyla gerçekleştirilen bu sürekle avları, bu günkü orduların gerçekleştirdiği çok geniş kapsamlı tatbikat ve manevralara benzetilebilir. Bu manevralarda ve yapılan savaşlarda karışıklığın ve gürültünün önlenmesi, orduda disiplinin sağlanması ile ilgili örnekler dikkat çekicidir. Askeri birliklerde ve disiplinli toplumlarda emirler tek bir ağızdan verilir. Türklerin özellikle göç ve akınlar sırasında çok disiplinli davrandıkları bazı tarihçiler tarafından tespit edilmiştir. Süryani Mikail'e göre³³ Türkler, karışıklığa ve gürültüye meydan vermeden ilerleyen, duran, her zaman sessizliği seven ve uzun konuşmalardan hoşlanmayan bir millettir. Görüldüğü gibi, nitelikli ve kalabalık asker kitleleri, sessizce ve disiplin içinde yapılan sürekle avlarıyla, savaş senaryoları içinde yetiştirilmektedir. Bu uygulama bu günkü bakış açısı ile orduyu gerçek anlamda savaşa hazırlayan geniş kapsamlı bir tatbikat ve toplu eğitim örneğidir.

Türkler, yardımlaşmayı ve dayanışmayı esas alan örnek bir aile yaşantısı sürmekteydi. Toplumda birlikte yaşantı, sıkı ve adaletli kurallarla düzenlenmişti. İnançlar, onların savaşçılıklarını pekiştiriyordu. Küçüklükten itibaren alınan askeri eğitimler, fertlerin niteliklerini arttırmaktaydı. Dolayısıyla, oluşturulan orduların başlangıçta diğer ordulardan üstünlükleri göze çarpılmaktaydı. Bunun yanında Türk ordularının asıl başarılarının altında, onların savaşlarda maharetle uyguladıkları bazı taktikler yatmaktaydı. Büyük çoğunlukla okçu süvarilerden kurulu Türk savaş birlikleri, at dolayısıyla sağlanan sürat sayesinde, ağır hareketli ve sıkı saflar halinde kütle muharebesi yapan yabancı ordular karşısında üstünlük kazanıyordu³⁴. Bu ordunun savaşta uyguladığı temel taktiklerden biri, Turan Taktiği* dir. Kendi taktiklerini uygulamak için ordularını daima taarruz esasına göre düzenleyen ve eğiten Türkler'in savaşında en belirgin özellik, düşman cephesinde şaşkınlık yaratan baskın şeklindeki taarruzlardı. Kurt Oyunu isimli taktiğin esası; kaçıyor gibi geri çekilerek düşmanı çembere almak ve pusu kurulan bölgeye getirerek düşmanı imha etmektir.

³² Kafesoğlu, s.288.

³³ Aktaran: Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, s.451.

³⁴ Ögel, *Türk Kültürünün*., s.286.

* Kurt Oyunu da denir. Sahte ric'at ve pusu esasına dayanır. Detaylı bilgi için bakınız: Kafesoğlu, s.286.

Türkler Bozkır devresi boyunca kazandıkları büyük savaşların çoğunda, üstün bir fiziki gücü ve fevkalade kuvvetli bir iç organizasyonu ve disiplini gerektiren bu taktiği tatbik etmişlerdir. Hatta daha sonraki çağlarda kazanılan büyük zaferlerde* de aynı taktik başarıyla uygulanmış ve sonuçta çok kısa sürede zafere ulaşılmıştır. Turan taktiğinden bağımsız olarak, fakat onunla dolaylı olarak alakalı, Türklerin eskiden beri uyguladıkları harp stratejilerinin iki esası bulunmaktaydı. Bunlar Keşif seferleri (yelme) ve yıpratma savaşları idi. Önce, ele geçirilmesi planlanan ülkeler küçük müfrezelerle gözden geçirilir, Akıncılarla düzenli keşif seferleri düzenlenirdi. Hunlar tarafından Orta Avrupa'nın zaptı ile Oğuzlar tarafından ön Asya'nın fethi buna örnek olarak gösterilebilir. Müspet sonuç alınan keşiflerden sonra, yıpratma harekâtına girişilirdi. Bu harekâta küçük Akıncı Müfrezelerine ilave olarak, daha kalabalık süvari birlikleriyle düşmanın önemli merkezlerine; düşmanın yığınaklarına, yiyecek depolarına, yol kavşaklarına, saldırılar düzenlenir ve düşman takatsiz düşürülünceye kadar bu harekâta devam edilirdi. Bu harekâtlar esnasında hasım tarafın moralini bozmak maksadı ile çeşitli korkunç ve inanılmaz rivayetlerin yayılması ihmal edilmezdi. Bu yöntem günümüz ordularında da savaşta uygulanan bir yöntemdir. Savaşta uygulanan ana taktik olan Turan Taktiği ile belirttiğimiz yardımcı taktikler (Keşif Seferleri ve Yıpratma Savaşları) yanında tespit edilen diğer taktik ve teknik olarak da; Türk ülkesini emniyete almak ve ani baskınları önlemek için alınan tedbirler ile düşmanla arada emniyet için boş arazi bırakma yöntemini sayabiliriz. Türkler, ülkelerini emniyette tutmak ve ani baskınları önlemek üzere, etrafa gözcüler dikerler ve uygun yerlere, erken haber almayı sağlayan, içinde daimi nöbetçilerin bulunduğu ateş kuleleri inşa ederler ve ayrıca hudut boylarında belirli genişlikte, insandan ve askerden arındırılmış arazi bırakırlardı. Bu, Türk'lerin müdafaa tertiplerinden biri gibi görünmektedir³⁵. Mete'nin böyle bir araziye düşmana vermemesi, Attila'nın 448 yılında Bizanslılarla yaptığı bir barış antlaşmasında, Tuna'nın güneyinde 5 günlük mesafeyi kaplayan arazinin boşaltılmasını şart koşması, buna örnek olarak gösterilebilir. Macarlardaki Giyepü Elve denilen sistemin de bu müdafaa tertibatının devamı olduğu söylenebilir³⁶.

Turan taktiğinin uygulanmasına kolaylık, basitlik ve çeviklik getiren diğer etken de, atların renginden istifade etme yöntemidir³⁷. Ordu Turan Taktiğini atların rengine göre, 4 bölüm halinde tertiplenerek uygulardı. Bu tertip içerisinde, doğuda baklakırı, batıda kır,

* Detaylı bilgi için bakınız: [1071:Malazgirt (EK-1), 1396:Niğbolu (EK-2), 1526:Mohaç (EK-3) vb.]

³⁵ Kafesoğlu, ss.286-288.

³⁶ F. Ehard, *Macaristan Tarihi*, Ankara, 1949, s.41.

³⁷ Kanat, Oğuş, s.3.

kuzeyde doru, güneyde kula renkli* atlar bulunurdu. Yürüyüşler esnasında zamanla Kale Nizamı denilen dörtlü ilerleme şekli kullanılırdı. Mete, Tatung-fu Meydan Savaşı'nda at rengine göre birliklerini tertipleyerek Çinlileri kuşatmış ve büyük bir yenilgiye uğratmıştır. Atları renklerine göre tertiplenmekten maksat, ülkenin çeşitli kesimlerinden gelen tümenler arasında koordinasyonu sağlayarak, sevk ve idareyi kolaylaştırmaktı. Bu sistem Uygurlar başta olmak üzere, diğer Türk boyları tarafından da kullanılmıştı.

1.3. Türklerde At ve Demirin Önemi ve Kullanılan Silahlar

Ferdi ve toplu olarak, iyi seviyede eğitilmiş ilk Türk Ordusunun en büyük özelliklerinden birisi de atlı olmasıdır. Atın başlangıçtan daha sonraki devirlere kadar ordudaki işlevinden, özelliğinden, eğitilmesinden ve yetiştirilmesinden bahsedilecektir. At uzun yıllar, milletimizi ve ordumuzu bir coğrafyadan diğerine götürmüş, egemenliğin ve gücün adeta sembolü olmuştur. Ordumuza, 1940'lı yıllarda motorlu taşıtlar girmeye ve atın yerini almaya başlamıştır. Bu gün sadece sembolik bir süvari birliği dışında orduda at bulunmamaktadır. Türk tarihinin ilk evresi, Avrasya'nın Bozkır** bölgesinde cereyan etmiştir. Bozkır şartlarının ve ikliminin; Türk yaşayışına, düşünce tarzına, inancına ve dünya görüşüne, örf ve adetlerine, kısaca kültürüne tesir ettiği bazı tarihçilerimiz tarafından dile getirilmiştir. Kültürün oluşmasında çevre ve coğrafyanın yanında insan ve cemiyetin etkisi de söz konusudur. Türkler aynı coğrafyada uzun yıllar yaşayarak ve kendi özelliklerini de katarak kendilerine has bir kültür yaratmışlardır. Buna Bozkır Kültürü ismi verilmiştir. Bozkır Kültürünü, en saf şekli ile bir Türk Kültürü kabul etmek de mümkündür. Bazı uzmanların ise Bozkır Kültürünü; Atlı Kültür, Göçebe Kültürü veya Atlı Göçebe Kültürü şeklinde ifade ettikleri görülmektedir³⁸. Tarımdan ziyade, besiciliğe elverişli olan Bozkır sayesinde Türkler o devrin sürat aracı atı evcilleştirmiş, hayvan yetiştirmiş, ata binen ilk kavim olmuşlardır³⁹. Yerleşik kültürlerde, iktisadi açıdan, köylü yalnız kendi ailesine yetecek kadar toprak parçası ile ilgilenirken Bozkır insanı yüz binlerce hayvanın dağıldığı geniş otlakları düşünmek zorunda idi. Yerleşik kültür insanının dünyası, sadece evi ve tarlası idi. Daima yeni otlaklar için bir iklimden diğerine koşan bozkırlının tecrübesi artmış, ufku genişlemiştir. Yerleşik kültürdeki hareketsiz sakin hayata

* Gövdesi sarı veya kirli sarı renkte, yele, kuyruk ve bacağın alt kısmındaki kılların koyu renkte olduğu at rengi. Bu renkte olan at. Detaylı bilgi için bakınız: (*Türkçe sözlük*, T D K, Ankara, 2005, s.1248).

** Bozkırlar çöl değildir, yılda aldığı yağmur miktarı 550 mm.nin altına düşmeyen ve çok yerde 500 metreden yüksek rakımlı yaylalardır. Türk Bozkır kültürünün geliştirildiği bölge Altay Dağları-Sayan Dağlarının güneybatı düzlükleri bölgesidir. Rakımı 500- 1000 metredir. Bol otlakları, besiciliğe çok elverişli, hatta kuru ziraate imkân verir ölçüde rutubetli bir yayla durumundadır.

³⁸ Kafesoğlu, ss.213-214.

³⁹ Gülçin Çandarlıoğlu, *Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü*, Türkler Cilt:2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.207.

karşılık, Bozkır Kültüründe canlılık vardı. Kalabalık sürüleri uzak otlaklara sevk etmek, hastalıklardan korunmak, su için mücadele etmek, sürü ve sahiplerinin emniyetini sağlamak, hep tecrübe isteyen işlerdi. Sürü sahipleri daha iyi korunabilmek, düşmanlara karşı daha kuvvetli olmak amacıyla birleşmeye başladılar. Bu topluluklar gittikçe büyüyerek devlet teşkilatına kadar gidildi. Yerleşik kültürün* ilk zamanlarında daha ziyade aile içi haklar yürürlükte iken Bozkır insanı mücadelecı ve savaşçı nüfus ile toplulukların bir arada huzurlu yaşayabilmeleri için karşılıklı saygı, sevgi, anlayış içinde bir hak ve adalet düzenine inanıyordu. Böylece bir hukuki nizam doğmuştur.

Zaman zaman Türkler yerleşik hayata (Çinliler gibi) geçmek istemiştir. Bilge Kaan, Çin'de olduğu gibi Türk ülkesinde de şüphesiz savunma maksatlı, şehirleri surlarla çevirtmek, hisarlar yaptırmayı düşünmüştür. Tonyukuk** buna itiraz ederek; *“Bunlar olmamalı. Biz ömrünü sulu ve otlu bozkırlarda geçiren bir milletiz. Bu hayat bizi daima bir harp egzersizi içinde tutmaktadır. Göktürklerin sayısı, Çinlilerin yüzde biri bile değildir. Başarılarımız yaşayış tarzımızdan ileri gelir. Kuvvetli zamanlarımızda ordular sevk eder, akınlar yaparız, zayıf isek bozkırlara çekilir mücadele ederiz. Eğer kale ve surlar içine kapanırsak, Çin orduları bizi kuşatır, ülkemizi kolayca istila eder”*⁴⁰ demiştir. Türklerde uzun süre surlarla çevrili şehirlere rast gelinmemesi, bu tavsiyelerin dikkate alındığını göstermektedir. Buraya kadar yapılan açıklamalar sonucunda; Bozkır Kültürü'nün, Atlı Göçebe Kültürü olduğunu ve ata dayandığını ileri sürmek mümkündür.

Atın evcilleştirilip üzerine binilmesi, insanlık ve kültür tarihinde çok ileri bir hamleyi⁴¹ teşkil etmektedir. Atı ehliileştirmek ve umumiyetle hayvan yetiştirmek gibi medeniyet tarihindeki çok mühim bir safha, Türklerin ataları ile yakından ilgili bulunmaktadır. Atın ehliileştirilmesi ve atlı-çoban kültürünün ortaya konması ilk Türklerle bağlanabilir. İnsanlık tarihinde ulaşılan bu başarı kavimlerin ve diğer kültürlerin gelişmesinde fevkalade neticeler doğurmuştur. Tarihi bağlantıların gösterdiği gibi büyük devlet esası için gerekli şartlar ancak bu sayede belirebilmiştir⁴². Orta Asya'da oturan ve

* Eski çağlarda ilk kültürlerde, kendi bölgelerinin şartları içinde, özlülük kazanacaklarından, orman kavimleri asalak kültürü (avcılık, devşiricilik), ziraate elverişli yerlerde oturanlar köylü kültürünü (çiftçilik) ortaya koymuşlar, Bozkırdakiler çoban kültürünü (besicilik) meydana getirmişlerdir. Detaylı bilgi için bakınız: Kafesoğlu, s.213.

** Gök-Türk İstiklal Savaşı hazırlıklarından itibaren İlteriş, Kapgan, Bilge zamanlarında devlete 46 yıl hizmet eden, savaşlarında hiç başarısızlığa uğramayan, bilge ve stratejist. Hakanlığın ordusunu, adliyesini tanzimde başta geliyordu. Batılı araştırmacılar tarafından Gök-Türk Bismarc'ı olarak nitelenen devlet adamı. Detaylı bilgi için bakınız: Kafesoğlu, s.125-126.

⁴⁰ Kafesoğlu, s.125.

⁴¹ Kafesoğlu, s.218.

⁴² Kafesoğlu, s.220.

çok eski bir zamanda avcılık hayatından hayvanları ehlileştirmeye geçen ilk kavim Türkler olmuştur. At Türkler tarafından ehlileştirilmiştir ve Türkler ata binen ilk kavim olmuştur. Asya'da ilk at kalıntıları Türk Ana Yurdu bölgesinde bulunmuş ve M.Ö.2500–1700 dönemine tarihlenmiştir. Bir sonraki buluntu yine komşu bölgede M.Ö.1700–1200 tarihine rast gelmektedir⁴³. Atın ehlileştirilmesini takip eden aşama, atın bozkır kültüründe Türkler tarafından binek hayvanı haline getirilmesi ve kısa zamanda da askeri değer kazanması, Bozkır savaşıçılığının temelini oluşturması ve bilinen ilk savaş atı tipinin ortaya çıkmasıdır. Bu savaşçı kavimin etrafa hakim olmaya başlamasıyla da dünya harp tarihinde 350 yıllık savaş atı çağı açılmıştır⁴⁴. Hunlar kendilerinden önce Çin sahasında, henüz hiçbir millet tarafından atlı muharebenin bilinmediği bir çağda kendi tipik kültürleri ile gördükleri zaman elbette savaş atlarını da beraber getirmişlerdir⁴⁵. Türk atının kendine has özellikleri* bulunmaktadır. Selçuklularda askerin eğitimi kadar savaşta kullanılan atların eğitimi de çok önemliydi. Gece at kişnerse büyük bir kusur sayılırdı. Bu biçimde büyük bir özenle beslenen ve yetiştirilen at, artık savaş ve müsabakalara hazır demektir. Bu şekilde yetiştirilen bir at 12 yaşına kadar kullanılabilir⁴⁶. Bu at soğuğa, sıcağa, yağmura ve rüzgâra karşı dayanıklıydı. Nadiren yatmakta, genelde ayakta uyuyordu. Günlük ortalama 300 km. yol gitmekte idi. Günde 300 km. gidebilen atlardan kurulu bir ordunun tesir edebileceği bölgenin genişliğini tasavvur edebilmek, bugün bile heyecanlanmamıza sebep olmaktadır. Türkler, atın hızı ve demirin vurucu gücü sayesinde diğer milletlere üstünlük sağlayabilmiştir⁴⁷.

Çin kaynakları, yalnız Gök-Türk çağında, ayrı adlar altında zikredilen 11 cins Türk atından bahsetmektedirler⁴⁸. At; teşkilat, teçhizat, silah, taktik ve stratejinin asıl unsurudur⁴⁹. M.Ö. 4. asra kadar Çin'de tipik Hun Atlı Kültürü tamamıyla meçhuldü. Çinliler ata binmeyi ancak M.Ö. 300'lerde Asya Hunlarından öğrenmişlerdir⁵⁰. Henüz ayakta durabilecek Hun çocuğunun yanında eğitilmiş bir at bulunurdu. Hunlar at üstünde

⁴³ Kafesoğlu, s.218.

⁴⁴ A Berthelot, *L'Asie Ancienne Centrale et Sud-Orientale D'après Ptolemee*, Paris, 1930, s.22.

⁴⁵ Kafesoğlu, s.219.

* Türk atının ilk vasfı, orta ve bazen küçük boyda olmasıdır. Başu biçimli fakat küçüktür. Kulakları dikkat çekecek derecede küçüktür. Gözleri son derece tesir edici ve canlıdır. Adeta hücumu hazır durumdadır. Ağzı yumuşaktır. Sık ve oldukça uzun yelelidir. Göğsü ve sağrıları kuvvetlidir. Çok süratli ve mukavimdir. Koşma mesafesi ortalama 10 fersah (60 km.) tır. Atın durmadan koşma müddeti, umumiyetle 1 saattir. Yine bir at durmadan bir fersah (6 km.) koşabiliyordu. Yorulmuş bir ata verilen dinlenme süresi bir saat olarak tespit edilmişti. Hızlı bir at 15 fersahlık (90 km.) bir mesafeyi sabahdan kuşluk namazına kadar alıyordu (Kuşluk namazı: kuşluk vakti (günün sabahla öğle arasındaki bölümü) kılınan namaz, *Türkçe Sözlük*, T D K Yayınları, Ankara, 2005, s.1270–1271.)

⁴⁶ Kanat, Oğuş, s.9.

⁴⁷ Durmuş, s.16.

⁴⁸ Kafesoğlu, s.221.

⁴⁹ İlhan, s.355.

⁵⁰ Kafesoğlu, s.219.

yerler, içerler, alışveriş yaparlar, sohbet ederler ve uyurlardı. At başka bir kavmi yalnız sırtında taşıdığı halde, Hun adeta at üstünde ikamet ederdi⁵¹.

Bu tanımlamaların 4. ve 6. yy. bazı batı kaynaklarında geçtiği belirtilmektedir. 7. ve 10. yy. Bizans kaynaklarında da ‘‘Türkler sanki at üstünde doğmuşlardır, yerde yürümesini bilmezler. şeklinde başka bir ifade bulunmaktadır. Türklerin geniş sahalara hükmedebilmeleri, sürat bakımından atın sağladığı üstünlük yanında vurucu silah olarak demir alet ve vasıtalarının onlar tarafından geniş ölçüde kullanılmış olması ile de açıklanabilir. Hun diline ait M.Ö. Çin kaynaklarında muhafaza edilen en eski Türkçe kelimelerden birinin demir (tieh-fa) olduğu belirtilmektedir. Türklerin yerleşikler (çiftçi-köylü) üzerinde kolayca siyasi hakimiyet kurmalarının bir sebebi at ise, diğer sebebi de demirdir. Fetih hareketlerinde asıl rol oynayan madenin silah yapımında kullanılan demir madeni olduğu bugün tereddütsüz kabul görmektedir. Nasıl atı ilk ehlileşiren ve savaş meydanlarında ilk olarak kullanan Türkler olmuşsa, demir madenini de bulan, demir çağını başlatan ve demirden yoğun olarak silah yapanlar yine Türkler olmuştur. Gerçekten Türk siyasi ve sosyal hayatında ata kutluluk derecesinde değer verdiren ve destanlarında, yeminlerinde bağlılığını dile getirdiği demir ve demirciliğe de aynı kutsal mertebeye yükselten bu kültür, Türklerin atalarını diğer topluluklardan çok farklı bir dünya görüşü ve yaşayış tarzına götürmüştür⁵².

At ve demir konusunda buraya kadar bahsettiklerimizin; Türklerin ilk ordularının çok geniş bölgelerde hüküm sürmelerinin ve başarılı olmalarının temel taşlarını oluşturduğunu görmekteyiz. Böylece o devri ve şartlarını, Türklerin insanlık tarihine katkılarını daha kolay idrak etmekteyiz. Türklerin savaşçılık kabiliyetini demir iyice güçlendirmiş, otlak ve su için mücadeleler metanetini artırmış aynı zamanda, huzur içinde yaşayabilmek için insanların karşılıklı saygı ile donanması gerektiğini de öğrenmiş ve bu sayede insan kütlelerini sürekli olarak barış halinde tutabilmek için toplulukta herkes tarafından uyulması zorunlu bir hukuk düşüncesine ulaşılmıştır. Bu, devlet fikrinin doğuşudur. Savaşçılığına, hukuk fikrini ilave eden Türkler, yine at sayesinde, iptidai, uyuşuk yerli kütleleri zihin durgunluğundan kurtararak, insan iradesine sonsuz faaliyet ufukları açan sürat kavramı ve maddi araç olarak sahip bulunduğu demir vasıtası ile kendilerine bağladıkları insanları idare etmek üzere, yeryüzünde ilk siyasi kadroları vücuda

⁵¹ P.Vaczy, *Hunlar Avrupa'da*, İstanbul, 1962, s.91.

⁵² Kafesoğlu, ss.221-225.

getirmiş ve ilk kanun koyucu millet olmuşlardır⁵³. Demir madeninden bahsetmişken, demirden yapılan ve savaşta kullanılan belli başlı silahlardan ve özelliklerinden de bahsetmek faydalı olacaktır.

Türk Ordusunda kullanılan başlıca silahlar ok ve yaydı. Bu silahlar genellikle uzun mesafe silahları olarak kullanılırdı. Ok ve yay bir av aleti olarak eski çağlarda birçok toplulukta görülmüştür. Fakat Türkler ok ve yayı etkili bir savaş silahı haline getirmişler ve kendi muharebe taktikleri için en iyi şekilde değerlendirmişlerdir. Bunların yanında, kullanılan diğer silah ve teçhizat; yakın mesafe silahları kılıç, kama, mızrak ile savunma ve korunma teçhizatı olan zırh, miğfer ve kalkanı belirtmek mümkündür.

Türkler, yayı süratli koşan at üzerinde etkili bir muharebe aracı olarak kullanmak suretiyle uzak mesafeden savaş usulünü, muharebe taktikleri sistemine bir yenilik olarak geliştirmişlerdir. Ok menzili normal olarak 1000–1281 gez / =660–846 metredir. (1 gez =66cm)⁵⁴ Bugün dünya ordularında ortalama bir piyade askerinin elindeki piyade tüfeği tesirli menzilin 400-800 m. arasında değiştiği göz önüne alındığında, kullanılan ok ve yayın içinde bulunduğu çağın şartlarında çok modern ve ileri teknikte bir silah olduğunu kolaylıkla ileri sürmek mümkündür. Türklerin yaptığı oklar, çeşitli bölümlerden oluşuyordu. Okun asıl unsurları; uç, ahşap çubuk ve yelecti. Okun başlığına temren veya başak denilmekteydi. Onun ucuna geçirilen temrenin oyuğu başak borusu adını alıyordu. Ok temreni üzerine de sıırım sarılarak temren sağlamlaştırılıyordu. Oka yelecte de takılıp yapıştırılıyordu⁵⁵. Türklerin kullandıkları oklar, önceleri taş, daha sonra tarihi gelişimi içinde kemik, tunç ve demir uçluydular. Kanca uçlu ve zehre (muhtemelen küçük engerek yılanı zehri) bulanmış ok uçlarının da kullanıldığı ve bu oklara çifte ölüm saçan ok ismi verildiği bilinmektedir. Bunun yanında Hun Hakanı Mete'nin ısıklı vızıldayan okları icat ettiği ve bu okların avda ve savaşta kullanıldığı, düşmana korku verdiği ve bazen haberleşme maksadıyla kullanıldığı yine tespit edilen hususlardandır. Türklerin hayatında ok özel bir yer tutmuş, okçuluktaki gelişimin mucidi Türkler olmuştur⁵⁶. Türkler, hayatlarında okun kendilerine sağladığı avantajdan hareketle, çeşitli boylara dahi Bozok, Üçok, Onok vb. gibi isimler vermişlerdir⁵⁷.

⁵³ Kafesoğlu, s.226.

⁵⁴ Kafesoğlu, s.284.

⁵⁵ Kaşgarlı Mahmut, *Divan-ı Luğat-i Türk*, (1), T D K Yayınları, Ankara ,1991, s.378, 522 (3), ss.220- 223.

⁵⁶ Durmuş, ss.18-20.

⁵⁷ İ. Durmuş, *İskitler(Sakalar)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara,1993, s.59.

Ok ve yay birbirini tamamlayan iki savaş aracıdır. Bunları birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Yaylar en çok kayın ağacından yapılıyordu⁵⁸. Yaylarda kiriş olarak genelde sığır siniri kullanılıyordu. Ancak kahramanlardan bazılarının yaylarının kirişleri kurt sinirindendi⁵⁹. Türkler çeşitli yayları kullanıyorlardı. Bunlar arasında gerilmesi en güç, fakat vuruculuğu en fazla olanı, tersine gerilmek suretiyle kullanılan çift kavisli refleks yaylardı⁶⁰.

Atın sürati, ok ve yayın uzun menzili ve maharetle kullanılması, atın ve insanın çevikliği ile savaşta uygulanan Turan Taktiği Türk Ordularının başarılarının dayanak noktalarını oluşturmaktadır. Toplum düzeni, aile yaşantısı, dini inanış ve cihan hâkimiyeti ülküsü bu başarıların felsefi yönünü teşkil etmekteydi.

Türkler tarafından, savaşta yakın dövüšte kullanılan silahların en önemlisi kılıçlardı. Tipik Türk kılıcı olarak bilinen kılıç tipi uzun, aşağı yukarı 70–75 cm. boyunda ve 3 cm. enindeydi. Kılıçların kınları da mevcuttu ve kın yapımında demir, gümüş ve tunç kullanılmaktaydı⁶¹. Kılıçlar arasında iki tarafı keskin olanları da vardı. Yakın dövüşlerde kılıçların yanında kullanılan diğer bir silah da kamalardı. Bunların boyları genellikle 30–40 cm⁶² idi. Kullanılan diğer yakın dövüş silahları kargı ve mızraklardı. Mızrağa süngüg denilmekteydi⁶³.

Kafesoğlu'nun Bozkır Türkleri'nin Miğfer (tolga) giydiklerini, kendileri ve muharebe atları için zırh (yarık) kullandıklarını ifade etmesi⁶⁴, Türklerin saldırı silahlarının yanında, savunma ve korunma araç gereçlerini de kullandıklarını göstermektedir. Türklerde saldırı ön planda olduğundan, çoğunlukla saldırı silahları geliştirilmesine rağmen, uzaktan mücadelede düşmanın oklarından, yakın dövüšte kılıç, kama ve mızraklardan korunmak maksadıyla, bahsedilen korunma araç gereçleri de kullanılmıştır. Bu arada hızı ve çevikliği engelleyici durumlardan kaçınıldığı görülmektedir. Zırh doğrudan süvarinin üzerine giydiği ve vücudunu koruyan elbiseydi. Zırh, genellikle deri, demir pul ve çubuklardan oluşmaktaydı. Derinin üzerine, zırh özelliği kazanması için demir pullar dikilmekteydi.

⁵⁸ Kaşgarlı Mahmut, 1, s.343.

⁵⁹ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1999, s.391.

⁶⁰ Kafesoğlu, s.284.

⁶¹ Bahaddin Ögel, Türk Kılıcının Menşei ve Tekâmülü Hakkında, DTCF Dergisi, VI/5, (1948) ss.451–452.

⁶² Durmuş, s.21.

⁶³ Bahaddin Ögel, İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi, Ankara, 1984, s.161.

⁶⁴ Kafesoğlu, s.285.

Ancak zırh parçalarının birleştirilmesiyle bu zırh esnekliğini kaybetmiyordu. Yelek şeklinde yapılan gömlek zırhtan başka, pazı zırhı, pantolon zırhı da yapılıyordu. Başlı korumak için tunç veya demirden yapılmış miğferler de kullanılıyordu. Bunlar, bugünkü ordularda kullanılan ve başlı mermi parçalarından koruyan çelik başlıkların ilk örnekleri sayılabilir. Ayrıca, kalkanlar da savunma amaçlı olarak kullanılmakta, genellikle kalkanların hafif olmasını sağlamak maksadıyla içi ahşap, dışı metal kaplama şeklinde yapılmaktaydı⁶⁵. Görüldüğü gibi Türk süvarisi zırh, kalkan ve miğfer kullanmasına rağmen, hızından ve çevikliğinden taviz vermemeye özen gösteriyordu.

Geldiğimiz bu noktada şu soru aklımıza gelmektedir. Acaba, 400 binlerle ifade edilen ve çoğunluğu süvari olan böyle bir ordunun iâşesi; yedirilmesi, içirilmesi, barındırılması, giydirilmesi sorunu nasıl çözülmekteydi? Günümüz ordularının da savaşta ikmal ve iâşesi çözülmesi gereken önemli bir sorun, aynı zamanda yerine getirilmesi gereken önemli bir görev olarak kabul edilir. Bir başka ifade ile ordular mideleri üzerinde hareket ederler. Karnı doymayan, cephanesi arkasından gelmeyen orduların günümüzde de başarı şansı bulunmamaktadır. Burada söz konusu olan sadece askerin ikmali değil, askerin beraberindeki atın da ikmalidir.

Bahsettiğimiz problemin çözümünü kolaylaştıran etkenleri kısaca belirtelim. Öncelikle; aile yaşantısı, toplum düzeni, karşılıklı yardımlaşma, çocukken başlayan askeri nitelikli eğitim, Türk insanının sabır, dayanıklılık ve kanaatkârlığı ile Türk baskın ve savaşlarının çok kısa sürede tamamlanması ve Bozkırlı Türklerin, gece seferlerine ağırlık vermeleri⁶⁶ bir bakıma ikmal ve iâşe işlerini kolaylaştırıyor, bu faaliyetlerin bir düzen ve disiplin içinde yapılmasını sağlıyordu.

Türklerde aile devlete asker vermek zorundaydı. Ancak aileler bunu yaparken, devletin yararları ile kendi yararları arasında bir ayrılık görmemektedirler. Yaşlılar, kadınlar ve çocuklar, kendileri çıplak kalsalar bile en kalın ve en sıcak tutan elbiselerini askere giden akrabalarına veriyorlardı. En iyi ve belki de en son yiyeceklerini de askere gidenlere veriyorlardı. Bunun için savaş esnasında yaşlı ve çocukların aç ve çıplak kaldıkları da oluyordu⁶⁷. Böylece, Türklerde yardımlaşma ve sosyal dayanışmanın en üst seviyede olduğunu görülür. Burada aileler; ordu ve devlet için yalnızca çocuğunu asker

⁶⁵ Durmuş, ss.21-22.

⁶⁶ Kafesoğlu, s.285.

⁶⁷ Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, s.243.

olarak vermekle kalmayıp, askerin elbise ve yiyeceğini vermeyi de bir vazife olarak görmekteydi⁶⁸. Bugün de askere gidenlerin davul zurnayla uğurlanması geleneği ve ailelerin askerdeki oğullarına maddi manevi destek olması, onlarla gurur duyması, yukarıda bahsedilen tarihsel duygu ve düşüncelerin bir devamı kabul edilebilir.

Buradan, tehlike durumunda veya savaşa gidileceği zaman, her ailenin askerlik çağındaki gencini atıyla, silahıyla, teçhizatıyla, yiyecek ve giyeceği ile hazır edip ordu saflarına kattığı anlaşılmaktadır. Peki, bu donatılan asker, yiyecek olarak yanına ne almaktaydı ki, bu yiyecek ona Orta Asya'nın bozkırlarından Çin içlerine kadar akınlar yapmasına ve geriye dönmesine yetebiliyordu? Türkler zamanın ve çevrenin güç koşulları içinde bile yiyecek ve malzeme ikmallerini kolayca yapmak yolunu bulmuşlardır. Başka ordular arkalarından binlerce baş sığır sürüleri sevk etmek zorunda iken, Türkler ihtiyaçlarını et konservesi ile karşılıyorlardı. Konserve et, Çin'de ve Avrupa'da ortaya çıkmadan en aşağı 500–1000 sene önce Türklerce biliniyordu. Bazı Latin yazarlarının Hunların ve hatta çok sonraki yüzyıllarda Macarların çiğ et yediklerini yazması, eyerlere bağlı çantalarda taşınan bu kurutulmuş et (bastırma-pastırma) konservesini tanımamalarından ileri gelmektedir⁶⁹.

Bizans kaynaklarında⁷⁰, Hunlar hakkında şöyle bir ibare geçmektedir. “*Kendi hayat tarzlarında o kadar dayanıklı olurlar ki, ne ateşe nede lezzetli yiyeceklere ihtiyaç duyarlar. Ancak her ne olursa olsun, her çeşit hayvanın pişirilmiş etlerini, bacakları ile atın sırtına koyup, etlerin bir parça ısınmasını sağlayarak yerlerdi*”. Türklerin konserveyi ağırlıklı olarak savaşa giderken kullandıkları ve konserve sayesinde Türk ordularının etki alanının ve hâkim olduğu bölgenin çok genişlediğini kolaylıkla söyleyebiliriz. Bir kısmı avdan karşılanmasına rağmen, çoğunlukla at, koyun ve sığır eti tüketilmekteydi. Ayrıca, Türklerin muhtelif sebze ve meyve çeşitlerini bildikleri, arpa ve buğdaydan ekmek yaptıkları, bal şarabı ile arpadan yapılan bir içkiyi kullandıkları, bunun yanında bir Türk içkisi olan kırmızı içtikleri, sütü ve süt ürünlerini bildikleri, balık etinden de faydalandıkları⁷¹ tespit edilen hususlardandır. Çok erken zamanlarda ihtiyaçtan dolayı et konserve yapmayı öğrenen Türkler, bunu ihraç bile etmişlerdir⁷².

⁶⁸ Ögel, *Türk Kültürünün*. s. 240.

⁶⁹ Kanat, Oğuş, s.3; Gülçin Çandarlıoğlu, *Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü*, s.210; Kafesoğlu, s.284.

⁷⁰ Ali Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, T T K Yayınları, Ankara, 2001, s.165.

⁷¹ Ahmetbeyoğlu, ss.164–165.

⁷² Çandarlıoğlu, s.211.

Türklerin; atın üzerinde yaşadıkları, adeta ikamet ettikleri, yedikleri içtikleri, hatta uydukları ifadelerinin abartılı olmadığı bu bilgiler ışığında ortaya çıkmaktadır. Daha sonraki yıllarda yaşamış Fransız gezgini Grelot'un, Türkiye hakkındaki düşüncelerini Relation Nouvelle d'un Voyage de Constantinople (Bir İstanbul Gezisinin Yeni Hikâyesi) adıyla 1680'de Paris'te yayınlanan kitabında, Türk Ordularının yiyeceği hakkındaki görüşleri, Türk ordularının yıllar sonra benzer beslenme alışkanlığını ve ikmal sistemini koruduğunu göstermesi açısından ilginçtir. Bu eserde; "*Türk Ordularının en önemli erzakı; pirinçten, erimiş yağdan, bazı kuru etlerden hatta et tozundan ibaret olmak itibarı ile, onlar bizim gibi yüz çeşit yiyecek maddesi sağlamak ve göndermek için binlerce insan kullanmak zorunda değillerdir*"⁷³ şeklinde bir ifade geçmektedir.

Türk süvarisinin kısaca kıyafetine de göz atmakta yarar görüyoruz. At üstünde uzun mesafeler kat eden bu süvarinin, değişik iklimlere maruz kalacağı açıktır. Türkler kenarlarında yırtmaçlı, uçları sarkan, bir kemerle belden sıkılan, bacakların yarısına kadar inen uzun bir gömlek giyerlerdi. Şiddetli soğuklar yüzünden gömleğin kolları bileklerine sımsıkı büzülmişti. Kürkten kısa bir pelerin omuzlarını örterdi. Yine kürkten börtükleri başlarını örterdi. Çizmeleri deridendi. Geniş pantolonları tokalı bir kemerle tutturulur ve kapatılırdı. Kemerlerine bağlı olan sadakları (içine ok koyulan torba veya kutu biçiminde kılıf) bellerinden aşağıya doğru sarkardı. Kemerle sıkılan pantolon Hunlar ile İskitlerde ortakı⁷⁴. Daha M.Ö. 4-5'inci yüzyıllarda Roma İmparatorluğu'nda bile halkın beyaz bir örtüyü elbise diye vücuduna sardığı, askerlerin etek giydikleri bir çağda, Türkler gömlek, ceket ve pantolondan oluşan bir giysiyi kullanıyordu⁷⁵.

Atı ilk olarak ehlileştirilen ve ilk olarak savaşta kullanan Türkler, adeta atı hayatlarının bir parçası kabul etmişler ve ata dayalı köklü bir kültür meydana getirmişlerdir. Atlı Göçebe Kültürü (Bozkır Kültürü) adı da verilen bu kültür, yerleşik bir kültür değildir. Çok sayıda at besleyebilmek için hep sulak otlaklar aranmış, otlaklar kurduğunda ya da tükendiğinde yenilerini bulmak için uğraş verilmiştir. Bu durum Bozkır Kültürü insanlarını, sürekli doğayla ve diğer kavimlerle mücadele etmekte zorunda bırakmıştır. Bunların yanında kendileri, atları ve hayvanları için ihtiyaç duyulan tahıllar (buğday, arpa, mısır vb.), başta Çinliler olmak üzere yerleşik kavimlerden zor kullanılarak temin edilmiştir. Çinliler bu baskı ve tazyik sonucu Çin Seddini inşa etmişler, ancak Türk

⁷³ Hüseyin Işık, *Yabancı Gözüyle Türkler ve Türk Ordusu*, GENKUR ATASE Yayınları, Ankara, 1995, s.40.

⁷⁴ Rene, Grousset, *Bozkır İmparatorluğu (Atilla/Cengizhan/Timur)*, (Çev. M.Reşat Uzman), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1980, s.39.

⁷⁵ Kanat, Oğuş, s.3.

akınlarını tamamen engelleyememişlerdi. Bu çerçevede denebilir ki; Türkler'in kendi öz üretimleri düşük seviyedeydi, varlıklarını sürdürebilmeleri için ek gelirlere gereksinimleri vardı ve Türkler için savaş; karşılıksız ve sınırsız mal (yağma, haraç, vergi, armağan vb.) ve hizmet (tutsak) sağlayan küçümsenmeyecek bir sektördü. Bir bakıma savaş bir üretim biçimiydi⁷⁶.

Türk ordu sistemi ve yaşam tarzının, elde edilen başarıların diğer kavimler üzerinde etkilerini de incelemenin faydalı olacağı değerlendirilmiştir. Çinlilerin Türklere benzer süvari birlikler teşkil ederek kullandıklarından daha önce bahsetmiştik. Hun sisteminde 140 bin kişilik bir süvari kuvveti çıkaran Çinli komutan Ho K'ü-Ping (M.Ö.117) aynı zamanda Turan Taktiği'ni de ilk uygulayan yabancı komutan olmuştur. Atlı birlikler yolu ile Türk silahları aslında Bozkır Türk Süvari elbisesi olan ceket, pantolon, Hun başlığı ve çizme de Çin'e girmiştir⁷⁷.

Bu etki sırasıyla; Pers Kralı Kyros'un (M.Ö.6. yy'ın ikinci yarısı) reform hareketleriyle Pers ordularında, Turanlı topluluklarla karşılaşan ve ordularından etkilenen Büyük İskender'in (Ölümü M.Ö. 323) Makedon Ordusu'nda görülmüştür. Bu ordu sistemi, daha sonra Ceasar zamanında Roma Orduları'nın ıslahında da örnek kabul edilmiştir. Yine Ceasar, M.Ö.48'de Teselya'da Pompeius'e karşı yaptığı Pharsalus Savaşı'nda Turan Taktiği'ni uygulamaya çalışmıştır. 5.yy. boyunca hafif teçhizatlı okçu süvariler Roma ordusunda ağırlık kazanmış, bunda doğuda Bozkırlı usulü savaşan İran'daki Parthlar ile kuzeyde muharebe taktiklerini Türklere uyduran Got, Vandal ve Almanların Roma'ya saldırıları etken olmuştur denebilir. Artık Roma Ordusu'nda yay baş silah durumuna yükselmiş, orduda 10'lu sistem uygulanmaya başlanmış, (Sonra bu sistem diğer Avrupa askeri kuvvetlerinde de görülmüştür.) bozkır kıyafeti olan ceket, pantolon giyimi Batı'da yayılmıştır. Romalılar gömlek giymesini o sırada Türklerden öğrenmişlerdi. Vaktiyle Romalılar'ın bile tanımadıkları üzengi de, Avrupa'da Avarlarla yaygınlaşmıştır⁷⁸.

Romalılar başta olmak üzere, mağlup edilen kavimler de, Hun usulü atlı, üzengili, at koşum takımlı, ok ve yay kullanabilen askeri birlikler tesis ederek zaafiyetlerini ortadan kaldırmaya çalışmışlardı. Bunların yanında Hunlar ile bugünkü Avrupa milletlerinin ecdadı olan kavimler, aradaki münasebetler sayesinde, giyim eşyası, çeşitli sanat tekniklerini

⁷⁶ Bozdemir, s.13.

⁷⁷ Kafesoğlu, s.289; Oktay Aslanapa, Türk Sanatı, İstanbul, 1993, s.5.

⁷⁸ Kafesoğlu, ss.289-291.

öğrenmişler ve işlemeli kaftanları, kemerleri, tokaları, aynaları Hunlar vasıtasıyla tanımışlardı. Öyle ki iç çamaşırını bilmeyen Romalılar, karşılarında keten gömlekle gördükleri Hunlardan iç çamaşırını ve gömleği alarak kullanmaya başlamışlardı. Hunların bu sosyal ve askeri tesirleri Avrupa kavimlerinde derin yankılar bularak, Avrupa tarihine de bir hareket kazandırmıştır⁷⁹.

Bizans Ordularında da 5.yy başlarından itibaren benzer hafif süvari okçu birliklerin teşkil edildiği ve 537 ve 552 yıllarında iki kez Got'lara karşı yapılan savaşta Turan Taktiği'nin denendiği görülmüştür. Bizans'ta yalnız, Türk Ordularının taklidi ile kalınmamış, bizzat imparatorlar tarafından bu hususta eserler de yazılmıştır. Ordusunda Bozkır Sistemi'ne göre köklü reformlar yaparak Sasanilere ağır darbeler indirmeye muvaffak olan (622–624) imparator Herakleios'un *Taktika* adlı kitabında, diğer imparator Leon Phylosophos'un (Ö. 912) yine *Taktika* adını taşıyan kitabında Gök Türk, Bulgar, Avar Türk'lerinin (Macarlar) savaş nizam ve usulü, silahları teçhizatı, yer yer Bizans ve İran Orduları'ninkinden farkları belirtilerek tanıtılmakta ve Bizans Ordusu için reform yolları gösterilmektedir. Batı Roma İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak kabul edilen Gotlar ile Vandalların Hunlar karşısında 6.yy'dan başlamak üzere askeri kuvvetlerini Bozkır tipine uydurmaya başladıkları, 7. ve 9. yy'larda geliştirdikleri, 11.yy'a doğru Batı Avrupa Devletleri Silahlı Kuvvetlerinin Bozkır Türk sistemine geçtiği görülmektedir. Rusların ise 9.yy. ortalarından itibaren Hazar, Peçenek ve Kuman Türkleri tesirinde, eğitim ve teçhizat yönünden Türk tarzında askeri birlikler teşkil ettiklerini⁸⁰, Cengiz Han'ın 1206'da devletini teşkilatlandırırken, önce ordusunu Türk usulünde düzenlediği, onlu sistemi esas alan büyük ve disiplinli bir ordu kurduğunu görmekteyiz.

Bu kıtalar arası hareketlilik, ister istemez halklar ve kültürler arası bir alışveriş ve iletişime yol açmıştır. Onlarsız ve onların yırtıcı eylem dehaları, askeri uçarılıkları olmasa, uçsuz bucaksız Asya'daki ne Çin, ne İran, ne de Arap düşüncesi, siyasal sınırlarını hiçbir zaman aşamayacaktı⁸¹. Hunların bu sosyal ve askeri tesirleri Avrupa kavimlerinde derin yankılar bularak, Avrupa tarihine de hareket kazandırmıştır⁸².

Askeri yaşam tarzı; kültürümüzün en önemli ögesi olan dilimize de tesir etmiştir. Orhun ve Yenisey yazıtında geçen 1299 sözcükten oluşan bu yazıtlar üzerinde yapılan bir

⁷⁹ Ahmetbeyoğlu, s.163.

⁸⁰ Kafesoğlu, s.291.

⁸¹ Bozdemir, s.10.

⁸² Ahmetbeyoğlu, s.163.

incelemede, ekonomik etkinliklerle ilgili sözcük sayısı (Hayvancılık:38, avcılık:22, Tarım:12) olmak üzere toplam 72 iken, askerlikle ilgili sözcük sayısı 142 olarak belirlenmiştir⁸³. Bu tespit bile bize, eski Türklerde askerliğin ana etkinlik alanlarından biri olduğunu göstermektedir.

Bu günkü dilimizde ve edebiyatımızda askerliğin ağırlığının, etkisinin ve yerinin tespitinin ise, dilbilimcilerimiz ve edebiyatçılarımız tarafından yapılmasının konuya açıklık getireceği düşünülmektedir. Günümüz Türk Ordusunun temeli de disiplindir.* TSK'nde disiplinin ihlalinin gören her komutan, derhal disiplini yeniden tesis etmek üzere her türlü tedbiri almakla mükelleftir⁸⁴. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde; ilk Türk Ordularının bütün dünya ordularına örnek olmuş disiplinli, eğitilmiş yapısının, daha sonra kurulan Türk Devletleri'nin ordularındaki ve bugünkü ordumuzdaki izlerinin ve etkilerinin gün yüzüne çıkarılması esas alınacaktır.

2. İslamiyet Sonrası Türk Kara Kuvvetleri

Askeri kültüre sahip olan Türklerin, İslamiyet'in ortaya çıktığı Arap Toplumu ile olan ilişkileri, Arap Cahiliye Dönemine kadar uzanmaktadır. Gerek Arap tüccarların Orta Asya ve Çin ile ticareti, gerekse diğer nedenlerden dolayı, Türklerle Arapların birbirlerini tanıdığını rahatlıkla ifade edebiliriz. Ayrıca Hz. Muhammed'in Türklerle ilgili hadisleri de bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Müslüman Araplarla Türklerin doğrudan teması Emeviler dönemine rastlamaktadır. Emevilerin dini ve siyasi politikası olan fütuhât, Emevi Hükümdarı Halife Abdülmelik zamanında Türklerle Arapları karşı karşıya getirmiştir.

2.1. Türklerin İslamiyete Girişleri

Horasandaki Türk Komutan Ebu Müslim 750 yılında Emevi Devletine karşı başkaldırmış ve bunun sonucunda Emevi Devleti yıkılmıştır. Bu devletin yerine, büyük ölçüde Türk desteğini de alan, Abbasi Hanedanı geçerek Abbasi Devletini kurmuştur. Çin imparatorluğu bu durumdan faydalanarak doğu sınırlarını genişletme politikası gütmüştür. Nihayet Talas Nehri civarında vuku bulan Talas Meydan Muharebesinde Çin Orduları'yla Müslüman Orduları karşı karşıya gelmiştir. Çin Ordu'sundaki Türkler Abbasi Ordusundaki Türk soydaşlarına silah çekmemişler ve karşı tarafa geçerek, savaşın İslam zaferi şeklinde

⁸³ Bozdemir, s.13.

* Türk Silahlı Kuvvetleri ne göre disiplin; kanunlara, nizamla ve amirlere mutlak bir itaat, astın ve üstün hukukuna riayet etmektir. Detaylı bilgi için bakınız: İç Hizmet Kanunu, Madde 13.

⁸⁴ Hulusi Özbakan, TSK İç Hizmet Kanunu, Ankara, 1979, s.121.

sonuçlanmasında etkin rol oynamışlardır. Önceleri bireysel ve küçük gruplar halinde Müslümanlığı kabul eden Türkler, bu savaş sonunda büyük kitleler halinde Müslümanlığa girmişlerdir. Karluk, Türgeş ve bazı Karluk boyları bunlardan birkaçıdır⁸⁵.

Gazneliler ve Karahanlılar ilk Türk İslam Devletleri olarak kabul edilir. Ancak Gazneliler’de yerli unsur olan Araplar çoğunlukta olduğu için siyasi ve içtimai olarak Karahanlılar ilk Türk İslam Devleti olarak kabul edilir⁸⁶. Bu devletler, Büyük Selçuklu Devleti kurulup Türklerin İslam Dünyasındaki yerleri kesin olarak belirlenene kadar, İslam Dünyası ile Türk toplumları arasında bir geçiş dönemi görevi üstlenmişlerdir. Önceki satırlarımızda da belirttiğimiz üzere Türkler ordu-millet şuurunda devletler kurup diğer milletlere egemen olmuşlardır. İslamiyet’e girdikten sonra Türklerin kültüründe, ananelerinde ve yaşam tarzlarında çok fazla değişme olmamıştır. İslamiyet Türk Kültürüne zenginlik katmış, kültürün birçok ögesini geliştirmiştir ve zirveye ulaştırılmıştır. Eski Türklerdeki cihan hâkimiyeti, alplik, savaş ve kahramanlık olguları İslamiyet’le birlikte gaza, zafer, cihat ve şehit olgularına dönüşmüştür⁸⁷. Bu olgular ve Türk Milletinin kuvvetli askeri yapısı, kısa sürede Türkleri İslam’ın temsilcisi ve lideri konumuna getirmiştir.

Karahanlılar Döneminde (940–1040) Müslüman olan Türkler kendilerinden önceki Türk Devletlerinin askeri sistemi olan 10’lu sistemi kabul etmekle beraber, temasa geçtikleri İslam Devletleri’nin sistemlerinden de etkilenmişlerdir. Gazneliler’in uyguladığı ve Selçuklulara da örnek olan Hassa Ordusu sisteminde değişik etnik unsurlar devşirilip özel eğitimle yetiştirilirdi⁸⁸. Daha sonra Osmanlılar da bu sistemi Selçuklular’dan örnek alarak uygulamıştır.

2.2. Selçuklu ve Osmanlı Döneminde Ordu

Gazneliler’in egemenliği altında yaşayan Selçuklular, 1040 yılında Dandanakan Meydan Muharebesinde Gazneliler’i yenerek istiklaline kavuştu ve 26 Ağustos 1071 Malazgirt Meydan Muharebesinde* de Bizanslılar’ı yenerek Anadolu’yu Türk yurdu haline

⁸⁵ Nejat Eralp, Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar, AKM Yayınları, Ankara, 1993, s.15.

⁸⁶ Eralp, s.15; Turan Burhan, Türk Kara Kuvvetleri 2210 Yaşında, KK Haber Bülteni, Yıl:7, Sayı:125, s.9; Komisyon, Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, Genkur Basımevi, Ankara, 1998, s.58; Mehmet Özel, Türk Ordusu, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1999, s.39; Muhammed Şahin, Türk Tarihi ve Kültürü, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 1999, s.73; Hakkı Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri, Genkur ATASE Yayınları Ankara, 1994, s.1

⁸⁷ Ergünöz Akcora, Atatürk ve Askerlik, Atatürk Haftası Armağanı, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1993, s.41; Eralp s.18.

⁸⁸ Taşkıran, s.58; Özel, s.39; Turan, s.9; Terzioğlu, s.18; Şahin, s.73; Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1994, s.1.

* X. Yüzyıldan itibaren imparatorluk yeniden saldırılara başlayınca thema askerlerinin taşraya gönderilme düşüncesini sıcak karşılamazlar. Zaten sıkıntısındaki köylüler için askerlik pahalıya mal olmaya başladığından imparator XI. Yüzyıldan

getirdi. 1040 Dandanakan Zaferi'nin hemen ardından Tuğrul Bey döneminde, ordunun eğitimini yaptıracak sevk ve idare edecek komutanların yetiştirilmesi amacıyla saraya bağlı olarak bugünkü öğretim sistemine göre ilköğretim ve Harp Okulu seviyelerinde bir askeri okul sistemi geliştirilmiştir⁸⁹. Gulam(köle) sistemine göre tamamı Türk soyundan aşiret reislerinin çocukları, bu okullara alınmışlardır. Bu okula, 8–12 yaşlarındaki çocuklar alınarak yaklaşık 18–20 yıl askeri eğitimden geçiriliyordu. Bu süre zarfında öğrencinin bütün masrafları devlet tarafından karşılanıyordu. Eğitimini tamamlayan öğrenciler okuldan, Otak Baş veya Visak Baş (Bugünkü karşılığı teğmen) rütbesi ile mezun oluyor, savaşlarda gösterdiği başarı ve yeteneğine göre terfi ederek orduda en üst rütbeye kadar çıkabiliyordu. Tuğrul Bey askeri okul açmakla orduda hanedan aristokrasisini önlemiştir⁹⁰. Gulamlardan devşirilen askerler, Sultan'ın kendisine tâbi tutulurlar ve savaşlara Sultanla beraber iştirak ederlerdi. Bunların sayıları yaklaşık 5 bin civarındaydı. Bunlardan bin kadarı, doğrudan doğruya sultan'ın emrinde görev yaparlardı. Başlangıçta Gulamların tamamının Türk olmasına gayret edilirken ilerleyen yıllarda bu sağlanamamıştır⁹¹.

İlk defa Melik Şah tarafından kurulmuş olan diğer askeri kuvvet ise Hassa Ordusudur. Bu ordu 45 bin kişilik bir kuvvetti ve tımar sistemine dayanmakta idi. Bu ordunun askerlikten başka meşgalesi yoktu. Ticaret yapmaları yahut herhangi bir sanat icra etmeleri kesinlikle yasaktı⁹². İkta sahibi askerin malını çok iyi tayin etmek, bu mal üzerinde kayıtsız şartsız tasarruf etmelerini sağlamak gerekmekteydi. Bunların devamlı yiyecek ve giyecekleri bulunur, mühim anlarda hemen hizmete hazır olarak, harekete katılırlardı.⁹³

Selçuklu Devleti'nde ordu her faaliyette idi. Hükümdar bir başkomutandı ve temel görevi ordunun başında savaşmaktı. Daha önce bahsettiğimiz gibi bu sistem eski Türk Devletleri'nden beri süregelen bir sistemdir. Ordu, maaşlı ve topraklı kuvvetler olmak üzere ikiye ayrıldı. Selçuklular arazilerini büyük, orta ve küçük olmak üzere üçe bölmüşlerdi. Bu araziler askerde yararlılık gösterenlere veriliyordu. Bu usule İkta denilmektedir. Ünlü Selçuklu veziri Nizam-ül Mülk bu usulün kurucusu olarak gösterilir.

itibaren önce Bizanslılardan, sonra yabancılardan oluşan paralı askerlerin ücretini karşılamak için zorunlu askerlik hizmeti (stratcia) yerine yeni bir vergi getirdi. 1071 yılında Malazgirt'te Türklerce bozguna uğratılan Bizans ordusunda çok sayıda paralı Türk askeride vardı.(Michel KAPLAN,Bizans'ın Altınları,Genel Kültür Dizisi,s.43)

⁸⁹ Özel, s.39; Turan, s.9; Taşkiran, s.58; Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, Harita Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1982, s.8.

⁹⁰ Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında... ,s.8.

⁹¹ Kanat, Oğuş s.6; Terzioğlu, s.18.

⁹² Terzioğlu, s.19.

⁹³ Nizamülk, Siyasetname, Dergah Yayınları,İstanbul, 1987, 23.Fasikül, s.144

Bu İhta sistemi daha sonra Osmanlı'da Tımar adı altında uygulanmıştır⁹⁴. Selçuklu Ordusunda yukarıda bahsedilenlerin dışında dört sınıf asker daha vardı. Bunlar; Gaziyan*, Ahiyan, Abdalan ve Baciyansınıflarıdır. Fuat Köprülü'ye göre⁹⁵ bu dönemde orduyu teşkil eden farklı unsurlar** bulunmaktadır. Ordudaki rütbelere ise tuğ işaretiyle belirleniyordu ve bir tuğ; onbaşı(otakbaşı, visakbaşı), iki tuğ; çavuş (serhenge, ellibaşı), üç tuğ; yüzbaşı (hayl), dört tuğ; binbaşı (hacip veya hadim), beş tuğ; emir (general), altı tuğ; sipahsalar veya beylerbeyi, yedi tuğ; hükümdar (başkomutan) şeklindeydi. Selçuklu Ordusu en kudretli dönemi olan Sultan Melikşah zamanında 400 bin kişi iken, Alâeddin Keykubat zamanında 500 bin kişiye kadar yükselmiştir⁹⁶.

Selçuklu Ordusunda kırk deve ile nakledilen bir hastane vardı. Baciyan⁹⁷ sınıfına mensup bacılar bu hastanelerde yaralı askerlere bakarlardı. Ayrıca orduda bir de askeri mızıkacı vardı. Baciyana mensup kadın akıncılar muharebelerde harp türküleri söyleyerek askerleri coştururlardı⁹⁸.

Selçuklularda eğitim ilk bölümde bahsettiğimiz eski Türklerdeki eğitim sisteminin bir devamı niteliğindedir. Spor hareketleri; ata binmek, ok atmak, kılıç kullanmak herkesin günlük yaptığı doğal meşgalelerdir. Ayrıca at yarışları, çöğen, cirit atma, kılıç-kalkan oyunu, ayak ve bacak eğitimi ve top oyunu başlıca eğitim amaçlı etkinliklerdir. Ayrıca muharebe eğitimini geliştirmek amacıyla düzenlenen geniş çaplı av partileri de eğitim alanında önemli yer tutmaktaydı. Selçuklularda atların eğitimine de özel ihtimam gösteriliyordu. Selçuklulardaki savaş stratejisi ve taktiğinin temelini, insan, at ve silahların işbirliğine dayandığı görülmektedir. Ordu klasik Hun usulü göre tertip edilmekteydi. Hunlarda olduğu gibi keşif ve yıpratma savaşlarını Selçuklularda kullanmaktaydı. Aynı şekilde turan taktiği ve sahte ricat, bu dönemde savaşlarda

⁹⁴ Kanat, Oğuş s.5.

* Gaziyan: Büyük arazi sahiplerinin mallarını ve arazilerini korumak için gençlerden kurulmuş askeri birliklerdir. Ahiyan: Sanatçı ve esnafın bağlı bulunduğu Ahi Teşkilatı'ndaki askeri eğitim almış gençlerin oluşturduğu askeri sınıf. Abdalan: Yörük Türkmenlerindeki Alevi tarikatlarına bağlı gençlerden oluşan askeri sınıf. Baciyana: Savaşa katılan kadınların oluşturduğu askeri sınıf. (Kanat, Oğuş s.7.)

⁹⁵ Taner, s.35.

** Merkezde Sultanın şahsına bağlı olan kuvvet (Müfret, Gulam, Mülazıman-ı Yatık), Kayseri başta olmak üzere Sivas, Harput, Develi, Karahisar, Niksar, Malatya, Erzincan, Niğde, Lâdik ve Hanas gibi önemli askeri merkezlerdeki muhafaza kuvveti, Büyük İhta sahiplerinin şahsına ait kuvvetler, Küçük İhta sahiplerinin mahiyetindeki kuvvetler (Tımarlı sipahiler), Uçlarda ve beylerin emrindeki kuvvetler, Harp zamanında halktan ücret karşılığı alınan askerler, Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetini kabul eden veya antlaşma gereği harp zamanında belli bir kuvvet göndermeyi taahhüt eden devletlerin görevlendirdikleri kuvvetler.

⁹⁶ Turan, s.314.

⁹⁷ Mikail BAYRAM, Doç. Dr., *Fatma Bacı ve Baciyana-ı Rum*, S.Ü.Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Konya, 1994, s.35

⁹⁸ Kanat, Oğuş s.12.

uygulanen klasik Türk taktiğidir. Bunun için ince planlar hazırlanır ve planın uygulanmasına çok önem verilirdi⁹⁹. Selçuklu ordusunun menzil teşkilatı da son derece gelişmişti. Seferden önce, ordunun ihtiyacı olan malzeme muhtelif yerlere depo edilirdi. İkmal için Alayhanlar kullanılırdı¹⁰⁰.

Selçuklu Ordusunda kullanılan silahlar ise; ağır silahlar ve hafif silahlar olmak üzere ikiye ayrılırdı. Hafif silahlar olarak; ok, yay, kalkan, mızrak, kılıç gürz, sapan, nacak ve bıçak kullanmışlardır. Ağır silah olarak ise; başta mancınık olmak üzere, çarhlar, neft atan makineler, arradeler (taş atan mancınıklar), koçbaşı kullanılmıştır. Savaşçılar savaşın çeşidine göre miğfer, sırt zırhı, kalkan, kolçak, (kolları koruyan maden zırh) eldiven, dizçek, (diz ve bacağı koruyan zırh) kuşanıyorlardı¹⁰¹.

Selçuklulardan sonra tarih sahnesine Osmanlı Devleti çıkmıştır. Selçukluların Söğüt ve havalisi Uç Beyi olan Osman Bey'e Selçuklu Sultanın tuğ ve davul göndermesi sonucu 1299'da Osmanlı Beyliği kuruldu¹⁰². Merkezi Eskişehir'in kuzeyinde bir kasaba olan Söğüt'tü. Selçuklular'ın mirasçısı olarak tarih sahnesine çıkan Osmanlı Beyliğinin ilk hükümet ve beylik teşkilatında Selçukluların, İlhanlıların ve Memlukların tesirleri görülür¹⁰³.

Osmanlıda İlk futühhata yapanlar, Türkmen Aşiretlerine bağlı atlı birliklerdi. Bu kuvvetler, uzun süre savaşlarda kullanılmadıklarından dolayı fetihler gecikiyordu. Ayrıca savaş bitiminde bu ordular dağılıp memleketlerine gidiyor ve kendi işleriyle meşgul oluyorlardı. Yeniden savaşa çağrıldıklarında ise vaktinde ve yerinde muharebeye gelemiyorlardı¹⁰⁴. Bu durum fetihlerin gecikmesine ve savaşların uzamasına neden oluyordu. Bütün bu olumsuzlukların önünü alabilmek için, Türk gençlerinden daimi ve esash atlı ve yaya kuvvetler teşkil edildi. Atsız askerlere yaya, atlı askerlere müselleme denildi. Bu fikri ortaya koyan ve tatbikine memur edilen Bursa Kadısı Çandarlı Halil Paşa'dır. Bu ordunun bundan önceki Türk ordularından farkı; barıştan itibaren kışlalarda hazır bulunması, mensuplarının askerlikten başka hiçbir işle uğraşmamaları, tek tip ve resmi kıyafete sahip olmaları idi.

⁹⁹ Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında... s.9; Kanat, Oğuş s.10

¹⁰⁰ Kanat, Oğuş s.10.

¹⁰¹ Taner, s.36-37; Kanat, Oğuş; s.10-11; Komisyon, *Atatürk Doğumunun 100 yılında...* ss.9-10.

¹⁰² Arıs, *Türk Silahlı Kuvvetleri*, 1994, s.3.

¹⁰³ Emre Kongar, 21. Yüzyılda Türkiye (2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı), Remzi Kitapevi, İstanbul, 1998, s.49; Arıs, *Türk Silahlı Kuvvetleri*, 1994, s.3; Özel, s.39; Turan, s.9; Hakkı Arıs, *Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı*, Mönch Media Turkey Ltd Ankara, 2001, s.10; Taşkıran, s.58.

¹⁰⁴ Komisyon, *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında...* ss.13-14.

Anadolu ve Balkanlardaki fütuhatin gelişmesiyle bu sistem, orduda yeterli olmamaya başladı. Yine Çandarlı Halil Paşanın tavsiyesi ile savaşlarda esir edilen, Türkler'in dışındaki milletlerden istifade edilmek suretiyle 1363 tarihinde Yeniçeri Ocağı ile bu teşkilata alınacak askerleri, çocuk yaştan itibaren terbiye edip yetiştiren Acemi Ocağı'nın temeli atıldı. Bu orduyu savaş halinde desteklemek amacıyla bir de ihtiyat ordusu kuruldu. Eyalet askeri diye adlandırılan bu teşkilat zamanla büyüyerek ordunun en büyük kısmını meydana getirdi¹⁰⁵. Böylece Osmanlılar, daimi orduların mucidi sayılan Fransa Kralı 7'nci Charles'den yüzyıl önce, daimi ve maaşlı bir ordu kurmuş oluyordu¹⁰⁶.

Yeniçeri ocağına asker yetiştirmek üzere I. Murat, ilk acemi ocağını, Gelibolu'da kurmuştur. Savaş esirlerinin orduda kullanılacak kısmı, 1/5 devlet hakkı adıyla alınır. Eğer yeterli sayı bulunamazsa devlet askerlerin ganimet olarak aldıkları esirleri para karşılığı satın alır. Bu esirler önceleri at gemilerinde (Anadolu ve Rumeli arasında at taşımacılığında kullanılan gemiler) çalıştırılırdı. Fakat bu durumda firar olaylarının fazla olması dolayısıyla, bu çocuklar Anadolu ve Rumeli'deki Türk köylülerinin yanına verilerek burada belli bir süre hizmet ettikten sonra iki akçe gündelikle Yeniçeri Ocağına alınmaya başlandı. Esirlerden alınan çocuklara Pençik Oğlanı, bu sisteme de Pençik sistemi deniliyordu¹⁰⁷.

Yıldırım Beyazıt'ın Ankara Savaşın'da yenilip esir düşmesinden sonra Osmanlı Devleti Fetret Dönemi'ne girmiştir. Ülke topraklarının 1/3'ü kaybedilmiş ve futühhat durmuştu. Pençik sistemi bu durumda işlemez hale gelince ve ordunun daha fazla askere ihtiyaç duyması dolayısıyla, devşirme sistemi uygulanmaya başlanmıştır¹⁰⁸. Bu sistem, Osmanlılardan önceki Türk İslam Devletlerinde kullanılmayan bir sistemdi. Bu alım, ihtiyaca göre 3-5 yılda bir tekrarlanıyordu. Devşirmeyle görevli subay, o memleketteki 10-20 yaş arasındaki çocukları 40 hane başına bir kişi hesabıyla topluyordu. Geriye kalan 39 aile devşirmenin yol ve giyim masraflarına ayrılan bir meblağı ödemek zorundaydı¹⁰⁹. Kanuna göre devşirilecek çocukların en asilleri seçilirdi. Bir çocuğu olanın çocuğu alınmazdı. Evli olan gençler, eskiden İstanbul'a gelenler (yırtık), Türkçe bilenler

¹⁰⁵ Kanat, Oğuş, ss.14-15; Kangar, ss.49-50; Akcara, 1943-1944, ss.1-2; Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında..., ss.13-14; Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1994, s.3.

¹⁰⁶ Kanat, Oğuş, s.15.

¹⁰⁷ Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında..., s.14.

¹⁰⁸ Stefanos Yerasimos, Az gelişmişlik Süresince Türkiye, Terc: Babür Kuzucu, Belge Yayınları, İstanbul, 1986, s.247; Uzunçarşılı, 13; Kongar, s.51; Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında..., ss.14-15.

¹⁰⁹ Yerasimos, s.247-248.

devşirilmezdi. Yahudiler de ticaretle uğraştıkları için devşirilmezlerdi¹¹⁰. Bu şekilde devşirilen gençler kabileler halinde İstanbul'a getirilirler, 2–3 gün dinlendikten sonra Kelime-i Şahadet getirerek Müslüman olurlar Acemi Oğlanı adıyla acemi ocağına girerler ve Türk köylülerine bir süreliğine verilirlerdi. Bunlar zanaatkârlara, şehir halkına, ulemaya ve şehir çevresinde oturanlara kesinlikle verilmezlerdi. Çünkü şehir hayatıyla yüzgöz olmuş ya da, belli bir zanaat sahibi olan kimseden ne orduya nede merkezi idareye hayır gelmezdi¹¹¹. Devşirme görevlilerine listeyi hazırlayanlar genelde köy papazları olurdu. Birçok anne ve baba kendi çocuklarını gönül rızasıyla bu işe teklif ederlerdi¹¹². Taşradaki çalışma süreleri dolar dolmaz, devşirmeler 7–8 yıllık bir dönem için bir akçe gündelikle Acemi Ocağına giriyorlardı.

Yeniçeri ocağı altı piyade ocağından biriydi. Daha sonra bu ocak diğerlerinin en önemlisi ve temeli haline gelmiş, diğerleri yardımcı ve tamamlayıcı ocaklar olmuşlardır.¹¹³ Kuruluş çağında Yeniçeri ocağı mevcudu sadece 400, daha sonra 500 civarındaydı. İki yüzyıl sonra Kanuni Sultan Süleyman öldüğünde bu rakam 7745'e varıyordu. Ocak, 15. ve 16. yüzyıllar boyunca hemen hemen hiç değişmedi ve mevcudu 12 bin civarında kaldı. Bu zaman zarfında yeniçerilerin sayısının arttırılmasına heves edilmemiş, ocağın eğitime ve disiplinine önem verilmiştir¹¹⁴. Fakat duraklama ve gerileme döneminde ocağın mevcudu tedrici olarak arttırılmış, eğitime ve disipline gerekli önem verilmemiştir.¹¹⁵ Bir zamanlar Avrupa'yı titreten bu ordu, artık kendi milletinden ve padişah erkânından başkasını korkutamaz olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin dayandığı temel kuruluşlardan biri, Tımar Sistemi'dir. Aslında bu sistem, Türk İslam Devletleri'nde ve Selçuklularda değişik isimlerle kullanılmıştır. Bu sistem, Bizans'taki Pronoia ve Stratiotikan Ktema'nın izlerini de taşımaktadır¹¹⁶. Osmanlı'da bu sistem en mükemmel seviyeye ulaşmıştır. Eyaletlerin yönetimi, askeri teşkilat, ekonomik ve sosyal düzen tımar sistemi ile şekilleniyordu. Tımar, belli bir bölgeye ait vergi gelirlerinin, belirli bir hizmet karşılığında bir kişiye verilmesiydi¹¹⁷. Yıllık

¹¹⁰ Yerasimos, s.248.

¹¹¹ Kanat, Oğuş, ss.18–19; Yerasimos, ss.248–249.

¹¹² Yerasimos, s.249; Uzunçarşılı, ss.144–145.

¹¹³ Yerasimos, s.250.

¹¹⁴ Ramiz Ertem, Türk Silahlı Kuvvetleri (Osmanlı Devri Osmanlı-Avusturya Harbi 1593–1600), III. Cilt, 3.Kısım Eki, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1985, s.42.

¹¹⁵ İhsan İlgar, Tarih Boyunca Türk Ordusu, Maarif Basımevi, İstanbul, 1957, s.6; Yerasimos, s.250–251; Bülent Çelik, XIV-XVI Yüzyıllardaki Osmanlı Ordusu Hakkında Düşünceler, Askeri Tarih Bülteni, Yıl:21, Sayı:41, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1996, ss.21–23.

¹¹⁶ Yerasimos, s. 199

¹¹⁷ Şahin, s.172; Kanat, Oğuş s.15; Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1994, s.3.

gelirleri Bin–20 bin akçe arasında olanlara *tımar*, 20 bin –100 bin akçeye kadar olanlara *zeamet*, 100 bin akçeden fazla olanlara da *has* deniliyordu¹¹⁸. Tımar sahipleri, savaş zamanı gelirleri nispetinde tımarlı asker ile belirlenen yer ve zamanda orduya katılmak zorundaydılar. Sipahiler her 3 bin akçe, subaşılar her 4 bin akçe, sancak beyleri her 5 bin akçe gelir için bir muharip vermek zorundaydılar¹¹⁹. Bu askerlere cebelü denirdi¹²⁰.

Tımarlar padişahıtan, yani merkezi idareden çıkan bir imtiyaz fermarıyla ihsan edilirdi. Bu belgeye “berat” veya “teskire” adı verilirdi. Geliri daha az olan tımarları ise Beylerbeyi de verebilirdi. Böyle tımar’lara “teskiresiz tımar” denirdi. Teskiresiz tımar sistemi 1530 da lağvedilmiştir¹²¹. Devletin askeri, ekonomik, idari ve mülki temelini teşkil eden tımar sistemi 1528 yılında şu şekildeydi; Ülke vergi gelirlerinin yüzde 37’si, Mısır eyaleti hariç tutulursa yüzde 49,8’i tımarlı sipahileri tarafından ödeniyordu. Aynı tarihte 37 bin tımar, 70–80 bin civarında Tımarlı Sipahi ve 27 bin civarında Kapıkulu bulunmaktaydı. 1654 yılında bu sayı 56 bin tımar ve yaklaşık 200 bin tımarlı askere yükseltilmiştir¹²². Yine 1528 tarihinde ülke genelinde tımarlardan toplanan vergiler 480 milyon akçe civarındaydı¹²³. Tımar sisteminde toprak devletin mülküydü. Tımar verilenler (Sahib-i Arz) sadece bu toprağın işletme hakkını ellerinde bulunduruyordu. Tımar sahiplerine tapu verilmez, tımar sahibi 3 yıl üst üste toprağını ekmezse, savaş zamanı gerektiği kadar askerle savaşa iştirak etmezse, halktan fazla vergi toplarsa... vb. tımarı elinden alınırdı¹²⁴. Bu sistem 1600’lü yıllardan itibaren bozulmaya başlamış ve Tanzimatla birlikte de hukuki açıdan sona ermişti¹²⁵.

Osmanlı Kara Ordusu başlangıçta yaya ve müsellemlerden oluşurken devlet büyüdükçe askeri teşkilatta da değişikliklere gidilmiştir. Osmanlı Ordusu; Merkez kuvvetleri (Kapıkulu Ordusu) ve Eyalet Kuvvetleri (Tımarlı Sipahiler)’den meydana gelmekteydi. Merkez Kuvvetleri; acemi ocağı, yeniçeri ocağı, cebeci ocağı, topçu ocağı, humbaracı ocağı, lağımıcı ocağı ve top arabacıları ocağı gibi piyade kuvvetleri ile kapıkulu sipahilerinden meydana geliyordu¹²⁶.

¹¹⁸ Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1994 s.3.

¹¹⁹ İlhan, s.357; Kanat, Oğuş, s.15; Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1994, s.203; Komisyon, Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılında...s.18; Şahin, ss.172–173.

¹²⁰ Yerasimos, s.203.

¹²¹ Yerasimos, s.203.

¹²² İlhan, s.358

¹²³ Çelik, s.23.

¹²⁴ Kongar, s.57–59; Yerasimos, s.202.

¹²⁵ İlhan, s.358.

¹²⁶ Şahin, s.174; Çelik, s.23; Kanat, Oğuş, ss.22-25.

Eyalet Kuvvetleri; Tımarlı sipahiler, yaya ve müsellemler, akıncılar, deliler, kale muhafızları, yardımcı kuvvetler ve geri hizmet sınıflarından oluşuyordu. Tımarlı sipahiler ordunun en kalabalık kısmını ve bel kemiğini teşkil etmekteydi¹²⁷. Osmanlılarda ateşli silahların ilk kullanım şekli toptur. Top XIV. yüzyılın son yarısında kullanılmaya başlanmıştır. Bir araştırmaya göre top ilk kez birinci İstanbul Muharasında (1369)¹²⁸, diğer araştırmaya göre ise 1386 Osmanlı-Karamanoğulları savaşında kullanılmıştır¹²⁹. Genel olarak kabul edilen ve topun öldürücü gücünden yararlanan tarih olarak 15 Haziran 1389 Birinci Kosova Meydan Savaşı kabul edilmektedir¹³⁰.

XV. yüzyılda Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman'ın çalışmalarıyla topçuluk en yüksek seviyeye ulaşmıştı. Fatih zamanında ilk verimli top dökümhaneleri Edirne'de kurulmuştu. Havan topları da Fatih zamanında Novobarda kuşatması sırasında kullanılmıştı. Fatih'in İstanbul muhasarasında döktürdüğü 1 metre çapında 4 metre boyundaki toplar, İstanbul'un fethindeki başarıya önemli katkılar sağlamıştı¹³¹. Tüfek ve tabanca I. Murat ve Yıldırım Beyazıt zamanında orduda kullanılmaya başlanmıştır. Beyazıt zamanında tüfeklere düz yiv açılmak suretiyle vuruş şiddetleri artırılmıştır. Yavuz zamanında ise ordunun tamamına yakını tüfekle teçhiz edilmiştir¹³². Ateşli silahların imali, kullanılması ve korunması devletin kontrolü altında idi. Osmanlıda silah ihtiyacını Cebeci Ocağı temin ederdi¹³³. XVI. ve XVII. yüzyıldan sonra Osmanlıda her alandaki gerilemeden topçuluk da nasibini almış ve XV. yüzyıldaki üstünlüğünü kaybetmiştir. Zamanla Osmanlı Batı'dan silah ithal eder durumuna düşmüştür.

Osmanlıların, düşman birliklerinden sayıca üstün olma prensibi gereği, seferlerde kalabalık tutulan ordunun en önemli dezavantajı ordu ağırlıklarının taşınması, iaşe ve barınma sorunu olarak görülmekteydi. Devasa boyutlara ulaşan toplar ve bu toplara ait mühimmatın nakli, başlı başına lojistik çözümler gerektiren sorunlardı. Sayıca yüz binleri aşan Osmanlı Ordusunun en önde gelen lojistik sorunu iaşeyi sağlamaktı. Yapılan hesaplamalara göre bir askerin günlük tüketeceği gıdanın ağırlığı yaklaşık 1 Kg., hayvanınki ise 4 Kg. civarındadır. Sayı olarak yüz binleri aşan ve bazen aylar, bazen yıllarca süren seferlerde bu sorun, seferden önce alınan tedbirler ve bölgesel stoklamalar

¹²⁷ Şahin, s.176.

¹²⁸ Tülin Çoruhlu, Osmanlı Tüfek Tabanca ve Teçhizatları (Askeri Müzeden Örneklerle), Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1993, s.2.

¹²⁹ Muzaffer Erendil, Topçuluk Tarihi, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1988, s.53.

¹³⁰ Erendil, s.53.

¹³¹ Çoruhlu, s.4-5; Terzioğlu, ss.22-23.

¹³² Terzioğlu, s.22; Çoruhlu, ss.3-5.

¹³³ Çoruhlu, ss.6-8.

ile çözülebilmektedir. Osmanlı imparatorluğu en güçlü olduğu zamanlarda, seferlerde ve lojistik alanda başarılıdır. Osmanlı seferlerinin lojistik boyutu coğrafi olarak yayıldıkları yöne göre ikiye ayrılabilir. Avrupa yönüne yapılan seferler ve doğu yönünde yapılan seferler. Avrupa yönünde yapılan seferlerde akıncı birlikleri önemli rol oynamıştır. Lojistik konusunda en başarılı Osmanlı Padişahı şüphesiz Yavuz Sultan Selimdir. Mercidabık ve Ridaniye seferleri bunun en önemli uygulamalarındandır¹³⁴.

Osmanlı Devleti XVI. yüzyıldan itibaren duraklamanın işaretlerini vermeye başlamıştır. Özellikle devletin temelini oluşturan sistemlerden biri olan toprak sistemindeki bozulmalar bu süreci daha da belirginleştirmiş ve hızlandırmıştır. Toprak sistemi bozulunca ekonomi zayıflamıştır. Çünkü ülke gelirlerinin yarısına yakını tımarlardan toplanıyordu. Zamanla sipahiler asker yetiştiremez oldular ve uzun süren seferlere katılamadılar. Ordunun büyük kısmının tımarlı sipahilerden oluştuğunu düşünürsek, bu durumun orduda vahim sonuçlar doğuracağı şüphesizdir. Tımar sisteminin ekonomik ve içtimai alandaki etkileri de göz önüne alındığında, bu durumun sosyal infiallere de yol açabileceği düşünülebilir.

Bundan dolayı Osmanlının çöküşünü, tımar sisteminin yozlaşması ile ortaya çıkmış bir süreç olarak görmek mümkündür¹³⁵. Bu bozulmanın ilk etkileri askeri alanda görülmüştür. Tımar sisteminden sonra yeniçerililere de sıçrayan bu bozulma savaşlarda üst üste yenilgileri beraberinde getirmiştir. Bozulmanın askeri alanda fark edilmesiyle, ilk ıslahat hareketleri de bu alanda yapılmaya başlanmıştır.

III. Selim, bozulmanın sadece askeri alanda olmadığını fark ederek, içtimai, idari, ekonomik, eğitim vb. alanlarda da ıslahatın gerekli olduğunu anlamıştır. Bu yüzden III. Selim, gerçek anlamda Osmanlı'da ilk ıslahatçı padişah olarak kabul edilebilir. III. Selim tahta geçtiği zaman İstanbul'da Meşveret (Danışma) Meclisi'ni topladı. O dönemin aydınlarından ve bilginlerinden devletin durumuna göre raporlar hazırlamalarını istedi. Bu şekilde yirmi iki rapor toplandı. Bu raporların hepsinde de ordunun durumu en öncelikli

¹³⁴ Hakan Keskin, Tarihte ve Günümüzde Askeri Lojistik, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Yıl: 125, Sayı: 390, ss.49-52.

¹³⁵ Kongar, s.62

sorun olarak dile getirilmiştir. Raporlarda ordunun nasıl düzeltebileceğine ilişkin görüşler de ortaya konulmuştur¹³⁶.

III. Selim'in bütün alanları kapsayan ıslahat hareketine Nizam-ı Cedid (Yeni Düzen) adı verilmiştir¹³⁷. Bu dönemde yapılan yeniliklerin çoğu askeri nitelikte olduğu için bu dönemde kurulan askeri birliğe de Nizam-ı Cedid Ordusu denmiştir¹³⁸. Zamanın modern orduları örnek alınarak teçhizatlandırılan bu ordu, Cezzar Ahmet Paşa Komutasında Akka önünde, o ana kadar hiç yenilmemiş olan Napolyon Bonapart'a yenilgiyi tattırmıştır¹³⁹.

III. Selim Nizam-ı Cedid ıslahatları kapsamında daha birçok yeniliğe imza atmıştır. Yeni orduyu eğitime başlatmış, bu ordunun masrafları için İrad-ı Cedid Defterdarlığını kurmuş, toplanması en kolay Rüsümü Zecriye vergilerini buraya aktarmıştır. Topçu, lağımçı ve humbaracı ocağını düzeltmek için kanunnameler hazırlamış, barut imali ile ilgili nizamname yayınlamıştır. 1791'de yeni bir tımar kanunnamesi hazırlatmış, tımar ve zeametlerde yeni düzenlemeler yapmıştır¹⁴⁰.

Bütün bu ıslahatlar ve Nizam-ı Cedid hareketi, yeniçerilerin çıkardığı Kabakçı Mustafa İsyanı ile sona ermiş ve bu isyan, III. Selim'in hayatına mal olmuştur¹⁴¹. III. Selim'in öldürülmesi ve Nizam-ı Cedid'in kaldırılmasından sonra ıslahatlar bir süre duraklamıştır. Nizam-ı Cedid'in lağvından sonra ilk hareket ordusu olarak Tuna'dan İstanbul'a gelen Alemdar Mustafa Paşa Sekban-ı Cedid adı ile yeniden Nizam-ı Cedid-i yaratmak istemişse de, bu ordu da kanlı bir ihtilalle kendisi ile beraber yok olmuştur¹⁴². III. Selim'in reformcu zihniyeti yeni gelen diğer yöneticilere örnek olmuştur. Özellikle II. Mahmut, III. Selim'in uğrunda hayatını kaybettiği ıslahat çalışmalarını devam ettirmiştir. II. Mahmut, çalışmalarında daha dikkatli, titiz olmaya ve emin adımlarla yürümeye özen göstermiştir.

¹³⁶ Yusuf Oğuzoğlu, XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Ordusu'nun Durumu, Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri (1), Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2000, s.93–94; Yücel Özkaya, III. Selim Döneminde Kara Ordusunda Yapılan Yenilikler, Yedinci Asker Tarih Semineri Bildirileri II, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2001, ss.4–5.

¹³⁷ İlgar, s.11; Kanat Oğuş, ss.43–45; Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1994, s.4; Faruk Aydın, Tanzimat'tan Sonra Asker Alma Kanunları (1836–1914), Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1994, s.1; Hüseyin Cevizoğlu, Osmanlı'da Çağrı Yakalama Çabaları ve Bunlara Karşı Direnişler, Yedinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler II, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2001, s.92; Uğur Ünal, III. Selim Devrinde Kapıkulu Ocaklarının Islahı Çalışmaları, Askeri Tarih Bülteni, Yıl: 27, Sayı: 52, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2002, s.167.

¹³⁸ Ünal, s.167.

¹³⁹ Turan, s.10.

¹⁴⁰ Özkaya, ss.2–6; Ünal, ss.168–175.

¹⁴¹ Ünal, s. 177; Özkaya, ss. 9–10.

¹⁴² İlgar, ss. 11–14.

II. Mahmut, Nizam-ı Cedid ve Sekban-ı Cedid girişimlerinin yeniçerilerin isyanı nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmış olmalarına rağmen, yeniçeri ocağının ıslahı veya kaldırılması fikrinden vazgeçmemiştir¹⁴³. II. Mahmut, ilk önce yeniçeri ocağının her ortasından seçilecek yüz ellişer kişilik birliklerden oluşturulmak üzere toplam 7650 mevcutlu Eşkinçi ocağı adıyla yeni bir birlik oluşturulmasına ve bunların At Meydanında modern askeri eğitime tabi tutulmasına karar vermiştir¹⁴⁴.

Yeniçeriler her yenilik hareketinde olduğu gibi bu teşkilatlanmadan da kendilerine pay çıkararak 15 Haziran 1826'da isyan ettiler. Bunun üzerine II. Mahmut Sancak-ı Şerif'i Babı Ali Kapısı'na çıkardı¹⁴⁵. Sancak-ı Şerif'in altında toplanan yeniliğe taraftar ve Padişaha bağlı askerler ile halk, isyanı bastırmaya muvaffak oldular. Kışlarına sıkıştırılan yeniçeriler topa tutularak imha edildi. Kaçanlar daha sonra yakalanıp idam edildi. Bu isyan sırasında yeniçerilere destek veren ilmiye mensupları ve din adamları cezalandırıldı. Osmanlı Tarihi'nde bu olaya Vaka-i Hayriye (Hayırlı Olay) denilmiştir. Böylece Bir zamanlar Avrupa'yı dehşete düşüren, daha sonra bozularak kendi halkından ve hükümdarından başkasını korkutamayan¹⁴⁶, zamanla bütün yeniliklerin gelişmelerin önünü tıkayan¹⁴⁷ ve savaşlardaki başarısızlığın nedeni sayılan¹⁴⁸ yeniçeriler tamamen kaldırıldı¹⁴⁹.

Yeniçeri Ocağı'nın 1826'da birdenbire kaldırılması Osmanlı Askeri Teşkilatında ani bir boşluk meydana getirmiştir. Bu nedenle yeni bir düzenlemeye gidilmiş ve ücretli askerlerden oluşan Asakir-i Mansure-i Muhammediye (Muhammed'in Galip ve Üstün Askerleri) adıyla düzenli bir merkez ordusu kurulmuştu. Bunların başına da Yeniçeriliğin kaldırılmasında önemli rol oynayan Ağa Hüseyin Paşa getirtilmiş ve serasker ünvanı verilmiştir. Seraskerin yalnız emir ve komuta ile meşgul olabilmesi için de, idari işleri yürütmek amacıyla Mansure Nezareti kurulmuştur¹⁵⁰.

¹⁴³ Cevizoğlu, s. 98.

¹⁴⁴ Hamiyet Sezer, Yeniçeri Ocağının Kaldırılması ve Sonrasında Meydana Gelen Askeri Sosyal Gelişmeler, (1826–1827), Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri, 1, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2000, s. 67; Cevizoğlu, s.98; İlgar, s. 11.

¹⁴⁵ Sancak-ı Şerif'i Babı Ali kapısına çıkarmak Nefir-i Amm (Genel Seferberlik) anlamına geliyordu. Osmanlı Tarihinde çok nadir görülen bu olayda; Hz. Muhammed'e inanan bütün Müslümanlar bu sancağın altında toplanırlardı.

¹⁴⁶ Mehmet Güneş, Osmanlı Devletinin Son Dönemlerinde Yetişen Subayların Fikri Yapılarının Temelleri ve Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 1998, s.2.

¹⁴⁷ Cevizoğlu, s.98.

¹⁴⁸ Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri,1994, s.4.

¹⁴⁹ Arıs, Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı, s.11; Taşkıran, s.58; Özel, s.40; Turan, s.10; Kongar, s.65; İlgar, s.11; Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri 1994, s.4; Sezer, s.67.

¹⁵⁰ Kasalak, s.392; Aydın, s.2.

Asakir-i Mansure-i Muhammediye ile ilgili olarak 7 Temmuz 1826 da yayınlanan bir kanunname ile teşkilatın kuruluşuna ait hususlar ayrıntılı bir şekilde tespit edilmiştir. Bu kanunnameye göre Mansure Teşkilatı gündelikli ve aylıklı erattan ve subaydan olmak üzere 12 bin mevcutlu olarak İstanbul'da kurulacaktır¹⁵¹. Ordu, çıkarılmış olan kanun gereği 1500 erden oluşan Tertip (Alay) adı verilen 8 birliğe ayrılmıştır. Her birliğin mevcudu; Binbaşı olan komutanı ve diğer rütbeli personeli, Sağ Kolağası (Önyüzbaşı), Sol Kolağası (Kıdemli Yüzbaşı), Topçu Başı, Arabacı Başı, Mehter Başı, imamlar ve hekimler ile birlikte 1527 personele çıkıyordu¹⁵². Bu teşkilatta kullanılan ve günümüzdeki rütbelere temel teşkil eden rütbelere şu şekildedir: Er, onbaşı, bölük emiri, çavuş, başçavuş, mülazım, yüzbaşı, sol kolağası, sağ kolağası, binbaşı, kaymakam, miralay, mirliva, ferik ve müşir¹⁵³.

Mansure Teşkilatı kapsamında yapılan diğer değişiklikler ve yenilikler şu şekildedir: Bu teşkilatla birlikte Muallem Asakir-i Mansure-i Muhammediye Nezareti (Bakanlığı) kuruldu. Gayri Müslim iken Müslüman olmuş kimselerin bu teşkilata sokulmamaları kararlaştırıldı. Böylece Devşirme Usulü tamamen kaldırıldı ve yeniçerilerde yaygın olarak kullanılan Emireri müessesesi de kaldırıldı. Orduya girenler geçerli bir mazereti bulunsa dahi 12 yıl hizmet etmeden ordudan ayrılmama esası getirildi. Ordunun kuruluşundan iki yıl sonra bazı askeri terimlerde değişiklik yapıldı. Tertip yerine Alay, Kol yerine Tabur, Saf yerine Bölük tabirleri kullanılmaya başlandı.

Ordunun mevcudu II. Mahmut zamanında 118.400 personele çıkarılmıştır. Ordunun adı da daha sonra Asakir-i Nizamiye olarak değiştirildi¹⁵⁴. Yeni ordu kurulunca bununla ilgili en büyük sıkıntılardan biri, yeterli subayın olmamasıydı. Bu durumu gidermek için, II Mahmut 1834 yılında orduyu komuta edecek subayları yetiştirmek amacıyla, Mekteb-i Harbiye-i Şahane adıyla Kara Harp Okulunu açmıştır. Eğitim maksadıyla Avrupa'ya subaylar gönderilmiş Avrupa'dan subaylar getirilmiştir. 1827'de sağlık alanında uzman personel yetiştirmek için Askeri Tıp Mektebi kurulmuştur.

II. Mahmut'un ıslahatları Tanzimat Fermanı'yla noktalanmıştır¹⁵⁵. Tazminat Fermanı, ıslahat çalışmalarında önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilebilir. 1843

¹⁵¹ Kasalak, s.392; İlgar, s.14; Terzioğlu, s.40.

¹⁵² İlgar, ss.13-14; Kasalak, ss.392-393; Terzioğlu, s.40, Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında, s.24.

¹⁵³ Kasalak, s.393; İlgar, s.14.

¹⁵⁴ Terzioğlu, ss.40-43; Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında, ..., s.14.

¹⁵⁵ Ergün Aybars, Türkiye'de Modernleşme, Demokrasi ve Bağımsızlık Mücalelerinde Türk Silahlı Kuvvetleri, Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirleri, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2000, s.523; Taşkıran, s.58; Arıs, Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı, s.11.

kararları ve Tanzimat Fermanı'yla birçok yenilik yürürlüğe konulmuştur. Fermanda devletin ayakta kalabilmesi için yeterli sayıda asker beslemek gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu dönemde, Askerlik süreye bağlanarak, beş yıllık muvazzaflıktan sonra yedi yıl redif olarak hizmet vermek esası getirilmiştir. Redif olarak ayrılanların her yıl bir ay süreyle eğitim öğretim görmesi esasa bağlanmıştır¹⁵⁶.

Fermanda Osmanlı toprakları; coğrafi konumu, nüfus yoğunluğu ve ulaşım imkânları değerlendirilerek altı ordu bölgesine ayrılmıştı. Belirtilen askerlik sistemi uygulamaya konulmuştur. Subayların sivil görev yapmaları yasaklanmış, her ordu merkezinde Asker Alma Meclisleri kurularak, burada alınan kararlar padişaha sunulmaya başlanmıştır. Osmanlı Kara Ordusu, alınan kararlar doğrultusunda altı ordu şeklinde düzenlenmiş, her ordu barış döneminde altı piyade, dört süvari ve bir topçu alayından oluşmaktaydı. Bu orduların ilk ikisi İstanbul'da, üçüncüsü Makedonya-Bosna bölgesinde, dördüncüsü Doğu Anadolu'da, beşincisi Suriye'de, altıncısı Irak'ta idi¹⁵⁷. 1863 yılına gelindiğinde ordular numaralarıyla anılmaya başlandı ve merkezlerde bazı değişikliklere gidildi. Tanzimat sürecinin önemli gelişmelerinden birisi, de Zaptiye Teşkilatı'nın kurulması olmuştur. Böylece İmparatorlukta yüzyıllar boyunca süregelen tımar uygulaması ortadan kaldırılıyor, yerine Zaptiye Teşkilatı kuruluyordu. Zaptiye teşkilatının kurulmasıyla ordunun iç güvenliği sağlamadaki etkinliği önemli ölçüde azaldı ve ordu, daha çok ülkeyi dış tehlikelerden koruyacak şekilde eğitime başlandı¹⁵⁸.

Tanzimat Fermanıyla ele alınan asker alma sistemi, birçok sıkıntıyı da beraberinde getirmiştir. Askere almada yaşanan sorunları önlemek amacıyla 1846 ilk kura kanunu çıkarıldı. Bu düzenlemeyle; Osmanlı Devletinde bulunan bütün Müslümanlar için askerlik hizmetinin bir görev ve yükümlülük olduğu düşüncesi üzerinde durulmuş, İslam ahalisinden askerlik çağına gelenlerin her yıl kuraya katılmaları ve kendisine kura isabet edenlerin askere gitmesinin mecburi olduğu bildirildi. Nizamiye süresi olan beş yıllık mecburi askerlik hizmetini bitirip terhis olacakların yerine de kura ile asker alınacağı belirtilen kanunda askerlik yaşının 20–25 olarak tespit edildiği, askerliğin bir vatan borcu olduğu özellikle vurgulanmıştır¹⁵⁹. Bu kanunla askerliğin kimler tarafından yapılacağı,

¹⁵⁶ Ayten Can Tunalı, Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusunda Yapılanma (1839–1876), Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2003, ss.20–24; İlgar, s.14.

¹⁵⁷ Tunalı, ss.29–31; Özel, s.40; Güneş, s.10; Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında..., s.25.

¹⁵⁸ Tunalı, ss.35–40.

¹⁵⁹ Aydın, ss.7–13; Tunalı, ss.44–46–63; Mustafa Gül, 1870 Asker Alma Kanunu Askeri Tarih Bülteni Yıl:23, Sayı:44, Ankara, 1998 s. 38; Can Uğurateş, Geçmişten Günümüze Asker Alma, Kara Kuvvetleri Dergisi, Yıl:3, Sayı:11, K.K.EDOK Yayınları, Ankara, 2004, s. 25.

askerlik çağı, kura daireleri ile kura meclislerinin oluşturulması, ceza hususları, askerlikten muaf olanlarda aranacak şartlar, bedelli askerlik koşulları, gönüllü askerlik şartları ayrıntılarıyla düzenlenmiştir¹⁶⁰. Tanzimat Fermanı ve kura kanunuyla çözülemeyen başlıca hususlardan birisi de, gayri müslimlerin askerlik hizmetini nasıl yerine getirecekleri ile ilgilidir. 1847’de Tanzimat Fermanı ilkelerinin uygulanmasında, Rumların bir kısmı deniz kuvvetlerine asker olarak alınmıştı. Fakat bu durum, sıkıntıların ve tartışmaların devam etmesine engel olamamıştı¹⁶¹.

Islahat Fermanı’nın ilanından sonra da Hıristiyan’ların nasıl askerlik yapacakları konusu, tartışılmaya devam edildi. Nihayet 1856’da yeni bir kanun tasarısı hazırlanarak bu konuda adım atıldı ve gayri müslimlerin askere alınmaları ile ilgili iki önemli husus ele alınarak düzenlendi. Bunlardan biri gayri müslim Taba’dan alınacak asker sayısı, diğeri ise, bunların ordu içinde nasıl istihdam edileceği ile ilgiliydi. İlk konu kolaylıkla çözüme kavuşturuldu. Gayri müslimlerin bir kısmının celp edilmeleri uygun görüldü. İlk yıl (1857) 16.600 acemiden 3.500’ü orduya dâhil edilecek, daha sonraki yıllarda aşamalı olarak sayı 25 bime kadar çıkarılacaktı. Bu sayıya erişildiğinde Müslümanlardan 35 bin asker alınacaktı¹⁶². Gayri müslimlerin tepkileri yüzünden bu sistem de uygulanamamıştır¹⁶³.

Bu kanundan yıllar sonra 18 Ağustos 1869’da yayınlanan Kuvve-i Umumiye-i Askeriye Nizamnamesi asker almaya yeni düzenlemeler getirmiştir. 1843’te alınan kararlar gözden geçirilip düzenlenmiştir¹⁶⁴. Bu düzenleme ile Osmanlı Kara Orduları nizamiye, redif ve o müstahfız olmak üzere üç kısma ayrılmışlardır. Böylece nizamiye sınıfının asıl kuvveti 150 bin, ihtiyatlar 60 - 65 bin, ikisinin toplamı 210 bin kişi olacaktı. Redifteki hizmet sürelerini dolduranlardan oluşan müstahfız kısmı ise 300 bin kişi olarak hesaplanmıştı¹⁶⁵.

1870 yılında yeni bir asker alma kanunu yayınlanmıştır. Bu düzenlemeyle yapılan önemli bir değişiklik ise, 12 sene olan askerlik süresinin, bu sefer 20 yıla çıkarılmış olmasıdır. 20 yaşından 40 yaşına kadar olan Müslüman erkekler askerlik yapmakla yükümlü tutulmuştur. Bu 20 yılın ilk 6 senesini nizamiyede, 6 senesini rediflikte 8 senesini de müstahfız olarak geçirmeleri kararlaştırılmıştı. Bu yapılanma ile Osmanlı Ordusu

¹⁶⁰ Uğurateş, s. 24.

¹⁶¹ Tunalı, ss. 74–77; Aydın, ss. 16–23.

¹⁶² Tunalı, s. 77.

¹⁶³ Uğurateş, s.24.

¹⁶⁴ Tunalı, s. 104; Uğurateş, s. 24.

¹⁶⁵ Uğurateş, s. 25; Tunalı, ss. 104–105.

seferberlik esnasında 700 bin kişilik bir askeri güç toplayabilecek kapasiteye ulaşmış oluyordu¹⁶⁶. Osmanlı Ordusu 1877-1878 (93 Harbi) savaşına bu teşkilatla girmiş, fakat Rus ve Romen orduları sayı ve teknik bakımdan çok üstün oldukları için Osmanlı Ordusu bu harpten yenik çıkmıştır¹⁶⁷.

Yine bu dönemde yeni Askeri Rüştiyeler, Zaptiye ve İtfaiye Alayları kurulmuştur. 93 Harbinden sonra bazı değişikliklere gidilmiş, 1880 yılında yedek taburlar lağvedilmiş ikişer alaylı tugaylar kurulmuştu¹⁶⁸.

1886'da ordu ve asker alma teşkilatı yeni bir düzenlemeye sokuldu. Gayri müslimlerin askerlik vazifesiyle ilgili adımlar atıldı. Fakat tam olarak yine çözüme kavuşturulamadı. Bu dönemde ordudaki topçu teşkilatı büyümüş, topçu tümenleri meydana getirilmişti. Bundan başka redif ve müstahfız tümenleri de kurulmuştu¹⁶⁹. *1886 Asker Alma Kanunu*'ndan sonra, 1914 yılına kadar geçen dönemde asker alma ile ilgili genel bir değişikliğe gidilmemiş, 1886 asker alma kanunu uygulanmıştır¹⁷⁰. 7 Ağustos 1909 tarihinde çıkarılan bir kanunla eskiden beri istisna mahaller olarak kabul edilen İstanbul ve Bilad-i Selase (Galata, Eyüp, Üsküdar) halkı askerlik mükellefiyeti altına alındı. Nizami askerliği kabul etmeyen gayri müslimler de bu kanunla askerlik yükümlülüğü altına alındı¹⁷¹. Böylece eskiden beri toplumda huzursuzluk yaratan ve Müslüman halkın ezilmesine neden olan husus ortadan kaldırılmış oluyordu.

II. Meşrutiyet ilan edildiği sırada Türk Kara Kuvvetleri 13.777 subay, 280 bin er ve 36 bin hayvandan oluşan, yedi ordu ile bağımsız iki tünden oluşuyordu. Ordu 21 piyade, 6 süvari ve 5 topçu nizamiye tümeni şeklinde teşkilatlanmıştı.¹⁷² Bu yeni teşkilatla bir takım yenilikler* yapılmıştır. Ayrıca Müslüman ve Müslüman olmayan bütün Osmanlı vatandaşları askerlikle yükümlü tutuldular¹⁷³.

¹⁶⁶ Tunalı, ss. 128–129.

¹⁶⁷ Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında... s. 26.

¹⁶⁸ Ilgar, s. 15.

¹⁶⁹ Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında... ss. 26; Özel, s. 40; Taşkıran, s. 58.

¹⁷⁰ Aydın, ss. 44–45; Uğurateş, s. 26.

¹⁷¹ Aydın, s. 47.

¹⁷² Hülya Toker, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III. Cilt, 6. kısım (1908–1920), Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1996, s. 81.

* Ordu Komutanlıkları kaldırılmış, Ordu Müfettişlikleri kurulmuştu. Genel olarak üçer piyade tümenli ve birçok bağlı birliklerden oluşan kuvvetli Kolordular kurulmuştu. Bu şekilde Türk ordusunda Kolordu teşkilatı ilk defa 8 Ocak 1911 tarihinde kabul edilmiş oluyordu. Kabul edilen kadrolara göre bir nizamiye kolordusunun insan mevcudu, ortalama 41.000 insan ve 6.700 hayvandan oluşmakta idi.

¹⁷³ Toker, ss. 93–96.

Orduya, yeni ve modern silah, mühimmat ve malzeme alınmış ve bunun eğitimi askerlere verilmişti. Fakat bu yeniliklerin sonu alınmadan 1911'de İtalya, 1912-1913'de dört Balkan devleri ile harp etmek zorunda kalınmıştır¹⁷⁴. 13 Şubat 1913'te yayınlanan *Teşkilat-ı Umumiye-i Askeriye Nizamnamesi*'ne göre Kara Ordusu 4 ordu müfettişliği, 13 kolordu, 38 piyade tümeni halinde oluşturulmuş, ayrıca İstanbul, Çanakkale Boğazları ile İzmir, Çatalca, Edirne ve Erzurum Müstahkem Mevkileri de bölgelerindeki kolordulara bağlanmıştı. Bütünüyle Kara Kuvvetlerinin insan sayısı 305 bin civarında, silahları ise, çeşitli çap ve modelde 2.310 top ve 256 makineli tüfekten ibaretti¹⁷⁵

13 Şubat 1913 Nizamnamesi ile redif ve müstahfiz teşkilatı kaldırılmış ve ordular içinde kolordu kademeleri kurulmuştu. Harbiye ve Bahriye Karargâhlarında da önemli ölçüde yeniliklere gidilmişti. Ne var ki, ordu eldeki sınırlı silah, araç ve gereçlerle donatılabildiğinden, taarruz ve manevra yeteneği azdı¹⁷⁶. Enver Paşa'nın, 1914 başında Harbiye Nazırlığı'na gelmesiyle gelişmeler yeni bir boyut kazanmıştır. Balkan harbinden sonra yapılan yenilenme çalışmaları; ordunun gelişmesinden ziyade, orduda Alman nüfuzunun artmasına neden oldu. Ordudaki bu gelişmeler sürdürülürken, I. Dünya Savaşı patlak verdi. Osmanlı, önce Fransa, Rusya ve İngiltere nezdinde bağlaşma girişiminde bulunmuş, fakat bundan sonuç alamamıştır. Ordudaki Alman nüfuzu, Enver Paşanın Alman sempatanlığı, Osmanlı ile Almanya'nın ittifakında önemli etkenlerden sayılabilir. 2 Ağustos 1914'te anlaşma imzalanmış, 3 Ağustos 1914'te de genel seferberlik ilan edilmiştir. Enver Paşa Başkomutanlık vekâletine getirilerek, ordu doğrudan kendi emir ve komutasına girmişti. Seferberlikle birlikte ordu müfettişleri kaldırılarak yerine ordu komutanlıkları kuruldu¹⁷⁷.

3 Ağustos 1914'te başlatılan seferberlik 53 günlük süre içinde 25 Eylül 1914'de tamamlanmış kabul edilerek nihayetlendirilmiştir. Buna göre, kara ordusunun seferberlik kadrosu şöyle idi: 780.282 insan, 295.093 hayvan, 464.708 tüfek, 222 ağır makineli tüfek ve 1661 top şeklinde idi¹⁷⁸. I. Dünya Savaşı'na bu tedbirler ve hazırlıklar yapılarak girildi ve harp boyunca yeni teşkil ve tensiklerle on piyade ve iki süvari tümeninden oluşan 24 kolordulu 9 orduyu bünyesinde bulunduran Kara Kuvvetleri 2.850.000 kişiden müteşekkil

¹⁷⁴ Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında... s. 26; İlgar, s. 15

¹⁷⁵ Şükrü Erkal, Türk Silahlı Kuvvetleri (TBMM Hükümeti Dönemi 23 Nisan 1920 – 29 Ekim 1923), Türk İstiklal Harbi Özel Tarihi, IV. Cilt I. Kısım, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2001, ss. 2–3

¹⁷⁶ Erkal, s. 4.

¹⁷⁷ Erkal, ss. 4–5.

¹⁷⁸ Zekeriya Türkmen, Mütareke Döneminde Ordu Ve Yeniden Yapılanma (1918–1920), Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1995, s. 18.

hale gelmiştir. Sonuçta, ordu mağlup olmasına ve bütün cephelerde kahramanlıklar göstermesine rağmen ki, -özellikle Çanakkale’de yaratılan kahramanlık ve direnme tarihe altın harflerle yazılacak niteliktedir.- müttefiklerin yenilgisinden dolayı Osmanlı, savaştan mağlup olarak ayrılmıştır¹⁷⁹.

2.3. Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Ordu (1923-1950)

Osmanlının son dönemlerinde askeri eğitim ve orduda modernizasyon faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu temeli üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin bu gelişmelerden faydalandığı muhakkaktır. Osmanlı Devleti son yıllarında büyük bir okullaşma atağı başlatmış, Batı’dan faydalanarak yeni düzenlemelere gitmiştir. Avrupa’ya öğrenciler gönderilmiş, yeni kitaplar tercüme edilerek okullarda okutulmaya başlanmıştır. Modernleşme açısından da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Geri kalınmışlığın farkına varılmasından itibaren hızla yenilenme çalışılmalarına girişilmiş III. Selim, II. Mahmut ve sonrasında gelen Padişahlarla bu süreç devam ettirilmiştir. Batı’dan günün şartlarına göre modern silah ve teçhizatlar satın alınmıştır. Milli mücadelenin başarıya ulaşmasında, yeni açılan okullarda yetişen subayların ve alınan silah ve teçhizatın payının olduğunu söylemek mümkündür. Sonuçta Osmanlı Devleti’nin yıkılmasında en büyük amil olarak gösterilen Ordu, yeni bir Türk Devleti’nin kurulmasına da zemin hazırlamış olacaktı¹⁸⁰.

Mondros Ateşkes Antlaşması ile sona eren I. Dünya savaşı sonunda Osmanlı Devleti çok ağır yükümlülükler altında bırakılmıştır. Ordu terhis edilmiş, silah ve malzemeye el konulmuş, ordunun silahları neredeyse tamamen elinden alınarak devlet iyice güçsüz bırakılmıştı. Mondros Mütarekesi hükümlerini uygulama bahanesiyle ülke tamamen işgal edilmişti¹⁸¹. Bu işgallere karşı halk, isyan ederek direniş göstermiş, böylece Kuvayı Milliye hareketi doğmuştu¹⁸².

İşgalin başladığı zamanda Osmanlı Ordusunun durumu şu şekildeydi: Ordu mevcudu 50 bin olarak sınırlandırılmış, silahları elinden alınmış, Atatürk’ün deyişiyle ordunun ismi var cismi yok bir haldeydi¹⁸³. Fakat ordu dağıtılırken işgal kuvvetlerinin atladığı bir nokta vardı. O da elde bırakılacak birlik düzenleri ve miktarlarına ilişkin

¹⁷⁹ Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1994, s. 4.

¹⁸⁰ Türkmen, Mütareke Döneminde Ordu Ve Yeniden Yapılanma, s. 260.

¹⁸¹ İrfan Paksoy, Milli Mücadele’de Düzenli Ordu’ya Geçiş Süreci, Askeri Tarih Bülteni, Yıl:21, Sayı:41, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1996, s. 106; Zekeriya Türkmen, Mütareke Döneminde (1918–1921) Ordu (Mütareke Döneminde Milli Mücadeleye Geçişte Ordunun Yeniden Yapılanması), Askeri Tarih Bülteni, Yıl:21, Sayı:41, Ankara, 1996 s. 43; Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1994 s. 4.

¹⁸² Erkal, ss. 90–92.

¹⁸³ İlhan, s. 360.

hükmün anlaşmada yer almayıydı. Bu durum İstanbul Erkan-ı Harbiye-i Umumiyesi'nin işine yaramış ve mevcuda bakmadan 2 Ocak 1919'da kara ordusu 9 kolordu, 20 tümen halinde yeniden örgütlenmişti. Bununla her ne kadar birliklerin mevcutları, terhislerden ötürü düşmüş ve zayıf bir askeri güç ortaya çıkmışsa da, bu eksiklikler ileride ele geçebilecek herhangi bir fırsatta tamamlanabilir ve ordu tekrar yitirdiği askeri gücüne bir ölçüde kavuşturulabilirdi.

Özellikle kritik kadroların, tümen, alay ve taburlardaki her seviyedeki komutan kadrolarının korunması o günkü koşullarda başlatılmış olan Kurtuluş Savaşının zafere ulaştırılmasında ve düzenli Ordu'nun oluşumunda yararlı olmuştur.¹⁸⁴ Mütareke şartlarına ve işgale karşı direniş, Yunanlıların İzmir'e çıkmasından çok daha önce, Kasım 1918'de planlanmıştı. Milis teşkilatı bu tarihten itibaren dal budak salmıştı¹⁸⁵.

Mevcut bulunan eldeki az sayıdaki uçak ve gemi gibi bütün teknolojik harp araçları ile top, tüfek, az sayıdaki motorlu araç ve muhtelif cihazlar imkânlar dâhilinde işgal kuvvetlerinden gizlice Anadolu'ya ve Karadeniz'e kaçırılmıştır. Kurtuluş savaşında kullanılan silah ve cephanenin çoğunu İstanbul'daki depolardan kaçırılan silah ve mühimmat oluşturmaktaydı. Ayrıca, çeşitli makineler, usta ve işçiler de Anadolu'ya kaçırılmış; Ankara, Konya, Eskişehir, Keskin ve Erzurum'da küçük ölçekli atölyeler kurularak Kurtuluş Savaşı'nda orduya hafif silah ve mühimmat desteği sağlanmıştır¹⁸⁶.

İstiklal Harbi başında ordu mevcudu; 1921'de 21.000, Mart 1921'de 40.000, Ağustos 1921'de 60.000, Ağustos 1922'de ise 186.000'e ulaşmıştır¹⁸⁷. Kurtuluş savaşı başında ve savaş esnasında ordunun genel durumu bu şekildeydi. 13 aylık Kuvayı Milliye devrinden sonra (1919–1920) düzenli ordu kurulmuş, milli mücadele bu şekilde devam ettirilmiştir. 23 Nisan 1920'de Ankara'da TBMM'nin açılması, ardından TBMM Hükümeti'nin kurulmasıyla birlikte askeri konularda da yeni bir düzenlemeye geçilmiştir¹⁸⁸.

Düzenli birliklerin başarıları, Sivas Kongresinden sonra Düzenli Ordu'ya olan güveni arttırmıştır. Meclisin açılmasıyla birlikte, Kuvayı Milliye'nin 16 Mayıs 1920

¹⁸⁴ Erkal, ss. 91–92.

¹⁸⁵ Zekeriya Türkmen, Mütareke Döneminde Ordu, s. 47.

¹⁸⁶ Celal Evcı, Atatürk Döneminde Milli Savunma Sanayi Yaratma Atılımları, Atatürk Haftası Armağanı, Sayı:32, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2005, s. 119.

¹⁸⁷ İlhan, ss. 360–361.

¹⁸⁸ Zekeriya Türkmen, Mütareke Döneminde Ordu, ss. 47–48.

tarihinde resmen Milli Müdafaa Vekâleti'ne bağlanarak, her türlü ihtiyacının bütçeden karşılanmasına karar verilmiştir. Çerkez Ethem isyanının bastırılmasından sonra Düzenli Ordu'ya alternatif hiçbir kuvvet kalmamıştır. Milli Müdafaa Vekâletinin kurulması esnasında 4 Mayıs 1920 tarihli bir emirle Bandırma'da bulunan 14. Kolordu Karargâhı bütün personel ve malzemeleri ile birlikte Milli Müdafaa Vekâletini teşkil etmek üzere Ankara'ya alındı. Milli Mücadele döneminin en önemli problemlerinden birisi de ordunun iâşe ve ikmali için gerekli ödeneği temin etmektir. Kuvâ-yı Milliye döneminde halktan alınan salma vergilerle, Düyun-ı Umumiye idarelerinden, mal sandıklarından, bankalardan bazen zorla alınan paralarla masrafların karşılanması yoluna gidilmiştir. İşgal altında olmasına rağmen İstanbul'dan yapılan her türlü yardım da azımsanmayacak derecededir¹⁸⁹.

Bu kaynaklara rağmen işgal kuvvetleriyle savaşan düzenli ordu birlikleri, ihtiyaçlarını temin etmekte ciddi sıkıntılarla karşılaşyordu. Özellikle Kütahya Eskişehir Muharebelerinden sonra ordunun ihtiyaçları hat safhaya ulaşmış, düşman orduları Ankara önlerine kadar dayanmıştı. Bu durumda meclis yetkilerini üç ay süreyle Mustafa Kemal'e devretmiş ve ordunun başına geçirmişti. Mustafa Kemal ilk iş olarak Sakarya nehrinin kıyısına çekilmiş olan ordunun her türlü ihtiyacını karşılamak için Tekâlif-i Milliye Emirlerini yayınlamış ve bunun uygulamasını sağlayabilmek için İstiklal Mahkemelerini kurmuştur¹⁹⁰. Tekâlif-i Milliye Emirleri, ordunun ihtiyacı olan nalın çivisinden, heybeye, çarığa, çoraptan çamaşıra, yiyecekten giyeceğe kadar hemen her türlü mal ve malzemeyi kapsayan yükümlülükleri içermekteydi. Emirlerin içeriği incelendiğinde, Türk ordusunun ne kadar büyük yokluklar içerisinde düşmanla çarpıştığı ve savaşabilmek için halkından her şeyi istediği ortaya çıkmaktadır¹⁹¹.

Bu emirler yayınlanırken çok dikkatli ve hassas davranılmıştır. Tekâlif-i Milliye uygulamalarını halka mal edilmiş, halkı bilinçlendirmek ve teşvik için mitingler düzenlenmiş ve İstiklal Mahkemelerini kurularak emirlerin uygulaması sağlanmıştır. Bu emirler, kesin hükümleriyle ilgili ve zorunlu bir yaptırımını Türk Milletine yüklerken, Türk Milleti hiçbir zaman bundan yakınmamıştır. Tekâlif-i Milliye emirlerinin uygulamalarına bakarak bunu rahatlıkla söyleyebiliriz¹⁹².

¹⁸⁹ Zekeriya Türkmen, Mütareke Döneminde Ordu, ss. 51-57.

¹⁹⁰ Serpil Sürmeli, Milli Mücadele Tekâlif-i Milliye Emirleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, ss.1-4.

¹⁹¹ Sürmeli, s. 4.

¹⁹² Sürmeli, ss. 171-172.

Milli Mücadelenin dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen Sakarya Meydan Muharebesi bu emirlerin uygulanması ve Türk Milletinin her şeyini ortaya koymasıyla kazanılmıştır. Sakarya Meydan Muharebesi, topyekün savaş kavramının önemini ortaya koyan dünyadaki ilk örnektir. Sakarya’da bozguna uğratılan düşman, İzmir’de denize dökülerek imha edilmiştir. Böylece tarihinde esaret yüzü görmemiş milletimiz, yeni bir mucize yaratarak, her şeyin bitti denildiği bir anda esaretin pençesini kırmış ve Türkiye Cumhuriyeti Devletini kurmuştur.

Cumhuriyet kurulduktan sonra ele alınan ilk işlerden biri de Türk Ordusu olmuştur¹⁹³. Kurtuluş Savaşı süresince değişikliklere uğrayan Türk Kara Kuvvetleri, Cumhuriyetin ilanını müteakip, mevcudu bütçeye yük olmayacak, fakat ordu yapısını ve gücünü sarsmayacak askeri eğitim ve öğretimi temin edebilecek şekilde ele alınarak yeniden düzenlenmiştir¹⁹⁴. Orduyu yeniden düzenleme ve güçlendirme çalışmalarının temelinde; milletin ancak güçlü bir orduyla, dışta ve içte sağlayacağı güvenlik sayesinde huzur içinde yaşayabileceği inancı vardı. Bu nedenle ilk barış gününden itibaren yeni bir savaşa hazırlanır gibi orduyu yeniden düzenleme ve güçlendirme çalışmalarına başlanmıştır¹⁹⁵.

Bu düşünceden hareketle, Lozan Antlaşmasının imzalanmasından hemen sonra Türk Kara Kuvvetleri, hazar durumuna dönüş hazırlık ve faaliyetlerine hemen girişmiş ve 1 Kasım 1923 tarihine kadar devam eden geçiş döneminde, Genelkurmay Başkanlığı’nın 5 Ağustos 1923 tarihli Hazar Kuruluş ve Konuş Projesi uygulamaya konulmuştur. İkişer tümenli 9 kolordu ile üç süvari tümeninden ve birkaç müstahkem mevkidenden ibaret üç ordu müfettişliği halinde ordu yeniden teşkilatlandırılmıştır. Yapılan bu teşkilatlanma, bu günkü Türk Kara Kuvvetlerinin de temelini oluşturmuştur¹⁹⁶.

Bu dönemde asker alma ile ilgili de önemli adımlar atıldı. Askerlik süresi kısaltılarak piyade sınıfında 18 ay, diğer sınıflarda 24 ay olarak belirlendi. Bu çalışmalar sırasında öğretim düzeyi yüksek olanların daha az askerlik yapmaları sağlanarak ülkede okuma yazma teşvik edildi. Askere alınan gençlere özellikle yeni Türk Alfabeti’nin kabulünden sonra okuma ve yazma öğretilti. Erlerin sağlık, matematik, yurttaşlık bilgisi,

¹⁹³ Terzioğlu, s. 71.

¹⁹⁴ Arıs, Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı, s.12; Metin, Marshall Yardımı ve Türk Silahlı Kuvvetleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2000, s. 157; Kanat, Oğuş, s. 281; Özel, s. 42.

¹⁹⁵ Kanat, Oğuş, s. 281.

¹⁹⁶ Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1995, s. 19; Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1994 ss. 4-5; Arıs, Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı, s. 12; Burhan Turan, s. 10; Özel, s. 42; Metin Yılmaz, s. 137.

tarım ve hayvancılık konularında bilgilerinin arttırılması için özel kurslar açılarak erbaş ve erler sivil hayata hazırlandı ki bu çalışmalar, günümüzde de arttırılarak ve geliştirilerek devam etmektedir. Dönem içerisindeki tüm bu gelişmelere paralel olarak Askeri Muhakeme Usulü ve Askeri Ceza Kanunu çıkarılarak askeri adalet işlerinde de yeni düzenlemeler yapıldı¹⁹⁷. 1927 yılında çıkarılan 1111 sayılı Askerlik Kanunu ile bugünkü asker alma teşkilatının temeli atılmıştır. Bu kapsamda Türkiye kolordu bölgelerine, kolordu bölgeleri askerlik dairelerine, askerlik daireleri de askerlik şubelerine ayrılmıştır. 1949 yılına kadar kolordu komutanlıkları kanalıyla Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olan Asker Alma Teşkilatı 01 Temmuz 1949 tarihinden itibaren Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın kurulması ile Kara Kuvvetleri Komutanlığı kuruluşuna dahil edilmiştir¹⁹⁸.

İstiklal Harbi süresince hem komutan hem de milletvekili olarak görev yapan komutanlara tercih hakkı tanınarak komutanlık veya milletvekilliğinden birini tercih etmeleri istendi ve bunun sonucu, 1924 yılında ordu politikanın dışına çekildi¹⁹⁹.

Büyük bir savaştan galip çıkan ordu kendisine çeki düzen vermeye çalışırken bir taraftan da Cumhuriyete yönelik iç saldırıları önlemek zorunda kaldı. 1925 yılında doğu bölgesinde gericilerin başlattığı ve 1930'da da Ağrı bölgesinde dış destekli bölücü ayaklanmalar Kara Kuvvetleri, Jandarma ve Hava Kuvvetleri'nin müşterek hareketi sonucu kısa sürede ve şiddetle bastırıldı²⁰⁰.

İleriki yıllarda; Türk Kara Kuvvetlerinin olanaklar çerçevesinde ve tespit edilen hedef doğrultusunda gelişme seyri şu şekilde cereyan etmiştir. İstiklal harbinden sonra ülke içinde ötede beride kalmış silah, teçhizat, harp araç ve gereçleri ile donatım toplatılarak kullanılabilir durumda olanların ıslahı yapılarak ordunun kuruluş ve kadrosuna katıldı²⁰¹. Genelkurmay Başkanlığı'nın hazırladığı planlara göre cephelere gerekli malzeme ve donatım depolanması için uygun depolar inşa ve ikmal edildi²⁰². Dünyada durmadan gelişen silah ve malzeme tekniğini takip, tetkik, deneme ve muayene işlerine bakmak üzere bir Fen ve Sanat Dairesi kuruldu. Burada fizik, kimya, gaz maskesi, barut ve patlayıcı maddeler laboratuvarları çalıştırılmaya başlandı. Bu maksatla, modern poligonlar

¹⁹⁷ Kanat, Oğuş, s. 283.

¹⁹⁸ Uğurateş, s. 26.

¹⁹⁹ Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri 1994, s. 5; Kanat, Oğuş, s. 283; Metin Yılmaz, s. 158.

²⁰⁰ Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri 1994, s. 5.

²⁰¹ Burhan Turan, 10; Özel, s. 42.

²⁰² Metin Yılmaz, s. 158.

kuruldu²⁰³. 1923–1939 yılları arasında; ordunun tüm giyecek ve diğer levazım ihtiyaçları ile Silahlı Kuvvetlerin diğer donatım malzemelerinin büyük bölümü, yerli imkanlarla ve milli fabrikalarda yapılacak hale geldi²⁰⁴.

Cumhuriyet döneminde yapılan en önemli çalışmalardan birisi de sanayileşme alanındadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasında sanayileşmenin olmaması önemli rol oynamıştır. Bu eksiklik, miras olarak Türkiye Cumhuriyeti'ne kalmıştır²⁰⁵. Buna karşın ordunun modernizasyonu için somut adımlar bu dönemde atılmıştır. 1928 yılında Kırıkkale Mermi Fabrikası kurularak 75, 105, 120 ve 150 mm'lik mermi gövdesi imal edilmeye başlanmıştır. Torpil Fabrikası, 1932 yılında faaliyete geçirilmiş, alınan tertibat ve yapılan yeni tesisat ile 1933 yılında mermi fabrikası yalnız mermi gövdesi değil tam atım topçu mühimmatı imal eder duruma gelmiş ve adı Kırıkkale Topçu Mühimmat Fabrikası olarak değiştirilmiştir. Ordunun ihtiyaç duyduğu pirinç fişek kovanı, pirinç topçu mermi kovanı, mermilere bakır sevk şeridi, tapa ve vidalı kapsül, kapsüllük, künyelik gibi muhtelif şekil ve ebatla pirinç ve bakır malzeme imal edebilen Kırıkkale Pirinç ve Haddehanesi ile Çelik ve Döküm Haddehanesi kurulmuştur. 1932 yılında ilk üretime geçen bu fabrikalar 1936 yılında tam kapasite faaliyete başlamıştır. Haddehanede mermi çeliği, takım çelikleri, demiryolu rayları ile muhtelif ebatla makine parçaları saç ve namlu imalatı yapılmıştır. Ordunun ihtiyacı olan top ve tüfek barutunun da ulusal sanayi ile üretilmesi maksadıyla 1937 yılında Kırıkkale'de temeli atılan günlük 2.800 kilo barut imalatı kapasiteli nitroselülozlu barut fabrikası inşası tüm tezgâh ve ekipmanlarıyla birlikte 1939 yılında üretime başlamıştır. 1936 yılında Kırıkkale'de İki Numaralı Tüfek İşletmesi açılarak tüfek imal edilmeye başlanmıştır. 1940 yılından itibaren yeni tüfek imal ve teslimatı seri imalat olarak günlük 150'ye kadar çıkarılmıştır²⁰⁶.

Ayrıca 1936'da Milli savunma Bakanlığı'nın istekleri doğrultusunda tecrübe mahiyetinde ve kendi imkân ve kabiliyetlerimizle tank imalatı girişiminde bulunulmuştur. Fakat motor, şanzıman ve diferansiyel dişlilerinin imalatının yapılamadığı anlaşılmıştır. Bunun üzerine Kırıkkale'de, Kırıkkale Dişli Fabrikası 1938 yılında tamamlamak üretime başlamıştır. Bu fabrikayla ordunun elinde olan tank ve motorlu araçların dişli ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Osman Kıreri'nin hazırladığı proje neticesinde 1938 ve 1939 yıllarında envantere bulunan toplam 80 adet sahra topu tadil edilerek menzilleri 7.500

²⁰³ Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1994, s. 5.

²⁰⁴ Özel, ss. 42–43; Burhan Turan, s. 10.

²⁰⁵ Yalçın Diker, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Yenilenme Çalışmaları, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1994, s. 127.

²⁰⁶ Evcı, ss. 123–124.

metre den 12 bin metreye çıkartılmış ve böylece o günün şartlarında en modern sahra topu geliştirilmiştir. Yine bu fabrikada 1940 yılında tanksavar topu imalatı da gerçekleştirilerek orduya teslim edilmiştir. 1943 yılında Mamak Gaz Fabrikası kurulmuş, burada ordunun ihtiyacı olan gaz maskelerinin üretimi gerçekleştirilmiştir²⁰⁷.

Ankara Silah Fabrikası bünyesindeki tüfek işletmesinde 5,56 mm. mavzer tüfeklerinin 7,9 mm. çapına dönüşümü sağlanmış ve 1940 yılına kadar kara, deniz ve hava birliklerine dönüşümü yapılarak teslim edilen tüfek sayısı 150 bini bulmuştur. Bu suretle en önemli meselelerden biri olan, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşında acı bir şekilde tecrübe ettiğimiz piyade cephanesinin standart ve modern yapıda olmaması, çözüme kavuşturulmuş oldu. Bu yıllarda Ankara Silah Fabrikası bünyesinde kurulan fişek fabrikasında baştan sona kendi imalatımız olmak üzere günlük 250 bin fişek imalatı kapasitesine ulaşılmıştır²⁰⁸.

1930'lu yıllarda İstanbul Haliç yöresinde kurulmuş olan Nuri Killigil tesisleri de dönemin silah üreten iki özel fabrikasından birisidir. Bu fabrikada; tabanca, 81 mm. havan ve mühimmat, çeşitli tahrip kalıpları, patlayıcı ve yanıcı maddelerin üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu fabrika da Cumhuriyet ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında TSK'nın desteğini sağlamıştır²⁰⁹. Ülkede 1920–1940 yılları arasında kurulan savunma sanayi tesisleri Tablo 1'de gösterilmiştir. Kurulan bütün bu askeri fabrikalar 1950 yılında kurulan Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK) çatısı altında toplanmıştır²¹⁰. Tamamen yerli sermaye ile dış borç alınmadan kurulan bu fabrikalar savunma sanayinin gelişmesinde ciddi katkıları olmuştur ve diğer yan sanayilerin gelişmesine de öncülük etmiştir. Şunu da belirtmemiz gerekir ki; TSK'nın durumu ülke genelinde gitgide gelişip daha iyi durumda iken, öte yandan dünya geneline baktığımızda ordu'nun durumunun diğer ülkelere göre çok da iyi durumda olmadığını ileri sürmemiz mümkündür²¹¹.

Cumhuriyet Dönemi'ni ve diğer ülkelerle kıyaslamasını sağlıklı yapabilmemiz için Cumhuriyet öncesi durumun her zaman göz önünde bulundurulması gerektiği değerlendirilmektedir. Cumhuriyet Dönemi'nin, uzun yıllar boyunca politik kaygılarla Haliç'te çürümeye terk edilmiş bir donanmayı, denizlerdeki eğitimden yoksun bir kuşakla

²⁰⁷ Diker, s. 129.

²⁰⁸ Evci, ss. 124–125.

²⁰⁹ Diker, ss. 127–129.

²¹⁰ Evci, s. 125.

²¹¹ Diker, s. 129; Evci, s. 125.

devraldığını²¹², bununla birlikte Trablusgarp ve Balkan Savaşları (1911–1913), Birinci Dünya Savaşı(1914-1918) ile İstiklal Harbi (1919–1922) süresince kaybedilen genç kuşağın* yerinin uzun sürede doldurulamadığını göz ardı etmemek gerekir. Bütün bu gelişmeler ve sanayi döneminde fabrikalarımızda yapılamayan fakat Kara Kuvvetlerinin ihtiyacı olan silah, teçhizat ve donatım malzemeleri dışardan ithal edildi²¹³.

Tablo-1: Cumhuriyet Dönemi Belli Başlı Savunma Sanayii Teşebbüsleri

Kurulma Tarihi	Fabrika Adı	Lisans Veren Firma	Kurulduğu Yer
1920	Top	Rheinmetall Borsing	Kırıkkale
1922	Kereste (Ambalaj)	-	Ankara (Etimeskut)
1923	Fişek	Winchester martin Mauser	Ankara (Gazifişek)
1925	Tüfek	Fritz Werner(Mauser)	Kırıkkale
1925	Mühimmat	Nielsen-VVinther	Kırıkkale
1926	Pirinç	Landes Krona	Kırıkkale
1926	Enerji Santrali	Nielsen-Winther AEG	Kırıkkale
1930	Kapsül	F.W.	Kayaş
1930	Çelik	GHH Demag	Kırıkkale
1939	Muharebe teçhizatı	-	Kırıkkale

Kaynak: Evcı, s. 125.

Cumhuriyet döneminde eğitime de önem verilmiş ve bu konuda ciddi çalışmalar yapılmıştır. Birinci Dünya ve İstiklal Harbi süresince devamlı olarak öğretim yapamamış veya kapanmış olan Harp Akademisi, Harp Okulu ve diğer askeri okullar 1923–1939 yılları arasındaki dönemde yeniden açılarak öğretime başladı.

Eğitimin en önemli bölümü olan sporun geliştirilmesi amacıyla 1928 yılında Askeri Spor Teşkilatı kuruldu. 1925 yılında Ankara’da Harita Genel Müdürlüğü kurularak Milli Savunma Bakanlığına bağlandı. Birliklerin eğitim seviyelerini geliştirmek amacıyla 1926’da Ankara’da, 1928’de Bursa’da ve 1937 yılında Tekirdağ’da (Trakya Tatbikatı) ve Aydın’da (Ege Tatbikatı) tatbikatlar düzenlendi²¹⁴. Ayrıca, 1935 yılından itibaren Türk Ordusu’nda rütbe ve askeri terimlerin yeni Türkçe karşılıkları kullanılmaya başlandı²¹⁵. Bunun için bir komisyon hazırlanarak çalışmalar sürdürüldü. Bu çalışmalar sonucunda

²¹² Diker, s. 129.

* Bu savaşlarda toplam kaybımız yaklaşık 1,5 milyon asker, dış kaynaklarda ise bu rakam 6 milyon askerdir. Bu rakamlara I. Dünya Savaşındaki kayıplarda eklenirse durumun vahameti daha da açık şekilde anlaşılmaktadır; Erdal Yiğit, Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşındaki Ekonomik Güçlükleri ve Askeri Alanlardaki Stratejik Kararlarına Etkisi İle Ege Adalarının Durumu, Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildiri II (İkinci Dünya Harbi Ve Türkiye, Ankara, 1999, s. 413.)

²¹³ Arıs, Türk Silahlı Kuvvetleri 1994, s. 6; Arıs, Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı, s. 13; Özel, s. 43; Metin Yılmaz, s. 158.

²¹⁴ Kanat, Oğuş, ss. 283–284.

²¹⁵ Metin Yılmaz, s. 181.

Orduda kullanılan rütbelerin adları Tablo-2'deki gibi değiştirilmiş ve bu rütbeler; 1938 ve 1961 tarihinde yayınlanan kanunlarla bugün kullanılan şekle dönüştürülmüştür.

Tablo-2: Türk Ordusunda Askeri Rütbelerin Eski ve Yeni Türkçe Karşılıkları

Eski	Yeni	Eski	Yeni
Müşir	Mareşal, Büyük Amiral	Birinci Mülazım	Üsteğmen
1.nci Ferik	Orgeneral, Oramiral	İkinci Mülazım	Teğmen
Ferik	Korgeneral, Koramiral	Mülazım	Asteğmen
Fırka K. Mirliva	Tümgeneral, Tümamiral	Zabit Vekili	Yar subay
Miralay	Albay	Baş Gediklik	Başgedikli
Kaymakam	Yarbay	Başçavuş	Başçavuş
Binbaşı	Binbaşı	Başçavuş Muavini	Üstçavuş
Kıdemli Yüzbaşı	Önyüzbaşı	Çavuş	Çavuş
Yüzbaşı	Yüzbaşı	Onbaşı	Onbaşı

Kaynak: Kasalak, s. 402.

Cumhuriyet dönemi KK. yenilenme ve modernleşme faaliyetleri, ikmal planları çerçevesinde yürütülmüştür. Kendini yeni yeni toparlamaya başlayan devlet, bu planların uygulanmasında ekonomik zorluklar yaşamıştır. Ordu Üçüncü İkmal Planı kendisinden öncekiler gibi ekonomik zorluklardan dolayı, 1938 yılı sonuna geldiğinde tamamlanamamıştı. İkinci Dünya Savaşı'nın çıkma ihtimali artınca, bu eksikliklerin tamamlanabilmesi için Dördüncü İkmal Planı hazırlanarak uygulamaya konuldu²¹⁶. Bu yıllarda gelişen olaylar Dördüncü İkmal Planının hızla uygulanması ve Kara Kuvvetlerinin güçlendirilmesi ülkenin güvenliği için hayati önem arz ediyordu. Bu nedenle Genelkurmay Başkanlığı, Hükümet ve Türk Milleti birçok fedakârlık yaparak bu planın gerçekleşmesini sağladı. Memleketin durumu ve imkânları sınırlı olduğundan, bu çalışmada ihtiyaçlar seferi kuruluşlar esas alınarak karşılanıyordu. Plan, zamanın ve durumun elverdiği ölçüde, safha safha* gerçekleştirilmeye çalışıldı²¹⁷. İkinci Dünya Savaşı bitince bir taraftan seferi

²¹⁶ Arıs, Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı, s. 13; Özel, s. 43; Turan, s. 10.

* **Birinci Safha;** Bu safha barış zamanı çekirdek olan birliklerin normale çıkarılması, bütün Kara Kuvvetleri Birlikleri'nin noksan olan personel kadrolarının seferi mevcuda yükseltilmesini kapsar. Bu dönemde 10 kolorduya 5 kolordu daha eklenerek kolordu sayısı 15'e yükseldi. Kadroları küçük olan ordu müfettişlikleri, kuvvetli kadroları olan ordu komutanlıklarına dönüştürüldü. Böylece Kara Kuvvetleri üç ordudan teşkil edilerek mevcudu en yüksek seviyeye 1,3 milyon kişiye yükseltildi. Bu dönemde silâhına alınabileceklerin yüzde 65'i silâhına alındı. Kara Kuvvetleri birliklerinin hudutlara konuşlanması yurt içinde güvenlik boşluğu yaratmıştı. Bunu gidermek için askeri ve sivil fabrika işçilerine silah dağıtıldı. Hava indirme birliklerine karşı Jandarma, bekçiler, korucular hatta halk teşkilatlandırıldı. İkinci Dünya Savaşı'nın yeniliklerinden biri de hava indirme paraşüt birlikleriydi. **İkinci safha;** 8 Ocak 1940'da İngiltere ve Fransa Hükümetleri ile yapılan siyasi anlaşma ve ittifak esaslarına göre 25 milyon sterlinlik askeri malzeme kredisi sağlanmıştır. Bu kredi ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri için en önemli ve zaruri ihtiyaçlar temin edildi. Top, tank, tanksavar, uçaksavar silahları, optik malzemeler, yedek parça ve askeri malzeme üretimi için çeşitli tezgâhlar alındı ve bazı silahların Türkiye'de yapılamayan mühimmatı tamamlandı. **Üçüncü Safha;** Almanlar'ın Polonya'ya karşı taarruza geçmeleri üzerine Trakya'da bulunan 1 nci ordu birliklerinin burada bırakılarak takviye edilmeleri sağlandı. **Dördüncü Safha;** Almanlar'ın Polonya'yı kısa sürede yenip Baltık Ülkelerini istilaya başlaması üzerine Doğu bölgesindeki birliklerin takviyesi ve kısa sürede bu birliklerin de seferi kuruluş ve kadroya çıkarılmaları hedeflendi. **Beşinci Safha;**

durumdaki orduyu, barış durumuna geçirmek üzere bazı kolordu ve tümenler lağvedilirken, diğer taraftan barış teşkilatında kalacak birlikler kuruluş ve kadro bakımından tensik (düzeltme) olundu. Bu kapsamda, Kolordu sayısı 14'ten 8'e düşürüldü.²¹⁸

Görüldüğü gibi Türk Tarihi ve TKK Tarihi, sürekli bir mücadele, değişme ve gelişme tarihidir. Güvenliğin sağlanması, sürekli tetikte ve uyanık olmayı gerekli kılmış, bunun da sürekli bir maliyeti olmuştur. Giriş bölümünde Türklerin İslamiyet'e girmesinden İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar geçen süreçte Türk Kara Kuvvetleri'ndeki değişiklikleri ve gelişmeleri özet olarak inceledik . Bu kapsamda, konuya hem bir giriş yapılmış, hem de TKK.'nin başlangıcından 1950 yılına kadar geçirdiği aşamalara ana hatları ile değinilmiştir.

*Kış hazırlıkları bölümüdür. Kış hazırlıkları tamamlanarak Doğu ve Batı cepheleri takviye edilmiştir. Bu arada bütçe yetersizliğinden dolayı teşkil edilememiş olan ağır makineli tüfek bölükleri, koşulu ve çakılı toplu bataryaları ile nakliye kolları tamamlanarak silah güçleri artırıldı. **Altıncı Safha**; Savaşa girme ihtimaline karşı seferberlik hazırlıklarının daha üst seviyeye çıkarılması safhasıdır. Ordunun asker, silah ve mühimmat desteği daha da artırıldı. Bu faaliyet savaş bitene kadar devam etti.*

²¹⁷ Kanat, Oğuş, ss. 285–286; Metin Yılmaz, ss. 160–161; Arıs, Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı, s. 13; Özel, s. 43.

²¹⁸ Metin Yılmaz, s. 182; Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında... s. 50; Kanat, Oğuş, s. 286.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK KARA KUVVETLERİNDE ÖNEMLİ DEĞİŞİM VE GELİŞMELER (1950-2000)

Bu bölümde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki gelişmeler ele alınacak ve KKK'nın geçirdiği süreçler, bu süreçleri ve değişimleri etkileyen dünyadaki ekonomik, sosyal, askeri ve siyasi gelişme ve değişiklikler, Dünya ordularının bu değişikliklere gösterdiği tepkiler, bu tepkiler sonucu oluşturdukları yapılar, KKK yenilenme çalışmaları, güvenlik modernizasyonu için ayrılan kaynakların nasıl yönlendirildiği ve bu çalışmaların daha verimli olabilmesi için yapılacak faaliyetler ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.1. 1950'li Yıllarda Küresel Güvenlik

Başlangıç olarak 1950 yılının alınmasının nedeni; İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde Dünya'nın köklü değişimler yaşaması ve savaş sonrası dönemin, barış dönemi olması beklenirken adeta yeniden savaş hazırlıklarının yapılması, dünyanın durdurulamaz bir silahlanma yarışına girmiş olmasıdır. Güvenlik kavramının zaman içinde kazandığı içerik ve anlam* değişikliğinden bahsedilerek, güvenliğin kazandığı boyutların, silahlanmaya ve silahlı kuvvetlere etkileri üzerinde durulacaktır.

İkinci Dünya Savaşının öncesinde, yaşanan en büyük savaş olan Birinci Dünya Savaşı (1914–1918)'nden Osmanlı İmparatorluğu ve Almanya'nın içinde bulunduğu taraf yenik ayrılmış, sırayla bu devletlere Serv ve Versay Barış Antlaşmaları imzalatılmıştır. Bu antlaşmaların barışı getirmeleri hayalden öteye gidememiş, adı geçen devletlerin yıkılıp yok olmaları planlanmış, toprakları parçalanmış, halkı ve devleti icrası güç yaptırımlarla cendere içine alınmıştır. Bu haksız uygulamaya ilk başkaldıran Türkler olmuştur. Yokluk ve imkânsızlıklar içinde, Ulu Önder'in etrafında kenetlenilmiş, birçok zorlukla ordu kurulmuş, kıt kanaat imkânlarla silah ve malzeme birleştirilerek Ulusal Kurtuluş Savaşı dünyada eşi ve örneği az bir başarıyla sonuçlandırılmıştır. Yeni bir Devlet kurularak, bu Devletin yeni baştan imarı ve kalkındırılması için kollar sıvanmıştır.

Almanya ise kısa sürede Versay Antlaşmasının yükümlülüklerinden kendini kurtarmış, gizliiden gizliye silahlanmasını sürdürmüştür. Diğer Devletlerden İngiltere, Fransa ve Bolşevik Rusya; Almanya'nın oldubittilerine karşı tedbir alma ihtiyacı

* Güvenlik ve güvenliğin sağlanması bireyler için olduğu gibi, toplumlar ve devletler için de tarih boyunca hayati önem taşımıştır ve bugün de aynı önemi muhafaza etmektedir.

hissetmişlerdir. Bir yandan Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nın rövanşını alma isteği ve gayreti, bir yandan da İtalya ve Japonya'nın yayılmacı planları dünyada sadece 21 yıl gibi kısa bir barış döneminin yaşanmasına imkân vermiştir. Dünya Devletleri karşılıklı silahlanma yarışına girmişler ve bunun sonucunda 1939-1945 yılları arasında yeniden bir dünya savaşı yaşanmak zorunda kalınmıştır. Atatürk²¹⁹, 1932 yılında kendisini ziyaret eden Amerikalı General Mac Arthur'a gelmekte olan bu savaşın ilk işaretini ve savaşın sonucunu şu sözleriyle, isabetli olarak, ifade etmiştir. “*Avrupanın mukadderatı, Almanya'nın alacağı vaziyete bağlı olacaktır. Fevkalade dinamizme sahip 70 milyon çalışkan ve disiplinli millet, milli ihtiraslarını kamçılatabilecek siyasi bir cereyana kendisini kaptırdı mı, er geç Versailles Muahedesi'nin tasfiyesine tevessül edecektir,*” Savaşın sonucunu ise şu sözleriyle tahmin etmiştir; “*Avrupa'da vuku bulacak harbin başlıca galibi ne İngiltere, ne Fransa, ne de Almanya'dır. Sadece Bolşevizimdir. Yalnız Avrupa'yı değil, Asya'yı da tehdit eden bir kuvvet halini almışlardır*” demek suretiyle İkinci Dünya Savaşı'ndan yıllar önce savaşın sonucunu da öngörebilmiştir. Bu Atatürk'ün olaylara ne kadar üst seviyeden ve stratejik boyuttan bakabildiğinin bir örneğidir.

İnsanlık tarihi sürekli bir mücadele ve çatışmalar tarihi olarak geçmiştir. Bu savaşlarda insanlık adına önemli kayıplar* verilmiştir. Toptaş'a göre²²⁰ bu mücadeleler belli amaçlar için yapılmıştır: *Dünya var olduğundan beri cesameti ve büyüklüğü ne olursa olsun toplumlar arasında süre gelen didişmelerin, çatışmaların ve itilafların temelinde askeri ve siyasi gelişmeler var gibi görünse de, asıl uğrunda mücadele edilen konunun, refah ve zenginliğe ulaşmak ve daha da güçlenmek için ekonomik kaynakların çoğuna sahip olma, daha fazlasından pay alma mücadelesi olduğu görülmektedir.*

Benzer hırs ve duygularla başlayan İkinci Dünya Savaşı büyük yıkımlara ve hasarlara sebep olmuştur. Birinci Dünya savaşına toplam nüfusu 1,5 milyar olan 36 devlet katılmışken, İkinci Dünya Savaşına toplam 1,7 milyar nüfuslu 61 devlet katılmıştır. Birincisinde askeri harekât 4 milyon km²'lik bir alana yayılmışken, ikincisinde 22 milyon km²'yi kaplamıştır. Birincisinde 70 milyon insan silah kullanmışken, bu rakam ikincisinde

²¹⁹ Erdal Yurdakul, Atatürkçülük Konferansları, 26 Nisan 2007, Elazığ

* 5 bin yılı aşan bir süre içinde, insanlık tarihinin sadece yaklaşık 300 yılının barış içerisinde geçtiği görülmektedir. 15 bine yakın savaş olmuş ve bu savaşlarda 4 milyara yakın insan ölmüştür. Bu savaşlarda meydana gelen zararlar için harcanan para ise dünya çevresinde; 156 metre genişliğinde ve 10 metre kalınlığında bir altın çember oluşturacak kadardır.

²²⁰ Ergüder Toptaş, küresel Jeopolitik Yaklaşımlar, Avrasya ve Türkiye, Türkiye Silahlı Kuvvetler Dergisi, Yıl:125, Sayı:389, Genkur ATASE Yayınları Ankara, s.7

110 milyona çıkmıştır. Birinci Dünya savaşında ölü sayısı 10 milyon iken, ikincisinde 32 milyon ölü ve 35 milyon yaralıdır²²¹.

Dünyanın gördüğü son büyük savaş olan İkinci Dünya Savaşında Almanya yine yenilen taraf olmuştur. Almanya'nın teslim olmasından sonra Batı demokrasileri savaş zamanındaki yükümlülüklerine sadık kalarak ve kendi halklarının isteğine uyarak askerlerini terhis etmeye başladılar. Almanya'nın teslim oluşu sırasında Avrupa'daki müttefik kuvvetlerin sayısı yaklaşık olarak 5 milyondur. Terhisten bir sene sonra bu sayı 880 bine inmiştir. SSCB ise, 6 milyonu aşan sayıdaki silahlı kuvvetlerini ve ayrıca harp endüstrisini aynı düzeyde tutmaya devam etmiştir. Stalin döneminde Sovyet yayılması Estonya, Litvanya ile Finlandiya'nın, Polonya'nın bazı kısımlarının, Kuzey Doğu Almanya'nın, Doğu Çekoslovakya'nın yani 500 bin km² toprak ve 23 milyondan fazla nüfusun ilhakıyla başlamıştır. Sovyet ordularının Avrupanın merkezinde bulunuşu ve ulusal cephe adı verilen hükümetlere komünizmin sızması, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Doğu Almanya, Macaristan ve Çekoslovakya'nın Sovyet egemenliği altına girmelerine yol açtı ki, bu yaklaşık olarak 1milyon km²'lik bir alan ve 90 milyondan fazla Rus olmayan nüfus demektir²²².

Görüldüğü gibi İkinci Dünya Savaşının sonrasında, Atatürk'ün 1932 de General Mac Arthur'a işaret ettiği gibi Dünya da yeni bir tehdit ortaya çıkmıştır. Bu Bolşevizm ve Rus yayılmacılığıdır. Türkiye Lenin'in "*Sizde de Bolşevizm yönetimi olsun*" şeklindeki teklifini, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında uluslararası diplomasi terbiyesi sınırları içinde reddetmiştir. Atatürk'e göre bunun üç sebebi bulunmaktaydı. Birincisi; Milli Mücadeleyi yöneten TBMM "Hâkimiyet Kayıtsız Şartsız Milletindir" prensibi ile çalışmaya başlamış ve Türkiye'nin yolunun milli irade, yani demokrasi olduğu gerçeğini vurgulamıştı. Türkiye'nin bu yoldan dönmesi mümkün değildi. İkincisi; komünizm prensipleri milli ve dini akidelerimize uymadığı için kabulü mümkün değildi. Sonuncusu ise; komünist sistem ekonomik kalkınmayı bir tek doktrine bağlamıştı. Hâlbuki Türkiye, ekonomik kalkınma için bütün imkânları denemek kararında idi²²³.

²²¹ Adnan Üzmez, İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Gelişen Olayların Işığında Kore Savaşı ve Türkiye, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 16

²²² Komisyon, Birleşmiş Milletler Nato ve Varşova Paktı, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul 1987, ss. 45-46

²²³ Mehmet Saray, Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin Nato'ya Girişi (III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeleri), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, , Ankara 2000, ss.5-6

Türkiye 1919-1922 yılları arasında yaptığı emperyalizme karşı bağımsızlık savaşını zaferle noktalamış ve 1923'te Lozan ile iradesini tüm devletlere kabul ettirdikten sonra, Cumhuriyeti ilan edip, Avrupa'nın savaş rüzgârları dışında kalmaya büyük özen göstermiştir. Dünya silahsızlanmasına ve Milletler Cemiyetinin savaşı önleme anlaşmalarına destek veren Türkiye, barışçı milli politikasını Atatürk'ün 1931 de söylediği “*Yurtta Sulh, Cihanda Sulh*” sözüyle ortaya koymuştur. Diğer yandan Türkiye, Türk devrimlerini gerçekleştirerek modern ülkeler ailesine katılmıştır. İkinci Dünya Savaşında Almanların Balkanlara inip Edirne sınırında Türkiye'nin sınırına dayanması üzerine Türkiye Hükümeti genel seferberlik ilan etmiş ve 2 milyon genci silâh altına almıştır. Bu sayı, ülke nüfusunun 1/9'unu oluşturuyordu. Bu dönemde teknoloji ithali yapılamıyordu. Üretim düşmüş, karaborsa ve sosyal çöküntü başlamıştı²²⁴. Bu durumda, Türkiye'nin savaşa girmediği halde, savaşa giren ülkeler kadar savaşa hazırlandığını ve savaştan dolayı, ülkenin yıkım ve hasara uğramamasına rağmen, en az savaşa giren ülkeler kadar, savaştan ekonomik olarak etkilendiğini söylemek mümkündür.

Savaş sonrasında Avrupalı ülkeler, dünya güç dengesi sahnesinde görünmez olmuşlar ve Amerika ile Rusya iki kutuplu dünya dengesinin ağırlık noktalarını oluşturmuşlardır²²⁵. Savaşın sonunda Avrupa'nın yarısı bitkin hale gelmiş, diğer yarısı da Sovyet Rusya'nın eline geçmişti. Böylece yeni dengeler Sovyetler Birliği lehine gelişme gösteriyordu. Savaştan sonra ayakta kalabilen iki devlet vardı. Bunlar siyasi ve ekonomik doktrinleri birbirlerine tamamen ters olan ABD ve Sovyetler Birliği idi. ABD Birinci Dünya savaşı sonrasında olduğu gibi yeniden kıtasına çekilme eğilimi içinde idi, Sovyetler Birliği ise yukarıda bahsettiğimiz gibi yayılma eğilimi içindeydi. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Örgütü'ne çok fazla güvenen Avrupa Devletleri, ordularının hemen hepsini terhis etmiş ve rehavet içine girmişlerdi. Buna karşılık Sovyetler Birliği, büyük ve güçlü ordularını takviye ederek askeri alanda olduğu gibi endüstri alanında da üstünlük elde eder duruma gelmişti. İşte bu durumdan yararlanmak isteyen Sovyetler Birliği, bir yandan savaş sırasında işgali altındaki Doğu ve Orta Avrupa Devletlerini peykleştirirken, diğer yandan Türkiye, Yunanistan, İran ve Çin gibi ülkeler üzerinde baskı ve isteklerde bulunmaya başlamıştır²²⁶.

²²⁴ Metin Yılmaz, Marshall Yardımı ve Türk Silahlı Kuvvetleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2000, s.56

²²⁵ Cemalettin Taşkıran, Türkiye Niçin Nato'ya Girdi? Askeri Tarih Bülteni, Yıl:25, Sayı:49, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2000, s. 10

²²⁶ Metin Yılmaz, s.47.

Sovyetler Birliği, bu nazik ortamdanda istifade ile Türkiye zerindeki tarihi emellerini gerçekleştirme fırsatını yakaladığı hissine kapılmıştır. 1945 yılında boğazlar üzerinde yeni iddialarda bulunup Türkiye'nin doğusundaki Kars ve Ardahan'ı istemiş ve iki devlet arasında yürürlükte bulunan ve süresi dolan 1925 Saldırmazlık ve Dostluk Antlaşması'nın yenilenmeyeceğini Türkiye'ye bildirmiştir. 1946 yılı ise Sovyetlerin tehdidi açısından Türkiye için daha ağır geçmiştir. 21 Aralık 1945 de Moskova'daki gazetelerde Türkiye'nin Doğu'sundaki Kars, Ardahan, Gümüşhane, Giresun gibi bir kısım toprağımızın Sovyetler Birliğine iadesi istenmeye başlanmıştır. Bu sayede Sovyetler Birliği, kendi peyki Ermenistan'a şirin gözükecek, böylece de denize çıkışı olan bir Ermenistan hayali gerçekleşmiş olacaktı. Sovyetler, yine 7 Ağustos 1946'da Türkiye'ye bir nota vererek, Türkiye'nin Montrö'de kazandığı yetkilerini kötüye kullandığını ileri sürerek, Sovyetlerin Boğazların kontrolünü ele geçirmek konusundaki isteklerini resmen açıklamıştır. Türkiye bu nota'yı 22 Ağustos 1946 da cevaplamıştır. Ancak Sovyetler karalılığını göstermek için 24 Eylül 1946 da Türkiye'ye yeni bir nota daha vermiştir. 28 Eylül 1946 da bu yeni durum zerine Türk Ordusu alarma geirilmiřtir²²⁷.

1.2. Marshall Yardımı

Sovyetler tarafından sürekli tehdit edilen Türkiye, savaş sırasındaki ordu mevcutlarını normal seviyeye indirme gayreti içinde olmasına rağmen, diğer ülkeler gibi bunu kolaylıkla yapamamış, savaş bittiği halde 600 bin kişiden oluşan ordusunu terhis etmemiş ve silhltında tutmaya devam etmiştir. İktisadi gücü büyük bir orduyu uzun süre hazır tutmaya yeterli olmayan Türkiye için bu durum karşısında tek çıkar yol, dış yardım almaktı. 1946 bütçesinin neredeyse yarısı bu kalabalık ordunun harekâta hazır halde tutulmasına harcanmıřtı²²⁸. Bu durumdan, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı süresince seferberlik ilan edip büyük bir ordu teşkil ederek savaşa hazır hale geldiğini, ekonomik olarak kemer sıktığını ve sıkıntı çektiğini, savaş bitiminde ordusunu Rus tehdit ve isteklerinden dolayı barış durumuna geçiremediğini anlamaktayız.

Türk Hükümeti'nin Sovyet isteklerini reddetmesi, Sovyetler Birliği'nin Türkiye üzerinde ağır bir siyasi baskı kampanyası yürütmesine sebep olmuştur. Ancak Türkiye bu baskı ve saldırıya tek başına da olsa karşı koymaya kararlı olduğunu çeşitli yollardan

²²⁷ Taşkıran, s.4.

²²⁸ Metin Yılmaz, ss.65-66.

dünya kamuoyuna duyurmuştur²²⁹. Akdeniz ve Ortadoğu’da büyük çıkarları olan İngiltere bile mevcut Sovyet tehdidine karşı çıkmak gücünü ve cesaretini kendinde bulamadığı için 21 Şubat 1947 de ABD’ye nota vererek, içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar nedeni ile Türkiye ve Yunanistan’daki askerlerini geri çekeceğini ancak bu ülkelerin, Batı savunması için önemli olduğunu, ve ekonomik yardım yapılması gerektiğini, bu sorumluluğun da ABD’ye düştüğünü bildirmiştir. Böylece, ABD bölgede İngiltere’nin yerine birinci devlet olma niteliği kazanıyordu²³⁰.

ABD başkanı Truman 12 Mart 1947 de kongreye sunduğu bildiriye, özgürlük ve bağımsızlıklarını korumaya çalışan uluslara askeri ve ekonomik yardım yapmak sureti ile komünizmi durdurmak amacını güden “*Truman Doktrini*” adlı bir program ileri sürdü. 1947’de onaylanarak yürürlüğe giren bu program doğrultusunda Yunanistan ve Türkiye’ye yardım başlatıldı. 5 Haziran 1947 de ABD Dışişleri Bakanı George Marshall tarafından ortaya atılan Marshall Planı, Avrupa ülkeleri arasında ekonomik işbirliği için ilk adımı oluşturuyordu. Türkiye dâhil olmak üzere 16 Avrupa Ülkesinin katılımı ile Paris’te düzenlenen konferanslar sonucunda 4 yıl süreli Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı hazırlandı. ABD, 1948 de Ekonomik İşbirliği Kanununu çıkararak Avrupa’ya yardımı amaçladı. Bunun üzerine 16 Avrupa ülkesi, 16 Nisan 1948 de Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECD)’yi kurdular.

Amerika, savunmasında hayati önemde olan ülkelere yardım etmek üzere 27 Mart 1941’de İngiltere’ye 7 milyar dolarlık yardım yapılmasını onaylamıştır. Bundan sonra Türkiye de dâhil birçok ülke bu kanunun öngördüğü yardımlardan yararlanmıştır. Bu kanun gereğince ABD Türkiye’ye İkinci Dünya Savaşı boyunca 95 milyon dolarlık savaş malzemesi vermiştir. Türkiye savaş sürdükçe ABD’den savunmaya yönelik malzeme ve hizmetleri almaya devam etmiş, buna karşın savaş sona erdiğinde kendisine devredilmiş olan savunma maddelerinden imha ve kayıp edilmemiş olanlardan ABD’nin lüzum göstereceklerini geri vermeyi taahhüt etmiştir. Ancak, ABD tarafından 7 Mayıs 1946 tarihli antlaşma ile Türkiye’nin Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu’ndan doğan borçlarının silinmesine karar verilmiştir²³¹. Kore Savaşı’na gönderilen Tugay’ın gemilere yüklenen araç gereç kapsamındaki, iki buçuk tonluk GMC kamyonlarının, su römorklarının ve jeep tipi araçların bu kapsamda alınan malzemelerden olduğu değerlendirilmektedir. Diğer

²²⁹ Ali Denizli Kore Harbi’nde Türk Tugayları, Genkur Basım Evi, Ankara, 1994, s.52.

²³⁰ Metin Yılmaz s.23.

²³¹ Metin Yılmaz, ss. 66–67.

ülkeler bazında da ödünç verme ve kiralamaya 21 Ağustos 1945 de ABD tarafından son verilmiştir. Savaşın harap ve bitik vaziyette çıkan ve yardımlardan yararlanan bazı devletler bu yardımlardan doğan borçlarını ödeyemeyeceklerini açıkça ifade etmişlerdir. Sovyet Rusya'da 11 milyar doları bulan borcunu ödemeyi reddetmiştir. Savaş süresince müttefik ülkelere yapılan ABD yardımlarının toplamı 48,5 milyar doları bulmuş, ancak bunun sadece 7,8 milyar doları ABD'ye geri dönmüştür²³².

İkinci Dünya savaşı bittikten sonra ABD'nin Türkiye'ye yardım etmesinin sebebi, Türkiye'nin vahim durumundan ziyade, Sovyetlerin Türkiye'de kontrolü ele geçirmesinin Amerikan çıkarlarında sebep olacağı ciddi problemlerdi. Yardım konusunda Marshall, Türkiye'nin özel bir konuma ve öneme sahip olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir; *“Türkiye'deki sorun biraz farklı. Sovyetler ile yürürlükteki sınır savaşı nedeniyle Ordusunu tümüyle silâh altında tutarak, ülkenin ekonomisine, mevcut demode yapısı nedeniyle, uzun süre dayanamayacağı bir yük bindirmiştir. Ülkenin iki şeye ihtiyacı vardır. Üretkenliği attırmak için mali destek ve askeri kuvvetlerin daha az personel ile aynı etkinlikte olmasının sağlanması amacıyla yönelik yardım İngiltere'nin durumu göz önüne alındığında Türkiye'ye etkili yardımı yalnızca ABD verebilir. Askeri otoritelerimiz Türkiye'nin bütünlüğünün korunmasının tüm Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'nun bağımsızlığı için temel teşkil ettiği görüşünde birleşmişlerdir.”* Bunun anlamı, Türkiye'ye ekonomik ve askeri yardım yapılması zorunluluğunu ABD'nin hissetmesidir. Bu kapsamda Türkiye'ye yapılacak yardımın amaçları; Türkleri Sovyet baskılarına karşı direnmeye teşvik etmek ve Türkiye'nin askeri kabiliyetini, olası bir Sovyet saldırısını engelleyebilecek şekilde iyileştirmek şeklinde belirlenmişti. Yine ABD'ye göre Türkiye'ye yardım yapılırken dikkat edilecek diğer önemli noktalar ise şunlardı²³³;

En büyük önem Kara Kuvvetlerine ve hava saldırılarına karşı savunmaya verilmeli, Organizasyon ve donanım Türk topraklarında etkili bir savunma hareketine yönelik tasarlanmalı, Türkiye'nin operasyonlar düzenleyecek ve kendi cephesini geliştirecek silah ve donanım oluşturması için desteklenmesini ön gören programa yönelik ciddi düzenlemeler yapılmalı, Türkiye'ye ekonomik yardım bir askeri destek paketi ile bütünleştirilmeli, Türkiye'nin bazı önemli donanım parçalarında kendi başına yeterli olması zaman alacağından görünüşe bakılırsa bu eksiklikleri giderebilecek tek elverişli kaynak ABD ve İngiltere idi.

²³² Metin Yılmaz, ss. 67-68.

²³³ Metin, Yılmaz, ss. 73-74.

Başkan Truman ABD kongresine, 12 Mart 1947’de başvurarak, Türkiye ve Yunanistan’a 400 milyon dolarlık askeri yardım yapılması için kendisine yetki verilmesini istedi. ABD kongresi 22 Mayıs 1947’de Yunanistan’a 300 milyon ve Türkiye’ye 100 milyon dolarlık bir askeri yardımı kabul etti. Türkiye’ye ABD yardımının başlama tarihi 12 Mart 1947’dir. Her iki ülkeye yardımla ilgili, Amerikalı sivil ve askeri personelin Türkiye’ye, Türk ve Yunan personelin de ABD’ye gönderilerek yetiştirilmesi kararlaştırıldı²³⁴. 13 Mayıs 1947’de bir ABD İnceleme Kurulu Ankara’ya gelerek yardım konusunda çalışmalara başladı. Bu kurul yardımın, faydalı şekilde kullanılmasına²³⁵ memur edildi. 100 milyon dolarlık meblağın büyük kısmı TSK’lerinin modernize edilmesi için gerekli malzemenin tedarikine tahsis edildi. 5 milyon dolar ise stratejik ana yolların geliştirilmesine ayrıldı.

Askeri Yardım Kurulu Kara, Deniz ve Hava olmak üzere üç gruptan oluştu. Kara grubunun başkanı, Yardım Kurulunun koordinatörü tayin edildi. Yardım kapsamındaki paranın önemli yerlere sarfı için aylaca müşterek olarak çalışıldı. Ancak Kasım 1947’de Türk Silahlı Kuvvetlerine savunma kudreti verebilecek bir liste hazırlanabildi. Askeri kurulun, askeri ve sivil personelinden ilk grup Eylül 1947’de Türkiye’ye gönderildi. Bu grup Türkiye’de malzemenin ayırımı ve depolama hazırlıklarıyla uğraştı. İlk sevkiyat ise Ekim 1947’de yapıldı. Bir miktar teknik lisans vakıf Türk yedek subay’lar ile subaylar, oluşturulan ABD inceleme kurulu’na görevlendirildi. Bu sınırlı sayıdaki yabancı dil bilen personelin, Kurul’un işlerinin yürütülmesinde değerli katkıları görüldü²³⁶. Bu yılların, orduda yabancı dilin öneminin anlaşılmasında dönüm noktası teşkil ettiğini ileri sürmek mümkündür. Türkiye’ye Temmuz 1945-Temmuz 1947 döneminde Marshall planı kapsamında yapılan yardım miktarı 100 milyon doları hibe, 41 milyon doları kredi olmak üzere, 141 milyon dolardır. Bu rakam (394.800.000 Lira), aynı dönemdeki toplam savunma harcamalarının (2.225.000.000 Lira) yüzde 18’ine karşılık gelmektedir. 1949–1959 yılları arasında hibe olarak yapılan toplam yardım 163,3 milyon dolar, kredi 85 milyon dolardır²³⁷. Türkiye’nin 1938–1949 dönemindeki devlet bütçesi ve bunun karşılığındaki savunma bütçesi Tablo-3’de belirtilmiştir.

²³⁴ Metin, Yılmaz, ss. 74–75.

²³⁵ Yılmaz, Metin, s. 76.

²³⁶ Metin Yılmaz s.77.

²³⁷ Toplam yardım miktarı yaklaşık 394,8 milyon liraya tekabül etmektedir.(1\$= 2,80 Lira), Metin Yılmaz, ss.85–123.

Tablo-3: Yıllar İtibarı İle Savunma Bütçesi

Yıllar	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Devlet Bütçesi	303,9	378,2	535,9	574,6	885,1	1019,0
Savunma Bütçesi	101,2	176,5	297,7	335,0	520,1	567,1
Oran (%)	33,3	45,5	55,5	58,3	58,7	55,6
Yıllar	1944	1945	1946	1947	1948	1949
Devlet Bütçesi	1077,8	600,6	1018,8	1564,2	1380,4	1371,9
Savunma Bütçesi	583,0	263,0	394,9	519,8	543,9	503,4
Oran (%)	54,1	43,7	38,7	33,12	39,4	36,7
Çizelge – 1 * Bütçe değerleri milyon dolardır.						

Kaynak: Metin Yılmaz, s. 128

İkinci Dünya Savaşı süresince ve savaştan hemen sonra savunma harcamalarının genel bütçeye oranının yüksekliği dikkat çekicidir. Aynı zamanda Marshall Yardımının, Türk ekonomisine ve savunmasına kısmen rahatlık sağladığını söylemek mümkündür. Truman Doktrini ve bununla bağlantılı Marshall Planı'nın en önemli sonucu olarak; Sovyet Rusya'nın ülkemiz üzerindeki baskıcı ve yayılmacı emellerinin gerçekleşmesinin önlemiş olması ile ordunun ve ekonomimizin savaş sonrasında yeniden yapılanmasına zemin hazırlanmış olmasıdır²³⁸. Marshall Yardımı kapsamında alınan askeri malzemelerde seçici davranılmadığını, ya da buna imkân bulunmadığını, Türkiye için yeni olan araç, malzeme ve silahların, aslında ABD için demode olduğunu, bu araç gerecin bakım ve yedek parça maliyetlerinin uzun süre ülkemize küçümsenmeyecek ekonomik yükler getirdiğini de söylemek mümkündür. Kurulma aşamasında olan Cumhuriyet Dönemi yerli savunma sanayi bu yardımlar sonucunda işlevini kaybetmiştir. Amerikan yardımı sonrasında TSK'lerinin durumunu ise şöyle ortaya koymak mümkündür;

İkinci Dünya Savaşı sonunda topyekûn harp kavramının ortaya çıkmasıyla, Genelkurmay Başkanlığı'nın memleketin topyekûn harbe hazırlanması bakımından bütün devlet teşkilatının faaliyeti ile ilgili teknik bir ihtisas kurulu ve makamı olması göz önünde tutuldu ve bu makam 13 Haziran 1944 tarihinde TBMM'ne karşı sorumlu olan Başvekâlete (Başbakanlığa) bağlandı. Beş yıl sonra 30 Mayıs 1949 tarihinde ise Genelkurmay Başkanlığı doğrudan Milli Savunma Bakanlığına bağlandı²³⁹. 1 Temmuz 1949'da bütün kara birlik ve teşkillerini tekbir komutanlık altında birleştirmek maksadıyla Kara Kuvvetleri Komutanlığı teşkil edildi²⁴⁰. Aynı yıl içinde Deniz ve Hava Kuvvetleri

²³⁸ Metin Yılmaz, s. 18

²³⁹ Metin, Yılmaz, s.182

²⁴⁰ Komisyon Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında ...,s.50; Metin Yılmaz, s.183; Kanat, Oğuş, s.287

Komutanlıkları da teşkil edildi²⁴¹. Bu tarihe kadar ordu komutanlıkları ile teşkiller, harekât ve eğitim yönünden Genelkurmay Başkanlığına bağlı bulunuyordu. Kara Kuvvetleri Komutanlığı 1950 yılından itibaren bütün sınıf okulları ve eğitim merkezlerini bünyesine aldı. Aynı yıl, görevleri daha ziyade lojistik destek hizmetlerini kapsamakta olan yurtiçi bölge komutanlıkları da kuruldu. 1951 yılında 6. Kolordu lağvedildi. Aynı yıl içerisinde 7. Piyade Tugayı (5 Kolordu), 19. Piyade Tugayı (15. Kolordu), 57. Piyade Tugayı (5. Kolordu), 15. ve 20. Piyade Tugayları (8. Kolordu), 16. Piyade Tugayı ile 5., 6., 7., 8. Yurtiçi Bölge Komutanlıkları teşkil edildi. İzmir Müstahkem Mevki Komutanlığı lağvedildi.

1.2.1. ABD Yardımının Kara Kuvvetlerine Etkileri

Piyade Birliklerinde motorlu araçlar, ordu donatım malzemeleri, hafif ve ağır silahlar verildi. Bölükten itibaren her birlik yakın ateş desteğine kavuştu. Piyade bölükleri bünyesinde silah takımları kuruldu ve bu takımlara 60 mm.lik havanlar, taburların ağır bölüklerine 81 mm.lik havanlar dâhil edildi. Takım, bölük, tabur ve alaylar telli ve telsiz muharebe cihazlarıyla donatılarak emniyetli bir haberleşme sistemi kuruldu²⁴².

Bu devrede topçu teşkilatında hava gözetlemesi ile başlayan, Kara Havacılığı 1948 yılında Topçu Havacılığı²⁴³ adı altında Kara Kuvvetleri bünyesine girmiş ve giderek köklü bir sınıf haline gelmiştir. Amerikan Askeri Yardımı'yla Kara Kuvvetleri Kadrosunda çeşitli top bulunan topçu teşkilatını kısmen standart cins ve çapta top ve obüslerle donatmıştır. Bu kapsamda yeni motorlu topçu birlikleri kurulmuştur. Eskiden çok basit olan topçu ateş idare ve komuta muhabere sistemi, ilkel durumdan kurtarılarak güvenli bir şekle sokulmuştur. Topçu Taburu Ateş İdaresi, 1. hat piyade birliklerinde bulunan topçu ileri gözetleyicileri Taburu Ateş İdare Merkezinin kıymetlendirilmesine göre yönetilecek şekilde değiştirilmiştir. Ayrıca topçu teşkilatına ilk kez ölçme ve meteoroloji malzemeleri girerek kullanılmaya ve orduda ilk meteoroloji raporu hazırlanmaya başlanmıştır²⁴⁴. Kore Türk Tugayının bünyesinde teşkil edilen Topçu Taburu bu yeni topçu silahlarıyla Kore'de etkin olarak görev yapmıştır.

²⁴¹ Aris, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1994, s.7

²⁴² Metin Yılmaz, s. 182

²⁴³ Topçu havacılığı; Hava aracındaki gözetleyici personelin, topçu atışlarını yönlendirmesi ve idare etmesidir. Günümüzde de bu yöntem topçu atışlarında etkin olarak kullanılmaktadır.

²⁴⁴ Aris, Türk Silahlı Kuvvetleri, 1994, ss.7-8; Metin Yılmaz, s.182

İkinci Dünya Savaşının sonunda nükleer silahların da kullanılması, dağılma ve yayılmayı zorunlu kıldı. Bu husus doğal olarak muhabere tekniğini de etkiledi ve bölge muhabere sistemini zorunlu kıldı. Bu nedenle muhabere birlikleri yeniden teşkilatlandırıldı²⁴⁵.

Amerikan askeri yardımının başlamasıyla, 3 Ocak 1949 tarihinde ABD ordusundaki teşkilata uygun olarak ordu donatım sınıfı kuruldu. 2 Nisan 1949 tarihinde Ankara Dışkapı'da Ordudonatım Okulu açılarak öğrenime başladı. Amerikan Yardım Kurulu ile ülkemize gelen Amerikalı öğretmenler sınırlı sayıda olmasına rağmen gelen malzemelerin kullanım ve bakımı ile ilgili bu öğretmenlerden istifade ile kurslar düzenlendi. O sırada Sınıf Okulları'nda mevcut normal kurslara ilave edilen bu yeni kurslar, birtakım zorlukların yaşanmasına sebep oldu. Yeni malzemelere göre okulların artırılmasına ve mevcut sistemin Amerikan metotlarına göre düzeltilmesine karar verildi. Bu kapsamda, bütün okulların programlarında, teşkilat ve kadrolarında ve idare ile öğretim birimlerinde, değişiklikler yapıldı. Bunun yanında yeni bina ve tesis yapımına da ağırlık verildi²⁴⁶.

Bu çalışmalar sonucunda, sadece teknik eğitimin yeterli olmayacağı anlaşılmıştır. İkinci Dünya Savaşı esnasında Türk Subayları muharebe tecrübeleri edinmeye ve taktik bilgilerini muharebeye tatbik etmeye fırsat bulamamışlardı. Bunun neticesi olarak, eğer teknik malzemeden gerektiği gibi istifade edilmek isteniyorsa bu malzemelerin muharebe alanlarında kullanılmasını içeren taktik kursların da açılması gerekiyordu. Bu esaslara göre 1948–1950 yılları arasında kurslar açıldı²⁴⁷.

Marshall Planı çerçevesinde yapılan askeri yardımlar, Türk Silahlı Kuvvetleri için olduğu gibi Kara Kuvvetleri Komutanlığı içinde bir dönüm noktası olmuştur. Daha önce bahsedildiği gibi Rus yayılmacılığının ve Türkiye üzerindeki Rus emellerinin önüne set çekilmiştir. Kara Kuvvetleri eğitim sisteminden, lojistik sistemine, kuruluşundan teşkilatına kadar yapısını yeniden teşkilatlandırırken ABD ordusunu örnek almıştır.

²⁴⁵ Yılmaz Metin, s.183

²⁴⁶ Metin Yılmaz, s. 77

²⁴⁷ Metin Yılmaz, s. 78

1.2.2. NATO'nun Ortaya Çıkışı

Bu arada Rusların ve komünizmin yayılması ve Avrupa'ya karşı tehdit oluşturması, ABD'nin liderliğinde Rusya karşıtı devletleri bir birlik kurmaya ve güvenlik konusunda işbirliği yapmaya zorlamıştır. ABD'nin liderliğinde 16 devlet 1 Nisan 1949'da NATO antlaşmasını (Kuzey Atlantik) antlaşmasını imzalamışlardır. Başında Rus tehdidi bulunan ve dünyada yalnızlık çeken Türkiye NATO'nun kurulmasıyla birlikte üyelik için hemen başvurmuştur. Ancak Türkiye'nin üye olarak kabul edilebilmesi için Kore'de savaşması ve bu savaşta dünya güvenliğine katkı olarak yapabileceklerini ispatlaması gerekmiştir.

1.3. Kore Savaşı ve Türk Kara Kuvvetleri

Türkiye NATO'ya katılmak için ilk müracaatını 1950 Mayıs ayında yapmıştır. Yapılan seçimler sonucu oluşan yeni iktidarın ilk günlerinde 25 Haziran 1950'de Kore Savaşı patlak vermiştir²⁴⁸.

Mayıs 1945'de Amerika ve Sovyet Rusya arasında yapılan antlaşmaya göre İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra Kore, Birleşik Amerika, Sovyet Rusya, İngiltere ve Çin'in vesayeti altına konacaktı. Temmuz 1945'deki Potsdam Konferansı'nda da Sovyet Rusya Uzak Doğu savaşına katılmaya karar verince, askeri harekât bakımından Kore toprakları 38. enlem çizgisi ile ikiye ayrıldı. Bu çizginin kuzeyi Sovyet, güneyi de Amerikan askeri harekât sahası olarak kabul edildi. Böylece Kore fiilen ikiye bölündü. Çin, 1949 yılı sonunda komünist rejim idaresine girdi. Böylece Sovyetlerin Asya'daki pozisyonu güçlendi. Sovyetlere göre Amerika'yı Asya kıtasından atmak zamanı gelmişti. Hem bu yapıldığı takdirde, Amerikanın Japonya'dan da atılması kolaylaşabilirdi. İşte bu sebeplerden dolayı Moskova'nın talimatı ile Kuzey Kore Kuvvetleri 25 Haziran 1950 sabahından itibaren Güney Kore'ye saldırıya geçti²⁴⁹.

27 Haziran 1950'de, BM Teşkilatı, üyelerini, Güney Kore'ye saldırıyı karşılayacak barış ve güvenliği yeniden tesis edecek şekilde yardımda bulunmaya davet etmiştir. Türkiye bu çağrı kapsamında Kore'ye 4500 kişilik bir kuvvet vermeyi kararlaştırmıştır²⁵⁰. Bu sayede Türkiye, yapılan çağrıya en geniş ve aktif şekilde katılan birkaç devletten biri

²⁴⁸ Ali Deniz s.54

²⁴⁹ Fahir.Armağanoglu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914–1980), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1984, s.454

²⁵⁰ Denizli, s.54

olmuştur²⁵¹. Amerika sayılmazsa, Kore'ye bir Tugay kadar kuvveti göndermeye karar veren ilk devlet Türkiye'dir²⁵².

İkinci Dünya Savaşından sonra ordularında yukarıda belirtilen gerekçelerle azaltmaya gidemeyen Türkiye; Kore savaşının patlak vermesi ve hükümetin 1 Tugaylık kuvvetle Birleşmiş Milletlerin çağrısına uyması üzerine, bu Tugay'ın oluşturulması için düğmeye basmış ve silahlı kuvvetler bu kapsamdaki hazırlıklara başlamıştır.

Oluşturulacak Tugay'ın personel kadrolarının tamamlanmasıyla işe başlanmıştır. Kore'ye gönderilecek erlerin 1929 ve bu doğumlularla işlem görece doğumlulardan olması ve bunlardan gönüllü gitmek isteyenlerin tercih edilmesi uygun görülmüştür. Kore'ye tercümanlar dışında yedek subay gönderilmemesi, subay ve astsubay kadrolarının da özellikle gönüllülerden tamamlanması, bütün personelin sıhhi muayeneden geçirilmesi ve bu işlerin en geç 20 Ağustos 1950 tarihine kadar bitirilmesi esas alınmıştır.

Bu kapsamda ve Kore Tugayını oluşturmak üzere Ayaş'ta bulunan 241. Piyade Alayı; 31 subay, 10 astsubay ve 494 erbaş/er ile önce geçici olarak Ankara'da Şarkışla'ya yerleştirilmiş, oradan da Etimeskut Garnizonu'na hazırlıklarını tamamlamak üzere intikal ettirilmiştir. Tugay'ın Topçu Birliğini oluşturacak Topçu Taburu da eğitim amacıyla Etimeskut'tan Polatlıya gönderilmiştir. Kore'ye gidecek birliklerin noksan personel araç ve gereçleri sefer kadrosuna göre tamamlanırken, bir yandan eğitimlerine de önem veriliyordu. Bu amaçla 241.nci Piyade Alayı'nın muharip unsurları Çankırı Piyade Okuluna, sıhhiye erleri Cebeci Askeri Hastanesi'ne kısa bir eğitim görmek üzere gönderildi. Diğer istihkâm, muhabere ve sıhhiye birlikleri personeli de kısa bir eğitim görmek üzere 25 Ağustos 1950 de kendi sınıf okullarına gönderildiler²⁵³. Verilen emir gereğince Kore'ye gidecek birliklerde hayvan bulunmayacak ve birlikler kendi silah, cephane, donatım ve araçlarıyla Kore'ye gidecek, orada Amerikan silah ve gereçleri²⁵⁴ alacaklardı. Başlangıçta Amerikan yardım kurulunca Almanya'daki Amerikan Birliklerinden getirilen 300 adet M-1 modeli piyade tüfeği, bir miktar otomatik tabanca, hafif makineli tüfek, ağır makineli tüfekler, roketatarlar ve gizleme ağları, Kore'ye gönderilecek birliklere Türkiye'den ayrılmadan önce verildi.

²⁵¹ Armağanoğlu, s.520

²⁵² Denizli, s.62

²⁵³ Denizli, ss.63-65

²⁵⁴ Amerika'nın Kore'de kullandığı ve Kore Türk Tugayı'na da verdiği silahlar ve bunların özellikle Ek-4'de belirtilmiştir. (Lütfü Sel)

Yurdun her tarafındaki birliklerden Genelkurmay'a binlerce gönüllü dilekçeleri gönderilmiş, miktarı ihtiyaçtan yeterince fazla olan bu gönüllüler arasından kur'a çekilmek zorunda kalınmıştır. Sıhhi muayeneler sonucunda sefere katılması mahzurlu görülen erlerden, doktorlara sağlam yazılmaları için yalvaranlar olmuştur. Yine bu durumdaki bir askerin babası "*Doktor bey, fitık var diye çocuğa çürük yazmışsın. Fitık sünnet gibidir, kes onu da yolcuyu yoldan alkoyma*"²⁵⁵ demiştir. Bu, insanımızın savaşa, düğüne gider gibi gittiğinin güzel bir örneğidir. Türk Tugayı, 19-20 Eylül 1950 günlerinde Etimesgut'tan İskenderun'a dört katarla hareket etti. Toplam mevcudu 259 subay, 18 askeri memur, 4 sivil memur, 395 astsubay, 4414 erbaşlar olmak üzere 5090 personel idi²⁵⁶. Yolcuları Ankara'dan uğurlamada tüm memleketten asker aileleri toplandı. Önce İskenderun'a ve oradan Kore'ye sevk edilecek Tugay'ın motorlu taşıt araçları şunlardı; 104 adet iki buçuk tonluk GMC Kamyonu, 76 adet bir tonluk römork, 36 adet 250 kiloluk römork, 86 adet Jeep Tipi Araç, 6 adet Özel Tip Araç²⁵⁷. Kore için teçhiz edilen Türk Tugayı'nın sadece yukarıda belirtilen araçları beraberinde götürdüğü, Ek-4'deki Amerikan silahlarıyla Kore'de teçhiz edildiği anlaşılmaktadır. BM Kuvvetleri içerisinde, İngilizler dışında bütün birlikler, Amerikan malzemesi ve Silahı kullanmıştır²⁵⁸.

İlk bakışta bunun bazı problemler teşkil edeceği ortadadır. Çünkü askerin eline verilen silahı öğrenmesi, tanınması, onunla eğitim ve atış yapması gerekmektedir. 25 Eylül 1950 de İskenderun'dan ilk kafilesi hareket eden Türk Kore Tugayı birliklerinin yolculuğu 21 gün sürmüştür. Bu süreyi birliklerimiz eğitim için fırsat bilmiş, Ankara'dayken ilk parti olarak Amerika'dan teslim alınan 300 adet M-1 Piyade Tüfekleriyle denizde balon hedefler oluşturmak suretiyle askerlere atış eğitimleri aksatılmadan yaptırılmıştır.

Kore Tugayı belirtilen yolculuk süresinin sonunda Kore'nin güneydoğusunda bulunan Pusan Limanı'na vardı. Bu sırada Türk Birlikleri'nin Amerikan usulünce iâşe edilmeleri ve özellikle gündelik ekmek gramajının tespiti işleri fazla güçlük çekilmeden düzenlendi. Aynı zamanda Türk Birlikleri aşçılarının Amerikan yiyecek maddelerinin, özellikle konservelerin nasıl pişirileceğini öğrenmek amacıyla, Pusan'da Lojistik

²⁵⁵ Denizli, ss.66-67

²⁵⁶ İlk kafiye İskenderun'dan 25 Eylül 1950 de 93 Subay,1789'u Astsubay ve er olarak 1882 personel, ikinci kafiye 26 Eylül 1950 de 129'u Subay, 2332'si Astsubay ve er olmak üzere 2461 ve üçüncü kafiye 29 Eylül 1950 de 50'si Subay, 690'ı Astsubay ve er olmak üzere 740 personel olmak üzere 5083 personel gemilere bindirilmişti. Bu toplam kadrodan 9 Astsubay noksan ve iki er fazla idi. Kadroya göre noksan olan Astsubayların yerine kıta çavuşu verilmişti. (Denizli, ss.72-73)

²⁵⁷ Denizli, s.69

²⁵⁸ Sel, s.528

Başkanlığında bulunan Amerikan yemek pişirme uzmanı bir Levazım Yüzbaşı gönderildi²⁵⁹.

Burada olduğu gibi ihtiyaç duyulan diğer konularda da Amerikalı personelden danışman olarak istifade edilmiştir. Türk Birlikleri, çok kısa sürede her türlü eksikliğini tamamlamış ve disiplin içinde kendilerine savaşta verilen görevleri büyük bir kahramanlık ve başarıyla yerine getirmişlerdir.

Kore Savaşının ayrıntıları, incelememiz kapsamı dışındadır. Ancak dikkat çekici olan, Türkiye’den binlerce kilometre uzakta, yabancı bir coğrafyada ve daha önce çalışmadığı yabancı ulusların askerleri ile Türk birliklerinin uyumlu, özverili, ve başarılı olarak görev yapmasıdır. Bir Amerikalı Doktor Binbaşı; Türk birlikleriyle beraber çalışmasının sonucunda kendisinde oluşan kanaatini şu sözlerle ifade etmiştir; “*Ben II. Dünya Harbinde Avrupa cephesinde bulundum, birçok millet tanıdım. Er ve Subay’ın bu kadar seviştiğini sizde görüyorum*” demiştir. Mehmetçiğin komutanlarıyla bu kaynaşması, askeri disiplinin dışına çıkmadan, karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı bir disiplin anlayışının sonucudur. Dün olduğu gibi bugün de TSK’lerinin başarılarının mayasını bu anlayış teşkil etmektedir. Dönemin İngiliz Savunma Bakanı bir konuşmasında “*Kore’deki Türk Tugayı son savaşlar esnasında BM kuvvetlerine nispeten en güç şartlar altında savaşmış ve buna rağmen vazifesini en parlak şekilde ve başarıyla ifa etmiştir. Binlerce BM askerinin, mutlak bir çemberden kurtuluşunu Türk Askerleri’nin kahramanlığına borçluyuz. Kore’deki Türk askerleri, Türk milletinin kahramanlık, anane ve menkıbelerine yeni ve unutulmaz bir şeref sahifesini daha eklemiştir*²⁶⁰” şeklinde Türkler hakkındaki kanaat ve düşüncelerini ifade etmiştir.

Çin esir kamplarının birinde Amerikalıların 1500–1800 esirden 400–800 kadarını kaybetmelerine karşılık, 110 Türk’ten hiçbiri esaret sırasında can vermemiştir. Amerikan askeri yetkilileri, bu sonuçları Türk askerinin esaret sırasında bile emir ve komuta zincirine harfiyen riayet etmesine bağlamaktadır²⁶¹.

Kore savaşlarına genel olarak baktığımızda, savaşlar sırasında gerek silah tekniğinde ve gerekse taktikte bir yenilik olmadığını söylemek mümkündür. Amerikalılar sadece, lojistik tekniğinde, kış teçhizatında, sıhhiye hizmetlerinde bir ilerleme kaydettiler.

²⁵⁹ Denizli, s.77

²⁶⁰ Denizli, ss.109-112

²⁶¹ Denizli, s.178

Bunun yanında ilk defa helikopterler, keşif, nakliye ve tahliye hizmetlerinde büyük çapta kullanıldı. Jet uçakları da ilk defa Kore’de muharebelere sokuldu. Fakat Amerikanın Kore’ye gönderdiği piyade silahları için tamamen modası geçmiş silahlardı demek mümkündür²⁶².

Burada dikkate değer olan hususun, Türk askerinin niteliğinin yüksek olduğudur. Anadolu’nun herhangi bir yerinden alıp, dünyanın herhangi bir yerine götürdüğümüzde düşmanını, dostunu, elindeki silahı tanımasa da, eğer eğitilir ve inandırılırsa, Mehmetçiğin kazanamayacağı muharebe ve savaş yoktur. Kurtuluş savaşından yıllar sonra ilk kez çıktığı Kore sınavından, alınının akıyla ve diğer ülke askerlerini kendisine hayran bırakarak çıkmıştır.

Üç yıl süren Kore Harbi, 220 bin Güney Kore askerinin, 1 milyon Koreli sivilin ölümüne ve 5 milyon kişinin evsiz kalmasına neden olmuştur. Türk kuvvetlerinin Kore’ye ayak bastığı 19 Ekim 1950’den antlaşmanın imzalandığı tarihe kadar 14.936 Türk askeri Kore’de görev yapmıştır. Muharebelere birer yıl arayla iştirak eden 3 Tugayımızın verdiği şehit miktarı 721’dir. Halen Pusan Şehitliğinde 462 Türk şehidi yatmaktadır. Kore Harbinin sona ermesinden 1960 yılına kadar on yıl boyunca Türkiye; Kore’ye birer Tugay göndermiş ve en son giden 10. Türk Tugayı olmuştur. Bu tarihten itibaren 1966 yılına kadar bir bölük gönderilmiş, 1966 yılından 1971 yılına kadar ise her yıl bir manga büyüklüğünde şeref kıtası gönderilmiştir²⁶³. Görüldüğü gibi Türkiye, 1966–1971 yılları arasında saymasak bile Kore savaşının bittiği 1953 yılından 1966 yılına kadar bu sefer NATO üyesi bir devlet olarak 13 yıl boyunca Kore’de dünya barışının sağlanmasına fiili olarak katkıda bulunmuştur. Kore’ye ilk giden Türk Tugayı’nın bu başarısı üzerine, üstün savaşçılık yeteneği ve büyük savaş gücü nedeniyle, Amerikan Kongresince “Mümtaz Birlik Madalyası” verilmiştir. O güne kadar bu nitelikte bir madalya sadece iki Amerikan birliğine verilmiştir. Bunun dışında, yabancı bir ülkenin askeri birliği olarak bu madalyayı ilk kez alan Türk Tugayı olmuştur²⁶⁴. Kore’deki BM birliklerini oluşturan diğer ülke birlikleri arasından sadece Türk Tugayının böyle bir ödüle layık görülmesi, onun Kore Harbi’nde destanlaştığının ispatıdır.

²⁶² Sel, s.528

²⁶³ Denizli, ss.184–185

²⁶⁴ Denizli, s.187

Türk askerleri, tarihi kahramanlık vasıflarını kaybetmediklerini, hangi modern silah ve teçhizatla teçhiz edilirlerse kısa sürede onlarla dövüşkenliklerini ortaya koyabileceklerini ispatlamışlardır. Böylece ulusun ve devletin güven ve desteğine layık olduklarını göstermişlerdir. Ayrıca, TSK'lerinin sağlam ve ileri bir askeri kültüre sahip olduğunu da ortaya koymuşlardır. Türk Tugaylarının Kore'de verdikleri muharebeler, yabancı askeri okullarda ders olarak okutulmakta ve çıkan sonuçlardan istifadeye çalışılmaktadır.

1.4. NATO Üyeliği Sonrası Türk Kara Kuvvetleri

Rus Tehdidine karşı,Avrupa'da güvenliğin sağlanması düşüncesinin paralelinde 17 Mart 1948 de Batı Avrupa Birliği (BAB), 4 Nisan 1949 da Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kuruldu²⁶⁵. Başlangıçta 12 Devletin imzaladığı NATO ittifakı, Sovyet tehdit ve müdahalelerine karşı demokratik ülkeler için büyük bir güvence oluşturmuştur. Zira NATO ittifak anlaşmasının 5. maddesi *“Taraflar, içlerinden birine veya birkaçına karşı yapılacak silahlı bir saldırının, bütün taraflara yönelmiş bir saldırı kabul edilmesi ve sonuçta taraflardan her birinin, böyle bir saldırı olması halinde Birleşmiş Milletler Antlaşmasınının 51. maddesi ile tanınan münferit ve müşterek meşru müdafaa hakkını kullanarak, güvenliği yeniden kurmak ve sağlamak için silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli göreceği harekete hemen başlamak suretiyle, tecavüze uğrayan taraf veya taraflara yardım etmek hususunda mutabık kalmışlardır”* temel hükmünü içermektedir. Bu üye devletlere sağlanan NATO güvenlik şemsiyesidir. Nitekim NATO Antlaşmasınının yürürlüğe girmesinden sonra Sovyetler Birliği, bu antlaşmanın uygulandığı bölgelerde hiçbir toprak kazancı elde edememiş ve bu saldırı gücünü ittifakların bulunmadığı Kore gibi dünyanın diğer bölgelerine yöneltmiştir. Hatta NATO eski genel sekreterlerinden Belçikalı Diplomat Paul Henry Spaak,²⁶⁶ NATO'nun kuruluş amacını şu sözlerle ifade etmiştir. *“Korkuyorduk ve korku bizi birleştirdi. Atlantik İttifakınının asıl kurucusu Stalin'dir”*

Dış politika stratejisi olarak herhangi bir ittifaka girmeye yönelen bir devlet amacına kendi imkânları ile ulaşamayacağı düşüncesi ile hareket ederek, aynı durumda bulunan, aynı amaçları güden diğer devletlerle güç birliğine girmeye çalışır. Devletlerin bu

²⁶⁵ Metin Yılmaz s.23

²⁶⁶ Taşkiran, ss.3-4

tür ittifaklar yapma çabaları hemen hemen her çağda görülen olaylardandır²⁶⁷. Türkiye kendisini kuzey komşusuna karşı tam bir güvence altına almak amacındaydı ki, kurulduğu günden başlayarak NATO'ya katılmak istemiştir. Zira NATO'ya alındığı takdirde 1939'dan beri kendisini yıpratın Sovyet baskısına karşı gerek savunma gerek güvenlik yönünden hukuki bir teminat altına girmiş olacaktı. Buna en büyük itiraz İngiltere'den gelmiş ve bu 1951 Temmuzuna kadar sürmüştür.

Türk askeri, Kore'de Türk milletinin savaş değerini belirgin bir şekilde ispat ederek, Türkiye'nin NATO üyeliğine yapılan itirazları da bertaraf etmiştir. Görüldü ki Türkiye'nin NATO'ya katılması ancak bir kazanç teşkil edecektir. Bu sebeple, 1951 Eylül'ünde Ottawa'da toplanan NATO Başkanlar Konseyi, 21 Eylül 1951'de yayınladığı bildiriye Türkiye ile Yunanistan'ı da NATO'ya katılmaya davet etmiştir. Bunun üzerine, TBMM 19 Şubat 1952'de Türkiye'nin NATO'ya katılmasına karar verdi. Böylece Türkiye Sovyet tehdidine karşı, sadece Amerika'nın değil, diğer 13 ülkenin de ittifakını elde etmek suretiyle güvenliğini sağlamış olmaktadır. Bu yeni gelişme ile Amerika, Türkiye'nin güvenliği, bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün korunmasında temel bir unsur haline geldi²⁶⁸.

Türkiye'nin NATO'ya üye olmak için gösterdiği gayret daha başlangıçtan itibaren Sovyet Rusya'yı rahatsız etmiş ve bilhassa 1951 sonbaharından itibaren Türkiye'nin NATO'ya katılma kararını önlemek için her türlü çabayı harcamıştır. Türkiye, Sovyet Rusya'nın yapmış olduğu bu baskılara boyun eğmemiş ve hatta NATO'ya girmek isteşininin esas sebebinin, Sovyetlerin Türkiye'ye yönelik tehditleri olduğunu belirtmekten çekinmemiştir²⁶⁹.

TSK elindeki silah, araç, gereç ve malzemeyi, Cumhuriyet dönemiyle beraber her ne kadar standart hale getirilmeye çalışılmışsa da bunları modern ve çağdaş hale getirememiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında, *Amerikan Ödünç Verme Kanunu* kapsamında, savaş süresince Amerika'dan ödünç olarak alınan çeşitli malzeme sayesinde, Kara Kuvvetleri ilk kez yoğun olarak Amerikan malzemeleri ve silahları ile tanışmış oluyordu. Savaş sonrasında Amerikan Marshall Ekonomik ve Askeri Yardımı çerçevesinde malzeme akışı hızlanmış, Kore savaşı esnasında 1950 yılından itibaren kurulan Türk

²⁶⁷ Taşkiran, s.1

²⁶⁸ Armaoğlu, ss. 520-521

²⁶⁹ Armaoğlu, ss. 521-522

Tugayları tamamen Amerikan malzemesiyle teçhiz edilmiştir. Kore savaşında kullanılan Amerikan silah ve malzemeleri incelendiğinde (*Ek-4 çizelge*), bunların İkinci Dünya Savaşında Kore’de kullanıldığı, Kore savaşından sonra da büyük bölümünün bize hibe şeklinde aktarıldığını anlamaktayız²⁷⁰. NATO’ya üye olmasıyla birlikte Türk Silahlı Kuvvetlerinin, her yönden Amerikan Silahlı Kuvvetleri’ne yüzünü döndüğünü, eğitim sisteminden lojistik sistemine, araç, malzeme ve silahlanmaya kadar ABD ordu sistemine ve silahlarına dayandığını görmekteyiz. Bugün Avrupa Birliği kapısında bekletilen Türkiye’nin, daha başlangıçtan itibaren OECD ve BAB’ne üye olmak sureti ile Avrupa sistemine ve Avrupa güvenliğine dâhil olduğu, daha sonra NATO’ya üye olduğu tarihten bugüne kadar güçlü bir silahlı kuvveti hazır bulundurarak Avrupa güvenliğine katkı sağladığı ve sağlamaya da devam ettiğini görmekteyiz.

Türkiye’nin NATO’ya üye olmasından sonra Kara Kuvvetlerinin teşkilat ve kadrolarında yeni düzenlemeler yapılarak bütün sınıflar, NATO standartlarına göre modern silah ve teçhizatla donatılmıştır. Kara Kuvvetleri’nde sınıflar bazında olan belirgin gelişmeler şöyledir²⁷¹

Piyade Sınıfı: Kısır bir kadroya sahip piyade alay ve tabur karargâhlarında tümendeki şube müdürlerine karşılık kısımlar teşkil edildi. Alay ve tabur karargâhları, karargâh ve servis birlikleri ile her türlü barış ve muharebe görev ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde teşkilatlandırıldı. Piyade sınıfının silahları standart hale getirildi. Piyade birliklerinin kadrolarına konan motorlu araçlarla, birliklerin 1/3’ü motorize hale getirildi. Bir piyade tümeni, gerektiğinde, bir Motorize Piyade Alayı Muharebe Grubu, teşkil edebilecek şekilde hareket kabiliyetine kavuştu. Nükleer silahların zorunlu kıldığı stratejik ve teknik nedenlerle dağılma, yayılma, sürat ve gömülme büyük önem kazandığından piyade sınıfı zırhlandırılarak her biri 11 kişi alabilecek M-113 Zırhlı personel taşıyıcıları ile donatılmış ve piyade sınıfının ateşlere karşı hassaslığı azaltılmıştır. Piyade birliklerinin kadrosunda daha fazla makineli tüfek, 12,7 mm.’lik uçaksavar, 89mm.lik roketatarlar, 60, 81, 106 ve 120 mm.lik havanlar ile 57 mm.lik ve 106 mm.lik tanksavar silahları verilerek ateş gücü artırıldı. Daha sonraki yıllarda Kobra Güdümlü Tanksavar Roketleri, Tow ve Milan gibi güdümlü tanksavar silahları alınarak piyadenin tanklarla mücadelesine etkinlik kazandırıldı. Güçlü silahlarla donatılan piyade sınıfının

²⁷⁰ Piyade silahlarından M-1 piyade tüfeği, Hf. Ml’ler ve Ağ. Mt.’ler, R.A.lar, GTT. Lav havanları ile Taret ve 40.mm Uçs. Topları, tanklar düne kadar K.K birliklerinde kullanılmış, hatta bazıları bugünde kullanılmaya devam etmektedir.

²⁷¹ Kanat Oğuş, s. 287; Aris, s. 15; Yılmaz, s. 183

kendi içinde düzenli ve emin biçimde haberleşmesini sağlayıcı telli ve telsiz cihazları da envantere eklendi. 1958'den itibaren birliklerin teşkilinde, Osmanlılardan bu yana uygulanan üçlü teşkilattan, nükleer silahların zorunlu kıldığı stratejik ve taktik değişiklikler nedeniyle, pentomik denilen beşli kuruluşa geçilmiştir. Bu kuruluşta tabur teşkilatı kaldırılmış piyade bölükleri doğrudan Alay Komutanlıklarının bağlanmış ve Kara Kuvvetleri pentomik Tümen esasına göre yeniden teşkilatlandırılmıştır. Daha sonra bu kuruluşun emir komuta zaafına sebep olduğu görülerek, 30 Nisan 1968 tarihinde yayımlanan bir emirle 28 Haziran 1968'den itibaren tekrar üçlü kuruluşa ve tabur teşkilatına geri dönmüştür. Bu durumda tümenler tekrar 3 Alaylı olmuş ve Tümenin 2 Alayı 3 Taburlu, bir Alayı 2 taburlu olarak teşkil edilmiştir. Tugaylar ise 2 Alaylı, Alayları 2 Taburlu olarak teşkil edilmiştir²⁷².

Zırhlı Birlikler: 1952 yılından sonra en çok gelişen sınıflardan biri zırhlı birlikler olmuştur. Zırhlı birliklerin silah gücü, kuruluşuna dâhil edilen kundağı motorlu uçaksavar silahlarla muharebe kabiliyeti artmış, eğitim ve tatbikatlarla üstün seviyeye yükseltilmiştir. M-47 ve M-48 tankları ile zırhlı birliklerin hareket kabiliyeti, darbe gücü artırılmıştır. Ülkemizde kurulan tırtıllı araç yenileştirme ve palet fabrikası ile zırhlı birliklerimiz, dünya ordularındaki gelişme ve ilerlemeleri takip eder duruma gelmiştir. Daha sonraki yıllarda Leopard tankları envantere girmiş ve dünya ordularının zırhlı birliklerinin modern seviyesi yakalanmıştır²⁷³.

Topçu Sınıfı: Türkiye'nin NATO standartlarına erişmesi ve topçu sınıfına kundağı motorlu topların girmesi ve nükleer mühimmat kullanma kabiliyetine sahip topların alınması ile topçu sınıfı yeni bir görünüş ve güç kazanmıştır. Topçu sınıfının envanterine 105, 155, 175 ve 203 mm. çaplı, kundağı motorlu ve çekili top ve obüsler belirli aralıklarla dâhil edilmiştir. Milli bütçe imkânları ile topçu sınıfı modern elektronik cihazlarla ve bilgisayarlarla donatılmıştır. NATO'ya girdikten sonra, topçu mühimmatı genellikle dış yardım fonundan sağlanmakta idi. Zamanla bu yardımlar azalınca, eski askeri fabrikalar ve Makine Kimya Endüstrisi Kurumu faaliyete geçirilerek, topçu mühimmatı ülkemizde yapılı hale getirilmiştir. Topçu ve füze okulu modern çağın mekanik, elektronik bilgi okulu haline getirilmiştir. Bu okulda meteoroloji, muhaberecilik ve elektronik eğitimi alan Türk gençleri kudretli silâhları başarı ile kullanmada, bakım ve onarımlarını yapmada

²⁷² Kanat, Oğuş s.287; Metin Yılmaz, s.183; Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100...Yılında... s.104

²⁷³ Komisyon, Cumhuriyetin 75. yılında... s.61; Komisyon Atatürk'ün Doğumunun 100. yılında... s.114

yüksek bir niteliğe erişmişlerdir. Ayrıca günümüzde topçu modern güdümlü füze sistemlerine de sahiptir²⁷⁴.

Kara Havacılık Sınıfı: Kısa bir geçmişe sahip olan Kara Kuvvetleri Havacılığında büyük hamleler yapılmıştır. Polatlıda Topçu Okulu bünyesinde bulunan Kara Havacılık Grubu, geliştirilerek Topçu Okulundan ayrılmış ve 1957 yılında Kara Ordusu Havacılık Okulu adını almıştır. (Deniz Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı ve Harita Genel Komutanlığı'nın pilot subayları da hala bu okulda yetiştirilmektedir) Öncelikle uçak olarak; O-1A, U17-B, Dornier-27, Dornier-28 ve T-41, T-42, Cesna-421 B modelleri, helikopter olarak da; QH-13S, UH-1H ve AB-205 modelleri envantere girdi. Uçak ve helikopterlerden; gözetleme komuta kontrol, kablo serme, havadan sıhhi tahliye, radyolojik keşif, emniyet ve hafif malzemelerin ikmal edilmesi maksatları ile istifade edilmektedir²⁷⁵. Bu kapsamda Kara Kuvvetlerinde uçak ve helikopterler hizmet bakımından; gözetleme uçak ve helikopterleri, taarruz helikopterleri, genel hizmet helikopterleri, yük uçak ve helikopterleri olarak gruplandırılmaktadır. Bazı uçak modelleri ve bazı helikopterler; roket, makineli tüfek, tanksavar güdümlü füzeleriyle donatılarak silahlı hale getirilmekte, savaşta ve çatışmalarda etkin olarak kullanılabilirlerdir.

Hava Savunma: II. Dünya Harbinde hava taarruzlarının yıkıcı ve yıldırıcı gücü bütün Dünya'nın üzerinde hassasiyetle duracağı bir konu haline gelmiştir. Bu ihtiyaçla yurtiçi Uçaksavar Topçu Tümen Komutanlığı teşkil edildi. Karargâhı Ankara'da olan tümenin Eskişehir, Ankara ve Malatya'da olmak üzere üç Uçaksavar Topçu Tugayı oluşturuldu. Teşkil edilen yurtiçi uçaksavar birlikleri harekât kontrolü bakımından Hava Savunma Komutanlığı emrindeydiler. Bundan başka güdümlü füze sistemi olan Nike Hava Savunma Topçu Birlikleri 22 Ağustos 1958'de kuruldu. Zırhlı birliklerin hava savunması için çift namlulu 40 mm.lik kundağı motorlu M-19 uçaksavar silahları da envantere ilave edildi²⁷⁶

İstihkâm Sınıfı: Kara Kuvvetlerinin 1952 yılından itibaren güçlendirilmesi çalışmaları ile istihkâm sınıfı motor ve makine gücüne dayalı bir sınıf haline gelmiştir. Kadrolarında birçok iş makinesi ve teknik cihaz yer alan istihkâm sınıfının kullandığı silah ve gereçler; Kara mayınları ve bubi tuzakları, çeşitli terkipte ve güçte tahrip maddeleri,

²⁷⁴ Atatürk'ün Doğumunun 100. yılında... ss.110-112

²⁷⁵ Atatürk'ün Doğumunun 100. yılında... s.120

²⁷⁶ Metin Yılmaz, ss.183-184; Aris, s.15; Kanat Oğuş, ss.287-288; Komisyon, Cumhuriyetin 70. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1994, s.8

greyder, dozer, kompresör, kreyn gibi iş makineleri, mayın temizleme cihazları ve çeşitli köprüler ve köprücü malzemeleridir²⁷⁷. İstihkâm malzeme ikmalinin planlı bir şekilde yapılabilmesi için İstihkâm Sahra Bakım Bölükleri ve İstihkâm Depo Birlikleri teşkil edilmiştir. Daha sonraları, İstihkâm Ana depo ve Tamir Fabrikaları Komutanlığı, yurt içi kaynaklarından temin edilen malzeme ve personel ile istihkâm sınıfının ana malzeme ihtiyacının büyük kısmını milli endüstri olarak yapmayı, ekonomik gelişmeye katkıda bulunmayı başarmıştır. Her sınıfta olduğu gibi, istihkâm sınıfında da, beklenen hizmetin tam olarak yapılabilmesi maksadıyla, subay ve astsubaylar, tahkimat, tahrip, mayın gizleme, su ikmali, bakım konularında iç ve dış kurslara gönderildi. İstihkâm Eğitim Merkezi, bu devrede İstihkâm Okulu haline dönüştürülmüş, böylece bu sınıfın eğitimi de istenen seviyeye ulaştırılmıştır. İstihkâm sınıfı hizmetlerinden olan gizleme işlerinin teknik ve modern imkânlarla yapılabilmesi için ilk zamanlarda gizleme bölükleri teşkil edildi. Daha sonra gizleme araç ve gereçlerinin malzemenin kullanılacağı birliklere dağıtılması uygun görülerek bu birlikler lağvedildi²⁷⁸.

Muhabere Sınıfı: Kara taktik doktrininde meydana gelen gelişmelere paralel olarak muhabere ve elektronik alanında da hızlı bir gelişme sağlandı. Muhabere sınıfının kadrolarına yeni elektronik cihazların katılmasıyla bu alandaki teknik gelişmelere ayak uydurabilmek için üstün çabalar harcanmıştır. Kara Kuvvetleri'nin uzak mesafeli muhabere ihtiyacını yeterli şekilde sağlayacak çeşitli tip ve güçte ve günün şartlarına uygun telsiz cihazları envantere kazandırılmıştır. Türk silahlı kuvvetleri muhabere eğitiminde de yoğun bir faaliyet içine girmiştir. Bütün muhabere erleri, temel askerlik ve ihtisas eğitimi için bu amaçla kurulan muhabere okuluna bağlı Muhabere Er Eğitim Merkezine gönderilmeye başlandı. 1952 yılından sonra muhabere yedek subayların yetiştirilmesi görevi de Muhabere okulu'na verilmiştir²⁷⁹.

Ulaştırma Sınıfı: Türk Kara Kuvvetleri'nin modern bir ordu görünümüne ulaşmasının esas nedenlerinden biri de tamamen motorize hale gelmesidir²⁸⁰. 1952–1960 devresinde silahlı kuvvetlerde hızla devam eden gelişmeler, Kara Kuvvetleri bünyesinde atlı birliklerin gittikçe azalmasına ve devamında kalkmasına sebep olmuştur²⁸¹. Hudut

²⁷⁷ Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. yılında... s.114.

²⁷⁸ Kanat, Oğuş, s.228; Komisyon, Cumhuriyetin 70. yılında... s.119

²⁷⁹ Atatürk'ün Doğumunun 100. yılında... s.119

²⁸⁰ Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında... ss.120–121

²⁸¹ Cumhuriyetin 70. Yılında... s.9.

birlikleri hariç atlar birliklerden kaldırılmıştır²⁸². Böylece Kara Kuvvetleri'nin kurulduğu ilk günden beri önemli hizmetlerde bulunmuş, adeta ordumuzla bütünleşmiş olan at 1952 yılından sonra görevini tamamlamış ve tarihteki yerini almıştır. Kara Kuvvetleri, öncelikle ½ tonluk Jeep, ¾ tonluk Dodge, 1 ve 1 ½ tonluk Kayzer, 2 ½, 5, 10 tonluk muhtelif isim ve maksat için kullanılan benzin ve dizel motorlu araçlar, yakıt ve su tankerleri ve römorklarıyla motorize hale getirilmiştir. Günümüzde ömrünü tamamlayan araçların kaydı silinmekte ve ekonomik imkânlar ölçüsünde yeni nesil araçlarla, Kara Kuvvetleri araç kadrosu yenilenmektedir²⁸³.

Levazım Sınıfı: 1955 yılında levazım sınıfı kadroları değiştirilerek levazım bölükleri, genel, direkt destek ve bakım bölükleri, iaşe ikmal, seyyar ekmekçi, yedek parça, iaşe depo, melbusat ve genel ikmal maddeleri depo bölükleri ile levazım taburları teşkil edildi. 1961 yılında Levazım Daire Başkanlığı bünyesinde bir Stok Kontrol Şubesi kuruldu. Levazım Daire Başkanlığında kadrosundaki Levazım Amirlikleri, 1971 yılından itibaren Milli Savunma Bakanlığı Tedarik Dairesi kadrosunda yer alarak genel planlama ruhuna uygun bir duruma getirildi²⁸⁴.

Ordu donatım Sınıfı: TSK'nde gittikçe artan, gelişen motorlu araçlar ile silah sistemlerine paralel olarak, ordu donatım ve bakım hizmetlerinde de ilerlemeler kaydedilmiştir. 1972 yılında Kara Kuvvetleri Lojistik Destek Birlikleri reorganizasyona tabi tutulmuş, ordu donatım, istihkâm, muhabere, ikmal ve bakım hizmetleri birleştirilmiştir. Bakım kademeleri de bu yeni birleşme esasına göre reorganize ve modernize edilmiş, ikmal ve bakım NATO standartlarına ve milli yapıya uygun şekle konulmuştur²⁸⁵.

İkinci Dünya Savaşından sonra kurulan uluslararası ilişkiler gelişen ekonomik, politik ve kültürel bağlar, yabancı dil öğrenimini hızlandırmıştır. TSK kendi bünyesinde bu işi organize etmek için 1956 yılında TSK Dil Okulunu kurmuştur. İngilizce öğrenimi ile öğretime başlayan bu okul, daha sonra altı dil öğretir duruma gelmiştir. Bu okul İstihbarat

²⁸² Aris, s.15; Mehmet Özel, Türk Ordusu, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 44.

²⁸³ Komisyon, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılında... ss.120-121.

²⁸⁴ Kanat, Oğuş, s. 288; Komisyon, Cumhuriyetin 75. Yılında... s.10.

²⁸⁵ Komisyon Cumhuriyetin 75. Yılında... ss.10-11.

Okulu ile birleşerek “*Silahlı Kuvvetler İstihbarat ve Dil Okulu*” adını almışsa da 1985 yılında birbirinden ayrılarak “*Kara Kuvvetleri Dil Okulu*” adını almıştır²⁸⁶.

1956 yılı ile 1959 yılları arasında yapılan belli başlı teşkilat değişiklikleri, konuş yeri değişiklikleri ve lağv işlemlerini ise şöyle özetlemek mümkündür. 1956 yılında 57., 58. ve 59. Tümenleri kuruluşuna alarak Afyon'da kurulmuş olan Eğt. Kor.K.'lığı ile 6. Tüm. K.lığı 1958 yılında, 3. Kor. K.lığı 1959 yılında, 23. P. Tüm.K.lığı 1959 yılında lağvedilmiştir²⁸⁷. Yapılan bu değişikliklerin niçin yapıldığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak 1952 yılından itibaren TSK'nde ve TKK'nde ana gayretin NATO standartlarında; kuruluşuyla, teşkilatıyla, personel, harekât, eğitim, istihbarat ve lojistik sistemleriyle bir ordu yaratmak ve bunu idame ettirmek olduğunu bildiğimizden bu değişikliklerinde bu maksatla yapıldığı değerlendirilmektedir. Buraya kadar anlatılanların büyük bölümü 1952 yılında NATO'ya üye olmamızla başlayan ve 1960 yılına kadar devam eden Kara Kuvvetleri bünyesindeki temel yenilik ve gelişmelerdir.

1.5. 1960–1990 Dönemi Kara Kuvvetleri

1960 yılından sonraki gelişmeleri 1960-1990 dönemi ve 1990-2000 dönemi, olarak iki döneme ayırmanın ve her dönemde yapılan değişiklik ve yenilikleri de “Teşkilat, Eğitim ile Lojistik ve Diğer Hususlar” başlıkları altında incelemenin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

1.5.1. Teşkilat

1960 yılında ülkemizdeki ekonomik ve sosyal durum ile TSK'nin ve Kara Kuvvetlerinin durumu şöyledir; Bahsedilen yılda ülke nüfusu 34 milyondur. Askerlik hizmeti süresi 24 aydır. Ülkenin Gayri Safi Milli Hâsılası (GSMH), 14 milyar dolar (1 dolar=9,08 TL), 1969-1970 savunma harcamaları 4,631 milyar dolardır. Silahlı Kuvvetlerin toplam mevcudu 483bin , bunun 400 bini KKK bünyesindedir. Kara Kuvvetlerinin birlik dağılımı ise şöyledir; 1 Zırhlı Tümen, 4 Zırhlı Tugay ve 12 Zırhlı Süvari Tugayı mevcuttur ve Zırhlı Birliklerin tankları, M-48 Amerikan tanklarıdır. 13 Piyade Tümeni vardır ve bunlardan bir tanesi Mekanize Tümandır. Ayrıca 3 Mekanize piyade Tugayı ve 2 Paraşüt Taburu mevcuttur. Yukarıda bahsedilen M-48 tanklarından başka ana silah ve araç olarak M-113 Zırhlı Personel Taşıyıcıları, M-24 hafif tanklar ve

²⁸⁶ Komisyon Cumhuriyetin 75. Yılında... s.9.

²⁸⁷ Kanat, Oğuş, s. 288.

M-36 tank tahrip tankları, 105 mm, 155 mm ve 203 mm'lik obüsler, Homest John roket atıcıları bulunmaktaydı. Hudut Alaylarından bazıları ve bölge savunma kuvvetleri hariç bütün kuvvetler NATO'ya dâhil edilmişti. Eğitim görmüş yedek ordu mevcudu ise 450 bindi²⁸⁸.

Konuya başlamadan önce 1960'lı yılların başında Kara Kuvvetlerinin mevcut durumunun ortaya konmasının faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu durum bize; toplam nüfusumuzun yaklaşık yüzde 1'inin, ülkenin güvenliği için silâh altına alındığını ve savunma harcamalarının ülke GSMH'na oranının yüzde 33 olduğunu göstermektedir. Genkurmay Bşk.lığı ile MSB'nin 1960–73 döneminde gerçekleştirdiği atılım ve aşamalar önemli bir şekilde, Silahlı Kuvvetlerin en büyük unsuru olan TTK bünyesinde yerini bulmuştur²⁸⁹.

Haziran 1961'de 7. Kolordu Komutanlığı, 3. Or. K.lığı kuruluşundan çıkarılarak 2. Or. Komutanlığının kuruluşuna dâhil edildi. Daha önceki yıllarda kurulmuş olan teşkilat muhafaza edilmekle beraber, Kara Kuvvetlerinin hareket kabiliyeti yüksek birlikleri olan süvari tümenleri, modern ordulardaki gelişmelere ayak uydurularak lağvedildi ve yerini zırhlı süvari birlikleri aldı. 1965'te süvari ve tank sınıfı birleştirilerek tek bir sınıf teşkil edildi. 1966 yılında yapılan stratejik bir değerlendirmeye göre Orta ve Doğu Karadeniz bölgesine kuzeyden gelebilecek amfibi tehdidine karşı, bölgedeki kuvvetlerle koordineli bir şekilde karşı koyabilmek, Ankara'da konuşlu muharip birlikleri bir komuta altında toplamak için Ankara'da 4. Kolordu Karargâhı, Trabzon'da 11. Kolordu Karargâhı, Adana'da 6. Kolordu Karargâhı oluşturuldu. Böylece kolordu sayısı 8'de 10'a yükseltildi. 1966 yılında yeni görüş ve dönüşüm ışığı altında daha önce lağvedilmiş olan Eğitim Kolordusu Konya'da yeniden kurularak bu defa bütün eğitim merkezleriyle eğitim tümenleri bu kolordunun emrinde toplandı. Bu arada Yurtiçi Bölge Komutanlıkları 1961 yılında lağvedilerek yerine Üç Menzil Komutanlığı (Doğu Menzil Komutanlığı Kayseri'de, Batı Menzil Komutanlığı Afyonda, Orta menzil komutanlığı Konya'da, Üs Bölge Komutanlığı Antalya'da) teşkil edildi. Bunlardan Üs bölge Komutanlığı 1970'de, Menzil Komutanlıkları ile Eğitim Kolordusu da 1972 de lağvedildi ve eğitim tümenleri bu defa yeniden kurulan Yurtiçi Bölge Komutanlıklarına bağlandı. 18 Temmuz 1969 da 8. Kolordu

²⁸⁸ Uluslararası Stratejik Etütler Enstitüsü Komisyonu, Askeri Denge (1969–1970), Ankara, 1972, s. 59

²⁸⁹ Komisyon, Cumhuriyetin 70. Yılında... s.9, Kanat Oğuş, s. 288

Komutanlığı, 2. Ordu Komutanlığı kuruluşundan çıkartılarak Tokat'tan Elazığ'a intikalle 3. Ordu Komutanlığı kuruluşuna girdi²⁹⁰

1971 yılında 3. Zırhlı Süvari Tugayı, 3. Mekanize Tümen olarak tensik* edildi. 33., 61. ve 65. Tümenler Mekanize hale getirilerek** 6. Piyade Tugayı (3. Kolordu bünyesinde) kuruldu. 20. Zırhlı Süvari Tugayı Mekanize Tugay haline getirildi ve Komando Tugayı Ankara'dan Kayseri'ye intikal etti. 11., 15. ve 19. Eğitim Tümenleri tensik edilerek birer Piyade Tugayı haline getirildi. 57., 58. ve 59. Tümenlerdeki Er Eğitim Alaylarından 1., 3. ve 5. Piyade Tugayları teşkil edildi. 6 Eylül 1971'de Denetleme Kurulu başkanlığı oluşturuldu. Hava Bölükleri lağvedilerek Kolordu Hava Taburları ve Ordu Hava Alayları kuruldu²⁹¹.

Bu dönemde yapılan bu değişiklikleri incelediğimizde şu sonuca varmak mümkündür. Türkiye 1963 Kıbrıs olayları nedeniyle, Kıbrıs'a müdahale etmek istemiş, Fakat Amerikan Başkanı Jonshon'un "Amerikan silahlarının böyle bir müdahalede kullanılmayacağını ve eğer Kıbrıs'a Türkiye müdahale ederse, herhangi bir tehdit ve ihtiyaç durumunda NATO şemsiyesinin Türkiye'nin üzerinden kalkabileceği, NATO 5. maddesinin işletilmeyebileceği" şeklindeki diplomasi nezaketinden uzak ve tehdit içeren Türkiye mektubunun yanında, bir takım teknik imkânsızlıklar nedeniyle Kıbrıs'a müdahalede bulunulmamıştır ve bu tarihten itibaren sanki düğmeye basılmış, Kara Kuvvetleri başta olmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri de bu yöndeki eksiklikleri tamamlayıcı çalışmalara hız verilmiştir. Kolordu sayısı, İkinci Dünya Savaşından sonra iki kez artırılarak 8'den 10'a çıkarılmıştır. Adeta Kıbrıs'a müdahale için hazırlıklar hızlandırılmıştır.

Reorganizasyon ve Modernizasyon Planı (1972–1983):Dünya'daki gelişmeler sonucunda ve tehdit ortamındaki değişiklikler nedeniyle Kara Kuvvetleri Komutanlığında yenilenme ihtiyacı ortaya çıkmış ve 1972–1983 dönemini kapsayan REMO planı (Reorganizasyon ve Modernizasyon Planı) 5 Nisan 1972 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Plandan maksat, mevcut bulunan ve planlama safhasında sağlanacak olan imkânlardan da faydalanmak suretiyle, Kara Kuvvetlerinin tanksavar, uçaksavar, zırh ve

²⁹⁰ Kanat, Oğuş, ss. 288–289; Komisyon, Cumhuriyetin 75. Yılında... s.62

* Düzenleme, düzeltme, yoluna koyma. Tensik etmek: Düzeltmek (Türkçe Sözlük TDK, s. 1952)

** Birlikleri mekanize hale getirmek; piyade birliklerinden her mangaya (11 personel) bir araç hesabıyla zırhlı personel taşıyıcıları (ZPT, M-113 model) vermek suretiyle piyade sınıfının ateşlerden korunma imkânını ve hareket yeteneğinin artırılması demektir.

²⁹¹ Kanat, Oğuş, s. 289

ateş güçleri ile hareket kabiliyetini, hareket ihtiyaçlarının gerektirdiği seviyeye çıkarmak ve personel bakımından muharebe etkinliğini azami seviyede tutmaktı²⁹². Bu kapsamdaki plan; kısa ve uzun vadeli olarak iki safhaya ayrıldı. Kısa vadede gerçekleştirilecek yeni teşkil, tensik, lağv ve intikaller 30 Ekim 1972 tarihine kadar, uzun vade gerçekleştireceklerin ise 1973–1978 ve 1979–1983 devresi içinde tamamlanması planlandı.

Planın uygulanmaya konulması ile birlikte inşaat, emlak, iskân, hizmetleri ile mali ve bütçe hizmetleri MSB'liğine devredildi. Karargâhlarda istihdam edilen er adedi, asgariye indirildi ve azami personel tasarrufu sağlanmaya çalışıldı. Yapılan kısa ve uzun vadeli planlar çerçevesinde Kara Kuvvetlerinin asgari kuvvet ihtiyacı 17 tümen, 15 tugay ve 3 bağımsız alay olarak tespit edildi. Tümenlerden 5'i A Tipi, 8'i B Tipi, 1'i Piyade Tümeni, 2'si Mekanize Piyade Tümeni ve 1'i de Zırhlı Tümeni²⁹³. Tugaylar ise 5 adet Piyade Tugayı, 4 adet Piyade Mekanize Tugay, 4 adet Zırhlı Tugay, 1 adet 4 Paraşüt Taburu Hava İndirme Tugayı ve 1 adet Komando Tugayı olacak şekilde yeniden teşkilatlandırıldı. Bu teşkilatlanmada güdülen maksat, kuvvet bünyesindeki artıştan ziyade, muharebe etkinliğinin arttırılmak istenmesidir²⁹⁴. Bu çalışmaları da Kıbrıs Harekâtına hazırlık kapsamında görmek mümkündür.

Bu kapsamda piyade birliklerinin uçaksavar ve tanksavar gücü arttırıldı. 11 kişi olan piyade ve silah mangaları 10 kişi olarak yeniden teşkilatlandırıldı. Silah olarak piyade mangasına 1 adet MG3 Hafif makineli Tüfek, 8 adet G3 Piyade Tüfeği, 2 adet LAW Tanksavar Roketi, 2 adet Tabanca, Tanksavar mangalarına 6 adet G3, 4 adet Roketatar, 2 adet LAW, 4 adet Tabanca verildi. Piyade Bölüklerine bir makineli tüfek kısmı (6 adet sehpalı MG3 Ağır makineli Tüfek) piyade taburlarına ve alaylarına birer Uçaksavar Takımı (6 adet 12,7 mm. Uçaksavar Makineli Tüfeği) ilave edildi. Her üç orduda bulunan NBC takımları 3 Temmuz 1972'de bölük haline getirildi²⁹⁵. Kara Kuvvetlerinin temel birlikleri olan manga, takım, bölük ve taburların ateş gücü, silah ve teçhizat olarak o günün şartlarına uygun olarak teçhiz edildiğini görmekteyiz.

Eğitim Kolordu Komutanlığı lağvedilmiş, Eğitim Tümenleri, Batı, Orta ve Doğu Menzil Komutanlıkları yerine teşkil edilen, 1., 2. ve 3. Yurt İçi Bölge Komutanlıklarına

²⁹² Özel Mehmet, Türk Ordusu, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 44–45; Aris, s. 15; Kanat, Oğuş, s. 289.

²⁹³ A Tipi Tümen; 2 Piyade Alayı + 1 Zırhlı Alaydan, B Tipi Tümen ise; 2 Piyade Alayı + 1 Mekanize Alaydan oluşmaktadır.

²⁹⁴ Kanat Oğuş, s. 290.

²⁹⁵ Kanat Oğuş, s. 290.

bağlanmıştı. İstihkâm Okulu İstanbul'dan İzmir'e intikal ettirilerek, buradaki İstihkâm Er Eğitim Tugayı ile birleştirildi. Kara Kuvvetlerinin Lojistik sistemi de birliklere barışta ve seferde, yeterli ve süratli bir destek sağlayabilmek amacı ile reorganizasyona ve modernizasyona tabi tutuldu. Kara Kuvvetleri Karargâhı'nda Otomatik Bilgi İşlem Merkezleri(OBİM), lojistik destek birliklerinde Lojistik Haber Merkezleri teşkil edildi. Ordu kuruluşlarındaki Destek Kıtaları Komutanlıkları lağvedilerek yerine Lojistik Destek Komutanlıkları teşkil edildi. Fonksiyonunu yitirmiş lojistik destek birlikleriyle seferi gereç depoları lağvedildi. İstihkâm, Muhabere, Ordudonatım depoları birleştirilerek Ankara, Sivas ve Afyon'da birer "Genel Depo" teşkil edildi. Bu sistem 1992 yılına kadar devam etti ve 1992'de birleşik ikmal sistemi kaldırılarak ikmal ve bakım desteğinin her sınıfın kendi bünyesinden sağlanması esası getirildi. Ordu ve Menzil Komutanlıklarına bağlı değişik levazım birlik ve depoları "Levazım, İkmal, Bakım ve Hizmet Bölükleri" olarak teşkilatlandırıldı. Değişik kapasitedeki hastaneler 800, 400, 200 ve 100 yataklı hastaneler halinde tensik edilerek standart bir hale getirildi. Gerçekleştirilen REMO faaliyetlerini, 1. Ordu, 3. Ordu ve 2. Ordu şeklinde, kolordular arasında; 5. Kolordu, 9. Kolordu ve 7. Kolordu öncelik sırasına göre yapıldı²⁹⁶.

1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtının icrasına müteakip, bu harekâta katılan birliklerden 28. ve 39. Tümenler ile bir zırlı alay ve 6. Kolordu Karargâhı Kıbrıs'ta kaldı. Bu harekât nedeniyle Trabzon da konuşlu 3. Orduya bağlı 11. Kolordu Adana'ya intikal ettirilerek orada lağvedildi ve 6. Kolordu Karargâhı Adana'da yeniden teşkil edildi. Bunun yerine Kıbrıs'ta Kolordu seviyesinde Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı kuruldu²⁹⁷. Bu tarihte ayrıca, muharip piyade tugaylarının teşkilatında değişiklik yapıldı ve o tarihe kadar tugaylara bağlı alaylar varken, bu alay karargâhları lağvedilip taburlar doğrudan tugaylara bağlandı. Topçu Birlikleri de bir tabur seviyesine indirildi²⁹⁸.

Kıbrıs Barış Harekâtının başlamasını müteakip ABD, Türkiye'ye ambargo uygulamıştır. Bu olay, bir ülkenin savunma araç gereçlerinin sadece bir ülkeden alınmasının ve savunma sanayi'nin yeterli olmamasın sakıncalarını ortaya çıkarmıştır. Bu sakıncaları ortadan kaldırabilmek için, savunma araç gereçlerinin tedarikinde ülke çeşitliliğine gidilmiş, aynı zamanda savunma sanayinin güçlendirilmesi için bazı tedbirler alınmıştır. Bu kapsamda halkımızın yaptığı yardımları koordine etmek ve yardımları Kara Kuvvetlerinin

²⁹⁶ Kanat Oğuş, s.290.

²⁹⁷ Aris, s. 15; Mehmet Özel, s. 44; Kanat Oğuş s. 290.

²⁹⁸ Kanat, Oğuş, s. 291.

modernizasyonuna yöneltmek amacıyla 26 Ağustos 1974 tarihinde Kara Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı kurulmuştur²⁹⁹. Bu vakfa hergün yapılan bağışlar artarak devam etmiştir, kısa sürede Kara Kuvvetlerinin ihtiyacı olan bazı malzemeler, kendi öz kaynaklarımızla karşılanır hale gelmiştir.

20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekâtının başlamasıyla İzmir’de Ege kıyılarının savunulması için ordu seviyesinde bir komutanlığın kurulmasına ihtiyaç duyulmuş ve yeni bir ordu kurulması için çalışmalara başlanmıştır. 20 Temmuz 1975 tarihinde ilave 4. Ordu olarak Ege Ordusu kurulmuştur. Ege Ordu’nun karargâhı personel ihtiyacı, lağvedilen Manisa’daki 57. Tümen ile Sivas’taki 5. Tümen karargâh personelinden karşılanmıştır. Bornova/Hacılarıkırı’nda lağvedilen Er Okuma Yazma Okulu’nun binası başlangıçta Ege Ordu Komutanlığının karargâh binası olarak kullanıldı. Yaklaşık bir yıl sonra 26 Temmuz 1976’da ordu karargâh, Narlıdere’deki İstihkâm Okulu ve Eğitim Merkez Komutanlığının lağvedilen Okuma Yazma Okulu binalarına, 2 Aralık 1982’de de Narlıdere’ye yeni yapılan bu günkü binasına taşınmıştır³⁰⁰. Böylece Kıbrıs Savaşı devamınca ve savaş sonrasında Yunanistan’ın Ege’de bir oldubittiye başvurmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca 26 Ağustos 1978 tarihinde 7. Piyade Tümeni olarak tensik edilen 6. Kolordu Komutanlığı 20 Ağustos 1979 tarihinde yeniden kurulmuştur.

Teşkilat Değişikliği ve Yeniden Yapılanma Çalışmaları(1983 Sonrası):1983 yılından sonra Kara Kuvvetleri kuruluş, eğitim, silah ve teçhizat yönünden büyük bir atılımın içine girmiştir.Çünkü TSK., ABD tarafından 1974 yılından itibaren uygulanan ambargo nedeniyle büyük oranda olumsuz yönde etkilenmiştir. 1982 yılında ABD kongresindeki bir tartışma sırasında ABD Savunma Bakanı Yardımcısı Richard PERLE’nin TSK. lerinin durumunu belirten tespiti dikkat çekicidir:”*Türk Ordusunun hemen tüm temel silahları artık kullanılamaz hale gelmiştir. Bunlar sadece tank, gemi ve uçak değil, aynı zamanda haberleşme ve destek kuvvetlerini de içermektedir. Tank Toplarının hemen tamamı 90 mm.lik, çok kısıtlı etkinlikte, motorları ise benzinle çalıştığı için kısa mesafelere gidebilmektedir. Tanksavar silahlarının sadece yüzde biri modern ve etkilidir. Kısa menzilli hava savunma silahlarının yüzde 99’u 1940’lardan kalma, FM haberleşme radyolarının (telsiz) yüzde 93’ü*

²⁹⁹ Komisyon, Cumhuriyetin 75. Yılında... s. 63; Kanat, Oğuş, s. 291.

³⁰⁰ Aris, s. 15; Mehmet Özel, s.44; Komisyon, Cumhuriyetin 75 Yılında... ,s. 63; Kanat Oğuş, s. 291.

*kullanılmayacak durumdadır*³⁰¹. Bu eksikleri gidermek maksadıyla, ambargonun da kalkmasının etkisiyle, belirtilen dönemdeki önemli gelişmeleri şöyle özetlemek mümkündür:

Kara Kuvvetleri Eğitim Komutanlığı'nın Teşkili; iyi yetiştirilmiş, her an muharebeye hazır kuvvetler bulundurma zorunluluğu, en uygun etkili ve sonuç alıcı bir eğitim sisteminin kurulması ile eğitimin uygulanması ve geliştirilmesini sağlayacak belli bir komutanlığın mevcudiyetini gerekli kılması, doktrin ve silah sistemlerine uygun eğitim, yardımcı malzeme ve dokümanlarının araştırılması, tespiti, gerçekleştirilmesi, dağıtımı, öğretimi, devamlılığının sağlanması ve geliştirilmesine olan ihtiyaç, sınıf okullarının kuvvet hedeflerine ulaştırılması bakımından büyük öneme sahip olması ve bu okulların, tesisi gereken koordinasyonu gibi sebepler, Eğitim Komutanlığı'nın teşkilini zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluklar çerçevesinde okul, eğitim merkezi ve kıt'a gibi kuruluşları birbiriyle entegre etmek, Türk Kara Kuvvetleri'nin eğitim yönetimini sistematize etmek, doktrinini, teçhizat ve malzemesini, gerektiğinde teşkilatını geliştirmek maksadıyla, 23 Temmuz 1985 tarihinde Kara Kuvvetleri Eğitim Komutanlığı kuruldu³⁰². Eğitim Komutanlığı'nın kolordu seviyesinde kurulmasıyla, tüm sınıf okulları ve er eğitim birlikleri, bu komutanlığın kuruluşuna dâhil edildi.

Kara Kuvvetleri Eğitim Komutanlığı, Kara Kuvvetlerinin doktrin ve silah sistemlerine uygun bir eğitimi planlayacak, koordine ve kontrol edecek, her türlü eğitim, yardımcı malzeme ve dokümanlarını araştırarak temin edecek ve deneyecek, bu konularda tekliflerde bulunabilecek bir yapıda teşkil edilmiştir. Bu sayede, Sınıf Okulu ve Eğitim Merkezleri ile kıt'alar modern bir eğitim ve öğretim sistemine kavuşturulmuştur. Kara Kuvvetleri Eğitim Komutanlığının adı, 1994 yılında Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı (EDOK) olarak değiştirilmiştir³⁰³. 1986 yılında Askeri Liseler ve Bursa Garnizon Komutanlığı lağvedilerek yerine Bursa Garnizonu ve 1. Ordu Marmara Güneyi Bağlı Birlikleri Komutanlığı teşkil edilmiştir.

1986 yılından itibaren erbaş kadrolarının bir kısmında, görevinin özelliğine binaen uzman erbaş istihdamına geçildi ve uzman erbaşlık, profesyonel orduya geçişin ilk aşamasını oluşturdu³⁰⁴.

³⁰¹ Mehmet Özel, s.44; Kanat Oğuş, s. 294; Komisyon, Cumhuriyetin 75 Yılında... ,s. 66; Aris, s. 16; Yalçın Diker, TSK. lerinde Yenilenme Çalışmaları, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1994, s. 131.

³⁰² Aris, s. 16; Komisyon, Cumhuriyetin 75 Yılında... s. 66; Kanat Oğuş, s. 294; Mehmet Özel, s. 44.

³⁰³ Mehmet Özel, s. 45; Kanat, Oğuş, s. 295; Cumhuriyetin 70 Yılında...,s, 10; Aris s. 16; Cumhuriyetin 75 Yılında...,s,

66

³⁰⁴ Kanat, Oğuş, s. 295

Kara Kuvvetleri Lojistik Komutanlığı'nın Teşkili³⁰⁵: II. Dünya Harbi uygulama sonuçlarına göre tespit ve teşkil edilen ABD'nin lojistik teşkilatının örnek alınarak milli bünyemize adapte edildiği Kara Kuvvetleri Lojistik Teşkilatında zamanla yeni düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen bunun yeterli olmaması nedeniyle Kara Kuvvetleri Lojistik sisteminin geliştirilmesine yönelik çalışmalar başlatılarak, Kara Kuvvetlerinde Lojistik hizmet ve faaliyetlerin daha rasyonel ve etkin yürütülmesini sağlamak maksadıyla 24 Haziran 1988'de Kara Kuvvetleri Karargâhı ile ordu ve bağımsız kolordular arasında icracı bir komutanlık olarak Lojistik Komutanlığı teşkil edildi. Böylece;

- *Kara Kuvvetleri Lojistik Başkanlığı'na bağlı muhtelif büyüklükteki 18 adet lojistik birlik ve kurumun faaliyetlerinin planlanması, koordinasyonu, sevk ve idaresi, denetim ve kontrolü basitleştirilmiş,*
- *Yurtiçi Bölge Komutanlıkları'nın barış ve sefer görevlerini daha etkin bir şekilde ifade edecek yeni bir teşkilat oluşturulmuş,*
- *Her sınıf ordu malının otomasyona dayalı envanteri sağlanmış,*
- *Maddi ihtiyaçlar yönetim sistemi etkin hale getirilmiş,*
- *Ana tamir, ana depo ve fabrika komutanlıklarının daha etkin çalışması sağlanmış,*
- *Lojistik seferberlik faaliyetleri otomasyona dayalı ve merkezi şekilde planlanarak sevk ve idareye başlanmış,*
- *Barışta ve seferde lojistik destek birliklerinin sevk ve idaresi, eğitimi, emniyet ve disiplinini sağlamak için gerekli planlamaları yapmak, zaafiyetlerini tespit etmek ve giderici tedbirleri almak, konulara işlerlik kazandırmak amaçlanmış,*
- *Kara Kuvvetleri Karargâhı Lojistik yönden icradan soyutlanarak, etkin bir şekilde fikir ve teklif üretme makamı haline getirilmiştir.*

Yeni teşkil edilen Lojistik Komutanlığı bünyesinde; Karargâh, Depolar ve Fabrikalar Komutanlığı, Levazım Depo Komutanlığı, Fabrika ve Dikimevi Komutanlığı, Sahra Depo Komutanlıkları, kurulu ve seferde kurulacak Ulaştırma Oto Taburları ile Ulaştırma Hareket Kontrol Makamları bulunmaktaydı. Kara Kuvvetleri Lojistik Komutanlığının kuruluşu ile beraber, Yurt içi Batı Bölge Komutanlığı lağvedildi. Yurtiçi Doğu Bölge Komutanlığı ise 59. Er Eğitim Komutanlığı olarak yeniden teşkilatlandırılarak, KK Eğt.K.lığı'na bağlandı³⁰⁶.

³⁰⁵ Kanat, Oğuş, s. 295; Komisyon, Cumhuriyetin 75 Yılında... , ss. 67–68

³⁰⁶ Kanat, Oğuş, ss.295–296; Komisyon, Cumhuriyetin 75. Yılında... , s. 68

Kara Havacılık birliklerindeki gelişmeye paralel olarak, bu birliklerin sorunlarına köklü çözümler getirebilmek ve modernizasyon faaliyetlerini daha sıkı takip ve koordine ederek, personel ihtiyacını daha gerçekçi bir şekilde karşılayabilmek için 1986 yılında Kara Havacılık sınıfı ihdas edildi.

10 Kasım 1988 tarih ve 3497 sayılı Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkındaki Kanun gereğince 1988–1992 yılları arasında İran hududunda 136 km, Suriye sınırında 804 km lik bölgenin hudut sorumluluğu Jandarma Genel Komutanlığından teslim alınarak Kara Kuvvetleri Komutanlığının sorumluluğuna devredilmiştir. Ayrıca, 5. Jandarma Komando Alayı (Gökçeada), 15 Nisan 1985 tarihinde Kara Kuvvetleri Komutanlığına birlikleri kuruluşuna girmiştir³⁰⁷. Böylece terörle mücadele kapsamında iki önemli ülke sınırında güvenlik tedbirleri arttırılmıştır.

Yeni Kuvvet Yapısı Çalışmaları(1990-1992):1990 yılında başlatılan yeni kuvvet yapısı çalışmaları 1992 yılı sonunda tamamlanmıştır. 1990'lı yıllar dünyada soğuk savaşın bittiği, yumuşamanın başladığı yıllar olmasına rağmen, dünyada belirsizlikler, bölgesel savaşlar bitmemiştir. Bunlardan bir tanesi de 1991 yılında başlayan Körfez Savaşıdır. Türkiye bu savaştan sosyal ve güvenlik yönünden etkilendiği gibi, ekonomik yönden de önemli kayıplara uğramıştır. Körfez Savaşından sonra Türkiye, TSK.lerindeki yeniden yapılanma ve modernizasyon çalışmalarına hız vermiştir. Çünkü Körfez Savaşı kapsamında, TSK.nin kuvvet yapısının tespitinde özellikle; gelişmiş komuta kontrol ve muhabere sistemleri, modern, yüksek hareket kabiliyetli, esnek kullanımlı birlikler ile erken ihbar, geliştirilmiş hava savunma ve mukabele sistemlerine olan ihtiyacın süratle giderilmesi gerektiği belirgin şekilde ortaya çıkmıştır³⁰⁸. 1990 yılında Varşova Paktı'nın çöküşü ve S.S.C.B.'nin dağılmasıyla dünyada güç dengeleri alt üst olmuş ve belirsizlikler ortamına girilmiştir. Bununla paralel, belli başlı bütün devletler ordularını küçültüp sayıca daha az, fakat daha etkili ordular oluşturmaya başlamıştır. Dünya'daki bu askeri ve politik gelişmeler, Türkiye'ye yönelik tehditler, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'nın (AKKA) ülkelere getirdiği sınırlamalar, Kara Kuvvetlerinin zaafiyet sahaları dikkate alınarak geleceğin muharebe ortamına uyum sağlayabilecek, hareket kabiliyeti ve ateş gücü yüksek, düşmanı derinlikten itibaren tespit, teşhis ve tanıma imkânı olan, gece muharebe etme yeteneğine sahip, beka kabiliyeti yüksek, elastiki ve çok maksatlı kullanma imkân veren ve etkili bir seferberlik sistemine dayanan, Tabur, Tugay, Kolordu ve Ordu kuruluşlarını esas alan bir kuvvet yapısının oluşturulması

³⁰⁷ Cumhuriyetin 75. Yılında... ss. 68–69; Mehmet Özel, s. 46; Aris, s.16

³⁰⁸ Mehmet Özel, ss. 46–47; Kanat, Oğuş, s.296; Diker, s. 125

hedeflenmiştir. Bu kapsamda; 1992 yılı içerisinde Kara Kuvvetlerinde piyade ağırlıklı Alay-Tümen kademeleri kaldırılarak, mekanize birlik ağırlıklı Tabur-Tugay yapısına geçilmiştir. Bu uygulamaya geçişle askeri gücün, daha küçük fakat daha etkili hale getirilmesi amaçlanmıştır. Buna göre 4 Ordu Komutanlığı sabit kalmış, 11 Piyade, 1 Mekanize, Tümen ile 53 Alay lağvedilmiş, bunların yerine oluşturulan Kara Kuvvetleri; 2 Piyade Tümeni, 15 yeni Tugayla birlikte 45 Tugay ve 7 Alaydan ibaret yeni bir yapıya kavuşmuştur³⁰⁹. Arzu edilen kuvvet yapısında, Kara Kuvvetleri'ne kazandırılmak istenen her bir ek özelliğin ilave bir maliyet olacağı ortadadır. Yeni Kuvvet yapısı çalışmalarının amacı; küçülerek etkinliğin artırılması ve maliyetin düşürülmesi olmasına rağmen, çoğu zaman bu yapılanmaların da ciddi maliyetlere sebep olabileceği ortadadır. Dolayısıyla yeni kuvvet yapısı bütçe imkânları ölçüsünde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Belirtilen kuvvet yapısı özelliklerine ilave olarak;

- *Hava Kara Muharebesi icra edebilmek,*
- *Sevk ve idaresi kolay olmak,*
- *Mevcut yapısına göre personel tasarrufuna imkân sağlamak,*
- *Tehditle meydana gelebilecek değişiklikleri karşılayabilmek,*
- *Teknolojik gelişmelere bağlı olarak teşkilatını düzenleyebilmek,*
- *Modern muharebe ortamın gerektirdiği anlayış, yapı teşkilat ve komuta kontrol imkânlarına sahip olmak,*
- *Batı ordularındaki gelişmelere uyum sağlayabilmek,*
- *Kendi içerisindeki zaafiyetleri bertaraf edebilen ve nicelik açısından değil nitelik açısından güçlü hale gelebilmek³¹⁰ özellikleri de Kara Kuvvetleri Komutanlığının yeni kuvvet yapısı kapsamında kazandırılması hedeflenen özellikler olarak belirlenmiştir.*

Yukarıda belirtilen özellikler ve yapılan tespitler Kara Kuvvetleri'nin aynı zamanda zaafiyet alanlarıdır. Bunların giderilmesi için alınan tedbirler olarak yapılan planlamada ise;

- *Ordulara birer tank taburu taşıma kapasitesinin kazandırılması,*
- *Yine ordularda bir veya iki taburun helikopterle taşınması için uçarbirlik kabiliyetinin artırılması,*
- *Her Kolorduya bir MLRS (Çok Namlulu Roket Sistemi) Taburunun kurulması,*
- *Tugay Direk Destek Topçu Taburuna 155 mm. obüs, genel Destek Topçusuna 203 mm. obüs verilmesi,*

³⁰⁹ Cumhuriyetin 75. Yılında... ,s. 68; Mehmet Özel, s. 47; Kanat, Oğuş, s.296; Aris, s. 17;Diker, ss. 42-57

³¹⁰ Kanat, Oğuş, s. 296

- *Kolordu ve ordu topçu birliklerine; 155 mm. top, 175 mm. top veya 203 mm. obüs kadrolanması,*
- *Zırhlı ve mekanize birliklerin topçusunun kundağı motorlu (K/M) olması,*
- *Hedef tespit, teşhis ve tanıma imkânlarının artırılması,*
- *Kolordu Ölçme Taburlarına; topçu tespit radarı, kara gözetleme radarı, mevki ve istikamet açısı tespit cihazı verilmesi,*
- *Her orduya bir Elektronik Harp Taburunun (E/H. Tb.) kurulması,*
- *Her orduya birer İstihbarat Bölüğü ve Psikolojik Harp Bölüğü kurulması,*
- *Kolordulara Uzak Mesafeli Keşif Takımı teşkil edilmesi,*
- *Ordu ve Kolordulara pilotsuz uçak, birer silah radarı (100 km. menzili) verilmesi,*
- *Leopard ve M-60 serisi tanklarının envantere girmesi,*
- *Gece görüş ve hareket kabiliyetinin artırılması.*

Bu uzun listenin bir günden ertesi güne gerçekleşmesinin hayalcilik olacağı ortadadır. Bu planlama sonucu; tespit edilenlerin zamana yayılarak gerçekleştirilmesi yoluna gidilmiştir³¹¹.

Yeni yapılanmada, ülkemize yönelik tehdit K.K'lığına verilen öncelikli vazife, birliklerin ilk etapta üstleneceği görevler ve kurulma konseptleri dikkate alınarak, personel tasarrufu sağlamak amacıyla birlikler *ihtiyaç olan ve seferde kurulacak birlikler olmak üzere* 6 farklı kategoride *teşkil edilmiştir. Yeni yapılanma sonucunda KKK; 4 ordu, 9 kolordu; Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı hariç, Eğitim Komutanlığı, Lojistik Komutanlığı ile askeri okullardan meydana gelmiştir. Bu birliklere bağlı olarak 7 Piyade Tümeni, 1 Mekanize tümen, 9 Piyade, 18 Mekanize, 15 Zırhlı, 2 Komando ve 1 Doğ Komando Tugayı olmak üzere toplam 45 adet tugay teşkil edilmiştir³¹².

Bu yapılanmada; 1., 2., 3. Ordularla Ege Ordusu ve 9 adet Kolordu aynen muhafaza edilmiştir³¹³.

- Tugaylar, tümenlerin tenkisi veya bazı alayların tensiki* yoluyla teşkil edilmiştir. Bu kapsamda kolorduların teşkilatında yer alan piyade tümenleri lağvedilerek mekanize piyade veya piyade tugayları, Zırhlı alaylar ise zırhlı tugaylar olarak

³¹¹ Cumhuriyetin 75. Yılında... ,s. 68; Kanat, Oğuş, s. 296

* Bu kategoriler: **A:** Personel ve malzemesi yüzde 100,**B1:** Malzemesi tam, personel yüzde 85,**B2:** Malzemesi tam, personel yüzde 65, **C:** Personeli çekirdek, malzemesi genellikle tamam,**T:** Eğitim'dir.

³¹² Kanat, Oğuş, s. 297.

³¹³ Komisyon, Cumhuriyetin 75. Yılında... ss. 68-69; Kanat, Oğuş, s. 297

* Tenkis: Azaltma, eksiltme (TDK Türkçe Sözlük, s. 1952)

teşkilatlandırılmıştır. Ayrıca 5. Kolordu Komutanlığı kuruluşuna 3. Taktik Mekanize Piyade Tümeni teşkil edilmiştir.

Yeni kuvvet yapısı çalışmalarına paralel olarak, Kara Kuvvetleri Karargâhı ve ast karargâhlarda yeniden yapılanma çalışmaları tamamlanmıştır.

1983 ve 1990 tarihlerinde seferberlik kanununda çıkarılan kanun ve tüzüklerde, seferberlik ve savaş hazırlıklarının en üst düzeyde yapılması ve uygulanması sorumluluğu MSB.'liğine verilmiştir. Bu görevin yerine getirilebilmesi için Kuvvet Komutanlıklarının seferberlik şubeleri lağvedilerek 1991 yılında MSB.'liği bünyesinde Seferberlik Daire Başkanlığı kurulmuştur. Yeni seferberlik sistemi ile kurulu birlik ihtiyaçlarının birliğe tertip usulü ile yeşil birlik ihtiyaçlarının ise bölgeden tertip usulü ile karşılanması esası getirilmiştir.

1.5.2. Eğitim

1960 yılından itibaren eğitim alanında tespit edilen belli başlı gelişmelere değinmenin faydalı olacağı değerlendirilmiştir. NATO'ya üye alınmasıyla birlikte NATO alarm sistemi ve tatbikatları uygulanmaya başlandı ve birlikler harekâta hazırlık testlerine tabi tutulmaya başlandı. Birlikleri iklim, arazi ve hava şartlarına alıştırmak, ordugâh hizmetlerinin fiilen tatbik edilmesini sağlamak, alarm ve muharebe sahalarını öğretmek, işgal ve tahkimatı tazelemek ve onarmak karşılıklı tatbikat ve manevralar yapmak maksadıyla tüm birlikler 18 Eylül'den itibaren 25 gün süreyle ordugâha çıkarılmaya başlandı. 3. Ordu Komutan'lığı birlikleri, iklim şartları nedeniyle bu süreyi 1 Eylül olarak uyguladı. 24 Temmuz 1959'da hazırlanan ve yayımlanan Test Talimatı ile tümenlerin eğitim testlerinin sonbahar tatbikatının son üç günü yapılması esası getirildi³¹⁴.

Bunun yanında birliklerin derin kar ve şiddetli soğuklarda muharebe imkân ve kabiliyetini denemek, kış şartlarında araziye yerleşme, barınma, iaşe, giyim, ikmal ve bakım faaliyetleri gibi temel konular üzerinde eğitimlerini geliştirmek; tatbikata katılan her seviyedeki birlik komutanlarının sevk ve idare yeteneklerini geliştirmek ve muharebe sistemini denemek maksadıyla; 1964 yılından itibaren 3. Ordu birliklerince bir yıl 8. Kolordu bölgesinde, bir yıl 9. Kolordu bölgesinde olmak üzere Kış Tatbikatlarının icrasına başlandı. Bu tatbikatlardan ilki 1964 yılında 9. Kolordu Komutanlığının sorumluluğunda icra edildi. Daha sonraki yıllarda Tabur Görev Kuvvetli Atışlı Tatbikatı olarak ve Hava

³¹⁴ Kanat, Oğuş, s. 292

Kuvvetlerinin de katılımının sağlanması suretiyle icra edildi. 1948 yılından beri icrasına ara verilen manevralar, Eylül 1966'da Hava Kuvvetleri Komutanlığının ve 1. Ordu Komutanlığının Trakya ve Kocaeli bölgesindeki birliklerinin büyük bir kısmının katılması ile Fatih-66 manevraları adıyla yeniden icra edilmeye başlanmıştır³¹⁵.

31 Temmuz 1961'de Işıklar Askeri Lisesi, 1965 yılında Erzincan Askeri Lisesi lağvedildi. Ancak Eylül 1973 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı Kuleli Askeri Lisesi'nden başka ikinci bir askeri lisenin yeniden açılmasına karar verdi. Bu doğrultuda 31 Temmuz 1961 tarihinde Bursa Askeri Lisesi, kapandıktan 13 yıl sonra ve ilk açılışından 129 yıl sonra ikinci kez Işıklar Askeri Lisesi adı ile 06 Haziran 1974 tarihinde açıldı. 4 Nisan 1974 tarihinde Askeri Liseler ve Bursa Garnizon Komutanlığı teşkil edildi³¹⁶

Kara Kuvvetleri reorganizasyonu sonucu Lojistik sınıfların birleştirilmesi ile 1974 yılı Haziran ayında Bursa'daki personel okulu Balıkesir'e intikal ettirilerek, buradaki Ordu Okulu ile birleştirildi. Bu iki okul, İdari ve Lojistik Hizmetler Okulu ve Eğitim Merkezi olarak 6 Ağustos 1980 tarihine kadar faaliyette bulundu. Ancak, Kara Kuvvetleri personel ihtiyaçlarının gün geçtikçe artmış olması ve ihtisaslaşmanın uygulamada gerekli görülmesi nedeniyle, Personel Okulu, 06 Ağustos 1980 tarihinde İstanbul'da ayrı bir okul olarak yeniden teşkil edildi. Balıkesir'deki okul, yine önceden olduğu gibi Ordudonatım Okulu ve Eğitim Merkezi olarak faaliyetlerine devam etti.

1975 yılında Ege Ordu K.lığının teşkilini müteakip bir senaryo içerisinde, her yıl Haziran ayı içerisinde ilk Hedef Tatbikatları icra edilmeye başlandı. Bu tatbikatlara Ege ve 1. Ordu Komutanlıkları ile Deniz ve Hava Kuvvetler, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı unsurlarının katılmaları sağlandı³¹⁷.

KKK'nın yönetici kadrosunu oluşturacak subayları yetiştiren Kara Harp Okulu'nda, 1991-1992 öğretim yılından itibaren eğitim sisteminde yeni akademik programın uygulanmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda; uygulanmaya başlanan yeni akademik program, Harp Okulu'ndan mezun olmuş bir subayda bulunması gerekli temel niteliklere sahip ve görevi ifada karşılaştacağı sorunları, mühendislik bakış açısıyla çözebilecek bilgi

³¹⁵ Kanat, Oğuş, s. 292

³¹⁶ Komisyon, Cumhuriyetin 75. Yılında... ,s. 79; Kanat, Oğuş, s. 293

³¹⁷ Kanat, Oğuş, s.293

ve beceride, sistem mühendisliği bilim dalında lisans düzeyinde öğrenim görmüş, subaylar yetiştirmek olarak ön görülmüştür³¹⁸.

Uygulamaya başlanan program ile Harp Okulu'nun bilimsel bağımsızlığı korunmuştur. Personele, sistem yönetimi teknolojisini yakalaması için zorunlu görülen yoğun bir fen ve matematik eğitimi verilerek, personelin askeri ihtiyaçlara en uygun bilimsel alanda yetişmeleri ve Sistem Mühendisliği alanında, lisans kazanmaları sağlanmıştır.³¹⁹ Subayların görevlerini yerine getirirken, ihtiyaç duyacakları araç olarak, disiplinler arası bir bakış açısı sağlayan sistem biliminin Harp Okulu'nda öğretimi esas alınmıştır. Böylece, her konuyu kendi dar çerçevesi içinde ele alıp öğreten bir eğitim sistemi yerine, sorun çözme metodolojisinin ve öğrenmeyi, öğrenme ilkesini esas alan bir yöntem kabul edilmiştir. 1991–1992 Eğitim ve Öğretim yılından itibaren 1. ve 2. sınıflarda sistem mühendisliği lisans eğitimine başlandı. Uygulama sonucunda kısa ve uzun vadede Kara Kuvvetlerinin ihtiyaç duyduğu, liderlik, yöneticilik, komutanlık ve eğiticilik yetenekleri gelişmiş, sorun çözebilen, dürüst, itaatkâr, cesaret ve feragat sahibi, vatan sevgisi yüksek, Atatürkçü düşünce sistemini içtenlikle benimsemiş, öğrenimlerini tamamlamayı müteakip, askeri bilim ve Türk Kara Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan diğer ana bilim dallarında bilimsel çalışma ve araştırma yapabilecek, bilgi ve teknoloji üretebilecek ve bilgi birikimini yayabilecek nitelikte subayların yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

Harp Okulu'nda bu çerçevede daha nitelikli personel yetiştirilmesine imkân sağlamak amacıyla, öğrenci mevcutları azaltılmış, küçük rütbeli subay ihtiyacının astsubaylıktan subaylığa geçenler ve sözleşmeli subaylarla karşılanması planlanmıştır.³²⁰

Modern harp, silah araç ve gereçlerinin onarım ve yenileştirilmesinin, daha bilgili personelce yürütülmesini sağlamak amacıyla, 14 Eylül 1987 tarihinde, Teknik Astsubay Hazırlama Okulu Balıkesir'de eğitim-öğretime başlamıştır. Ankara'da bulunan Elektronik Astsubay Hazırlama Okulu 1988 yılında Balıkesir'deki okulun kuruluşuna dâhil edilmiştir.³²¹

³¹⁸ Cumhuriyetin 75. Yılında... ,ss. 80–81; Kanat, Oğuş, s.297

³¹⁹ Ayrıca, 1992 yılından itibaren ilk defa Kara Harp Okulu'nda bayan subay yetiştirilmesine başlandı. İlk mezunlar 1996 yılında verildi. (Cumhuriyetin 75. Yılında... ,s.82.)

³²⁰ 1993 yılından itibaren küçük rütbelerde Teğmen, Yüzbaşı) subay ihtiyacını karşılamak üzere üniversite mezunu personel arasından sınavla seçim yapmak üzere ve H.O askeri nosyon kazandırma eğitimi verilen sistem.

³²¹ Kanat, Oğuş, s.298; Cumhuriyetin 75. Yılında... ,s.83.

1986 yılından itibaren, komutan ve birliklerin, plan görevlerine uygun bir muharebe ortamında iki taraflı harekâta bulunmalarını sağlamak, kıt'a sevk ve idaresi hususunda eğitim seviyesini yükseltmek amacıyla; her yıl bir ordu bölgesinde (Ege Ordusu hariç) Mehmetçik Tatbikatlarının icrasına başlandı. Ege Ordusu'nun teşkilini müteakip icra edilmeye başlanılan İlk Hedef Tatbikatları 1991 yılından itibaren Efes Tatbikatları adı altında icra edildi. İlk Hedef ve Efes Tatbikatlarından önce, Nisan ayı içerisinde, amfibi ve uçar birlik harekâtında görev alacak birliklerin, icra ettikleri Doğan Bey ve Şafak Tatbikatları, 1992 yılında Ören Tatbikatları adı altında birleştirildi. Ören Tatbikatları tek yıllarda K.K.K.lığı birlikleri ağırlıklı olmak üzere, K.K.K.lığı sorumluluğunda, çift yıllarda Dz. K.K.lığı unsurları ağırlıklı olmak üzere Dz. K.K.lığı sorumluluğunda icra edilmektedir.³²²

1.5.3. İdari ve Lojistik Hususlar

Harp silah araç ve gereçleri ile lojistik yönden kaydedilen aşamalara topluca değinilecektir. Buraya kadar, İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında Kara Kuvvetlerinin durumundan bahsettik. Savaş sonunda, NATO'ya üye olunmasıyla yaşanan, yapısal ve eğitim yönlerinden değişiklikler üzerinde durduk. Buradan itibaren ve yaklaşık 1960 yılından başlamak üzere, lojistik yönden kaydedilen yenilik ve değişiklikler 1992 yılı sonuna kadar takip edilecektir.

1973 yılına kadar REMO çalışmalarının ilk uygulamasıyla Kara Kuvvetlerinde, tank, palet ve tank yenileştirme fabrikaları, G-3 ve MG-3 tüfekleri yapımı, mühimmat, kobra silahları, yedek parça, pil ve paraşüt yapımı projeleri gerçekleştirildi. Plan gereği; Kara Kuvvetleri envanterine 66 mm.lik M-72 1 LAW hafif Tanksavar Silahı, 90 mm.lik Geri Tepmesiz Top (GTT), 89 mm. Roketatar, G-3 Tüfek Bombası, TOW Ağır Tanksavar Roketi, 35 mm. Uçaksavar Oerlikon Topu, 120 mm.lik Havanlar, Topçu Atış Kontrol ve Ateş İdare malzemeleri alındı. Zırhlı Personel Taşıyıcıları (ZPT) kadrolarının tamamlanmasına ve genel maksat helikopterleri teminine çalışıldı. Envantere alınan M 48 A 2C tanklarının namluları 1974 yılından itibaren 90 mm.den 105 mm.ye tadil edildi, motorları benzinliden dizele dönüştürüldü.³²³

Kara Kuvvetleri, Kuvvet yapısı çalışmaları ile birlikte, mevcut kaynakları en iyi şekilde kullanarak envanterdeki harp silah ve araçlarını bir plan dâhilinde modernize etme

³²² Kanat, Oğuş, ss.298-299

³²³ Kanat, Oğuş, s.394

gayreti içine girmiştir. Bu dönemde bazı önemli ve öncelikli modernizasyon projeleri* yürütülmüştür.³²⁴ Bu projelere topluca bakıldığında Kara Kuvvetlerinin tepeden tırnağa modernleşmesi ve yeniden yapılandırılmasının esas alındığını söylemek mümkündür. Ancak, bu projelerin toplam maliyetinin karşılanmasının zaman alacağı açıktır. Bu konularda kaydedilen ilerlemelere müteakip sayfalarda değinilecektir. Belirtilen yeni kuvvet yapısı çalışmaları döneminde envantere giren silah, araç ve gereçlerinden kısaca bahsetmek olayın boyutunu ortaya koymak bakımından faydalı olacaktır.³²⁵

Tanklar: 1982 yılından başlayarak Almanya'dan Leopard 1A1 ve Leopard 1A3 tankları tedarikine başlanmıştır. Tank Modernizasyonu projesi kapsamında Kara Kuvvetlerinde mevcut M-48 serisi tankların büyük bölümü modernize edilerek hareket sızaları³²⁶ 120 km.den yaklaşık 500 km.ye çıkarılmış, tanklara gece görüş sistemleri monte edilerek gece muharebe yeteneği kazandırılmış ve ayrıca tankların bir bölümüne takılan stabilizasyon donanımı ile hareket halinde tankların ateş etme özelliğine sahip olmaları sağlanmıştır.*Zırhlı Muharebe Aracı:* Türkiye'de ilk üretimi ve Kara Kuvvetlerine teslimi 1991 yılındadır. Amfibik özelliği³²⁷ ve her türlü arazide hareket kabiliyetli olan piyade savaş destek aracıdır.*Geliştirilmiş Zırhlı Personel Taşıyıcı (GZPT):* Her türlü arazide hareket kabiliyeti, piyade destek ve nakil amfibik bir araçtır. Ülkemizde üretimine 1991 yılında başlanmıştır. 1992'de 7,62 mm.lik mermiye dayanıklı kapalı bir bölme eklenmiştir.*Zırhlı Tow Aracı:* İmalatına 1992 yılında başlanmış, 1994 yılında tamamlanmıştır. Her türlü arazide hareket edebilen Tow silahı monteli araçtır.*Zırhlı Havan Aracı:* 1992 yılında dizayn edilmeye başlanmış, havan taşıyıcı araçtır.*Kapalı Silah İstasyonu (Taret) :* Zırhlı muharebe araçlarının üzerine 25 mm.lik top monte edilmek suretiyle oluşturulan araçtır. *Taktik Tekerlekli Araç:* 1987 yılında başlatılan proje ile bir öncelik sırasına göre yurtiçi ve yurt dışından temin edilen çeşitli büyüklükteki taktik tekerlekli araçlar, eski tip araçlarla değiştirilmiştir. Ayrıca geliştirilmiş T Model GTT Araç, Milan Aracı, MG-3 Aracı, T Model Sitinger Aracı, T Model Tow Silah Aracı, T Model Tow Mühimmat Aracı, Land Rover, 110 Engerek Özel Harekât Aracı, Land Rover 130 Sitinger Aracı, Kara Kuvvetlerinin envanterine girmiş ve kullanılmaktadır.

* Tank Modernizasyonu, Topçu Modernizasyonu, Hava Savunma Modernizasyonu, Zırhlı Muharebe Araçları Projesi, Gece görüş cihazları projesi, Helikopter Projesi, Komuta Kontrol, Muharebe ve Elektronik Harp Projesi, Radar Projeleri, İstihkâm Desteğini Arttırıcı Projeler, Tank Taşıyıcı Tedarik Projesi, İnsansız Hava Aracı Projesi, Taktik Tekerlekli Araç Projesi, Muhtelif Sınıf ve Silahlara Ait Simülasyon Projeleri.

³²⁴ Kanat, Oğuş, s.298

³²⁵ Kanat, Oğuş, s.299

³²⁶ Tankın Hareket Sırası: Tankın bir dolu depoyla alabileceği mesafe demektir.

³²⁷ Amfibik Özellik: Sulardan geçebilme özelliğidir.

Zırhlı, mekanize birliklerin uzun mesafelere süratle ve muharebe müessiriyetini kaybetmeden naklini sağlamak amacıyla, 1. ve 2. Ordu Komutanlıklarıyla, 4. Kolordu Komutanlığında tank taşıyıcı araçlardan oluşan birer Ulaştırma Ağır Oto Taburu kurulmuştur³²⁸. Bunun yanında: OHAL Bölgesi, hassas ve mücavir iller ile 3. Ordu Komutanlığı bölgesindeki birliklere ait personel ve kritik ikmal maddelerinin emniyet ve süratle taşınmasını sağlamak ve bölgedeki sivil sektöre bağlılığı kısmen ortadan kaldırmak amacıyla 2. ve 3. Ordu Komutanlıklarında 1993 yılında sivil tip kamyon ve otobüslerden oluşan birer Ulaştırma Özel Oto Takımı kurulmuştur.

M-60 Servisi Tankları: 1993 yılından itibaren envantere girmiş, bu tanklara takılmak üzere M-85 12,7 mm.lik uçaksavar makineli tüfeği de tedarik edilmiştir. *Genel Maksat Helikopteri:* Black Hawk tipi genel maksat helikopterleri 1993 yılından itibaren, devamında da Cougar tipi helikopterler K.K.K.lığının envanterine girmiştir. *Taarruz Helikopteri:* AH-1V tipi (Süper Cobra) taarruz helikopterleri 1990 yılında, AH-1P tipi taarruz helikopterleri 1992 yılından itibaren K.K.K.lığının envanterine girmiş, ayrıca, helikopterlere ait gece görüş ve atış sistemleriyle gece görüş gözlüklerin de tedariki yapılmıştır³²⁹.

Teçhizat ve ana malzeme olarak, envantere giren ve yeni kuvvet yapısı çalışmaları kapsamına tedarik edilen teçhizatın ve ana malzeme türü belli başlı malzemeler ise şunlardır:

Balistik Koruyucu Yelekler; Gece Görüş cihazları 1994, Katlanabilir Şerit Köprü; 1986 Tanka Monte Makas Köprü; 1990, Su Tasfiye Cihazı; 1992, Mayın Detektörü Valon Tipi; 1993, Mevki Tayin Sistemi (GPS); 1994 yılında envantere girmiştir³³⁰. Daha hafif ve daha dayanıklı olan Balistik Koruyucu Çelik Başlıklarda 1992 yılından sonraki dönemde tedarik edilme yönünde planlama yapılmıştır. Buradaki malzemelerden özellikle Koruyucu Yelekler, Gece Görüş Cihazları, Mayın Detektörü, GPS cihazı gibi teçhizatın yukarıda belirtilen Genel Maksat ve Taarruz Helikopterleri ile beraber İç Güvenlik Harekâtına yönelik olabileceği değerlendirilmektedir.

³²⁸ Kanat, Oğuş, s.299

³²⁹ Kanat, Oğuş, ss.299-300

³³⁰ Kanat, Oğuş, s.300

Tedarik edilen Kara Silah Sistemleri olarak ise; aşağıdakileri saymak mümkündür³³¹.

105 mm. M-68 Tank Topu: M-48 Tanklarının modernizasyonunda kullanılmak üzere 1985 yılından itibaren ülkemizde üretilmeye başlamıştır. *155 mm. M-44 Kundağı Motorlu (K/M) Obüs Namlusu:* 1988 yılında yurt içinde üretimine başlanmıştır. *40 mm. M42 A1 K/M Uçaksavar Topu:* 1993 yılından itibaren K.K.K.lığın envanterine girmiştir. *203 mm. M11D A2 K/M Obüs:* 1992 yılından itibaren envantere girmiştir. *Modern Mühimmat:* Hollanda ile ortak üretilecek 155 mm.lik Obüs M 483 A1 geliştirilmiş mühimmat, 1988 yılında envantere girmiş, yurt içinde üretilen modern L-39 Namlu-Kama-Kama Payı Sistemi ile modern mühimmatın menzili 30 km.ye ulaşmıştır. *Havanlar:* 60.mm. 81.mm. UT-1 ve 120.mm. Havanlar envantere girmiştir. *Çok Namlulu Roket Sistemi (MLRS):* 1989 yılında yurt dışından tedarik edilerek envantere girmiştir. *122 mm. Çok Namlulu Roketatar Sistemi:* 122.mm. Çok Namlulu Roketatar Sistemi askeri fabrikalar ve Makine Kimya Endüstrisi Kurumu imkânlarıyla üretilerek 1993 yılından itibaren envantere girmiştir. *Sitinger Füzesi:* 1994 yılından itibaren envantere girmiştir. *20 mm. Çift Namlulu Uçaksavar Topu:* 1986 yılında yurtiçinde üretimine başlanarak envantere alınmıştır. *35 mm. Çift Namlulu Uçaksavar Topu:* 50 km.den hedefi yakalayan bu toplar 1989 yılında yurtiçi üretimine başlanarak envantere girmiştir. *Tamkar Mayınlı Sahalardan İnfilaklı Geçit Açma Sistemi:* Yurtiçinde üretilmekte olup 1982 yılında envantere alınmıştır. *RPG-7 Roketatar:* 1990 yılından itibaren tanksavar silahı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çeşitli cins ve özellikte Kara Muhabere Sistemleri kapsamındaki telsiz cihazları ağırlıklı olarak ASELSAN tarafından üretilmiş ve 1990-1992 yılları arasında envantere alınmıştır.

Kara Hedefleri Tespit Cihazları ve Kontrol Sistemleri olarak da; CL-89 Drohne Keşif Sistemi, Askarad Kara Gözetleme Radarı, Termal Kamera, AN/TPD-36 Havan Tespit Radarı, Hava Savunma Radarları yine 1992-1994 yılları arasında iç ve dış kaynaktan tedarik edilerek envantere alınmıştır. Bunlara ilave olarak, Kanas Keskin Nişancı Tüfeği, 40 mm. Otomatik Bomba atar, Lazer Mesafe Ölçme Cihazı, PADS Mevkii ve İstikamet Açısı Tespit Sistemi, Batarya Ateş İdare Kompüter Sistemi ve Geliştirilmiş

³³¹ Silah sistemlerinin teknik özellikleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için EK-1'e bakınız (Kanat, Oğuş, s.300); Cumhuriyetin 75. Yılında... ss.109-110.

Hedef Tespit Sistemi envantere girmiştir. Kara Kuvvetleri Havacılığı nitelikli uçak ve helikopterle donatılmıştır³³².

1990–1992 Dönemini kapsayan Kara Kuvvetleri Komutanlığı “Yeni Kuvvet Yapısı” çalışmalarına ve gerçekleştirilmeye başlanılan projelere baktığımızda, tespit edilen hususları şöyle özetlemek mümkündür:

1990 yılında Rusya’nın dağılmasıyla, dünyada güç dengeleri değişmiş, belirsizlik ortamı kendini hissettirmesine rağmen, soğuk savaşın bitmiş olması, dünya devletlerinde karşılıklı barış rüzgârlarının esmesine ve böylece oluşan güven ortamı, orduların küçülmesine sebep olmuştur. Ülkemiz için, bu durumun yansıması daha değişik boyutta algılanmıştır. TSK olarak küçülerek etkinleşmek ve modernleşmek amaçlanmış, ancak artarak devam eden iç güvenlik sorunları ile bölgesel sorunlar ve tehditler nedeniyle arzu edilen seviyede küçülmenin sağlanamadığını söylemek mümkündür. Bunun yanında malzeme, teçhizat ve silah sistemleri tedarikinde yerli savunma sanayi imkânlarından daha fazla yararlandığı görülmektedir. İç güvenlik kaygılarının da aynı zamanda yeni kuvvet yapısında önemli bir yer teşkil ettiği ortaya çıkmıştır. Diğer bir belirgin husus ise; yenilenmenin sürekli olarak devam ettiği ve Kara Kuvvetlerinin sürekli bir arayış içinde olduğudur. 1992 yılından sonraki yenilenme çalışmaları da aynı anlayış ve bakış açısı ile devam ettirilmiştir. 1990 yılından itibaren başlatılan kapsamlı Yeni Kuvvet Yapısı çalışmaları sonucunda ulaşılan Kara Kuvvetlerinin yapısını, gücünü ve caydırıcılığını ortaya koyabilmek için bir takım sayısal değerlere ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir. TSK. lerinin insan gücünün bir unsuru olan personel mevcudu; 1993 yılı itibari ile 580 bin civarındadır³³³. Bunun kuvvetlere dökümü aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu mevcut durumla Türkiye, komşuları arasında en kalabalık orduya sahip üçüncü ülkedir. (Birleşik Devletler Toppluluğu 2 milyon 460 bin, İran 865 bin)

Bir Ordunun insan gücünü oluşturan unsurlar arasında personel sayısı önemli bir yer tutmasına rağmen, bunun yanında personelin niteliğinin de önemli olduğu açıktır. Personelin moral ve eğitimi, ast üst ilişkileri, komutanların birliklerini yönetme becerileri ve bilgi düzeyleri, kaynakların etkin ve verimli kullanılabilirliği disiplin, yurtseverlik, vb. etkenin nitelik kavramı kapsamında ele alınabileceği ancak, bu etkenlerin nesnel olarak değerlendirilmesinde ve bilimsel bir veri olarak irdelenmesinde güçlükler bulunduğunu da

³³² Cumhuriyetin 75. Yılında..., ss.110-113; Kanat, Oğuş, s.300.

³³³ Diker, ss. 43–44.

belirtmemiz gerekir. Bununla birlikte en güç şartlarda, tarihi boyunca birçok meşakkatli olayda ve savaşta, Türk askeri, niteliğinin yüksekliğini ispatlamıştır.

Tablo-3: TSK. nin Personel Durumu

Kuvvet	Mevcut	Sb./Astb.	Erbaş/Er	Yedek	Toplam	Açıklama X 1.000
TSK	579,2	95	495	1.107	1.686,2	Jandarma ve Sahil Güvenlik ile 1.810,3
K.K.K	470	54	427	950	1.420	Jandarma ile 1.540
Dz. K.K	52	15	37	84	136	Sahil Güvenlik ile 137
Hv. K.K	57,2	26	31	73	130,2	
Notlar:	<p>1. Jandarma Genel Komutanlığının mevcudu 70 bin kişi olup ayrıca 50 bin de yedek askeri vardır. Seferde Jandarma Kara Kuvvetleri'nin emrine girecektir.</p> <p>2. Seferde Dz. K.K. lığının emrine girecek Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın mevcudu 1100'dür.</p> <p>3. T.S.K. lerinin elindeki personelin statüleri: Subaylar, Astsubaylar, Uzman, Erbaş/Erler, Sivil Memurlar, işçiler.</p> <p>4. Kara Kuvvetlerinin gittikçe artan personel ihtiyacını sistemli bir şekilde karşılamak, sınıf, branş ve rütbelerle arzu edilen nitelikte personel istihdamına imkân sağlamak amacıyla, 1976 yılından itibaren beşer yıllık dönemleri kapsayan personel temin ve yetiştirme planları hazırlanmaya başlanmıştır</p>					

Kaynak: Beyaz Kitap 93, s. 27–35; Diker, s. 44–45; Komisyon, Cumhuriyetimizin 75, s. 80.

1990 yılında Paris'te Avrupa Konvansiyonel Kuvvet İndirimi Anlaşması (AKKA) imzalanmıştır. Bu anlaşmayla sağlanmak istenen, taraf ülkeler arasında güveni tesis etmek ve Konvansiyonel Silahlarda indirimde gitmek ve karşılıklı sınırlamalar getirmektir. Türkiye de bu antlaşmayı imzalamıştır. Bu anlaşma sadece Avrupa ülkelerini ve Avrupa'yı ilgilendirdiğinden ve Türkiye'ye komşu ülkelere özellikle Suriye, Irak ve İran antlaşmaya taraf olmadığından Türkiye'nin kabaca Güneydoğu Anadolu bölgesi AKKA Antlaşmasının silah sınırlamalarının dışında bırakılmıştır.

Tablo-4: AKKA Sonucu Türkiye'ye Yönelik Silah Transferleri

Veren Ülke	Silah			
Almanya	215 Adet Leopard- 1A Tankı		300 Adet VBC BTR–50	
ABD	164 Adet M–60 A1 Tankı	658 Adet M–60 A3 Tankı	250 Adet ZMA,	72 Adet M–110 Topu
İtalya	100 Adet M–113 ZMA			

Kaynak: Diker, s. 51.

Bu antlaşma kapsamında Türkiye, tank ve top sayıları dışında herhangi bir silah azaltmasına gitme ihtiyacı duymamış, zaten modernizasyon ve yeniden yapılanma kapsamında faaliyetler devam ettiğinden ana silahlarından tank ve toplarını modernize

ederek azaltmaya gitmiş ve AKKA kapsamında Almanya, ABD ve İtalya'dan silah transferleri kapsamında bazı silahlar almıştır. (Tablo-5).

Bu transfer rakamlarına bakıldığında, yeni alınacak Tank, Zırhlı Personel Taşıyıcı ve Top miktarlarının küçümsenmeyecek boyutta olduğu görülmekte ve bu durumun Kara Kuvvetlerinin silahlarının yenilenmesinde önemli bir rolünün olacağını ileri sürmek mümkündür. Böylece, silah yönünden Kara Kuvvetleri'nin 1991–1992 yılları itibari ile ulaştığı rakamlar ve bunun BDT ve Yunanistan ile karşılaştırılması aşağıda olduğu gibidir.

Tablo-5: Türkiye- Yunanistan- BDT'nun Silah Karşılaştırması

Cinsi	Türkiye		Yunanistan	BDT
	Mevcut	AKKA Tavanları		
Tank	3.783	2.800	1.879	54.400
ZPT	3.560	1.390	1.995	50.000
Top	4.187	3.440	1.908	64.200
Helikopter	330	-----	157	5.027

Not: Dz. ve Hv. K.'lerine ait silahlara tabloda yer verilmemiştir.

Kaynak: Diker, s. 47.

Ana silahlarda AKKA Antlaşması gereği ülkemiz için silah tavanları tabloda ayrı bir sütun olarak gösterilmiştir. Türkiye elindeki ana silahlar ve araçlardan Tank, Zırhlı Personel Taşıyıcıları ve Top sayılarını AKKA ile istenen seviye'ye indirebilmek amacıyla ve devam eden modernizasyon çalışmaları kapsamında eski nesil olanları envanterden çıkarmış ve modernize ettiklerini ve yeni nesil olarak temin ettiklerini envantere dâhil etmektedir. Bu kapsamda; Kara Kuvvetlerinin envanterinde bulunan toplam 3783 tankın (AKKA tavanı 2800) modernizasyonu amacıyla AKKA Antlaşması doğrultusunda ABD ve Almanya Federal Cumhuriyeti'nden transfer olarak toplam 1037 adet Leopard ve M-60 A1/A3 tanklarının büyük bölümü alınmış, buna karşılık demode durumda bulunan M-47 tanklarının bir kısmı imha edilmiştir. Ayrıca 2000'in üzerinde M-48 tankı modernize edilerek, M-60 A3 ana muharebe tanklarının kabiliyet seviyesine ulaştırılmıştır. Böylece Türkiye, yeni aldığı 1037 yeni nesil tank ve 2000'nin üzerinde modernize ettiği tankla birlikte, ortalama 3037 modern tanka sahip olmuş ve zırhlı birliklerinin tamamına yakınına, AKKA Antlaşması sınırlamalarını da dikkate alarak modern hale getirmiştir. Avrupa Devletleri, bu konuda AKKA Antlaşmasını 1990'lı yıllarda imzalamışlardır. Devletlerarasında karşılıklı güven ortamının oluşması konvansiyonel silah sayılarında indirimler ve bu silahların karşılıklı kontrolü öngörülmüştür. Burada dikkat çekici olan husus şudur; 1990'lı yıllardan itibaren başta

Avrupa Devletleri olmak üzere, dünya devletleri nükleer silahsızlanmanın yanında konvansiyonel silahsızlanma ve silah indirimine karar vermişken ve Dünya orduları bu doğrultuda küçülürken Türkiye, 1037 gibi azımsanmayacak miktarda yeni tank alarak ve onun iki katı kadar tankı da modernize etmiştir. Aynı doğrultuda; 620 adet Zırhlı Muharebe Atacı (ZMA) FMC-NUROL Savunma Sanayii A.Ş tesisleri Ankara’da üretilerek Şubat 1994’te Kara Kuvvetlerine teslim edilmiştir. Bu arada gece görüş imkânı kazandırılmış, 300 beygirlik dizel motor takılmış ve üzerlerine 25 mm. Top veya Tow silahı konmuştur. Böylece, piyade birliklerinin araçları da zırhlı birliklere paralel olarak modernize edilmiştir. Ayrıca, ABD, İtalya ve Almanya’dan AKKA kapsamında 650 adet BTR–60 ve M–113 alınmıştır. Rusya Federasyonundan da önemli miktarda BTR–80 tekerlekli Zırhlı Araç alınmıştır. Bu son araçlar ağırlıklı olarak İç Güvenlik görevlerinde kullanılmıştır. Türkiye, envanterinde bulunan, 4187 adet topu’da aynı yıllarda modernizasyona tabi tutmuştur³³⁴ Bu çalışmalarla silah araç gereç yönünden, ana silahlarda, (Tank, ZMA, ZPT, Top) önemli ölçüde iyileşmeler sağlanmıştır. Buna rağmen elimizde sayıca fazla olan araç gerecin bir bölümü de AKKA bölgesi dışındaki Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gösterildiğinden Türkiye AKKA silah sınırlandırılmalarıyla ilgili büyük oranda problemle karşılaşmamıştır. Özellikle 1990’lı yıllarda, silahlı helikopter alımları ve ortak üretimi konusunda ilerlemeler kaydedilmiş, bunun da iç güvenlik maksatlı olduğu değerlendirilmektedir³³⁵.

AKKA Antlaşması sonucunda elindeki modern ve pahalı silahları imha etmek istemeyen, hem bazı NATO ülkeleri, hem de SSCB ülkeleri, bu silahları ya Avrupa dışı ülkelere satmış, yâda çok düşük ücretler karşılığında müttefiklerine vermişlerdir. Bu nedenle denilebilir ki AKKA ile amaçlanan sayısal silahsızlanma, Türkiye de dahil birçok ülke için, nitelikli bir silahlanmaya dönüşmüştür³³⁶.

1.6. Modernizasyon ve Yeniden Yapılanma (1990-2000)

1990–1992 Yeni Kuvvet Yapısı çalışmalarının devamı olarak ilerleyen yıllarda plan gereği gerçekleştirilen modernizasyon ve yeniden yapılanma kapsamındaki faaliyetlerin belli başlılarını şöyle sıralayabiliriz:

³³⁴ Diker, ss. 141–142

³³⁵ Diker, ss. 60–61

³³⁶ Diker, s. 49

Tablo-6: Envantere 1992 Yılından Sonra Giren Silahlar

S. No	Silah/Araç/Gereç Cinsi	Giriş Tarihi	Açıklama
1	40mm. MK42 K/M. Uçaksavar Topu	1993	Zırhlı birliklerin hava savunmasını sağlayan uçaksavar silah sistemi
2	203mm. M110A2 K/M. Obüs	1992	Zırhlı birliklerin ateş desteğini sağlayan, ağır topçu silah sistemi
3	Çok Namlulu 107mm. ÇNRA	1993	Askeri fabrikalar ve MKEK imkânlarıyla üretilmiş bir silahtır.
4	122mm. Çok Namlulu Roket Atar Sis.	ÇNRA 1997	Yüksek atış süratine sahip manevra kabiliyeti yüksek silah sistemi. Tedarik edilen 18 sistem ile iki kolordu da ve Topçu Füze Okulunda birer adet olmak üzere 3 batarya teşkil edilmiştir.
5	M.19 Otomatik Bomba atar	1995	Manevra birliklerine yakın ateş desteği sağlayan gövde ve görmeyerek atış yapabilen bir silah.
6	Tamgeç İnfilaklı Geçit Açma listesi	1996	Dost birliklerin hareket kabiliyetini arttırmak maksadıyla, anti personel mayın tarlalarından geçit açan bir sistemdir.
7	ISDM	1996	Ses ve data haberleşme belleği olan santrallerdir.
8	Otomatik Santraller	1996	50, 100, 200, 400 abonelik otomatik sabit karargâh santralleri.
9	Dar bant Ses Emniyet Cihazı	1998	Sayısal bir ses emniyet cihazıdır.
10	Uydu Terminali	1998	Türksat uydularından faydalanarak haberleşme yapan uydu yer terminali.
11	Sahra Telefonu	1996	Her türlü arazi ve iklim şartlarında çalışabilen sahra telefonu.
12	9600 Servisi VHF/FM Telsizleri	1997	Düşman karıştırmasına ve engellemesine karşı korumalı telsizlerdir.
13	SK M/E Telsiz	1996	Sayısal kriptolu olarak muhabere yapabilen, röleleri vasıtasıyla geniş bir alanda muhabere imkânı sağlayan telsiz
14	Genlik Modülasyonlu Almaç	1996	Bölge harekât merkezi ve tehlike haber verme yayınları dinlemeye yarayan uzun menzilli almaç.
15	4512 Tek Er El Telsizi	1997	Manga iç ritibatında kullanılan telsiz.
16	IFF Dost/Düşman Tanıma Sistemi	1996	Harp silah ve araçlarının kendi kimliklerini tanıma ve karşı kimliklerini sorgulama kabiliyetini kriptolu olarak yapabilen sistem.
17	Milke4-4 Mobil HFEKT Sistemi	1997	Hedef sistemindeki 3 adet yayına sıralı, 6 adet yayına çoklu karıştırma yapabilen sistem.
18	Milkar-3T Taşınabilir Telsiz Kestirme Sistemi	1998	Anlık ve atlamalı yayın yapan göndermelerin yönlerini bulabilen sistem.
19	Meteoroloji Rasat Sistemi	1997	150 Km. menzil ve 30 Km. yüksekliğe kadar ölçülebilen meteoroloji bilgilerini, sayısal olarak telli ve telsiz devrelerden aktarabilen sistem.
20	Hava Savunma Radarı	1994	Kolordu seviyesinde hava savunma erken ihbar ve ikaz sistemi kurmaya yarayan radar.
21	Dost/Düşman Tanıma Sistemi	1996	Uçak ve helikopterler ile Sitinger silah sistemi ve Oerlikon radarlarına sorgulama kazandırmak için monte edilen sistem.

Not: 7-18 sıra numaralı Silah/Araç/Gereçler ASELSAN tarafından üretilmiştir.

Kaynak: Cumhuriyetin 75. Yılında....,ss. 109-119; Mehmet Özel, s. 48

1.6.1. Teşkilat

Kara Kuvvetlerinin gözetleme ve hedef tespit imkânlarının artırılması maksadıyla, 1994–1995 yıllarında bir Topçu Alayı ile Topçu ve Füze Okulu'nda, daha önce bahsedilen

Dron Bataryası, yine bir Topçu Alay'ında İnsansız Hava Aracı Birliği teşkil edildi³³⁷. İstihbarat, Elektronik Harp Birliklerinin yeniden teşkilatlandırılması çalışmaları 1996 yılı içerisinde tamamlanarak, Tugay seviyesine kadar kurulmasına başlandı³³⁸. Diğer bazı silah sistemleri ve araç gerecin isimleri ile envantere giriş tarihleri yukarıdaki tabloda birleştirilmiştir. Bu tabloda belirtilen hususlar ayrıntılı olmasına rağmen, özellikle, Kara Kuvvetlerinin, haberleşme, ateş gücü, hava savunma, hedef tespit ve istihbarat imkânlarını önemli ölçüde arttırılmasının amaçlanması nedeniyle, bu silah sistemi, araç ve gereçlere değinmenin faydalı olacağı düşünülmüştür.

Ayrıca, hava savunma sınıfının, topçu sınıfından ayrılarak, ayrı bir sınıf haline getirilmesi, 4185 sayılı kanunla kabul edilmiştir. Buna paralel olarak Hava savunma birlikleri yeniden teşkilatlandırılmıştır. Hava savunma okulu 1997 yılında Topçu ve Füze Okulu bünyesinde çekirdek kadro ile kurulmuş, 1998 yılında ise, Çekmeköy/İstanbul Kışlası'na taşınmış ve halen faaliyetlerini burada sürdürmektedir.³³⁹

11 Eylül 1995'te Ordu ve Kolordu Lojistik Destek Birliklerini bünyesinde toplayan alay seviyesinde Lojistik Destek Komutanlıkları teşkil edilmiştir. ³⁴⁰ 2007 yılında bu birlikler yeni Lojistik yapılanma gereği, yeniden teşkilat değişikliğine tabi tutulmuştur. 1995 yılında Ankara'da Kara Kuvvetleri Lojistik Komutanlığının ana ast birliği olan Levazım-Malzeme Komutanlığı bünyesinde, Havadan Atma-Taşıma-İkmal Depo Komutanlığı Kurulmuştur. Kara Havacılık Birliklerinin gücü; bir seferde 2 Komando Taburunu havadan gece ve gündüz taşıyabilecek seviyeye yükseltilmiştir. Bu kapsamda, 1990 yılında kurulan Taarruz Helikopter Taburu ile uçar birliklerin ateş gücü ve kara birliklerinin tanksavar savunması arttırılmıştır³⁴¹. NBC birlikleri 1997 yılında yeniden teşkilatlandırılmış ve bu kapsamda 1 adet NBC Savunma Birliği teşkil edilmiştir³⁴².

1.6.2. Eğitim

Eğitimin etkinliğinin arttırılması ve kaynakların etkin ve uygun şekilde kullanılmasını temin etmek maksadıyla, 58. ve 59. Topçu Er Eğitim Tümen Komutanlıkları lağvedilmiştir. Diğer eğitim merkezlerinin etkin bir yapıya kavuşturulması konusunda yapılan çalışmalar sonuçlandırılmıştır. Aynı kapsamda; 1. P.Er Eğitim Tugayı ile 57. ve

³³⁷ Mehmet Özel, s. 48; Aris, s. 17; Cumhuriyetin 75. Yılında..., s.118

³³⁸ Aris, ss. 17-18, Mehmet Özel, ss. 48-49

³³⁹ Mehmet Özel, ss. 48-49

³⁴⁰ Aris, s.18; Mehmet Özel, s.49

³⁴¹ Mehmet Özel, s.49

³⁴² Aris, s.18; Mehmet Özel, s.49

58. Topçu Er eğitim Tugay Komutanlıklarının 1999 yılına kadar lağvedilmesi planlanarak gerçekleştirilmiştir. EDOK komutanlığı karargâhı ve diğer sınıf okulu ve Eğitim Merkez Komutanlıklarında da bir kısım değişiklikler yapılmıştır³⁴³.

Ayrıca, K.K.K.lığının 2000'li yılların teknolojisinin ve ihtiyaçlarının gerektirdiği nitelikte astsubay ihtiyacının karşılanması amacıyla, Çankırı ve Balıkesir Astsubay Hazırlama Okul Komutanlıkları lağvedilerek yerine, Balıkesir'de Çok Programlı Astsubay Okulu açıldı³⁴⁴. 1999 yılında Kara Kuvvetleri İstihbarat Okulu teşkil edilerek Ankara'da faaliyete başladı³⁴⁵. 1990 yılında başlatılan ve 1992 yılında tamamlanması ön görülen yeni kuvvet yapısı çalışmaları ile birlikte; Kara Kuvvetleri mevcut kaynaklarını kullanarak envanterdeki, harp silah araçlarını bir plan dâhilinde modernize etme yoluna girmiştir. Bu kapsamda başlatılan ve daha önce bahsettiğimiz projeler büyük oranda tamamlanmış, bir bölümün tamamlanması da zamana yayılmıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde yeni kuvvet yapısı çalışmaları revize edilerek yeni projeler planlanmış ve başlatılmıştır. Bu projeler*, 2000'li yılların Kara Kuvvetlerindeki modernizasyon ve yenilenme çalışmalarının boyutunu ve niteliğini ortaya koyması bakımından önemlidir. Modernizasyon çalışmalarının sadece harp silah araçlarıyla sınırlı olduğunu düşünmek eksiklik olur. Kara Kuvvetlerinin yönetici kadrosu olan subay adaylarını 2020'li yılların gerektirdiği niteliklere sahip kılmak için gerekli eğitim öğretim alanında yapılan yenilikleri de modernizasyon kapsamında değerlendirmek gerekir³⁴⁶.

1991–1992 öğretim yılından itibaren KHO'da uygulamaya konan sistem mühendisliği programından mezun subayların, lisansüstü eğitimlerini yapmaları ve akademik nosyonlarını yükseltmeleri amacıyla, KHO bünyesinde "Sistem Bilimleri Enstitüsü" kurulması teklifi Genelkurmay Başkanlığınca kabul edilmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce "Harp Okulları Kanunu Tasarısı"na dâhil edilmiştir. Ayrıca bu enstitünün çekirdeğini oluşturmak üzere, Mayıs 1996'da Kara Harp Okulu bünyesinde akademik danışma ve eğitim merkezi açılmıştır³⁴⁷.

³⁴³ Mehmet Özel, ss.49–50, Aris, ss.18–19

³⁴⁴ Aris, s.18, Mehmet Özel, s.50

³⁴⁵ Aris, s.19

* Bu Projeler Taarruz/Taktik Keşif Helikopteri Projesi, Hedef Tespit, Teşhis Projesi, Modern Piyade Tüfeği, Tanksavar Projesi, Topçunun Otomasyonu Projesi, Kundağı Motorlu Sitinger Projesi, NBC Projesi, MLRS Projesi, Topçu Tespit Radarı Projesi, Hava Savunma Erken İhbar Radar Projesi, Modern Tank Projesi, Mayın Tespit Sistemi Projesi, Uçaksavar Topçusu Projesi, Yük Helikopteri Projesi, 2PT/2MA Projesi, İnsansız Hava Aracı Projesi, Taktik Saha Muhabere Sistemi Projesi, Entegre İstihbarat Sistemi Projesidir.

³⁴⁶ Mehmet Özel, s.54

³⁴⁷ Mehmet Özel, s.54–55; Cumhuriyetin 75.Yılında....., s.82

Lider kadroların ilk basamağını oluşturan Askerî Liseler ve Astsubay Hazırlama Okullarının eğitim ve öğretim faaliyetleri, bilgi çağı ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmiş 1996–1997 eğitim ve öğretim yılı itibariyle tüm orta dereceli askerî okullarda öğrenmeyi öğrenme olarak tanımlanan yaratıcılığı ve eleştirel düşüncüyü geliştirmeyi amaçlayan modelin uygulamasına başlanmıştır. Bu kapsamda 1998 yılı itibariyle anılan eğitim modeli ile oluşturulan eğitimde kalite anlayışının, orta dereceli askerî okullarda kurumsallaştırılmasını sağlamak amacıyla, okullarda sürdürülen eğitim ve öğretim hizmetlerinin Türk Standartları Enstitüsünce sunulmakta olan TS - EN - ISO 9001 kalite güvence sistemi ile tescil edilmesi sağlanmıştır³⁴⁸.

Nitelikli eğitimin ön koşulu "nitelikli eğitici personeldir" ilkesinden hareketle, yöneticilerin ve eğitimcilerin eğitimini sağlamak maksadıyla; Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı bünyesinde, "Eğitim Yöneticisi, Uzmanı ve Öğretmen Yetiştirme Okulu" 10 Kasım 1995 tarihinde açılmış ve faaliyete geçirilmiştir³⁴⁹. 1996–1997 eğitim yılından itibaren dört devreli eğitim sistemi terk edilerek, altışar aylık iki devreli eğitim sistemi uygulamasına geçilmiştir. Bu sayede personel ve birliklerin dönem sonu tatbikatlarını tam hazırlıkla yapma imkânı sağlanmış ve eğitimin verimliliği artırılmıştır. İç Güvenlik Harekât etkinliğinin artırılması ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin caydırıcılık gücünün en üst seviyeye çıkartılması maksadıyla; 1993 yılından itibaren Sınıf Okulları, Sınıf Okulu ve Eğitim Merkez Komutanlıkları ile Er Eğitim Merkez Komutanlıkları ve birliklerde, İç Güvenlik Eğitimi'ne ağırlık verilmeye başlanmıştır.

1997 yılından itibaren iki devreli eğitim sistemine geçilmesi nedeniyle eylül ayı içerisinde yapılan Sonbahar Tatbikatı iptal edilerek, yerine 15 gün süreli Kıtalı Komuta Yeri Tatbikatları icra edilmeye başlanmıştır³⁵⁰. Psikolojik danışma ve lider danışmanlığı konularında, birliklere uzman personel gönderilmesi ve bazı birlik komutanlarının bu konularda eğitilmeleri neticesinde, personelin daha uygun ortamda eğitim yapması sağlanarak, eğitim etkinliği artırılmıştır. Emniyet ve Kaza Önleme konuları eğitim programlarına dâhil edilerek, emniyet ve kaza önleme istasyonları yapılarak personelin eğitimine katkı sağlanmıştır. KK Eğitim ve Doktrin Komutanlığı tarafından hazırlanarak birliklere gönderilen ve değişik eğitim konularını içeren CD-ROM'lar, bilgisayar destekli, görsel-işitsel metotlarla subay, astsubay, erbaş ve erlerin eğitiminde kullanılmaya

³⁴⁸ Cumhuriyetin 75.Yılında..., s.82-83; Mehmet Özel, s.55

³⁴⁹ Mehmet Özel, ss.55–56

³⁵⁰ Aris, s.17; Mehmet Özel, s.56; Cumhuriyetin 75.Yılında..., s.84

başlanmıştır. Hizmet birliklerinin kurulması ile birliklerin idarî yükü azaltılmış ve eğitimin etkinliğini artırıcı tedbirler alınmıştır. Ordumuzun envanterine giren yeni ve modern silâh, araç ve malzemelerle eğitim etkinliği artırılarak, eğitim merkezlerinde; erlerin birliklerinde kullanacakları silâh, araç ve malzemelerle eğitim yapmaları sağlanmıştır³⁵¹

Başta Sınıf Okulu/Sınıf Okulu ve Eğitim Merkez Komutanlıkları olmak üzere eğitim ve öğretimde simülasyon ve simülâtör eğitimine ağırlık verilmiş; emek, zaman, personel ve paradan tasarruf sağlanmıştır³⁵². Türk Kara Kuvvetleri; Cumhuriyet tarihimizin her devresinde, dünya ve bölge barışının korunması ve idaresinde büyük başarılar göstermiştir. 1950 yılında Kore Savaşlarına katılan bir tugaydan oluşan birliğimiz, birleşmiş Milletler idealleri uğruna çarpışarak, dünyanın takdirini kazanmıştır. 1974 yılında gerçekleştirilen, Kıbrıs Barış Harekâtı ile de Kara Kuvvetleri, kendisine verilen görevleri her an ifaya hazır ve muktedir olduğunu bütün dünyaya göstermiştir. Dünya barışının korunması yönünde 1993–1994 yıllarında TSK Somali’de de etkin rol oynarken, 1994 yılından itibaren Bosna-Hersek’te aynı görevi başarıyla sürdürmüştür. Halen Afganistan dâhil birçok ülkede benzer görevleri sürdürmektedir.

TKK Bakanlar Kurulu’nun 12 Nisan 1992’de aldığı bir kararla, NATO’nun yeni stratejisi doğrultusunda; kolektif savunmayı sağlamak, riski paylaşmak ve caydırıcılığı temin etmek maksadıyla, çok uluslu güçler içerisinde yerini almaya günümüzde de devam etmektedir. NATO Avrupa Müttefik Komutanlığı; Reaksiyon Kuvvetleri, Ani Reaksiyon ve Süratli Reaksiyon Kuvvetleri olarak teşkilatlandırılmış, Kara Kuvvetleri, Ani Reaksiyon Kuvvetleri (Kara)’ne 1 İstihkâm Bölüğü ve 1 Topçu Bataryası ile Süratli Reaksiyon Kolordusuna ise, 1 Mekanize Piyade Tümen Karargâhına bağlı 1 Mekanize Piyade Tugayı ve 1 Zırhlı Tugay ile, ayrıca, Çok Uluslu Güney Bölge Tümeni’ne 1 Komando Tugayı ile katılmaktadır. Ayrıca Barış için Ortaklık Ülkelerinin; NATO’ya entegrasyonunun temini çerçevesinde NATO BİO Tatbikatlarının icrasına 1995 yılında başlanmıştır. Ankara’da açılan Barış için Ortaklık Eğitim Merkezi’nde; Türkiye tarafından, BİO Ülkelerine yönelik eğitim ve kurslar, günümüzde verilmektedir³⁵³.

³⁵¹ Cumhuriyetin 75.Yılında..., s.83; Mehmet Özel, ss.56-57

³⁵² Mehmet Özel, s.57; Cumhuriyetin 75.Yılında...,s.84

³⁵³ Cumhuriyetin 75.Yılında..., s.89; Mehmet Özel, s.57

1.6.3. Yeniden Yapılanma Çalışmalarının Mali Boyutu

Kara Kuvvetleri; Ülkemizin jeopolitik konumunu göz önüne alarak dünyadaki gelişmelere, çevremizdeki ve bölgemizdeki tehditlere, belirsizliklere göre elindeki imkânlar çerçevesinde yenilenme çalışmalarına bugün de devam etmektedir. Lojistik Sistem ve eğitim sistemi günün ihtiyaçlarına göre yenilenmeye ve modernize edilmeye devam edilmektedir. Ağırlıklı olarak 1980 yılından sonra başlanılan yenilenme, modernizasyon ve yeniden yapılanma çalışmaları sonucunda Kara Kuvvetlerinin her yönden büyük bir aşama kaydettiğini söylememiz mümkündür. Aynı zamanda, Türk Savunma Sanayi de istenen seviyede olmasa da, alınan tedbirler ve çıkarılan kanunlarla bir atılım ve gelişme dönemine girmiştir. Savunma Sanayindeki ayrıntılı gelişmeler, konunun genişliği nedeniyle inceleme kapsamına alınmamıştır. Ülke bazında ve Uluslararası ortamda meydana gelen ani değişim ve gelişmeler, ülkelerin politikalarını etkilediği gibi, savunmasına, Silahlı Kuvvetlerinin yapısına, silah ve teçhizatına da etki etmektedir. 1980'lerden sonra Ülkemizde ortaya çıkan bölücü terör faaliyetleri, Jandarma ve Kara Harekâtı için gerekli harp araç gereçlerine sahip olunması gereğini gündeme getirmiştir. Bu kapsamda, Kobra helikopterleri, gece görüş dürbünleri, çelik yelekler alınmış ve özel eğitilmiş birlikler kurularak yetiştirilmiştir³⁵⁴. Bu yöndeki çalışmalar halen sürdürülmektedir.

Her şeyin olduğu gibi, ülkede güvenliğin sağlanmasının ve güvenliğin idamesi olan modernizasyon faaliyetlerinin bir maliyeti bulunmaktadır. Ülkelere düşen görev; kendi kaynaklarına ve ekonomilerine göre, kendilerine yönelik iç ve dış tehditlerle orantılı bir silahlı kuvveti, teşkil ve teçhiz ederek, eğitilmiş bulundurmak ve bu kuvveti sürekli modernize etmektir. Atatürk 1924 yılında yaptığı bir konuşmasında; “Türkiye Cumhuriyeti yalnız iki şeye güvenir. Bir milletin kararı, diğeri ise en elim ve zor koşullar içinde dünyanın takdirlerine haklı olarak layık görülen ordumuzun kahramanlığı.” Romalılar tarafından ortaya atılıp Napolyon’un formüleştirdiği; savaş için üç şey gereklidir. Para, yine para ve daima para” sözü Atatürk’e hatırlatılınca şu karşılığı vermiştir. “*Ben ordularımızın varlığını ve gücünü paramız ile uygun tutulması teorisini kabul edenlerden değilim... Para vardır, ordu yaparız. Paramız bitti ordu dağılsın. Benim için böyle bir sorun yoktur. Para ister olsun ister olmasın. Ordu vardır ve olacaktır*” demiştir³⁵⁵.

³⁵⁴ Diker, s.146

³⁵⁵ Hülya Şahin, Atatürk’ün Işığında Türk Ordusunu, Atatürk Haftası Armağanı, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1997, s.33

Atatürk'ün bu sözünden hareketle, ordu oluşturmak, her ne pahasına olursa olsun oluşturmak ülkenin güvenliğinde zaafiyet yaratmamak elbette dikkat edilmesi gereken en önemli esas olmalıdır. Ancak, ülkemizin ekonomik gücünün, askeri gücünün, etkinliğinde en önemli rolü oynadığını da göz ardı etmek mümkün değildir. Ülkeler ekonomik güçlerini arttırdıkları oranda ve savunmaya ayırdıkları kaynakları verimli kullandıkları oranda askeri güçlerini daha etkin ve modern hale getirebilecektir.

1993 yılı itibarı ile TSK'nin modernizasyon çalışmaları kapsamındaki başlıca proje ve tasarımların maliyetinin, keskin rakamlarla bilinmekle beraber yaklaşık olarak 25–30 milyar dolar civarında olduğu hesap edilmiştir³⁵⁶. Bu projelerin 13 milyar dolarlık kısmı Savunma Sanayi Müsteşarlığı (SSM) tarafından, geri kalan bölümü ise, Genelkurmay ve MSB tarafından yürütülmektedir. Bu çerçevede, yine 1993 yılında, MSB bütçesinden, bütçenin dörtte biri olan 1 milyar dolar, Savunma Sanayi Destekleme Fonundan (SSDF) : 886 milyon dolar, Özel Ödeneklerden 50–60 milyon dolar, Türk silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfından, (TSKGV) 23 milyon dolar, dış yardımlardan yaklaşık: 1,02 milyar dolar olmak üzere toplam; 2.9 milyar dolar, yıllık olarak modernizasyon projelerine harcanabilmiştir. Bu miktarın tamamının modernizasyona harcandığı, yeni projeler gündeme alınmadığı, vade farkı ve faizler dikkate alınmadığı takdirde, mevcut projelerin tamamlanması için ihtiyaç duyulacak süre ortalama 10 yıl olmaktadır³⁵⁷. Buraya kadar bahsettiğimiz modernizasyon projelerinin gerçekleşme durumlarını daha net ortaya koyabilmek için savunma harcamaları ile ilgili bir takım bilgi ve verilerin yardımının gerekebileceği düşünülmüştür. Öncelikle, savunma harcamalarının* kaynaklarının neler olduğunu bilmemiz gerekmektedir³⁵⁸. Ana kalemlerden olan MSB bütçesinin yıllar itibarı ile genel bütçeye oranı Tablo-7'de gösterilmiştir. Toplamdaki 7 yıllık Savunma Bütçesinin Genel Bütçeye Oranı yüzde 11'dir. 1987 yılı hariç tutulursa, her yıl genel bütçeden yüzde 10–11 oranında bir miktar MSB Bütçesi olarak ayrıldığı görülmektedir.

³⁵⁶ Diker, s.147

³⁵⁷ Diker, ss.147–148

* MSB Bütçesi,SSDF. Gelirleri,Askeri Dış Yardım ve Krediler (ABD, Alman, Diğer)Özel Ödenekler (Harita Alım Yapım Gelirleri,189 ve 3212 sayılı yasa)TSKGV Gelirleri,Devlet Kredileri,Diğer Gelirler (Kantin ve Sosyal Tesis Kar Payları)

³⁵⁸ Diker, s.69

Tablo-7: MSB Bütçelerinin Genel Bütçeye Oranları

Yıl	Genel Bütçe	MSB Bütçesi	Oran (yüzde)	Yıl	Genel Bütçe	MSB Bütçesi	Oran (yüzde)
1987	10.8	1.7.	16	1991	105.2	13.05	12
1988	20.7	2.4	12	1992	207.5	23.9	12
1989	32.7	3.8	12	1993	398.7	41.4	10
1990	63.9	7.8	12	Toplam	893,50	94,50	11
Not: Bütçe rakamları milyon TL.'dir.							

Kaynak: Diker, s.70.

SSDF gelirleri; bütçeden konulan ödenek, kanun gereği her türlü alkollü içki, sigara ve benzeri tütün ürünlerinin satışından elde edilen gelirler, TSKGV'nın transferleri³⁵⁹, milli piyango gelirleri, bahis oyunları, gelirler ve kurumlar vergisinden alınan miktar, MSB bütçesinden ayrılan ödenek, fonun mal varlığı gelirleri, bedelli askerlik gelirleri ile bağış ve yardımlardan elde edilen toplam yıllık ortalama gelir, 620 milyon dolar civarındaki miktardan oluşur. SSDF gelirlerinin yıllar itibari ile dökümü aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.Tabloda, beş yıllık toplam SSDF gelirlerinin, 5 milyar dolar civarında olduğu ve yıllar itibari ile gelirlerin artış eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo- 8: Yıllar İtibarı İle MSB Bütçeleri

Yıl	Miktar	Yıl	Miktar	Yıl	Miktar
1986	237,9 milyon \$	1989	669,1 milyon \$	1992	966,8 milyon \$
1987	408,3 milyon \$	1990	920,7 milyon \$	1993	886,6 milyon \$
1988	445,1 milyon \$	1991	428,2 milyon \$	Toplam	4.962,7 milyon \$
Not: Belirtilen yılda fonda kesinti yapılmıştır.					

Kaynak: Diker, s. 71–72.

Türkiye'nin başta ABD olmak üzere Almanya ve diğer ülkelerden 1947 yılından itibaren 40 yıllık sürede aldığı askeri yardım ve kredilerinin toplamı 21 milyar dolar civarındadır. Bu rakamın içinden, karşılığı faizi ile birlikte geri ödenen krediler bir yana bırakıldığında, karşılıksız yardım olarak alınan miktar 12,5 milyar dolar olmaktadır. Bunun yıllık karşılığı ise 312 milyon dolardır³⁶⁰. Bu rakam, SSDF gelirleri olarak yıllık elde edilen ortalama rakam olan 620 milyon dolarla karşılaştırıldığında, yaklaşık onun yarısı kadar olduğu görülmektedir. Çok önemsiz bir rakam olmamakla birlikte, bu yardımlar sonucunda, verilen hibe malzemelerinin eski olmasından dolayı katlanılan bakım ve idame

³⁵⁹ Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı; 1987 yılında kabul edilen yasa ile daha önce kurulmuş üç kuvvet vakfının tek bir çatı altında birleştirilmesiyle kurulmuştur. Diker, s. 82

³⁶⁰ Diker, s. 81

masraflarının yüksekliği, savunma sanayimize olumsuz etkileri, yardımların gerekçe gösterilerek iç politikamıza müdahalelere sebep olması düşünüldüğünde hiç de büyük önemde bir meblağ olmadığı değerlendirilmektedir. Savunma harcamalarını oluşturan diğer kalemlerden; özel ödeneklerden sağlanan gelirler yıllık ortalama 50–60 milyon dolar, TSKGV gelirleri yıllık ortalama 23 milyon dolar seviyesindedir. Diğer gelirler kapsamındaki kantin, sosyal tesis kar payları da, küçük bir miktar oluşturmakta ve bunlar genellikle ufak cari masraflara harcanmaktadır. Bu çerçevede oluşan savunma harcamalarının toplamı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir³⁶¹.

Tablo-9: Savunma Harcamaları

MSB Bütçesi	3,9 Milyar \$	Özel Gelirler	55 Milyon \$
SSDF Gelirleri	886 Milyon \$	TSKGV Gelirleri	23 Milyon \$
Dış Yardım	1,02 Milyar \$	Toplam	5,88 Milyar \$ + Devlet Kredileri

Kaynak: Diker, s. 88.

Bu rakamlar 1993 yılına aittir. Burada MSB bütçesi dışındaki gelirlerin, bütçenin yaklaşık yarısı kadar olduğu görülmektedir. Bütçenin ¼'ü ile diğer gelirler yıllık modernizasyon projelerine harcanmaktadır. Savunma harcamalarının en önemli kalemi olan savunma bütçesinin yıllara göre kurumsal dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-10: MSB Bütçesinin 1990, 1991 ve 1993 Yılı Kurumsal Dağılımı

Yıl	Genkur	MSB	KKK	Dz.KK	Hv.KK
1990	5,9	9,7	42,8	16,5	25,1
1991	6,13	9,27	44,2	15,9	24,5
1993	5,7	9,5	44,3	17,9	22,6

Kaynak: : Diker, s. 88-89.

Burada, MSB bütçesinin büyük bölümünün KKK.lığına ait olduğu görülmektedir. Hava Kuvvetleri ikinci sırada Deniz Kuvvetleri de üçüncü sırada bütçeden pay almaktadır. Diğer bir güvenlik unsuru olan Jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlığının bütçeleri ise İçişleri Bakanlığının bütçesi içerisinde değerlendirildiğinden burada gösterilmemiştir. Ayrıca, MSB bütçesinin büyük bölümü olan yüzde 48,3'ü personel giderlerine, yüzde 49,51 cari harcamalara, yüzde 0,0144 yatırımlara, yüzde 0,884'ü ise transfer harcamalarına gitmektedir³⁶². Burada personel giderlerinin yüksekliği ve yatırım harcamalarının

³⁶¹ Diker, s. 83

³⁶² Diker, s. 87

düşüklüğü dikkat çekicidir. Ülkemiz savunma bütçesinin komşu, çevre ve dünya ülkelerinin savunma bütçeleri ile kıyaslanmasına ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir. Böylece savunma bütçesinin, ülke savunmasının sağlanmasına ve savunma sisteminin idamesine katkısı ve etkisi daha açık olarak ortaya konabilecektir. Türkiye'nin 1991 yılı itibari ile toplam savunma harcamalarının (5,88 milyar \$), GSMH.sına oranı yüzde 18 iken bu oran Yunanistan için yüzde 14,85 dir. Ancak kişi başına düşen savunma harcamasında Türkiye kişi başına 77,19 \$ harcarken, Yunanistan'da bu harcama 452 \$'dır³⁶³. Bunun yanında 1991 yılındaki bazı ülkelerin savunma bütçeleri Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo-11: 1991 Yılı Ülkelerin Savunma Bütçeleri (Milyar \$)

Ülke Adı	Savunma Bütçesi	Ülke Adı	Savunma Bütçesi
Suriye (1)	1,62	Türkiye	4,40
Bulgaristan	1,98	Yunanistan	4,52
İran	8,50	İsrail	6,16
Fransa	37,80	İngiltere	43,35
BDT (3)	133,70	ABD	287,45
Almanya	34,36	Irak (2)	8,61
Japonya	32,89	İtalya	21,31
Not:	1. Suriye'nin 1990 yılı bütçesidir.		
	2. Ambargo nedeniyle güvenilir değildir.		
	3. BDT Cumhuriyetleri bir arada ele alınmıştır.		

Kaynak: Diker, s. 102.

Tablo 11 incelendiğinde, 1991 yılında dünyada soğuk savaş bitmiş olmasına rağmen, ülkelerin savunma harcamalarının hemen hemen soğuk savaş günlerindeki gibi devam ettiği anlaşılmaktadır. Türkiye'nin savunma bütçesinin komşu ülkelerle kıyaslanınca yüksek olmadığı görülmektedir. Ülkeler arasında; asker başına düşen savunma harcaması ile ülkelerin yüz ölçümleri dikkate alınarak km² başına düşen savunma harcamalarının da gözden geçirilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bu harcamalar ise Tablo 12'de gösterilmiştir. Bu tabloyu incelediğimizde ; bazı ülkelerin, kendilerine hasım gördükleri ülkelerle gizliden gizliye savunma harcamaları yönünden yarıştıkları görülmektedir. Asker başına düşen savunma harcamalarından kasıt, asker

³⁶³ Diker, s. 96

donanımı ve silahı için yapılan harcamadır. Bu kalemlerde Türkiye'nin savunma harcamasının diğer ülkelerin oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir.

Tablo-12: Ülkelerin Asker ve Km² Başına Düşen Savunma Harcamaları

Ülke	Asker Başına Düşen Sav. Har.	Yüzölçümü 1000 Km ²	Sav. Har. / Km ² (Bin Dolar)	Ülke	Asker Başına Düşen Sav. Har.	Yüzölçümü 1000 Km ²	Sav. Har. / Km ² (Bin Dolar)
Bulgaristan	18.504 \$	111	17,8	İsrail	43.687 \$	21	293,3
İran	7.140 \$	1.648	5,2	İtalya	59.030 \$	301	70,8
Suriye	4.009 \$	185	8,7	Almanya	72.139 \$	57	96,2
Irak	20.509 \$	438	9,6	Fransa	82.173 \$	52	68,5
Yunanistan	28.517 \$	132	34,2	İngiltere	145.166 \$	32	328,4
BDT	39.323 \$	22.402	5,96	ABD	141.628 \$	9.373	30,7
Türkiye	7.599 \$	779	5,6				

Kaynak: Diker, s. 104–105.

1.6.4. Personelde Azaltma ve Seferberlik Sisteminde Yenilenme

Buraya kadar değişiklik ve yenilikler; teşkilat, eğitim, idari ve lojistik hususlar başlıkları altında incelenmeye çalışılmıştır. Bunların yanında; asker sayısının azaltılmasına yönelik bazı çalışmalar ile seferberlik sisteminin yenilenmesi çalışmalarından büyük bölümü sonuçlandırılmıştır. Asker sayısının azaltılması kapsamındaki çalışmalardan biri, askerlik süresinin kısaltılmasıdır. 1992 yılında askerlik süresi kanunla 18 aydan 15 aya indirilmiştir. TSK.'lerinde devamlılık arz eden, teknik ve kritik görevlerde yetişmiş ve uzmanlaşmış personel ihtiyacını karşılamak, profesyonel bir ordu oluşturmak yönünde ilk adımları atmak amacıyla 1986 yılında Uzman Erbaşlık Kanununu çıkarılmıştır. 8 Kasım 1991'de hükümetçe çıkarılan bir KHK ile bu kanuna ilave imkânlar getirilmiş ve "Uzman Erbaş" kadroları arttırılmıştır. 1992 yılında belirlenen uzman erbaş kadrosu 117.437'dir. Bu kadrolara karşılık aynı yıl ve devamında 20–23 bin uzman erbaş alınmış, daha sonraki yıllarda bu sayının 60 bine ulaşması planlanmıştır³⁶⁴.

Uzman Erbaşlık Sistemi ile; kritik, önemli ve devamlılık arz eden erbaş ve er kadrolarının uzman erbaşlarla doldurularak, erbaşlar sayısında ve dolayısıyla askerlik süresinde zamana yayılmış bir azaltmaya gidilmesi, bazı astsubay kadrolarının da uzman erbaşla dönüştürmek suretiyle, astsubay miktarında da azaltmaya gitmek amaçlanmıştır. Benzer bir çalışma ise, bazı subay ve astsubay kadrolarının sivile dönüştürülmesi suretiyle

³⁶⁴ Diker, ss. 163–164

yapılmıştır³⁶⁵. 2003 yılından itibaren genç rütbedeki subay ihtiyacını karşılamak amacıyla sözleşmeli subaylık sistemi getirildi. Bunlarla bağlantılı olarak Harp Okulu öğrenci sayılarının azaltılması yoluna gidildi.

1 Ocak 1992 tarihinde seferberlik sisteminde yeniliklere gidildi ve yeni yapıda tehdidi karşılayacak ve seferber edilecek birliklerin süratle teşkiline zaman kazandıracak hazır kuvvetlerin yanında, daha modern bir sistemle kısa zamanda seferber edilebilecek modern birliklerin teşkil edilmesi amaçlanmıştır. Bu konuda bahsedilebilecek diğer yenilik ve gelişmeler olarak da aşağıdaki hususları başlıklar halinde belirtmenin yeterli olacağı düşünülmektedir³⁶⁶.

- Terfide baraj sisteminin uygulanması,
- Bazı rütbelerdeki subayların kıta hizmetlerinin yeniden düzenlenmesi,
- Erbaş ve erlerin fazla olanlarının kamu kurumlarında çalıştırılması,
- Erbaşlıktan astsubaylığa, astsubaylıktan subaylığa geçiş olanağının temin ve teşvik edilmesi,
- Mevcut askeri yasa, önerge, plan ve emirlerin gözden geçirilerek güncellenmelerinin sağlanması.

Son yıllarda, TSK.'lerinin bütün kurum, fabrika, hastane ve birliklerinde yürütülen faaliyetlerin ve verilen hizmetlerin toplam kalitesinin yükseltilmesi, eğitim atış, spor, bakım, erlerin kolaylık tesislerinde verilen hizmetler, vb. gibi süreçler sorgulanmakta ve bu süreçleri daha iyiye götürecek çabalar sürdürülmektedir.

NATO:Ülkemiz güvenliği ile TSK.'lerinin yapısı, görevi, modernizasyonu ile yakından ilgili olan günümüzdeki ve gelecekteki NATO'nun yapısı ve işlevi hakkında özet bilgi vermenin, ülkemiz güvenliğini sağlama yönünden yapılacak faaliyetlere ışık tutacak nitelikte olacağı değerlendirilmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan ortamda, Rusya'nın hür dünya ülkelerini tehdit eden nitelikteki fikri ve fiili yöndeki teşebbüsleri; 1950'lili yıllarda, tamamen askeri nitelikte ve savunma amaçlı bir örgüt olan NATO'nun kurulmasını zorunlu kılmıştır. Türkiye İkinci Dünya Savaşına girmeme başarısını, uyguladığı akıllı politikalarla sağlamış olmasına rağmen, her yönden savaşa girecekmiş gibi hazırlık yapıldığından, ekonomik olarak savaştan yeterince etkilenmiştir. Savaş

³⁶⁵ Diker, s. 164

³⁶⁶ Diker, s. 166

sonunda Rus tehdidi karşısında kendini yalnız hissetmiş, bedel ödeyerek (Kore’de savaşa katılarak ve NATO için güney kanadında güçlü bir ordu bulundurarak) NATO’ya 1952 yılında üye olabilmış ve NATO üyeliğinin kendisine yüklediği yükümlülükleri fazlasıyla yerine getirmiştir. NATO’nun üye ülkelere sağladığı güvenlik şemsiyesinden arada bazı karşılıklı güveni zedeleyecek ara dönemler yaşanmasına rağmen, istifade etmiştir.

NATO, dünya güvenlik sisteminde bir çığır açmıştır. Rus yayılcılığı ve tehdidi oluşturulmuş, soğuk savaş döneminde kriz dönemleri yaşanmasına rağmen hür uluslar güvenlik içinde gelişmelerine devam edebilmişlerdir. NATO üyeliği Türkiye içinde bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Güvenlik sistemi NATO’ya endekslenmiş, ordusunu NATO ülkeleri seviyesine ve standartlarına getirmek için yoğun çaba harcamıştır. 1990’larda karşı blok Rusya’nın çözülmeye başlaması, NATO’nun varoluş sebebinin ortadan kalması anlamına gelmiş ve NATO’nun varlığı ve yapısı sorgulanır hale gelmiştir. Fakat Sovyetlerin dağılmasından sonra çıkabilecek çatışmaları önlemek ve barışı korumak vazifesinin büyük ölçüde NATO’ya düştüğü görülmüştür. Bunlardan ilki; Kuveyt’in Irak tarafından işgali sonucu 2 Ağustos 1990’da patlak veren Körfez Krizi’nin NATO üyesi ülkelerce oluşturulan uluslar arası güç tarafından çözüme kavuşturulmasıdır. Körfez Krizinden ekonomik olarak en çok zarar gören ülke Türkiye olmuştur. Çıkan savaş nedeniyle, hem ticareti aksamış hem de büyük oranda göç kabul etmek zorunda kalmış ve ülkemizde terör olayları artmış ve krizin devam ettiği on üç yıl boyunca toplam kaybı 100 milyar doları bulmuştur. Türkiye’ye bu zarara karşılık vaat edilen yardım yapılmamıştır. NATO’nun müdahale ettiği diğer olaylar; Somali, Bosna krizlerine müdahale ile günümüzde Afganistan’daki istikrarın sağlanması harekâtıdır. Bu gelişmelerden sonra NATO’nun yeni misyonu, Barışın Korunması olmuştur³⁶⁷.

Bu çerçevede NATO yeniden yapılanmaya gitmiştir. 5-6 Temmuz 1990’da Londra’da toplanan NATO ülkelerinin liderleri dağılan Varşova Paktı ülkelerine çağrıda bulunarak bu iki paktın birbirlerini düşman görmediklerine dair müşterek bir deklarasyon yayınlamaya karar vermişler, bu zirveden 5 ay sonra 12-21 Kasım 1990’da Paris’te bir araya gelen 16 NATO ve 6 Varşova Paktı ülkesinin devlet ve hükümet başkanları başlamakta olan yeni Avrupa döneminde birbirlerine hasım olmadıklarını, yeni bir dostluk ve işbirliği devresine girdiklerini ilan etmişlerdir. Ayrıca aralarında, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA) ile Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler (INF)

³⁶⁷ Saray, ss. 166-168

sözleşmesini imzaladılar. 7-8 Kasım 1991 NATO Roma Zirvesi'nde, NATO'nun yeni strateji konsepti tespit edildi. Barış ve işbirliği deklarasyonu yayımlanarak, Sovyetler Birliği, Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Romanya ve Bulgaristan ile Üç Baltık Cumhuriyeti (Litvanya, Estonya, Letonya) 20 Aralık 1991'de Brüksel'de yapılacak NATO toplantısına davet edildi. Toplantıda, bu ülkeler ile NATO üyesi ülkeler arasında Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) kuruldu³⁶⁸.

10-11 Ocak 1994'te Brüksel'de yapılan başka bir NATO zirvesinde, KAİK ile Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)'ne üye ülkeler ve diğer NATO üyesi ülkeler, Barış İçin Ortaklık (BİO) programına katılmaya davet edildi. Ayrıca Avrupa ülkelerinin kendi güvenliklerini sağlamada daha fazla yükümlülük almaları, ittifakın Avrupa ayağı niteliğindeki AGSK'nin güçlendirilmesi kararlaştırıldı. Ayrıca, üye ülkelerin ilgi sahalarında ortaya çıkan kriz durumlarında barışın korunması için Birleşik Müşterek Görev Kuvvetleri (BMGK) konseptinin geliştirilmesi kararlaştırıldı³⁶⁹

NATO üyesi ülkelerin liderleri 8-9 Temmuz 1997'de Madrid Zirvesinde NATO'nun genişlemesi kararını aldılar³⁷⁰. İlk etapta Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın 1999 yılında üyelikleri kabul edildi. İttifakın üyelik koşullarına sahip ülkelere de kapılarının açık olduğunu bildirdi. Bunun üzerine başta Azerbaycan olmak üzere kardeş yeni 5 Türk Cumhuriyeti NATO'ya üyelik için müracaat ettiler. Fakat bu ülkelere şartların oluşmasına kadar beklemeleri tavsiye edildi. NATO ve Rusya Federasyonu arasında Karşılıklı İşbirliği ve Güvenlik Ana Kuruluşu Sözleşmesi ile NATO ve Ukrayna arasında Özel Ortaklık Şartı Antlaşması imzalandı. Kasım 2002'de yapılan Arap Zirvesi'nde; 7 yeni üyenin (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya) daha NATO'ya katılması kararlaştırıldı. Böylece, NATO'ya üye ülke sayısı 26'ya, buna 20 BİO ülkesini de dâhil ettiğimizde, NATO ilkeleri etrafında birleşmiş ülke sayısı 46'ya yükselmiştir. BİO faaliyetleri, 2010'lu yıllarda daha da gelişerek, Hava Savunması, İletişim, Kriz Yönetimi, Askeri Eğitim ve Tatbikatlar, Barışı Koruma Operasyonları ve Lojistik gibi çeşitli alanlarda yaygınlaşabilecektir. Türkiye, BİO Örgütü'nü; Balkan, Kafkas ve Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmede uluslar arası bir ortam olarak gördüğünden, desteklemekte ve aktif olarak bu faaliyetlere iştirak

³⁶⁸ Saray, s. 169

³⁶⁹ Komisyon, bugünkü NATO, K.K. Karar Destek Bülteni, No: 129, G.P.P. Başkanlığı Kara Destek Şubesi yayınları, 31 Ekim 2000, Saray, ss. 169-170

³⁷⁰ Sertif Demir, NATO'nun Genişlemesi Üzerine Genel değerlendirme, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Yıl:119, Sayı:359, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1999, s. 19; Saray, s. 169

etmektedir. Bu ortamdan istifade ederek Türkiye; daha önce bahsedildiği gibi Ankara’da BİO Eğitim Merkezi açmış ve Güney Doğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü girişimlerine öncülük etmiştir. Türkiye’nin öncülük ettiği diğer bir önemli projede Karadeniz İşbirliği Görev Grubu (Black Sea For)’dur. Karadeniz’de barış ve istikrarın temini, BİO çerçevesinde bölgesel işbirliği faaliyetlerinin arttırılması, iyi komşuluk ilişkilerinin ve şeffaflığın geliştirilmesine yönelik olarak oluşturulan çok uluslu bir barış gücünün gelecekte daha etkin ve verimli olması beklenmektedir³⁷¹.

Türkiye genişlemeyle ilgili NATO konseyinin aldığı kararlara olumlu oy kullanmıştır. NATO’nun genişlemesiyle Türkiye, eskiden olduğu gibi Avrupanın güvenliğine daha fazla katkı sağlayacak, genişlemeyle NATO’dan alacağı yardımlar azalabilecektir³⁷². Böylece maddi yükümlülükleri artacaktır. Bu nedenle ,dolaylı ilgisinin bulunmasından dolayı, Türkiye’nin AB’ne üye olmaması, üyeliğimizin geciktirilmesi tezat teşkil etmektedir. Konumuzla bu hususun dolaylı ilgisinin bulunması nedeniyle,, daha ayrıntılı bilgiye burada yer verilmemiştir. Bu gelişmeler ışığında, Avrupa Güvenlik Sisteminden ayrı düşünülmesi mümkün olmayan Türkiye’nin, AB sisteminden de ayrı düşülemeyeceğinin eninde sonunda anlaşılacağı değerlendirilmektedir.

Bir başka açıdan baktığımızda, NATO’nun geçirdiği süreçleri özet olarak şöyle ifade etmek mümkündür. NATO; 1949–1950 yıllarında, “Kuzey Atlantik Sahasının Savunması için Stratejik Konsept” çerçevesinde iki kutuplu dünya düzeninin temellerini atmıştır. 1950–1967 döneminde benimsenen “Kitlesele Misilleme” stratejisi ile çatışma durumunda kitle imha silahlarının ilk olarak kullanılması engellenmişti. 1991–1999 döneminde, Doğu Blok’unun bir daha geri gelmeyecek şekilde bertaraf edilmesine yönelik olarak, eski Varşova Paktı ve eski Sovyet Cumhuriyetleriyle işbirliği stratejisi uygulanmıştır. 1999’dan günümüze kadar olan dönemde ise NATO, geleneksel savunma anlayışını terk ederek, “Geniş Kapsamlı Güvenlik” anlayışını benimsemiştir³⁷³. 27–28 Mayıs 2004 tarihinde yapılan bir uluslar arası sempozyumda, zamanın Genelkurmay II. Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ konuya bir başka açıdan şöyle vurgu yapmıştır.”Türkiye uluslar arası politikalarını hırs ve ihtiras yerine dostluk, kardeşlik ve dayanışma sacayağına

³⁷¹ Harun Demirtaş, NATO’nun Transformasyonu ve Bu Transformasyonun TSK.’nin Yapılanması ile Harp Akademilerinin Konu Kapsamları Üzerine etkileri, Harp Akademileri Dergisi, Yıl:5, sayı:13, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 51; Gamze Güngörmüş, KONA, Uluslar arası Çatışma Alanları ve Türkiye’nin Güvenliği, İstanbul, 2005, s. 159

³⁷² Saray, s. 171; Demir, ss. 20–22

³⁷³ Ali Bilgin Varlık, Geleceğin Güvenlik Ortamında NATO’nun Konumu Nasıl Şekillenecektir?, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Yıl:124, Sayı:384, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2005, s. 29

oturtmaya özel ve büyük önem vermektedir. XX. Yüzyılın sonuna yaklaşırken ve XXI. Yüzyılın hemen başında, dünya iki büyük olay yaşadı. Bu olaylar, uluslar arası ilişkileri, ittifakları, stratejik düşünceleri, tehdit ve buna bağlı olarak güvenlik gibi kavramları temelden sarstı ve büyük oranda değişime zorladı. Bu iki olaydan biri Berlin Duvarının yıkılışı, diğeri 11 Eylül'dür. 11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan ve bütün dünya ülkeleri tarafından lanetlenen trajik olay ise, en güçlü devletlerin bile terörün hedefi olabileceğini gösterdi. Bu iki olay günümüz için;

- *Büyük güçler arasında büyük zayıflık ve tahriplere neden olabilecek savaş ihtimalinin ortadan kalmasına,*
- *Bölgesel ve etnik kökenli savaşların hala önemini korumasına,*
- *En önemlisi, öldürücü terörist saldırıların, kitle imha silahlarını da kullanarak, dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir zamanda ortaya çıkabilecek olmasına vesile olmuştur³⁷⁴ demek mümkündür.*

NATO, 12 Eylül 2001'de 52 yıllık tarihinde ilk kez Washington ve New York'taki saldırılara tepki olarak ABD'nin uluslararası terörizme karşı mücadelesini tam olarak destekleyerek, bildirgesindeki 5.nci maddeye başvurdu. 5.nci madde malum olduğu üzere müttefiklerden birine saldırının, müttefiklerin tümüne saldırı olduğunu ifade etmektedir.

Sonsuz Özgürlük Harekatı adı verilen NATO liderliğindeki bu harekât, askeri bir hareket olmamasına rağmen İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Türkiye dâhil pek çok ülke bu harekâtı destekledi. ABD NATO daimi temsilcisi Nicholas BURNS, 12 Kasım 2001'de Berlin'deki bir toplantıda, huzurlu bir uluslararası güvenlik ortamını devam ettirmek için şu anda hiç olmadığı kadar fazla ittifaka ihtiyaç duyulduğunu söylemiştir. Alman NATO uzmanı Karl Heinz KAMP da ittifakın iki ana nedenden dolayı önemini koruduğunu vurguladı. KAMP, "Eğer terörizm gelecekteki tek güvenlik tehdidi ise, o zaman NATO'ya bir bütün olarak çarpıcı biçiminde yeniden yapılandırılmalıdır. Fakat ben, durumun bu olduğunu sanmıyorum. Dışarılarda bir yerlerde hala güvenliğe yönelik tehditler bulunmakta ve NATO bunlara uygun şekilde karşı koyabilir" demiştir³⁷⁵.

³⁷⁴ Türkiye NATO ve ABD Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri Konulu Uluslar arası Sempozyum (27-28 2004), Silahlı Kuvvetler Dergisi Yıl: 123, Sayı: 381, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2004, s.9

³⁷⁵ Komisyon, NATO'nun Geleceği Tartışılıyor, K.K. Karar Destek Bülteni, No: 147, K.K. G.P.P. Başkanlığı Karar Destek Şubesi Yayınları, 2 Nisan 2002; Defens News, 23 Aralık 2001

Zengin ve fakir ülkeler arasındaki eşitsizlik giderek büyümektedir. Dünya nüfusunun yüzde 10'unun dünya servetinin yüzde 90'ına sahip olduğu gerçeğini biliyoruz. Bununla birlikte, fakirlerin nüfus artış hızı nedeniyle durumlarının giderek kötüleştiği de açıktır³⁷⁶. Gelişen teknoloji, iletişim ve ticari ilişkiler dünyanın, çağ ötesi, çağdaş ve ilkel olarak bir arada yaşayan üç ayrı grubun oluşmasına sebep olmuştur. Bu durum doğal olarak çatışmaların ve savaşların devam etmesi, kuvvet kullanımının uluslar arası siyasete bir unsur olarak kalmasının devam etmesi demektir.

Savaşın doğasının değiştiğini söylemek mümkündür. Savaşlarda, artık ülkeler arası temel çatışmalar değil, giderek artan bir şekilde ülke içi çatışmalar, devletlerle devlet dışı organizasyonlar arası çatışmalar söz konusu olmaya başlamıştır. Gelecekte muhtemelen, uluslararası hukuk kurallarına çok az saygı duyan veya hiç duymayan, şiddet ve kuvvet kullanımında artışı gerektirecek bir durum ortaya çıkacaktır. NATO ve NATO ülkeleri, asimetrik savaş tipleri için nasıl bir strateji, eğitim ve teçhizat gerektiği konusunda kafa yormalı ve terörizmle mücadele konseptini sürekli olarak gözden geçirmelidirler³⁷⁷.

Bu durum, özellikle Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, silahlı kuvvetler yapısını devamlı sorgulamakta ve sorgulamaya da devam etmektedir. NATO, ABD ve Avrupalıları birbirine bağlayan tek çerçevedir. NATO'da, bahsedilen değişen tehdit durumlarına göre kendini yenilemeli ve yeni bir vizyon ortaya koymalıdır. Atılacak ilk ve zorunlu adım, politik ve askeri transformasyona ışık tutacak bir konsept geliştirmek ve kabul etmektir. NATO'nun gelecekteki alacağı roller için 6 adet görevi olacağını ifade etmek mümkündür. NATO krizleri ve silahlı çatışmaları önleyebilmeli ve önleyici bir ittifaka dönüşmelidir, gayretlerini global ölçüde bir terörizm ile mücadeleye odaklamalıdır, üye ülkelerin kritik tesislerini korumalıdır, kitle imha silahlarına karşı savunma sistemi geliştirmelidir ve kriz sonrasının yönetimine hazırlıklı olmalı, istikrar ve güvenlik sağlama harekâtını icra edebilmeli, enerji güvenliğini sağlayabilmelidir³⁷⁸. Bu kapsamda, NATO'nun gücünün korunması ve yeni stratejik çerçeveye uyumlu hale getirilmesi, hem Avrupa, hem Amerika ve hem de bütün dünya için hayati önem taşımaktadır ve bu durum diğer NATO üyesi ülkelere olduğu kadar Türkiye'ye de yeni yükümlülükler getirmektedir.

³⁷⁶ Yılmaz Oğuz, Sürekli Değişim İçinde Bir İttifak; NATO Silahlı Kuvvetler Dergisi, Yıl: 125, Sayı: 338, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2000, s. 60

³⁷⁷ Oğuz, ss. 60-61

³⁷⁸ Oğuz, ss. 62-65

Ayrıca hem Avrupa ve hem NATO, korkunç milliyetçilik ruhunun Avrupa'yı yeniden sarmasına engel olmak maksadıyla kapılarının yeni üyelere açık tutmalıdır³⁷⁹.

1.7. Nato ve Türk Kara Kuvvetlerinde 1990 Sonrası Değişim

Yapılan yeni tehdit değerlendirmesine göre, eskisi gibi yerleşik ve belirli düşman yerine, daha çok belirsizlik içeren bir ortamda ve aynı anda birden fazla düşmanla mücadele etmek gerekmektedir. Bu nedenle ülkeler; silahlı kuvvetlerini yeni koşullara daha iyi uyum sağlayabilmeleri için yapısal değişikliklere tabi tutmuşlardır. ABD transformasyon çalışmalarına yön veren ülkeler arasındadır. ABD Savunma Başkanı Donald Rumsfeld bir konuşmasında *“ABD'nin transformasyonu halen yaşadığını, bu kapsamda; ülkenin güvenliğini muhafaza ederken, aynı anda iki ana bölgesel savaş ve bazı küçük operasyonlar yürütebilecek* bir yapıyı hedeflediklerini, planlama sistemi dâhil her türlü işlemi kısalttıklarını, komuta yapısını değiştirdiklerini, bazı yeteneklerinin tehdit ile uyumsuz olduğunu gördüklerini, değişimin kolay olmadığını, geniş bürokratik engellerle karşılaştıklarını, bürokrasi ve yasamanın değişikliği sevmediğini, bunlara rağmen başarmak zorunda olduklarını, transformasyonun bir işlem, bir kültür ve sonucunda bir ürün olduğunu ve aşamalı olarak yapılması gerektiğini vurgulamıştır”*. Bu kapsamda, ilk aşamada kuvvetler (kara, deniz, hava) arasındaki çelişen, çakışan ve çatışma halindeki noktaların tespiti ve giderilmesi, ikinci aşamada koordinasyonun yoğunlaştırılması, üçüncü aşamada bütünleşmenin sağlanması ve son aşamada ise müşterek kuvvetin oluşturulmasına karar verildiğini belirtmiştir³⁸⁰.

NATO'nun transformasyonu birçok bakımdan ABD ordusunun yapmaya çalıştıkları ile paralellikler göstermektedir. Özellikle karışıklıkları önlemede ABD önderliğine duyulan gereksinim, NATO'ya üye diğer ülkeler ile ABD arasındaki yetenek farklılıklarının ortadan kaldırılması zorunluluğunu ortaya çıkarmış ve NATO'nun transformasyonu için gerekli çalışmalara başlamasına neden olmuştur. Savunmaya dayalı olan anlayış değiştirilmiştir. Bu durum NATO'nun artık NATO toprakları dışına yöneldiğinin ve hedef değiştirdiğinin açık bir göstergesidir. Aynı anda biri beşinci madde uygulaması, diğer ikisi ise barışı destekleme harekâtı olmak üzere, NATO Kuvvet Hedefleri belirlenmiştir. NATO, halen tarihinin en büyük değişikliklerinden birini

³⁷⁹ Oğuz, s. 63

* TSK 2,5 savaş konseptini yeniledi. Ordunun aynı anda iki düşman ülkeyle savaşacağını ve içeride de terörle mücadele edeceği varsayımına dayalı kuvvet planlamasından vazgeçildi. Yeni konsept bir yüksek yoğunluklu, bir de düşük yoğunluklu savaşı içeriyor. Buna 1,5 savaş konsepti adı veriliyor. (Milliyet, 21 Mart 2006)

³⁸⁰ Demirtaş, s. 52

yaşamaktadır. Transformasyon; düşünce sistemi, teşkilatlanma, harp silah araç ve gereçlerinin modernizasyonu ile usul ve yöntemler bazında ele alınmıştır. Bu unsurlar incelendiğinde, Özel Kuvvet Harekâtının; Kara, Deniz, Hava Harekâtı diyebileceğimiz klasik harekât nevelerine bir dördüncü harekât nevi olarak katılmış olduğu ve ağır çarpışmaya girmeden düşmana üstünlük kazanma ilkesinin müşterekliği kaçınılmaz hale getirdiği görülecektir. Transformasyon deyince ilk olarak akla gelen modernizasyon olmaktadır. Modernizasyon kapsamında ön plana çıkan ihtiyaçlar; Bilgi Teknolojileri, Komuta Kontrol, Muhabere, Bilgisayar, İstihbarat, Keşif ve Gözetleme Sistemleri, Hassas İsbet Sağlayan Atış Sistemleri, Hafif Taşınabilir Sistemler / Araçlar, Düşük Yoğunluklu Ortamda Harekât, Elastiki ve Güvenilir Lojistik Destek Sistemleridir³⁸¹.

Transformasyonun diğer boyutunu teşkilatlanma ile ilgili yaklaşımlar oluşturmaktadır. Batı ordularında, müştereklik kavramının çıkış noktası olarak alan, küçük elastiki, intikal edebilir, süratle hareketi esas alan, yeterli ateş gücü olan, yeterli istihbarat imkânları ile entegre haberleşme sistemlerine sahip, birlik ve karargâh yapılanmaları esas alınmaktadır. NATO'daki yeniden yapılanma faaliyetlerine, özellikle NATO Mukabele Kuvveti (NRF) güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Bu değişim sonunda; sabit, kurulu ve sürekli karargâhların, ihtimaliyet planlarının yerini, kriz yönetim planları, sabit kuvvetlerin yerini, intikal edebilir kuvvetlerin alacağı, bilgi iletişim ağı anlayışının hakim olacağı, tek amaçlı geliştirilmiş teknolojiler yerine bütünlük olmuş teknolojilerin ağırlık kazanacağı, bir kuvvete ait birlikler yerine kuvvetler tarafından kullanabilecek yapının öneminin artacağı öngörülmektedir.

NATO'nun transformasyonu olarak isimlendirilen bu değişim sürecinde; tehdide dayalı kuvvet bulundurma anlayışı terk edilerek, güvenliğe dayalı bir yapılanmaya gidilmekte ve daha küçük, fakat modern, yüksek hareket kabiliyetli, intikal edebilir ve uzun süre kendi kendine yeterli bir kuvvet oluşturulması esas alınmaktadır. Böylece birlik esası yerine, yetenek paketi şeklinde bir teşkilatlanma hedeflemektedir³⁸²

Türkiye'nin NATO içindeki rolü ve yeri, yeni güvenlik anlayışı ile tamamen değişmiştir. Soğuk savaş sırasında ittifakın güney kanadının savunulmasında Türkiye'nin önemli bir rolü bulunmaktaydı. Bu günkü güvenlik ortamında, Türkiye artık güney kanatta

³⁸¹ Demirtaş, s. 53

³⁸² Demirtaş, ss. 53-54

değil, ön saftadır. Esas olarak Türkiye 21 Yüzyıl tehditlerinin üstesinden gelmede çok önemli bir role sahiptir. Yeni tehditlerin incelendiğinde, bunların çoğunlukla Orta Doğu ve Orta Asya kaynaklı olduğu görülür. Türkiye bu bölgelerle güçlü tarihi, kültürel ve ekonomik bağlarından dolayı, belirtilen bölgelerdeki gelişmelerden ister istemez etkilenecektir.

Fas'tan Orta Asya'ya kadar uzanan ve içinde her türlü istikrarsızlık, sıcak çatışma, terörizm, aşırı dinci hareketler ve aynı zamanda da önemli enerji kaynakları olan ve daha büyük Orta Doğu olarak tanımlanan bir bölgede Türkiye'ye biçilen yeni rollerin mutlaka olacağı değerlendirilmektedir. Türkiye'nin yakın çevresinin, potansiyel olarak sorunlu bölge olması nedeniyle gelecekte NATO operasyonlarının bir kısmı bu bölgede icra edebilecektir. NATO'nun bu transformasyonunun Türkiye'ye olumlu olduğu kadar, bazı olumsuz etkileri de olabilecektir. Türkiye bu yolda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. En fazla küreselleşen kurumların başında TSK.'leri gelmektedir. Türkiye'nin geldiği noktadan sonra bu sürecin dışında kalmasının maliyetinin, transformasyona devam etmenin maliyetinden daha yüksek olacağı değerlendirilmektedir³⁸³.

³⁸³ Demirtaş, ss. 53-54

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKA VE BAZI AVRUPA ÜLKELERİ KARA KUVVETLERİNDEKİ GELİŞMELER

Türkiye, dünyadaki değişimle paralel olarak, NATO'nun işlevinin ve görevinin sorgulanması, değişme ve yeniden yapılanma ihtiyacı duyması nedeniyle, kendi silahlı kuvvetlerini ve güvenliğini sorgulama ve yeniden yapılandırma baskısıyla karşı karşıya kalmaktadır. Konuya açıklık getirmek amacıyla, diğer ülke silahlı kuvvetlerinin böyle bir baskı duyup duymadıklarını, kısaca nasıl bir yeniden yapılanma süreci geçirdiklerini belirtmenin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

2.1. ABD Kara Kuvvetlerindeki Gelişmeler

21. yüzyıla girerken, ABD Kara Kuvvetleri bir değişim içerisindedir. Ekonomik, siyasal ve teknolojik değişiklikler, askeri alanda da etkisini göstermiştir demek mümkündür. ABD Kara Kuvvetleri tehdide dayalı güç olmaktan, yeteneğe dayalı güç olmaya doğru geçiş yapmaktadır. ABD Kara Kuvvetleri, bugün, önündeki yüzyılın tehditlerini karşılamak için, bunu koruyacak, şekillendirecek, test edecek bir güç olma yolunda ilerlemektedir. Bu projeye, kuvvet 21 (Force XXI) adı verilmiştir³⁸⁴. ABD K.K. Eğitim ve Doktrin Komutanlığı TRADOC, 2000–2007 Kuvvet-XXI modernizasyon programını destekleyecek faaliyetleri belirlemiştir. Ağustos 1999'da yayımlanan Planda, TRADOC için üç ana öncelik belirtilmiştir³⁸⁵

- *Kara Kuvvetlerinin kısa vadeli harbe hazırlığını ön planda tutmak,*
- *TRADOC'un her zaman hazır olma yeteneğini muhafaza etmek,*
- *Kara Kuvvetlerini geleceğe hazırlamak.*

Modernizasyon çalışmaları sorumluluğunun çoğu TRADOC Muharebe Geliştirme Dairesine verilmiştir. Bu daire; konsept tasarlama, bilimsel ve teknolojik araştırma, muharebe tecrübeleri ve muharebe teşkilat ve malzeme ihtiyaçlarının analizi, geliştirilmesi, dokümanlarının hazırlanması, onaylanması ve savunulması ile elde edilen bilgilerle doktrin, eğitim, lider geliştirme, malzeme ve asker geliştirme işlemlerini entegre ve analiz eder. Bu faaliyet alanlarında Muharebe Geliştirme Dairesi, ABD K.K. Lojistik Komutanlığı ve ABD K.K. Karargâhı ile beraber çalışır.

³⁸⁴ K.K. G.P.P. Karar Destek Şubesi , Kuvvet 21 Yapılanması (ABD), K.K. Karar Destek Bülteni No. 58, Ankara, 26 Aralık 1996

³⁸⁵ ABD K.K.'lerindeki Gelişmeler, K.K. Karar Destek Bülteni, No:121, Ankara, 28.02.2000

Kuvvet 21 sayısal teknolojinin tüm imkânlarından faydalanmaktadır. ABD'nin yeni askeri doktrini buna uygun olarak yeni yapısal organizasyona yansıtılmıştır, askerlerin eğitim ve beceri düzeyi yükseltilmiştir. ABD Kara Kuvvetleri sadece kritik önem taşıyan sistemlere ve donanımlara para ayırabilmektedir. Bu kapsamda; hizmet sürelerinin uzatılması, performansın artırılması ve mevcut sistemlere yeni özellikler eklenmesi, öncelikli konular arasındadır. ABD Kara Kuvvetlerinin bugün muharebe sahasına yönelik silahlardan ve silah sistemlerinden öncelik verdiği belli başlı projeleri ise şunlardır;

- *ABRAMS Tankları,*
- *APACHE Taarruz Helikopterleri,*
- *BLACK HAWK Genel Maksat Helikopterleri,*
- *PATRIOT Hava savunma Füze Sistemleri*
- *Çok Namlulu Roket Sistemleri (MLRS),*
- *PALADİN Kundağı Motorlu Topları.*
- *Ayrıca kritik muharebe destek programlarının üzerinde de durulmaktadır. Bunlar; nakliye kamyonları, paletli yükleme sistemleri, Silahlı Keşif Helikopterleri, Kundağı Motorlu Topları üzerinde durulmaktadır.*
- *Muharebe sahalarının otomasyonu için Amerikan Kara Kuvvetleri iki ayrı program geliştirmektedir. Bunlardan biri Stratejik, diğeri Taktik Komuta Kontrol Sistemidir. Bu iki sistem, Ordu Muharebe Kontrol Sistemi adı altında birleştirilerek, komuta ve kontrol otomasyonu amaçlanmaktadır.*
- *ABD Kara Kuvvetlerinin modernizasyonu devam ederken, satın alma ile ilgili yönetmelik ve uygulamalar da gözden geçirilmekte ve yeniden yapılandırılmaktadır³⁸⁶.*

1985 yılında 1,2 trilyon dolar olan dünya askeri harcamaları, 1998 yılında 785 milyar dolara gerilemiştir. Aynı dönem içinde ABD'nin dünya askeri harcamalarındaki payı; 1985 yılında yüzde 30 iken, 1998 yılında bu oran yüzde 36'ya çıkmıştır. 2000–2005 yılları arasında ABD Savunma Bakanlığı bütçesinde 110 milyar dolarlık artış meydana gelmiştir. Bu miktardan 36,5 milyar dolarlık bölümü insan kaynaklarının iyileştirilmesine ayrılmıştır. 2000 yılı bütçesinde yüzde 4,4 maaş artışı yapılmış, işletme ve bakım bölümlerindeki bütçe artışları da yedek parça ve uçuş eğitimi konularındaki eksikliklerin giderilmesinde kullanılmıştır. 2000 bütçesindeki tedarik ve ARGE için 11 milyar dolar ayrılmış, M1A1 Abrams Tank Projesi 646 milyon dolar, M2A2 Bradley Zırhlı Muharebe Araçları Programı için 346 milyon dolar ilave finansman sağlanmıştır. Yeniden değerlendirmeye elde edilen 400 milyon dolarlık tasarruf yine yürürlükte olan projelere aktarılmıştır. Balistik füze Savunma Sistemleri için 2001 yılında 1,9 milyar dolar, diğer füze programları için 2,6 milyar dolar ödenek ayırmış, ayrıca 2001–2005 dönemi için

³⁸⁶ Gilbert F. Decker, (ABD Kara Kuvvetleri Genel sekreter Yardımcısı), Military Technology, Haziran 1996, ss.111–117.

Muharebe Alanı Füze Savunma Sisteminin geliştirilmesi için 8,7 milyar dolar harcama yapılması planlanmıştır³⁸⁷.

Ayrıca, ABD Savunma Bakanlığının 1996 yılı itibari ile harcanmalarında yüzde 20'lere varan (30 milyar dolar) tasarrufa da gidebilmiştir. Bu tasarrufların kaynağını, halen giderleri Savunma Bakanlığınca karşılanan pek çok ikmal, bakım faaliyetleri ile bazı hizmetlerin özelleştirilmesi oluşturmuştur. Bu özelleştirmelerin başlıcaları şunlardır³⁸⁸;

- Savunma Bakanlığının lojmanları kendi işletmesi yerine, personele kire yardımı yapılması,
- Birliklerdeki araç ve silahların bakımlarının özel sektörlerce yapılması,
- Dağıtım için kullanılan depoların kapatılarak, gerekli malzemelerin doğrudan birliklere sevk edilmesi,
- Sağlık hizmetlerinin askeri hastaneler yerine özel hastanelere verilmesi

TSK:'lerinde de benzer uygulamalar bulunduğu ve bu tür özelleştirmelere yenilerinin ilave edilerek tasarruf sağlanabileceği değerlendirildiğinden yukarıdaki örnek verilmiştir.

2.2. Rusya Federasyonu Kara Kuvvetlerindeki Gelişmeler

Rusya Federasyonu (RF)'nin KK ağırlıklı olmak üzere ordusunun durumu değişiklik arz etmektedir. 6 Ocak 2002 tarihli The Washington Times'ta RF ordusunun içinde bulunduğu sıkıntıları tasvir eden yorum dikkat çekicidir.

Rus Silahlı Kuvvetleri, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden on yıl sonra, en kötü günlerini geçiriyor. Askerlerini yeterli giydirmek ve beslemek için parası yok. Buna rağmen, çoğu sadece kâğıt üzerinde mevcut tümenleri ve orduları komuta eden yüzlerce generali var. Silahlı Kuvvetlerin o kadar az yakıtı var ki pilotlar Batılı Hava Kuvvetleri pilotlarının uçmak zorunda olduğu en az uçuş süresinin sekizde biri kadar uçuyorlar. Tahminen Deniz Kuvvetleri'ndeki gemilerinin yüzde70' nin revizyona ihtiyacı var. Ücretler düşük, moral zayıf, askerden kaçmalar yoğunlaşmış.

Askeri reform, Başkan Vladimir Putin'in gündeminin en başında yer alıyor. Fakat iki ana engelle karşı karşıya: Askeri üst tabakanın Batı'yı sürekli Rusya' nın ana düşmanı olarak algılaması, askerlerin ve silahların iç açıcı olmayan durumu. Bağımsız askeri analizci Pavel Felgenhauer, bir ordu için düşmanını kaybetmekten daha kötü bir şey olamayacağını, ABD ile yeni dostluğun bütün askeri yapının değiştirilmesi gerektiği anlamına geldiğini belirtiyor.

³⁸⁷ Genter, For Defense Information, Washington, D.C. V: 3, İssve: 44 (7 Şubat 2000); JBW, Volume 32, İssve: 6, AFJ, Mart 2000; Christopher Hellman Senior Analyst; International İnstitute For İtralegic Sludier, Department Of Defense; K.K. Karar destek Bülteni No: 124, Ankara, 16 Mayıs 2000

³⁸⁸ Defense News, 7-13 Ekim 1996, V: 11, No: 40, s. 10; K.K. Karar Destek Bülteni, No: 57, Ankara, 19 Aralık 1996

1991’de Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra bağımsız ülkeler olan eski Sovyet Cumhuriyetleri dört milyonluk güçlü Sovyet Rusya Silahlı Kuvvetlerinin üslerini ve cephanelikleri miras olarak aldılar. Rus Silahlı Kuvvetleri bütün nükleer silahlarını yitirmedi. Ancak diğer Cumhuriyetlere konuşlandırılmış en gelişmiş konvansiyonel silahların büyük kısmını kaybetti.

Felgenhauer Silahlı Kuvvetlerin, 1990’larda küresel bir savaşa yönelik müthiş Sovyet-dönemi seferberlik sisteminden vazgeçmeyi reddettiğini, Sovyet döneminin 20 milyon kişiyi askere alma ve 100 bin tank bulundurma imkân ve kabiliyetini korumak istediğini belirtiyor. Afganistan’daki başarısız savaşa ağır bir darbeye uğrayan askeri moral, sefalet, rüşvet yedirme, artan hırsızlık ve ahlaki kirlenme arasında daha büyük bozulmaya uğradı.

Birliklerin telsiz ve gece görüş dürbünleri olmadan savaşa gönderildikleri Çeçenistan’daki ağır savaş koşulları nedeniyle artan askerden kaçışlar ülke çapına yayılmış durumdadır. Çeçenistan halkının, sık sık Rus askerlerinin evlerini bastıklarını ve yiyecek talep ettiklerini dile getirdiği belirtilmektedir.

RF Ordusunun geniş kapsamlı reform planı kapsamında 1,2 milyon olan asker sayısını 2003 yılına kadar yaklaşık üçte bir oranında azaltmıştır. Ayrıca RF, ülkedeki cephaneliklerini modernize etmeyi, kademeli olarak zorunlu askerliği kaldırarak Silahlı Kuvvetlerini tamamen profesyonel bir kuvvete dönüştürmeyi planlamaktadır.³⁸⁹

Başkan Putin, hem parasızlıkla, hem de mevcut askeri ve güvenlik politikalarıyla oluşturulan bir görüşle ABD’nin füze savunma planlarını ve NATO’nun Doğu’ya yönelik genişlemesini Rusya’nın en büyük tehdidi olarak gösteren üst düzey askeri yetkililerin şiddetli ideolojik muhalefeti ile karşı karşıyakalmıştır³⁹⁰. RF Savunma Bakanlığı, 2001–2010 yıllarında askeri malzemenin yüzde 50’sinin yerine, yeni veya modernize edilmiş sistemlerin konulması için gayret göstermektedir. Bu maksatla GSMH. nın yüzde 6 ile 6,6’sının savunmaya ayrılması planlanmaktadır. Zira bu tedbirler alınmadığında RF Kara

³⁸⁹ Rus Silahlı Kuvvetleri, İçişleri Bakanlığı ve sınır birliklerindeki personel sayısını yüzde 20 veya 600.000 azaltmayı planlamıştır. (K.K. Karar Destek Bülteni, No: 131, 20 Aralık 2000, Ankara)

³⁹⁰ The Washington Times, 6 Ocak 2002; K.K. Karar Destek Bülteni No: 145, Ankara, 6 Şubat 2002

Kuvvetlerindeki silahların 3 yıl, Deniz Kuvvetlerinde 5 yıl, Hava Kuvvetlerinde 10 yılda kullanılamaz hale geleceği değerlendirilmektedir³⁹¹.

Bu kapsamda; RF Silahlı Kuvvetleri personel sayısını 1989'da 4,8 milyondan 1,132 milyona, 2005 yılında da 800 bin seviyesine indirmiştir³⁹². Personel sayısındaki azalma, Rusya'nın ulusal güvenliğini, tamamen beklenenin tersine zedelememiştir. NATO ve ABD artık düşman olarak algılanmaktadır. Şimdi Rusya terörizm ile savaşta, batının bir ortağıdır. Rusya Devlet Başkanı 30 Ekim 2003'te, NATO ile ilişkilerdeki gelişmelerin Rusya'nın ulusal çıkarlarına uygun olduğunu, Rusya NATO ilişkilerinde hala birçok problemin bulunduğunu, fakat önemli gelişmelerin gerçekleştiğini belirtmiştir. Kasım 2003'te ise Putin dikkate alınması gereken önemli hususun sayının değil, kalitenin olduğunu, Silahlı Kuvvetlerin geçmişin değil, geleceğin tehditlerini püskürtmeye hazır olması gerektiğini açıklamıştır³⁹³.

RF Savunma Bakanlığı, zorunlu asker alma işlemlerinin yüzde 50'sini profesyonelleştirmeyi ve ilk etapta 147 bin Silahlı Kuvvetler personelini sözleşmeli personele dönüştürmeyi planladığını açıklamıştır. Profesyonel Silahlı Kuvvetlere yönelmeyle askere almadaki sorunların üstesinden gelineceğine inanılmaktadır.

RF Savunma Bakanlığı; reform dönemi içerisinde Silahlı kuvvetlerdeki en sıkıntılı bölümü tamamlamayı başardıklarını ve normal yaşam aktiviteleri ile eğitime yöneldiklerini, olumsuz şeylerin 2007-12'ye kadar üstesinden gelineceğini belirtmiştir. Bu kapsamda sadece 2012-2015 döneminde tüm askerlere yaşanacak meskenler sağlanması mümkün olabilecektir. Savunma harcamaları 2003'te 344,5 milyar ruble'den 2004'te 411,5 milyar ruble'ye yükselmiştir. Bu rakam GSMH'nin yüzde 2,69'una karşılık gelmektedir. Bütçenin yüzde 41,8'i cari harcamalara, yüzde 14,2'si tedaviye, yüzde 13,4'ü araştırma-geliştirmeye, yüzde 8'i bakım ve onarıma ayrılmıştır³⁹⁴.

Kara Kuvvetleri her zaman, reform yapmanın en zor olduğu kuvvettir. Rusya Kara Kuvvetleri 4 bin T-80, 8 bin T-72, 3500 T-64 ve az miktarda T-90 ana muharebe tankına sahiptir. Bu tanklarda ve teçhizatında da önemli oranda yenilenmeye ihtiyaç vardır. RF

³⁹¹ Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Silahlanma Başkanı Orgeneral Anatoly Sitnov (KİA Novosti; 16 Kasım 2000, Sergei İshenko, Askeri Analist; K.K. Karar Destek Bülteni, No: 127, Ankara, 14 Ağustos 2000)

³⁹² Jone's Defence Weekly, 17 Aralık 2003; K.K. Karar Destek Bülteni, No: 166, Ankara, 27 Şubat 2004

³⁹³ K.K. Karar Destek Bülteni, No: 166

³⁹⁴ ABD'nin 2000 yılı askeri bütçesi 270 milyar dolar iken, bu rakam Rusya Federasyonu için 7 milyar dolar civarındadır. (K.K. Karar Destek Bülteni, No: 131)

Kara Kuvvetleri, RF Silahlı Kuvvetlerinin yüzde 30'unu teşkil etmektedir. Bu oran ABD için yüzde 46, İngiltere için yüzde 48, Çin için yüzde 70, Türkiye için yüzde 75'dir³⁹⁵. Rusya Federasyonu Kara Kuvvetlerinin Barışı Koruma Birliği olarak karargâhı Ural'larda olan, bağımsız Motorize Piyade Tugayları oluşturmayı ve bu Tugayların, muhabere, lojistik ve keşif unsurları bulunan 4'er piyade taburundan oluşmasını planladığı bilinmektedir³⁹⁶.

2.3. Alman Kara Kuvvetlerindeki Gelişmeler

Değişim ihtiyacı, mali kısıtlamalardan olduğu kadar, soğuk savaşın sona ermesi, bunu izleyen dönemlerde devletlerarası çatışmalar ve arkasında devlet desteği olmayan terörist faaliyetlerin çoğalması gibi dünyada yaşanan gelişmelerden kaynaklanmıştır. 2004 yılında Almanya 24 milyar Euro'luk (29 milyar dolar) savunma bütçesini üç yıllığına dondurmuştur. Buna rağmen 2004 ve 2005 yılı bütçelerinden kesinti yapılmıştır³⁹⁷.

En çok ihtiyaç duyulan malzeme ve teçhizat teminine kaynak yaratılabilmesi maksadıyla, mevcut personel 2010 yılına kadar 268 bin'den 250 bine indirilecektir. Yapılan çalışmalar arasında en belirgin olanı, Silahlı Kuvvetlerin daha etkin ve anı zamanda mali açıdan daha rahat bir şekilde yönetilmesine imkân vereceği düşünülen yeni kuvvet kategorilerinin teşkil edilmesine yönelik çalışmalardır. Alman Silahlı Kuvvetlerinin diğer ülke kuvvetleri ile birlikte icra edeceği müşterek harekâta görev yapabilmesi için, muharebe gücü yüksek, etkin ve süratli intikal edebilen kuvvetlere ihtiyaç duyduğu ve bu kuvvetlerin harbe hazırlık seviyesi imkân ve kabiliyetlerinin diğer birliklerden farklı olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Barışı sağlamak üzere teşkil edilecek bu kuvvetlerin, barışı koruma ve ülkenin yeniden yapılandırılması için teşkil edilecek kuvvetlere göre etkin kullanım, malzeme, teçhizat ve eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına öncelik verilmektedir. Alman Silahlı Kuvvetleri, personele yüzde 50'den fazla bir oranda harcama yapılması, modernizasyona yatırım yapma imkân ve kabiliyetini azaltmaktadır. Almanya, İngiltere ve Fransa'nın tam bir müşterek harekât partneri olabilmek, Avrupa Birliği ve NATO içinde söz sahibi olmaya devam edebilmek için

³⁹⁵ Türkiye için oran Askeri Denge, 1977-1978, s. 133-134'ten istifade ile personel mevcurları esas alınarak hesaplanmıştır. Bu oranın günümüzde de bu değere yakın olduğu değerlendirilmektedir; K.K. Karar Destek Bülteni, No: 166

³⁹⁶ Jone's Defence Weekly, 17 Aralık 2003; K.K. Karar Destek Bülteni, No: 166

³⁹⁷ Jone's Defence, 18 Ağustos 2004; K.K. Karar Destek Bülteni özel sayı, Ankara, 27 Ekim 2004

güçlerini dönüştürecek ve yeniden yapılandırılacak yüzde 30'luk bir modernizasyon yatırımı yapmayı hedeflemektedir³⁹⁸.

Alman Kara Kuvvetleri büyük çaplı bir değişim süreci içindedir. Bu süreçte dokunulmadık hiçbir şeyin kalmaması amaçlanmaktadır. 2010 yılına kadar; Askeri Müdahale Kuvveti olarak 20 bin, İstikrar Kuvveti olarak 37 bin, Destek Kuvveti olarak 26 bin personelden oluşacak şekilde teşkilatlanma esas alınmaktadır³⁹⁹. Zorunlu askerlik görevini yapan hiçbir erbaş müdahale kuvvetinde yer almayacak, sadece görev hizmet süresini uzatan erlerden istekli olanlar denizaşırı görevlerde görevlendirilebilecektir. Alman Genel Kurmay Başkanı; Müdahale Kuvvetinin, bilgisayar tabanlı, yüksek yoğunluklu senaryolar içinde, çok uluslu operasyonlar kapsamındaki çatışmalarda yer alabilecek kabiliyette olacağını ve buna ek olarak NATO, AB, BM ile ulusal kurumların gözetimi altındaki kurtarma, tahliye operasyonlarını yerine getireceğini, Almanya'nın doğruluğu tartışmasız Acil Müdahale Kabiliyetine sahip olacağını belirtmiştir⁴⁰⁰. Yeni teşkil edilen Hava Harekât Tugayı buna örnek teşkil etmektedir. Bu Tugay, Hafif Piyade Birliğine değişik hava operasyonlarını yürütebilmek için organik kabiliyet sağlamaktadır. Tugay aynı zamanda; Tiger saldırı, NH-90 taktik ulaştırma ve CH-53 ağır yük helikopterleri içeren kara havacılık unsurlarını da idare etmektedir. 2010 yılına kadar ordu, 123 bin personelden, 105 bine indirilecek, tümenler 8'den 5'e, tugaylar 22'den 12'ye, taburlar 120'den 70'e indirilecektir⁴⁰¹. Gayretler tugay düzeyinde güçlü teşkilat yaratmak üzerinde yoğunlaşmıştır. Bir tümen, en fazla üç manevra unsuru ve tümene ait muharebe destek ve muharebe hizmet destek birlikleri ile birlikte müdahale kuvvetlerinden oluşacaktır. Ayrıca, Özel Kuvvetler Tümeni ve Hava İndirme Tümeni intikal görevleri için hazır bekletilecektir. Diğer iki tümen, her birine bağlı iki tugay ile fakat tümen bağlı birlikleri olmaksızın, takviye kuvvetlerinin çekirdeğini oluşturması planlanmıştır.

Zorunlu askerlik görevi için çağrılanların yüzde 70'i Muharebe Hizmet Destek Birliklerinde, kalan yüzde 30'u harekâtın desteğini sağlayacak bölük ve takımlarda görevlendirilmiştir⁴⁰².

³⁹⁸ Jone's Defence Weekly, 18 Ağustos 2004

³⁹⁹ 13 Ocak 2004 tarihinde yapılan bir açıklamada; Almanya Silahlı Kuvvetlerinin yüksek yoğunluklu çok uluslu harekât için 35.000, İstikrar gücü olarak adlandırılan düşük orta yoğunluktaki çok uluslu harekât olan Barış Koruma görevi için 70.000 kişilik bir kuvvet ile eğitim ve diğer görevler için Destek kuvvetleri olarak yeniden teşkil edileceği belirtilmiştir. (The New York Times, 14 Ocak 2004).

⁴⁰⁰ K.K. Karar Destek Bülteni, Özel Sayı, Ankara, 27 Ekim 2004

⁴⁰¹ Jone's Defence Weekly, 18 Ağustos 2004

⁴⁰² K.K. Karar Destek Bülteni Özel Sayı, Ankara, 27 Ekim 2004

Ağ merkezli muharebe hedeflerine ulaşmak amacıyla, ordu için öncelikli olarak yeni bir komuta-kontrol, muharebe ve istihbarat sistemi temin edilmesi hedeflenmiştir. Bu sistem Alman Silahlı Kuvvetlerine ait istihbarat sistemi içine entegre edilmiş ve bu konudaki mevcut kabiliyet artırılmıştır. Bu konuda; donanım, yazılım araçları ve komuta bölgesi alt yapısını içinde barındıran ilk parti 2006 yılında temin edilmiştir.

Alman Kara Kuvvetleri, aynı zamanda mevcut zırhlı ve mekanize kabiliyetini devam ettirmeyi de planlamaktadır. Böylece, gelecekte muhtemel ihtiyaçları karşılayabilmek amacıyla Kara Kuvvetleri dengeli olarak, hafif piyade, motorlu piyade, zırhlı ve mekanize kuvvetlerini devam ettirmesi ön görülmektedir. Zırhlı ve mekanize kuvvetler Kara Kuvvetlerinin bel kemiği olmaya devam edecektir. Leopard-2 ana muharebe tankı filosu 852 adede indirilecek, 70 kadar Leopard-2 A6 ve 74 adet Marder-1 A5, ilave mayın arama koruma kabiliyetiyle donatılacaktır. Zırhlı Personel Taşıyıcıların geliştirilmesine devam edilecektir. Ayrıca, Trigat uzun menzilli anti-tank füzeleriyle donatılmış 80 adet Eurocopter Tiger Taarruz helikopterleri ile 83 adet NH-90 Taktik Ulaştırma helikopterleri birliklere teslim edilmiştir. 2005 yılından itibaren 80 adet CH-53 ağır yük taşıma helikopterlerinin ömür uzatma programı başlatılmış ve bunlardan 40 adedine ait yenileştirme faaliyetine 2008 yılında başlanması planlanmıştır. Bunun yanında Eurocopter firması, CH-53'lerin yerini alacak yeni ağır yük helikopteri geliştirme projesi üzerinde çalışmaktadır⁴⁰³. Kara Kuvvetleri orta ve ağır yük helikopterlerine havada ikmal yapabilme kabiliyetinin kazandırılmasına da önem vermektedir.

Ayrıca, Alman Kara Kuvvetleri değişik cinsteki İnsansız Hava Aracı (İHA) kullanmaktadır. Bu unsurlar; Bosna'da, Makedonya'da, Afganistan'da ve Irak'ta BM faaliyetlerine destek vermek amacıyla kullanılmıştır. Alman Kara Kuvvetleri yakın bir gelecekte 500 m.'den 150 km.'ye kadar keşif gözetleme ve hedef tespiti amacıyla kullanılacak tam bir İHA ailesine sahip olacaktır. 500 m. mesafeye kadar hizmet verecek farklı, mikrotipte küçük İHA'lar üzerinde çalışılmakta, bu sayede askerlerin özellikle meskûn mahallerdeki muharebelerde yüz yüze temastan kaçınılması amacıyla, uçan dürbünler olarak hizmet etmeleri amaçlanmaktadır.

Alman Kara Kuvvetleri, her türlü vazifeyi yerine getirebilme kabiliyeti kazanabilmesi amacıyla, kendisini daha esnek, hareketli ve dinamik bir hale getirebilmek

⁴⁰³ K.K. Karar Destek Bülteni, 27 Ekim 2004

için mevcut yapısını, güncel planlarda öngörülen teçhizat, doktrin, eğitim ve liderlik konularındaki koşullara aşamalı olarak uyumlu hale getirmektedir⁴⁰⁴.

2.4. İngiliz Kara Kuvvetleri'nin Gelecekteki Yapısı

İngiliz Kara Kuvvetleri'nde radikal bir modernizasyon plânının ayrıntıları, Birleşik Krallık Savunma Bakanı Geoff Hoon tarafından, 16 Aralık 2004'te açıklanmıştır. Daha sonra konu ile ilgili Genkur. Bşk. Org. Mike Jackson tarafından daha geniş kapsamlı bir açıklama yapılmıştır. Gelecekteki Kara Kuvvetlerinin Yapısı (GKKY) olarak adlandırılan bu plân, 1998'de yayımlanan "Stratejik Savunma İncelemesi" raporunu geliştirerek hazırlanan "Gelecekteki Yetenekler" incelemesinin Temmuz 2004'te yayımlanmasıyla gündeme girmiştir.

Temmuz 2004'teki açıklamayı takiben, piyade tümenlerinin yeni yapıya nasıl uyum sağlayacaklarını belirleyebilmesi ve GKKY'nın oluşturulması konusundaki fikirlerini belirtebilmeleri için bir istişare dönemi başlamıştır. Bu fikirler Piyade Daire Başkanı tarafından incelenmiş ve Ordu Kurulu İcra Komitesi (OKİK)'ne öneri olarak sunulmuştur. OKİK de, Savunma Bakanına önerilerini bildirmiştir. Savunma Bakanlığına göre GKKY plânı aşağıdaki hususları amaçlamaktadır:

Bugünün ve yarının zorluklarına hazırlıklı bir kara kuvvetleri: Kara Kuvvetlerinin şimdiki ve gelecekteki harekâtın gereklerini sağlaması, 21 nci yüzyılın zorluklarına hazır olması ve dünyanın en iyi kara kuvvetlerinden biri olarak kalması gerekmektedir.

Savaşmak için yapılandırılmış bir kara kuvvetleri: Yapılan değişiklikler sayesinde eldeki kaynaklardan yararlanarak en güçlü organizasyon ve en yüksek imkân ve kabiliyet kazandırılacaktır.

Genel olarak daha etkili bir kara kuvvetleri: GKKY sayesinde Kara Kuvvetleri 3 bin askerden oluşan bir kuvveti harekât bölgesine kaydırabilecektir. Bunlar, kara kuvvetlerinin güçlü muharebe etme yeteneği kazanması için önemli bir faktör olarak görülmektedir. Gelişmiş denge: Kara kuvvetleri, bireysel görevlerin birleşiminden oluşan bir sistem olacaktır. Bu, askerlerimizin kariyer gelişimini iyileştirecek, etkisini ve meslekleri ile aileleri arasındaki dengeyi sağlama yeteneklerini artıracaktır. Kullanıma hazır daha fazla tabur: Bu, mevcut kara kuvvetleri yapısı (Modası geçmiş olan Alayların

⁴⁰⁴ Jone's Defence Weekly, 18 Ağustos 2004; K.K. Karar Destek Bülteni, 27 Ekim 2004

ortalama 2 yılda bir ülke içerisinde veya dünyada herhangi bir yere intikal ettirildiği bir sistem) sonlandırılacaktır. Ayrıca Kuzey İrlanda'daki güvenlik durumunun iyileşmesi de bu gelişmeyi hızlandıracaktır. Yeni yapılanma gerçekleştiğinde, toplam personel sayısı 108 binden 102 bine indirilmiş olacaktır⁴⁰⁵.

2.5. Fransız Kara Kuvvetlerindeki Gelişmeler

Yirminci asrın sonundaki gelişmeler tarihinde ilk defa Fransa'nın üzerindeki komşu tehdidini ortadan kaldırmıştır. Sovyet tehdidi de artık yoktur. Bu nedenle Fransa savunma gücünü yeniden şekillendirmektedir. Fransa ordusunu yüzde 30 oranında küçültmektedir. Mecburi askerliği kaldırarak, 2002 yılında profesyonel orduya geçmiştir. İç güvenliğe daha fazla önem vererek, ulusal jandarma gücünü arttırmıştır. Bu yeni silahlı kuvvetler modelinin oluşturulması için 624 milyar Fransız Fransı (12,8 katrilyon TL) bütçe ayırmıştır⁴⁰⁶. Bu kapsamda kara kuvvetleri dört bölüme ayrılarak personel sayısını 271.500'den (239.100 asker + 32.400 sivil) 170 bine (136 bin asker + 34 bin sivil) 9 Tümen, 129 Alay, 927 Ağır Tank ve 350 Hafif Tank mevcudundan dört kuvvete ayrılıp 85 Alay, 420 Ağır Tank, 350 Hafif Tank mevcuduna indirerek yenide yapılandırılacaktır. Ön görülen dört ana tip birlik; zırhlı, mekanize, çevik zırhlı ve çevik piyade hücum kuvvetinden oluşacaktır. Kara Kuvvetlerindeki önemli diğer değişimler ise şunlardır;

- *Karargâh, Muharebe Destek ve Muharebe Hizmet Destek unsurlarının azaltılarak ve yalnız harekât fonksiyonları icra edebilecek kuvvet yapısını oluşturacaktır.*
- *Modern komuta – kontrol, muharebe ve istihbarat vasıtalarını güçlendirecektir.*
- *Orduda profesyonelleşme esas alınacaktır. Günümüzde geçici olarak silâh altına alınan çok sayıda askerin mevcut tehdidi karşılayamadığı değerlendirilmektedir. Mecburi askere alma sistemi artık silahlı kuvvetlerin istihdam şartlarıyla bağdaşmamaktadır. Fransa için Avrupa'da istikrarsızlık risklerine karşı koymak için veya kitle imha silahlarının tehdidine karşı kalabalık ordulara sahip olmaya gerek yoktur. Çünkü önemli bir tehdidin ortaya çıkması halinde nükleer caydırıcılık Fransız milli menfaatlerini koruyacaktır.*
- *Fransız Silahlı Kuvvetlerinin; her an göreve hazır ve birbiriyle uyumlu kuvvetlerden oluşması, uluslar arası operasyon birliklerine kısa sürede entegre olabilmesi, genellikle manevra üstünlüğüne dayanan ve gittikçe karmaşıklaşan teknikleri doğru bir şekilde uygulayabilecek seviyeye gelmesi, bu kapsamda ihtiyaçlardaki değişime karşılık verebilmek amacıyla tamamen profesyonel bir yapıya kavuşması hedeflenmiştir⁴⁰⁷.*

Yeni Silahlı Kuvvetler modeli, 1995 yılı sabit Frank değeri üzerinden yıllık, 185 milyar Fransız Frankı'na (FF), eşit bir kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Bunun yaklaşık 99 milyar FF işletme harcamalarına ve 86 milyar FF teçhizat harcamalarına ayrılmıştır. Bu

⁴⁰⁵ Military Technology, Mart 2005

⁴⁰⁶ A New Defence 1997–2015 Fransa Savunma Bakanlığı; K.K. Karar Destek Bülteni, Bülten No: 56, 4 Aralık 1996, Ankara.

⁴⁰⁷ K.K. Karar Destek Bülteni, No: 56

kapsamda, teçhizat harcamalarında yaklaşık yüzde 18’lik bir indirim kaydedilecektir. Bu savunma gayreti, Fransa’ya batı güçleri arasındaki yerini muhafaza etme imkânı taniyacaktır. Yeni Silahlı Kuvvetlerin işletme masrafları 99 milyar FF olacaktır. Profesyonelleşme ile ilgili ek masraflar kuvvetlerin küçültülmesi ile telafi edilecektir. 1995 yılı itibari ile bu çalışmaları GSMH.’nin yüzde 3,1’i civarında bir savunma gayretini içermektedir. Aynı yıl içinde, bu oran İngiltere’de yüzde 3,1, Almanya’da yüzde 1,7, ABD’de ise yüzde 4’tür⁴⁰⁸. Fransız ordusunun, profesyonel bir yapıya kavuşması için izlenen esasları şöyle özetlemek mümkündür⁴⁰⁹.

- Özellikle askerlik hizmetini yapanların sayısının düşmesine dayalı olarak asker sayısının kademeli olarak indirilmesi (1992–1993 yıllarında 38 bin, 1995’te 2902, 1996’da 3378 azalma)
- Dış operasyonlarda görev alacak personel sayısının düzenli bir şekilde artırılması.
- Birliklerde kadrolaşma oranının artırılması.
- Teşkilatlanmada kademeli bir değişiklik.
- Askerlik hizmeti sonunda bazı uzmanlaşmış askerlerin profesyonel personel ile değiştirilmesi.
- Bazı askeri personel kategorilerinde uygulanacak personel değişimlere sosyal yardımlar getirilmesi.
- Birliklerin lağvedilmesi ile ilgili yerel ekonomik yardımlar, savunma sanayiini de etkileyen yeni bölgesel koşullara uyum sözleşmelerinin uygulamaya konulması.

Görüldüğü gibi Fransız Ordusunu ve Kara Kuvvetleri Nükleer caydırıcılığını muhafaza ederek, konvansiyonel kuvvetlerinde önemli indirimler yapmakta ve yeniden yapılanmaktadır.

2.6. Yunanistan Kara Kuvvetlerindeki Gelişmeler

Yunanistan Hükümeti’nin 6 Kasım 2003’te yeni kuvvet yapılanmasını onaylamasını müteakip, Yunanistan Kara Kuvvetleri II. Dünya Savaşı’ndan sonra yapılan en büyük yeniden yapılanma sürecine başlamıştır. Savunma harcamalarındaki azalma, yarı profesyonel kuvvete doğru yönelme, bu günkü ileri silah sistemlerinin artan maliyetleri, Yunanistan’ın uluslararası sorumlulukları ve çok karmaşık konvansiyonel tehlikelerin varlığı Kara Kuvvetleri’nin yeni vizyonunun oluşmasına katkıda bulunmuştur. Yunan Kara Kuvvetleri hareket kabiliyeti ve ateş gücünün geliştirilmesi prensipleri esas alınarak yeniden yapılandırılacaktır. Yunanistan Kara Kuvvetleri, ana savunma kuvvetleri olarak son derece hareket kabiliyeti yüksek mekanize ve zırhlı birlikler, emniyet birlikleri, ihtiyat birlikleri ve ani müdahale kuvvetlerini içermektedir. Müşterek lojistik, sağlık destek,

⁴⁰⁸ K.K. Karar Destek Bülteni, No: 56

⁴⁰⁹ A New Defence 1997-2015 Fransa Savunma Bakanlığı; K.K. Karar Destek Bülteni, No: 56

muhabere, komuta ve kontrol bilgi sistemlerini uygularken seferberlikte kurulacak birlik sayısı azalacaktır. Ana silah sistemlerinin bakım ve onarım merkezleri azaltılarak, eski teknolojilere sahip silahların yerine yeni teknolojiye sahip silahların envantere girmesiyle birlikte bakım ve onarım merkezlerinin önemli ölçüde azaltılması planlanmaktadır. Böylece, Kara Kuvvetlerinin işletme-bakım-onarım maliyetlerini azaltılması hedeflenmiştir.

2006–2010 arası Yunan silahlanma planı ise şöyledir; 2006–2010 yılları 5 Yıllık Tedarik Programı, devam eden bir süreç olan Yunan Ulusal Savunma Planlamasının tamamlanmasını müteakip hazırlanacaktır. Öncelikler, Savunma Bakanlığı tarafından sağlanan kaynaklara göre belirlenecektir. Harcamalar mümkün olan en düşük seviyede dengeli olacaktır. Keşif, gözetleme, hedef tespiti istihbarat, muhabere, operatif ve taktik harekât yapabilme kabiliyetinin geliştirilmesi, görerek ve görmeyerek hassas ateş desteğinin artırılmasına öncelik verilmiştir. Sayısallaştırma Yunanistan Genelkurmay Başkanlığı'nın en önemli önceliklerinden biridir. Yunan Kara Kuvvetleri Komuta Kontrol Bilgi Sistemi otomatikleştirilmiş bir sistemdir. Bu sistem Kara Kuvvetleri Bilgi Destek Programı ile müşterek olarak geliştirilmiştir. Kara Kuvvetleri Komuta Kontrol Bilgi Sistemi Tugay seviyesine kadar indirgenmiştir. Müşterek harekâtın resminin oluşturulduğu Yunanistan Genelkurmay Komuta Kontrol Bilgi Sistemi'ne kara harekâtının resmini sağlamaktadır. Yardımcı unsurlara kadar yayılması için gerekli prosedürler ortaya konulmuştur. Buradaki öncelikler; Zırhlı, Topçu ve Özel Kuvvet birimlerine verilmiştir. Müteakiben sayısallaştırılma, tek ana muharebe tankı, ateş destek timi ve Özel Kuvvetlerin mangalarına kadar plânlanmıştır. Yunanistan Kara Kuvvetleri, silahlanma politikasının ve standardizasyon anlaşmalarının belirlendiği NATO ile ilgili konferans ve çalışma gruplarına aktif olarak katılmaktadır. Yunanistan'ın 14 müttefik ülke ile NATO Ani Müdahale Kuvveti'ne katılımı, Kara Kuvvetleri'nin müşterek harekât yapabilme kabiliyetini daha ileri düzeye çıkarmaya yardımcı olmaktadır. Yunan Kara Kuvvetleri eğitimi; silah ve muharebe alanı simülasyon sistemleri, bilgisayar destekli tatbikatlar ile modern tatbikat ve atış alanları kullanarak desteklemeyi ve geliştirmeyi planlamıştır. Yunan Silahlı Kuvvetleri, yarı profesyonel bir yapıyı hedef almaktadır. Yarı profesyonelleşmenin gereksinimi olan asker adaylarının yüksek eğitim seviyesine kavuşmasını sağlayabilmek, zorunlu askerlik hizmetinin 12 aya indirilmesinin neden olacağı aksaklıkları ortadan kaldırabilmek ve harekât alanında karşılaşılabilecek her türlü tehlikeye karşı koyabilmek için her seviyede eğitim geliştirilmektedir. Bütün subaylar

Harp Okullarında eğitilmekte ve mezuniyeti takiben çoğu Harp Akademilerine devam etmektedirler. Yunan ordusunda Yalnız mevcut sistem yapısını değil, aynı zamanda lojistik destek doktrininin yeniden düzenlenmesi amaçlanmıştır. Yeni doktrin, bütün unsurları desteklemekten sorumlu dikey yapıdaki bütünleştirilmiş lojistik sistemin oluşturulması üzerine yoğunlaşmıştır. Tasarlanan bu değişikliklerle, savaş ve barış zamanında Yunan Kara Kuvvetleri için bütün destek unsurlarında; sistemi merkeziyetçilikten uzaklaştırılarak ve karargâhları meşgul etmeyecek etkili, esnek ve hızlı lojistik destek amaçlanmaktadır. Lojistik oluşumlar ve unsurlar üzerinde daha etkin komuta ve kontrol sağlamakla, modern organizasyon süreçleri ve insan kaynaklarının yönetimi süresince Ekonomik ölçütlerin sağlanması planlanmaktadır. Yunanistan Kara Kuvvetleri 2010'da daha değişik görünmek için personel sayısını 127.500'den 93.500'e çekmeyi planlamakta ve önemli silah sistemlerinde de aşağıdaki tabloda görülen değişiklikleri yapmayı planlamaktadır

Tablo-13: Önemli Silah Sistemlerinin Yıllara Göre Sayısı (2004-2010)

Silah Sistemi	2004	2010	Silah Sistemi	2004	2010
Ana Muharebe Tankı	1735	1245	Roket (ÇNRA, MLRS)	154	90
Zırhlı Araçlar	2700	2630	Hava Savunma Sistemleri	95	95
Top (K/M ve Çekili)	1100	700	İnsansız Hava Araçları Sistem	2	6
Helikopterler	140	190			

Kaynak: Defens News, 19 Ocak 2004; K.K. Karar Destek Bülteni No: 166, K.K. Gn. PP. Bşk.lığı Yayınları 27 Şubat 2004, Ankara.

Yunan Kara Kuvvetlerinin ve Silahlı Kuvvetlerinin de diğer ülkelerin Kara Kuvvetlerinin geçirdiği değişim sürecine benzer bir değişim ve yapılanma içinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu bilgiler ışığında 1999–2000 döneminde Avrupalı NATO üyelerinin savunma harcamalarında ortalama yüzde 6 ile 7 arasında bir azalma gözlenmiştir. 2002'de sadece İngiltere ve Fransa'nın savunma bütçeleri makul oranda artmış, Almanya ile birlikte diğer NATO üyesi Avrupa devletlerinin savunma harcamalarında azalmalar meydana gelmiştir⁴¹⁰

⁴¹⁰ Askeri Denge (The Military Balance) Dergisi, Sayı: 2001–2002, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Ekim 2001; K.K. Karar Destek Bülteni, No: 146, Ankara

SONUÇ

Türk Ordusunun çekirdeğini oluşturan Kara Kuvvetleri, sadece askeri başarıları ile değil, aynı zamanda Türk toplumundaki sosyo-kültürel etkisi ile Türk milletinin Asya'dan Avrupa'ya kadar geniş bir coğrafyada kalıcı izler bırakmasının en önemli unsurlarından birisi olmuştur. İki bin yıldan fazla bir süre farklı isimler altında birçok egemen Türk Devletinin kurulmasında, rakiplerine göre güçlü ve eğitilmiş ordularının payı çok büyüktür. Bu nedenle, Türk ulusunun bugün birden fazla egemen devlet şeklinde hala varlığını sürdürmesini sağlayan Türk Ordusu kuruluşundan bugüne tüm boyutları ile incelenmiştir.

İslamiyet öncesi dönemde bile, Türkler, pek az toplumun eriştiği *Tek Tanrı İnancı*'na sahiptiler. Bu inanç, Türk toplumunun sadece diğer toplumlardan kültürel anlamda gelişmiş olmalarının göstergesi değildir. Aynı zamanda, Türklerin, yeryüzünün tamamında sadece kendi Hakan'larının hüküm sürmesini istemelerinin göstergesidir. Tek Tanrı İnancına sahip Türklerde doğal olarak *Cihan Hâkimiyeti Ülküsü* kendiliğinden gelişmiştir. Oğuz Kaan, *gök olsun çadırımız, güneş de bayrağımız* diyerek güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar tüm toprakların Türklerin idaresi altına alınması felsefesini ortaya koyarak Türkleri, dünyaya hakim olma hedefine yönelten ilk Türk Kaanı unvanını aldı. İslamiyet öncesi ve sonrasında, bu hedefe ulaşmak, ancak rakiplerine göre güçlü ordularla mümkün olmuştur.

Her ne kadar Türkler, ilk dönemlerinde daimi ordu teşkilatı tesis etmemişlerse de, o dönemdeki Türk toplumlarının yaşam biçimleri, aile içerisinde adeta düzenli Ordu benzeri bir yapı sağlamıştır. Bu oluşum, toplumda kadınların da askeri yapılanmanın bir parçası olmasını beraberinde getirmiştir. Zamanla daimi yapıya kavuşan Türk ordusu, MÖ 200'lü yıllarda Mete zamanında ilk defa onlu teşkilata geçmiştir. Böylece, günümüz Türk ordusunun da kullandığı onbaşı, yüzbaşı, binbaşı gibi rütbelere, ilk defa kullanılmaya başlandı. Burada önemli olan bu rütbelerin ilk defa kullanılmasından çok, onlu sistemde farklı boylardan gelen Türk gençlerinin aynı emir komuta yapısı içinde, Türk ulusunun nüvesini oluşturacak şekilde kaynaşmalarıdır. Bugün bile halk arasında *asker arkadaşı* olarak süre gelen silah arkadaşlığı olgusu, günümüz modern Türkiye'sinde de farklı bölgelerin çocuklarının asker ocağında kaynaşması sağlamaya devam etmektedir.

Türk ordusunun rakiplerine göre üstün kılan ve Türk gençlerini bu ocakta bu denli kaynaştıran unsurların başında eğitim gelmektedir. Kurulduğu ilk dönemlerden beri sürekle

avlarını günümüz modern ordularının tatbikatları yerine kullanan ve bu avlar esnasında elde ettikleri tecrübelerle geliştirdikleri usulleri muharebe sahasına aktaran Türkler, tarih boyunca diğer orduların baş edemediği toplu eğitim sorununu farklı biçimde çözmüşlerdir.

Bozkır kültürüne mensup Türkler, yerleşik kültürle yaşayan diğer toplumlara göre daha etkin çözümler geliştirmek durumundaydı. Bu çözümler günlük yaşamı adeta eğitim alanına çeviriyordu. Yerleşik kültüre sahip bir köylü ekonomik açıdan sadece kendi ailesine yetecek kadar toprak parçası ile ilgilenirken, bir bozkır Türkü yüz binlerce hayvanın dağıldığı geniş otlaklarla ilgilenmek zorunda kalıyordu. Yerleşik kültürdeki hareketsiz sakin hayata karşılık, *bozkır kültüründe* canlılık vardı. Kalabalık sürüleri uzak otlaklara sevk etmek, hastalıklardan korunmak, su için mücadele etmek, sürü ve sahiplerinin emniyetini sağlamak, hep tecrübe isteyen işlerdi. Çok sayıda hayvandan oluşan sürülere sahip Türkler, daha iyi korunabilmek, düşmanlara karşı daha kuvvetli olmak amacıyla zamanla birleşmeye başladılar. Bu birleşmeler beraberinde küçük Türk topluluklarının giderek büyümesini ve kendi ölçeğinde devlet teşkilatına kadar gidilmesini getirdi.

Yerleşik kültüre geçmiş diğer topluluklarda daha ziyade aile içi haklar söz konusu iken, Bozkır Türkü mücadelecilik ve savaşçı özelliklere sahip toplulukların bir arada huzurlu yaşayabilmeleri için karşılıklı saygı, sevgi, anlayış içinde, bir hak ve adalet düzeninin gerektiğine inanıyordu. Bu inanç sayesinde Türk toplumunda hukuk düzeni erken dönemlerden itibaren sağlanabilmiştir.

Yerleşik kültüre geçmemiş topluluklarda en önemli unsurlardan birisi attır. Türklerin oluşturduğu kültüre bile *Atlı Kültür* adı da verilmektedir. Bozkır Türkü için at çok önemlidir. Türklerin geçmişinde egemenliğin ve gücün sembolü olan atı ehlileştirilmeyi ilk başaranlar Türklerdir. Atın ehlileştirilmesi Türklerle, muharebe sahasında çok büyük bir üstünlük sağlamıştır. Türk ordusunda atın önemi, motorlu taşıtların kullanılmaya başlandığı 1940'lı yıllara kadar devam etmiştir.

Türkleri muharebe sahasında üstün kılan sadece atın savaşlarda kullanılması değildi. Başarılarıdaki diğer temel etkenlerden birisi de demirdir. Demiri de ilk defa bulanlar ve ağırlıklı olarak silah yapımında kullananlar yine Türkler olmuştur. At ve demir ile diğer kavimlere karşı sağlanan üstünlük, yine Türklerle has Turan Taktiği olarak adlandırılan

savaş oyununun sağladığı avantaj ve uzun menzilli okları maharetle kullanabilme becerisiyle birleşince Türkler, rakiplerine karşı çok önemli üstünlükler elde etmişlerdir.

Türk toplumundaki dayanışma ve yardımlaşma, Türklerin ordu sistemine olumlu şekilde yansımış ve tarih boyunca Türk ordusu gücünü buradan almıştır. Aileler çocuklarını savaşa gönderirken, onların giyeceklerini ve uzun süre ihtiyaç duyacakları yiyeceklerini de karşılıyorlardı. Türk ailesi, her dönemde devletin menfaatlerini kendi menfaatinden ayrı görmemiş onları hep üstün tutmuştur. Bugün de askere gidenlerin davul zurnayla uğurlanması geleneği ve ailelerin askerdeki oğullarına maddi manevi destek olması, onlarla gurur duyması, yukarıda bahsedilen tarihsel duygu ve düşüncelerin bir devamı kabul edilebilir.

Burada, İslamiyet öncesi Türk ordularıyla ilgili, vurgu yapılması gereken bir husus askerlerin iâşesinde Türklerin icat ettiği kolaylıklardır. Türk akınları çoğunlukla sulak otlakları takip ettiğinden atın iâşesi insana göre daha kolaydı. Ancak, yüz binlerle ifade edilen ve günlerce, belki de aylarca devam eden seferlerde askerin iâşesinin, ciddi problemler yaratması sadece o dönemin değil günümüz orduları için de söz konusudur. Türkler bu problemi, o günün şartlarında bir nevi konserve sayılabilecek, eti kurutarak konserve yapma tekniğini keşfederek çözmüşlerdir. Bir başka ifade ile konserve yapma tekniğini bulan ve etkin olarak kullanan yine Türkler olmuştur. Bu sayede, Türklerin geniş coğrafyalarda egemenlik ve üstünlük kurmalarının sebeplerini, daha açık olarak anlamaktayız. Günümüz modern ordularında askerin iâşesinde hala konserve edilmiş yiyecekler kullanılmaktadır.

Türklerin tartışmasız üstün olan askeri sistemleri ve yapılanmaları, irtibata geçtikleri, savaştıkları diğer ülkelerin ordu yapılarında da etkili olmuştur. Türk usulünü aynen alan Bizans Ordusunun süvarilerinin büyük bölümü bu şekilde oluşturulmuştur. Paralı Türk askerlerinden oluşan ve savaşlarda Bizans Ordusuna zaferler getiren bu süvari birlikleri Malazgirt Savaşı'nda taraf değiştirerek aynı zamanda Bizans Ordusunun yenilmesinin nedenlerinden birisi olmuştur. Bizans'ın mirasçıları olarak kabul edilen Gotlar ile Vandallar da Hunlar karşısında askeri kuvvetlerini Bozkır tipine uydurmuşlardır. Daha sonraki yıllarda, Batı Avrupa Devletleri'nin tamamına yakını silahlı kuvvetlerini Bozkır Türk Sistemine göre düzenlemişlerdir. Hazar, Peçenek ve Kuman Türkleri tesirinde kalan Ruslar, eğitim ve teçhizat yönünden Türk tarzında askeri birlikler teşkil etmişlerdir.

Moğol hükümdarı Cengiz Han devletini teşkilatlandırırken, önce ordusunu Türk usulünde düzenlemiş, onlu sistemi esas alan büyük ve disiplinli bir ordu oluşturmuştur.

Bu kıtalar arası hareketlilik, ister istemez, halklar ve kültürler arasında askeri yönden bir alışveriş ve iletişime yol açmıştır. Türklerin kendi sınırlarına sığmayan bu hareketlilikleri başta Çin ve Rusya olmak üzere Asya kıtasındaki kavimler ile İran ve Araplara da yansımış ve onları, kendilerini Türk akınlarından korunmak için birleşmeye, ordularını Türk sisteminde yapılandırmaya sevk etmiştir. Bu gelişmelerden sosyal ve askeri açıdan etkilenen Avrupa Hunları diğer Avrupa kavimlerini de etkileyerek, Avrupa tarihinin şekillenmesine yardımcı olmuştur.

İslamiyet sonrası Türk orduları da, geleneksel Türk ordu ve askeri sistemini bazı küçük değişikliklerle devam ettirmişlerdir. İlk Türk İslam Devletleri olarak kabul edilen Gazneliler ve Karahanlılar İslam Dünyası ile Türk toplumları arasında bir geçiş görevi üstlenmişlerdir. İslamiyet'e girdikten sonra Türklerin kültüründe, ananelerinde ve yaşam tarzlarında çok fazla bir değişim olmamıştır. İslamiyet, Türk Kültürüne zenginleştirmiş, onun birçok ögesini geliştirmiş ve zirveye ulaştırmıştır. Eski Türklerdeki *cihan hâkimiyeti ülküsü, alplik, savaş ve kahramanlık olguları* İslamiyet'le *birlikte gaza, zafer, cihat ve şehit olgularına* dönüşmüştür. Bu olgularla birleşen Türk Milletinin kuvvetli askeri yapısı, kısa sürede Türkleri İslam'ın temsilcisi ve lideri konumuna getirmiştir.

İslamiyet sonrası diğer Türk devletlerinden birisi olan Selçuklularda da ordu, her şeyden önce gelmekteydi. Hükümdar, asıl görevi başkomutan olarak ordunun başında savaştı. Selçuklu ordusu kendinden önceki Gazneli ve Karahanlı ordularının devamı niteliğindedir. Sadece diğer ilk Türk ordularından farkı, ordunun maaşlı ve topraklı kuvvetler olmak üzere ikiye ayrılmış olmasıydı. Selçuklular *İkta* denen bir usul uygulamaktaydı. Bu usule göre büyük, orta ve küçük olmak üzere üçe böldükleri arazilerini askerde yararlılık gösterenlere veriyorlardı. Bu sistem, daha sonra Osmanlı'da *Tımar* adı altında uygulanmıştır. Büyük komutanlara maaş yerine iktalar verilmekteydi. *İkta* Sistemine dayanan ve *Hassa Ordusu* adı verilen Selçuklu ordusu askerlerinin ticaret yapmaları yahut herhangi bir sanat icra etmeleri kesinlikle yasaktı. Selçuklu Ordusunda yönetici ve komutan seviyesinde kişilerin yetiştirilmesi maksadıyla saraya bağlı olarak bugünkü öğretim sistemine göre ilköğretim ve Harp Okulu seviyelerinde bir askeri okul sistemi geliştirilmişti. Gulam sistemine göre tamamı Türk soyundan aşiret reislerinin çocukların alındıkları bu okullar, Selçuklularda hanedan aristokrasisinin oluşmasını

önlemiştir. Başlangıçta Gulamların tamamının Türk olmasına gayret edilirken ilerleyen yıllarda bu sağlanamamış ve diğer milletlerden de bu sisteme çocuklar devşirilmiştir.

Selçuklularda askeri eğitim, eski Türklerdeki sistemin bir devamı niteliğindedir. Ata binmek, at yarışları, ok atmak, kılıç kullanmak ve kılıç-kalkan oyunu ve cirit atma ile düzenlenen geniş çaplı av partileri günlük meşgalelendirdi. Selçuklu Ordusu kendisinden önceki Türk orduları gibi *Turan Taktiğini* uygulamaya ve atların önem vermeye devam etti. Selçukluların askeri sistemi diğer ordularda önemli etkiler yaratırken, Anadolu Selçukluları diğer ülke askeri sistemlerinden sadece Bizans Ordusunun uç teşkilatını benimsemişlerdir. Bu sistem Bizans'tan Emevi ve Abbasilere, oradan da Anadolu Selçuklularına intikal etmiştir. Anadolu Selçukluları, bu teşkilattan esinlenerek kurdukları hudut teşkilatını tamamen Türkmen aşiretlerinden ve atlı askerlerden oluşturdular.

Selçukluların devamı olan Osmanlılarda da Ordu kurulurken, Türklerin bu askeri mirasından istifade edilmiştir. Ayrıca Osmanlılar, irtibata geçtikleri Bizans'ın ordu sisteminden ve özellikle uç teşkilatından, Anadolu Selçukluları gibi etkilenmişlerdir. Uç teşkilatının yanında Osmanlılar; daimi atlı ve yaya kuvvetlerden oluşan bir ordu teşkil ettiler. Bu ordunun bundan önceki Türk ordularından farkı; barıştan itibaren kışlalarda hazır bulunması, mensuplarının askerlikten başka hiçbir işle uğraşmamaları, tek tip ve resmi kıyafete sahip olmalarıydı.

Anadolu ve Balkanlardaki fetihlerde mevcut ordu sistemi yetersiz kalmaya başlayınca Yeniçeri Ocağı kuruldu. Yeniçeri Ocağındaki Acemi Ocağı teşkilatına Türklerin dışındaki milletlerden alınan askerler, çocuk yaştan itibaren eğitime tabi tutuluyordu. Ayrıca bu orduyu savaşlarda desteklemek amacıyla bir de ihtiyat ordusu kuruldu. Eyalet askeri diye adlandırılan bu teşkilat zamanla büyüyerek ordunun en büyük kısmını meydana getirdi. Böylece Osmanlılar, Avrupa'da ilk daimi ordularıyla adından söz ettiren Fransa'dan, yüzyıl kadar önce, daimi ve maaşlı bir orduyu kurmuş oluyorlardı.

Osmanlı Devleti'nin ve ordusunun dayandığı temel kurumlardan birisi olan *Tımar Sisteminin* Türk İslam Devletleri'nde ve Selçuklularda da değişik isimlerle kullanıldığından daha önce bahsetmiştik. Osmanlıdaki Tımar Sistemi'nde, Bizans'taki benzer bir sistemin de izleri görülür. Ancak, bunları açık olarak ortaya koymak pek mümkün değildir. Sadece, Osmanlılar tarih sahnesine çıktıklarında, süreç olarak Selçuklu ve Anadolu Selçuklularının devamı olduklarından ve Bizans ile de, ilk yıllarından itibaren

temasta bulduklarından, *Tımar Sisteminde* bir etkileşimin kaçınılmaz olacağı değerlendirilmektedir. Eyaletlerin yönetimi, askeri teşkilatı, ekonomik ve sosyal düzeni tımar sistemi ile şekilleniyordu. Tımar, belli bir bölgeye ait vergi gelirlerinin, belirli bir hizmet karşılığında bir kişiye verilmesiydi. Böylece, Osmanlı Kara Ordusu başlangıçta yayalar ile atlı askerler olan müsellemlerden oluşturuldu. Devlet büyüdükçe, askeri teşkilatta da değişikliklere gidildi. Osmanlı Ordusu; Merkez kuvvetleri (Kapıkulu Ordusu) ve Eyalet Kuvvetleri (Tımarlı Sipahiler) olarak iki ana gruptan oluştu.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak bahsedilen bu düzenlemelere ilaveten, XV. Yüzyıldan itibaren önce *Fatih* ardından *Kanuni'nin* topçuluk alanında önemli gelişmelere imza attılar. *Fatih*'in İstanbul muhasarasında kullanmak için döktürdüğü (1 metre çapında 4 metre boyundaki) toplar, İstanbul fethedilmesinde önemli rol oynadılar. I. Murat ve Yıldırım Beyazıt döneminde toplara ilave olarak orduda tüfek ve tabanca gibi ateşli silahlar da kullanılmaya başlandı. Beyazıt zamanında tüfeklere düz yiv açılmak suretiyle vuruş şiddetleri artırıldı. Yavuz zamanında ise ordunun tamamına yakını tüfekle teçhiz edildi. Bu gelişmeler bize Türk ordularının geleneksel unsurları olan ok, yay ve kılıcın devrinin kapanmaya başladığını göstermektedir. Osmanlı Ordusu'nun özellikle topçuluk alanında olan ateşli silahlardaki Avrupa ordularına görece üstünlüğü, diğer alanlarda olduğu gibi XVI. ve XVII. yüzyıllardan sonra kaybedilmeye başlanmıştır.

XVI. yüzyıldan sonra başlayan duraklamanın etkisi ile özellikle devletin temelini oluşturan sistemlerden biri olan toprak sistemindeki bozulmalar da başlamıştır. Devletin gelirlerinin yarısına yakını tımarlardan sağlayan sistemin bozulması devlet ekonomisini de zayıflatmıştır. Toprak sisteminin bozulmasının sonucu olarak Osmanlı Ordusuna uzun süren seferler için ihtiyaç duyduğu tımarlı sipahiler temin edilemedi. Ordunun büyük kısmının tımarlı sipahilerden oluştuğundan, dönemin Osmanlı ordusu bu durum olumsuz yönde etkilenmiştir. Ekonomik ve içtimai alandaki etkileri de olan Tımar sisteminin bozulması Osmanlı'nın çöküşünü başlatan temel gelişmelerden birisidir. İlk etkileri askeri alanda görülen Tımar sisteminin bozulması daha sonra yeniçerileri de etkilemiş, bu etki savaşlarda üst üste yenilgileri beraberinde getirmiştir. Askeri alanda yaşanan olumsuzlukların etkisi ile savaşlarda alınan yenilgilerin ilk ıslahat hareketlerin askeri alanda yapılmasına neden olmuştur. İlk ıslahat hareketleri III. Selim döneminde görülür. Osmanlı'da ilk ıslahatçı padişah olarak kabul edilen III. Selim, bozulmanın sadece askeri alanda olmadığını fark ettiğinden içtimai, idari, ekonomik, eğitim gibi alanlarda da ıslahat

yapmıştır. III. Selim, bu kapsamda birçok yeniliğe imza atmıştır. Onun bu yeniliklerinin tamamına Nizam-ı Cedid, oluşturulan orduya da Nizam-ı Cedid Ordusu denmiştir. Yeni orduyu eğitime başlatmış, bu ordunun masrafları için toplanması en kolay vergileri buraya aktarmıştır. Topçu, lağımcı ve humbaracı ocaklarını düzeltmek, barut imal etmek ve tımar sistemini yeniden düzenlemek için çalışmalar yapmıştır. Ancak askeri alanda yapılmaya çalışılan birçok yenilik girişiminden istenilen başarı sağlanamamış, üstelik bütün girişimler III. Selim'in hayatına mal olan yeniçerilerin çıkardığı isyan ile sona ermiştir.

Çalışmalarında daha dikkatli ve titiz olmaya özen gösteren II. Mahmut, III. Selim'in uğrunda hayatını kaybettiği ıslahat çalışmalarını devam ettirmiştir. II. Mahmut, Nizam-ı Cedid girişiminin yeniçerilerin isyanı nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmış olmasına rağmen, yeniçeri ocağının ıslahı veya kaldırılması fikrinden vazgeçmemiştir. II. Mahmut, ilk önce yeniçeri ocağının her ortasından seçilecek yüz elliler kişilik birliklerden oluşturulmak üzere toplam 7650 mevcutlu Eşkinci ocağı adıyla yeni bir birlik kurulmasına ve bunların At Meydanında modern askeri eğitime tabi tutulmasına karar vermiştir. Yeniçeriler her yenilik hareketinde olduğu gibi II. Mahmut'un yenilik hareketlerine de isyan etmişlerdir. Bunun üzerine II. Mahmut, yeniliğe taraftar halk ve Padişaha bağlı askerler ile isyanı bastırmaya muvaffak olmuş ve yeniçeriler Kışlarına sıkıştırılarak topa tutulmak suretiyle imha edilmiştir. Kaçanlar da daha sonra yakalanıp idam edilmişlerdir. Osmanlı Tarihi'nde bu olaya Vaka-i Hayriye (Hayırlı Olay) denilmiştir. Böylece Bir zamanlar Avrupa'yı dehşete düşüren, daha sonra bozularak kendi halkından ve hükümdarından başkasını korkutamayan, zamanla bütün yeniliklerin gelişmelerin önünü tıkayan ve savaşlardaki başarısızlığın nedeni sayılan yeniçeri sistemi tamamen uygulamadan kaldırılmıştır. Yeniçeri Ocağının kaldırılması, Osmanlı Askeri Teşkilatında beklenmedik önemli bir boşluk meydana getirmiştir. Bu boşluğu doldurmak üzere yeni bir düzenlemeye gidilmiş ve ücretli askerlerden oluşan Asakir-i Mansure-i Muhammediye (Muhammed'in Galip ve Üstün Askerleri) adıyla düzenli bir merkez ordusu kurulmuştur. Bu Ordunun en önemli sıkıntısı yeterli subayın olmamasıydı. Subay sıkıntısını aşmak ve orduyu komuta edecek subayları yetiştirmek için, Mekteb-i Harbiye-i Şahane adıyla Kara Harp Okulu açılmıştır. Eğitim amacıyla Avrupa'ya subaylar gönderilmiş Avrupa'dan subaylar getirilmiştir. Daha sonra sağlık alanında uzman personel yetiştirmek için Askeri Tıp Mektebi kurulmuştur. II. Mahmut'un tüm bu ıslahat girişimleri 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile noktalanmıştır.

Tazminat Fermanı, ıslahat çalışmalarında önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilebilir. Tanzimat Fermanı ve ferdandan üç-dört yıl sonra alınan kararlar ile askeri alanda birtakım yenilikler yürürlüğe konulmuştur. Fermanında devletin ayakta kalabilmesi için yeterli sayıda asker beslemek gerektiği üzerinde durulmuş, askerlik süreye bağlanarak, beş yıllık muvazzaflıktan sonra yedi yıl redif olarak hizmet vermek esası getirilmiştir. Redif olarak ayrılanların her yıl bir ay süreyle askeri eğitim görmesi esasa bağlanmıştır. Daha sonraki yıllarda ise, gayri müslimlerin askere alınmaları ile ilgili iki önemli husus ele alınarak düzenlenmiştir. Bunlar, alınacak gayri müslim asker sayısı ile ordu içinde bu askerlerin istihdam edilme biçiminin açıklığa kavuşturulması hususlarıdır. Yapılan başka bir düzenleme ile Osmanlı Kara Orduları nizamiye, redif ve müstahfız olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Nizamiye sınıfı halihazırda görevde olanlardan, redifliğe ayrılanlar ihtiyatta bekleyen askerlerden, müstahfızlar ise rediflikteki hizmet sürelerini dolduranlardan oluşuyordu.

Tanzimat Fermanı'nın ilanından yaklaşık 40 yıl sonra ile 1870'de yayınlanan yeni bir asker alma kanunu ile 12 sene olan askerlik süresi, 20 yıla çıkarılmış, 20 yaşından 40 yaşına kadar olan Müslüman erkekler askerlik yapmakla yükümlü tutulmuştur. Bu düzenleme ile 20 yılın ilk 6 senesini nizamiyede, 6 senesini rediflikte 8 senesini de müstahfız olarak geçirmeleri öngörüldü. Bu yapılanma ile Osmanlı Ordusu seferberlik esnasında 700 bin kişilik bir askeri güç toplayabilecek kapasiteye ulaşmış oluyordu. Osmanlı Ordusu 1877-1878 (93 Harbi) savaşına bu teşkilatla girmesine rağmen Rus ve Romen ordularının sayı ve teknik bakımdan çok üstün olmaları nedeni ile yenilmiştir. Bu savaşın ardından, ordu ve asker alma teşkilatında yeni bir düzenleme ihtiyacı hissedilmiştir. Gayri müslimlerin askerlik hizmetini yerine getirmeleri ile ilgili yeni düzenlemeler yapıldı. Ancak tam olarak istenilen sonuç alınamadı. Belirtilen değişikliklerden ardından, Birinci Dünya Savaşı'na kadar askerlik alanında ve asker alma kanunlarında önemli bir değişiklik yapılmadı. Savaşa, mevcut askeri yapı ve mevzuatla girildi. Bu ara dönemde sadece, ordudaki topçu teşkilatı büyütülerek, topçu tümenleri ile redif ve müstahfız tümenleri meydana getirildi, çıkarılan bir kanunla, gayri müslimler bir kez daha askerlik yükümlülüğü altına alındı. Bu düzenlemelerde önceden beri toplumda huzursuzluk yaratan ve Müslüman halkın ezilmesine neden olan hususların ortadan kalktığı görülmektedir. Bu düzenlemelerle aynı zamanda Osmanlının son dönemlerine kadar, ülkenin külfetlerinden kaçınan ve sadece nimetlerinden istifade eden gayri müslimlerin bu durumuna da son verilmiştir.

Balkan Savaşı'ndan sonra ve I. Dünya Savaşı öncesi yapılan yenilenme çalışmaları kapsamında; redif ve müstahfiz teşkilatları kaldırılarak ordular içinde kolordu kademeleri kurulmuştur. Harbiye ve Bahriye Karargâhlarında da önemli ölçüde yeniliklere gidilmiştir. Ancak, yeni savaştan çıkıldığından ve ordu eldeki sınırlı silah, araç ve gereçlerle donatılabildiğinden, savaşa Almanya'nın nüfuzu altında ve hazırlıksız olarak girilmiştir. Sonuçta, ordu mağlup olmamasına ve bütün cephelerde kahramanlıklar göstermesine rağmen, müttefiklerin yenilgisinden dolayı yenik sayılmıştır.

Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasındaki önemli etkenlerden birisi aslında Osmanlının son dönemlerinde askeri eğitim ve ordunun modernizasyon faaliyetlerine ağırlık verilmesidir. Zira yeni açılan askeri okullardan yetişen subaylar Milli Mücadelenin kadrosunu oluşturmuştur.

Kurtuluş Savaşı süresince Türk Kara Kuvvetleri birtakım değişikliklere uğramıştır. Bir yıldan biraz fazla bir süreyle Kuvayı Milliye Kuvvetleriyle düşmana karşı direnilmiş, daha sonra Düzenli Ordu sistemine geçilmiştir. Düzenli Ordu'ya geçişi kolaylaştıran unsurlardan birisi, Mondros Mütarekesi'yle küçültülen ve mevcudu düşürülen ordunun çekirdek kadrosunun muhafaza edilmiş olmasıdır. Böylece Düzenli Orduya geçiş süreci daha kolay başarılmıştır. Düzenli ordunun mevcudu ve gücü savaş süresince arttırılmış ve bu ordu ile zafere ulaşmak mümkün olmuştur. Sonuçta Osmanlı Devleti'nin yıkılmasında en büyük etkiyi yapan Ordu, yeni bir Türk Devleti'nin kurulmasının en önemli unsuru olmuştur. Bu dönemde her türlü imkansızlığa rağmen yeni bir ordu kurulmuş ve Kurtuluş Savaşı halkımızın özverisiyle başarılmıştır. Bu, tarih boyunca Türklerin her türlü zorluğu birlik ve beraberlikle yenmesinin en son örneğidir.

Türk Ordusu Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte tekrar ele alınmıştır. Bu çalışmalarda, bütçeye yük olmayacak, ordunun gücünde de zaafa düşülmeyecek esaslar göz önüne alınmıştır. Ülke içinde ötede beride kalmış silah, teçhizat, harp araç ve gereçleri ile donatım toplatılmış ve kullanılabilir durumda olanların ıslahı yapılarak ordunun kuruluş ve kadrosuna katılmıştır. Cephelere gerekli malzeme ve donatım depolanması için uygun depolar inşa ve ikmal edilmiş, dünyada durmadan gelişen silah ve malzeme tekniğini takip, tetkik, deneme ve muayene işlerine bakmak üzere bir *Fen ve Sanat Dairesi* kurulmuştur. Çok kısa sürede ordunun tüm giyecek ve diğer levazım ihtiyaçları ile Silahlı Kuvvetlerin diğer donatım malzemelerinin büyük bölümü, yerli imkanlarla ve milli fabrikalarda yapılacak hale getirilmiştir. Orduyu yeniden düzenleme ve güçlendirme çalışmalarının

temelinde; milletin ancak güçlü bir orduyla, dışta ve içte sağlayacağı güvenlik sayesinde huzur içinde yaşayabileceği inancı vardı. Bu nedenle ilk barış gününden itibaren yeni bir savaşa hazırlanır gibi orduyu yeniden düzenleme ve güçlendirme çalışmalarına başlanmıştır. Kurtuluş savaşından galip çıkan ordu, kendisine çeki düzen vermeye çalışırken bir taraftan da Cumhuriyete yönelik iç saldırıları önlemek zorunda kalmıştır.

Küçük çaplı da olsa Cumhuriyetin ilk yıllarında bazı savunma sanayi tesisleri ve fabrikalar kurulmuş, bunlar daha sonra MKEK çatısı altında birleştirilmiştir. Tamamen yerli sermaye ile dış borç alınmadan kurulan bu fabrikaların savunma sanayiinin gelişmesinde ciddi katkıları olmuştur ve diğer yan sanayilerin gelişmesine de öncülük etmişlerdir. Ancak, bunlara rağmen TSK'nin o günkü durumunu yine de günün şartlarına uygun kabul etmek mümkün görülmemektedir. Yenilenme ve modernleşme faaliyetleri, ikmal planları çerçevesinde yürütülmeye çalışılmış, ancak, kendini yeni yeni toparlamaya başlayan devlet, bu planların uygulanmasında ekonomik zorluklar yaşamıştır. İlk üç plan uygulanamamış, İkinci Dünya Savaşı öncesinde dördüncü ikmal planı yürürlüğe konmuştur. Bu eksik ve mevcut yapıyla, İkinci Dünya Savaşına kadar gelinmiştir.

Türkiye savaşa girmediği halde, savaşa giren ülkeler kadar savaşa hazırlanmış ve savaştan dolayı, ülke yıkım ve hasara uğramamasına rağmen, Türkiye, en az savaşa giren ülkeler kadar, savaştan ekonomik olarak etkilenmiştir. Zira nüfusunun dokuzda birini silah altına almış, bütçesinin yarısına yakınına da savunmaya ayırmıştır. Bu nedenle, ülkede üretim düşmüş, karaborsa ve sosyal çöküntü başlamıştır.

Almanya'nın teslim olmasından sonra Batı demokrasileri, savaş zamanındaki yükümlülüklerine sadık kalarak ve kendi halklarının isteğine uyarak askerlerini terhis etmişler ve mevcutlarını barış durumuna indirmiş olmalarına rağmen, Sovyet Rusya savaş mevcutlarını indirmemiştir. Böylece, Avrupalı devletlerin Birleşmiş Milletler Örgütü'ne çok fazla güvenerek rehavet içine girdiklerini söylemek mümkündür. Savaş sonrasında Avrupa'nın yarısı bitkin hale gelmiş, diğer yarısı da Sovyet Rusya'nın eline geçmiştir. Amerika ile Rusya iki kutuplu dünya dengesinin ağırlık noktalarını oluşturmuşlardır. ABD Birinci Dünya savaşı sonrasında olduğu gibi yeniden kıtasına çekilme eğilimi içine girmiştir. Sovyet Rusya, belirtilen ortamdan istifade ile ve mevcut gücüne dayanarak savaş sonrasında topraklarını genişletmeye, başta Türkiye olmak üzere komşu ülkeleri tehdit etmeye ve taleplerde bulunmaya başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı, dünyada dengelerin, güvenlik anlayışının değişmesine sebep olmuştur. Bu nedenle, TTK'lerinin tarihi sürecinin incelenmesinde bu savaşın sona erdiği yıllar başlangıç olarak alınmıştır. Dikkat çekici olan, savaş biter bitmez, dünyada bir barış döneminin yaşanması beklenirken aksine, dünyanın iki kutuplu bir hale gelerek yeni bir silahlanma yarışına girilmiş olmasıdır.

Savaşın ağır ekonomik yükünü taşıyan Türkiye, savaştan sonra, Rus tehdidi karşısında, ordularının mevcudunu istenen seviyeye indirememiş ve bunun ekonomik yükünü çekmeye devam etmiştir. Böylece, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı süresince seferberlik ilan edip büyük bir ordu teşkil ederek savaşa hazır hale geldiğini, ekonomik olarak kemer sıkıldığını ve sıkıntı çektiğini, savaş bitiminde ordusunu Rus tehdit ve isteklerinden dolayı barış durumuna geçiremediğini görmekteyiz.

İkinci Dünya savaşı bittikten sonra ABD Yunanistan'la birlikte Türkiye'ye askeri ve ekonomik alanda yardımda bulunmuştur. Bunun sebebi, Türkiye'nin ekonomik durumunun zayıflığından ziyade, Sovyetlerin Türkiye'de kontrolü ele geçirmesinin Amerikan çıkarlarında sebep olacağı ciddi problemlerdi. Bu kapsamda ve Marshall Yardımı adı altında ilk etapta, Yunanistan'a 300, Türkiye'ye 100 milyon dolar yardım yapılması kararlaştırıldı. Bu yardımın, en önemli sonucu olarak; Sovyet Rusya'nın ülkemiz üzerindeki baskıcı ve yayılcı emellerinin gerçekleşmesi önlemiş, ordunun ve ekonomimizin savaş sonrasında yeniden yapılanmasına zemin hazırlanmış olmasıdır. Ancak, Marshall Yardımı kapsamında alınan askeri malzemelerde, o günün şartlarında seçici davranma imkânının bulunmadığını, Türkiye için yeni olan araç, malzeme ve silahların, aslında ABD için demode olduğunu, bu araç/gerecin bakım ve yedek parça maliyetlerinin uzun süre ülkemize küçümsenmeyecek ekonomik yükler getirdiğini de dile getirmeliyiz. Kurulma aşamasında olan Cumhuriyet Dönemi yerli savunma sanayii bu yardımlar sonucunda işlevini hemen hemen kaybetmiştir.

Sovyet yayılması ve tehdidine karşı 4 Nisan 1949 da Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kuruldu. Başlangıçta 12 Devletin imzaladığı NATO ittifakı, Sovyet tehdit ve müdahalelerine karşı demokratik ülkeler için büyük bir güvence oluşturmuştur. Dış politika stratejisi olarak herhangi bir ittifaka girmeye yönelik bir devlet amacına kendi imkânları ile ulaşamayacağı düşüncesi ile hareket ederek, aynı durumda bulunan, aynı amaçları güden diğer devletlerle güç birliğine girmeye çalışır. Devletlerin bu tür ittifaklar yapma çabaları hemen hemen her çağda görülen olaylardandır. Türkiye kendisini kuzey

komşusuna karşı tam bir güvence altına almak amacıyla, kurulduğu günden başlayarak NATO'ya katılmak istemiştir. Zira Türkiye, NATO'ya alındığı takdirde 1939'dan beri kendisini yıpratın Sovyet baskısına karşı gerek savunma, gerekse güvenlik yönünden hukuki bir teminat altına girmiş olacaktır. Ancak, başta İngiltere olmak üzere bazı Avrupa ülkeleri Rusya'dan çekindiklerinden dolayı, Türkiye'nin üyelik talebini kabul etmemişlerdir.

NATO Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra Sovyetler Birliği, bu antlaşmanın uygulandığı bölgelerde hiçbir toprak kazancı elde edememiş ve bu saldırı gücünü ittifakların bulunmadığı Kore gibi dünyanın diğer bölgelerine yöneltmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra ordularında yukarıda belirtilen gerekçelerle azaltmaya gidemeyen Türkiye; Kore savaşının patlak vermesi ve hükümetin bir Tugaylık kuvvetle Birleşmiş Milletlerin çağrısına uyması üzerine, bu Tugay'ın oluşturulması için düğmeye basmış ve silahlı kuvvetler bu kapsamdaki hazırlıklara başlamıştır. Türkiye'nin Kore Savaşındaki politikası, Rus tehdidine karşılık kendisini yalnızlıktan kurtarma ve ortak bir güvenlik sistemine dahil olma isteğidir.

BM Kuvvetleri içerisinde, İngilizler dışında bütün birlikler, Türkiye dahil Kore'de Amerikan malzemesi ve silahı kullanmıştır. Oluşturulan Kore Türk Tugayına bu silahların büyük bölümü, Kore'de teslim edilmiştir. İlk bakışta bunun bazı problemler teşkil edeceği ortadadır. Çünkü askerin eline verilen silahı öğrenmesi, tanınması, onunla eğitim ve atış yapması gerekmektedir. 25 Eylül 1950 de İskenderun'dan ilk kafilesi hareket eden Türk Kore Tugayı birliklerinin yolculuğu 21 gün sürmüştür. Bu süreyi birliklerimiz eğitim için fırsat bilmiş, Ankara'dayken ilk parti olarak Amerika'dan teslim alınan 300 adet M-1 Piyade Tüfekleriyle denizde balon hedefler oluşturmak suretiyle askerlere atış eğitimleri aksatılmadan yaptırılmıştır. Diğer eğitim eksiklikleri Kore'de ve çok kısa sayılabilecek bir sürede tamamlanmıştır. Kore Savaşının ayrıntıları, bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Ancak, dikkat çekici olan, Türkiye'den binlerce kilometre uzakta, yabancı bir coğrafyada ve daha önce çalışmadığı yabancı ulusların askerleri ile Türk birliklerinin uyumlu, özverili, ve başarılı olarak görev yapmasıdır. Zira savaş sonunda, savaşa katılan Kore Türk Tugayına, ABD meclisince, (tarihinde ilk kez yabancı bir ülkenin ordusuna vermiştir.) *Mümtaz Birlik Madalyası* verilmiştir. Bu Tugay, savaş süresince kahramanlıklar göstermiş ve başta Amerikan birlikleri olmak üzere Kore'deki BM askerlerinin kuşatılarak imha edilmesini önlemiştir. Burada elde edilen başarının temelinde, Mehmetçiğin

komutanlarıyla kaynaşması, karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı bir disiplin anlayışına sahip olmasıdır. Burada dikkate değer olan hususun, Türk askerinin niteliğinin yüksek olduğudur. Anadolu'nun herhangi bir yerinden alıp, dünyanın herhangi bir yerine götürdüğümüzde düşmanını, dostunu, elindeki silahı tanımasa da, eğer eğitilir ve inandırılırsa, Mehmetçiğin kazanamayacağı muharebe ve savaş yoktur. Kurtuluş savaşından yıllar sonra ilk kez çıktığı Kore sınavından, alnının akıyla ve diğer ülke askerlerini kendisine hayran bırakarak çıkmasını bilmiştir. Türk askerleri, tarihi kahramanlık vasıflarını kaybetmediklerini, hangi modern silah ve teçhizatla teçhiz edilirlerse kısa sürede onlarla dövüşkenliklerini ortaya koyabileceklerini ispatlamışlardır. Böylece ulusun ve devletin güven ve desteğine layık olduklarını göstermişlerdir. Ayrıca, TSK'lerinin sağlam ve ileri bir askeri kültüre sahip olduğunu da ortaya koymuşlardır. Günümüzde Türk Tugaylarının Kore'de verdikleri muharebeler, yabancı askeri okullarda ders olarak okutulmakta ve çıkan sonuçlardan istifadeye çalışılmaktadır.

Türk askeri, Kore'de Türk milletinin savaş değerini belirgin bir şekilde ispat ederek, Türkiye'nin NATO üyeliğine yapılan itirazları da bertaraf etmiştir. Türkiye'nin NATO'ya katılmasının ittifak için bir kazanç olacağı, Kore Savaşı sonunda açık şekilde görülmüştür. NATO Başkanlar Konseyi, 21 Eylül 1951'de yayınladığı bildiriye Türkiye ile Yunanistan'ı da NATO'ya katılmaya davet etmiştir. Bunun üzerine TBMM, 19 Şubat 1952'de Türkiye'nin NATO'ya katılmasına karar vermiştir. Böylece Türkiye Sovyet tehdidine karşı, sadece Amerika'nın değil, diğer 13 ülkenin de ittifakını elde etmek suretiyle güvenliğini sağlamış olmaktadır. Bu yeni gelişme ile Amerika, Türkiye'nin güvenliği, bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün korunmasında temel bir unsur haline gelmekteydi.

NATO'ya üyelikten önce ve Cumhuriyet dönemiyle beraber TSK'nin elindeki silah, araç, gereç ve malzeme, her ne kadar standart hale getirilmeye çalışılmışsa da bunda başarıya ulaşılamamıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında, *Amerikan Ödünç Verme Kanunu* kapsamında ve savaş süresince, Amerika'dan ödünç olarak alınan çeşitli silah, araç, gereç ve malzemeler sayesinde, Kara Kuvvetleri ilk kez ve yoğun olarak, Amerikan malzemeleri ve silahları ile tanışmıştır. Savaş sonrasında Amerikan Marshall Ekonomik ve Askeri Yardımı çerçevesinde malzeme akışı hızlanmış, Kore savaşı esnasında ve sonrasında oluşturulan Türk Tugayları tamamen Amerikan malzemesiyle teçhiz edilmiştir. Kore savaşından sonra bu silah ve malzemelerin büyük bölümü bize hibe şeklinde aktarılmıştır.

NATO'ya üye olunmasıyla birlikte Türk Silahlı Kuvvetleri, her yönden Amerikan Silahlı Kuvvetleri'ne yüzünü dönmüş, eğitim sisteminden lojistik sistemine, araç, malzeme ve silahlarına kadar, ABD ordu sistemine ve silahlarına dayanmıştır. Bugün Avrupa Birliği kapısında bekletilen Türkiye, daha başlangıçtan itibaren OECD ve BAB'ne üye olmak sureti ile Avrupa sistemine ve Avrupa güvenliğine dâhil olmuştur. Daha sonra NATO'ya üye olduğu tarihten bugüne kadar, güçlü bir silahlı kuvveti hazır bulundurarak, Avrupa'nın güvenliğine katkı sağlamış ve günümüzde de sağlamaya da devam etmektedir. Dolayısı ile Türkiye'yi Avrupa Sisteminin dışında düşünmenin mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.

Türkiye NATO'ya üye olduğu tarihten itibaren, NATO'nun güvenlik şemsiyesinin rahatlığı ile hareket etmiş ve 1963 Kıbrıs olayları nedeniyle Kıbrıs'a müdahale etmek istemesine kadar, bu güvenlik şemsiyesinde şüpheye düşmemiştir. ABD ile ilk hayal kırıklığı, aynı yıllardaki Amerikan Başkanı Jonshon'un diplomasi nezaketinden uzak ve tehdit içeren Türkiye mektubuyla yaşanmıştır. Burada Türkiye'ye, Kıbrıs'a ABD silahları ile müdahale edilemeyeceği ve bunun gerçekleşmesi durumunda, NATO'nun ihtiyaç halinde Türkiye'yi koruyamayabileceği belirtilmiştir. Türkiye adeta, NATO'nun sağladığı güvenliklikten, ABD'nin müttelikliğinden şüphe eder duruma düşmüştür. Bu mektubun yanında bir takım teknik imkânsızlıklar nedeniyle Kıbrıs'a müdahalede bulunamayan Türkiye, bu tarihten itibaren, başta Kara Kuvvetleri olmak üzere, Türk Silahlı Kuvvetlerini Kıbrıs'a müdahale edebilme yönündeki eksikliklerini tamamlayıcı çalışmalara hız vermiştir. Kolordu sayısı, İkinci Dünya Savaşından sonra ilk kez arttırılarak 8'den 10'a çıkarılmıştır. Adeta Kıbrıs'a müdahale için hazırlıklar hızlandırılmıştır.

Dünya'daki gelişmeler ve tehdit ortamındaki değişiklikler sonucunda, Kara Kuvvetleri Komutanlığında 1972–1983 dönemini kapsayan ve Reorganizasyon ve Modernizasyon Planı-REMO denilen bir yenilenme programı hazırlanmıştır. Türkiye gerekli askeri ve siyasi hazırlıklarını tamamlamayı müteakip 1974 yılında Kıbrıs'a müdahale etmek zorunda kalmıştır. REMO Planının şanssızlığı, iki yıl sonra Kıbrıs'a müdahale edilmesi ve devamında, ABD'nin Türkiye'ye ambargo uygulamasıdır. Dolayısı ile bu planın başarıya ulaştığını söylemek mümkün değildir.

Kıbrıs Barış Harekâtının başlamasını müteakip ABD, Türkiye'ye ambargo uygulamıştır. Bu olay, bir ülkenin savunma araç gereçlerinin sadece bir ülkeden alınmasının ve savunma sanayi'nin yeterli olmamasın sakıncalarını ortaya çıkarmıştır. Bu sakıncaları ortadan

kaldırabilmek için, ilerleyen yıllarda savunma araç gereçlerinin tedarikinde ülke çeşitliliğine gidilmiş, aynı zamanda savunma sanayinin güçlendirilmesi için de bazı tedbirler alınmıştır.

1983 yılından sonra Kara Kuvvetleri kuruluş, eğitim, silah ve teçhizat yönünden büyük bir atılımın içine girmiştir.Çünkü TSK, ABD tarafından 1974 yılından itibaren uygulanan ambargo nedeniyle ciddi boyutlarda zarar görmüştür. Bu eksikleri gidermek amacıyla, ambargonun aynı yıllarda kalkmasının etkisiyle, belirtilen dönemde önemli gelişme ve ilerlemeler kaydedilmiştir.

İran ve Suriye sınırlarının sorumluluğu,iç güvenlik kapsamında ve 1988–1992 yılları arasında, Kara Kuvvetleri Komutanlığına devredilmiştir. Böylece terörle mücadele kapsamında iki önemli ülke sınırında güvenlik tedbirleri artırılmıştır.

Bu düzenlemelerin yanında yeni kuvvet yapısı çalışmaları, 1990 yılında başlatılmış ve 1992 yılı sonunda tamamlanmıştır. 1990'lı yıllar dünyada soğuk savaşın bittiği, yumuşamanın başladığı yıllar olmasına rağmen, dünyada belirsizlikler, bölgesel savaşlar bitmemiştir. 1990 yılında Rusya'nın dağılmasıyla, dünyada güç dengeleri değişmiş, belirsizlik ortamı kendini hissettirmesine rağmen, soğuk savaşın bitmiş olması, dünya devletlerinde karşılıklı barış rüzgârlarının esmesine ve böylece oluşan güven ortamı, orduların küçülmesine sebep olmuştur. Ülkemiz için, bu durumun yansıması daha değişik boyutta olmuştur. TSK küçülerek etkinleşmeyi ve modernleşmeyi amaçlamış, ancak artarak devam eden iç güvenlik sorunları ile bölgesel sorunlar ve tehditler nedeniyle aynı dönemde, arzu edilen seviyede küçülmeyi sağlayamamıştır. Bunun yanında malzeme, teçhizat ve silah sistemleri tedarikinde yerli savunma sanayi imkânlarından daha fazla yararlandığı görülmektedir. İç güvenlik kaygılarının da aynı zamanda yeni kuvvet yapısında önemli bir yer teşkil ettiği ortaya çıkmıştır. Diğer bir belirgin husus ise; yenilenmenin sürekli olarak devam ettiği ve Kara Kuvvetlerinin sürekli bir arayış içinde olduğudur. 1992 yılından sonraki yenilenme çalışmaları da aynı anlayış ve bakış açısı ile devam ettirilmiştir. Burada dikkat çekici olan husus şudur. 1990'lı yıllardan itibaren Avrupa Devletleri başta olmak üzere, dünya devletleri, nükleer silahsızlanmanın yanında konvansiyonel silahsızlanma ve silah indirimine de karar vermişlerken ve Dünya orduları bu doğrultuda küçülürken Türkiye, aynı dönemde 1037 gibi azımsanmayacak miktarda yeni tank almış ve onun iki katı kadar tankı da modernize etmiştir.Ayrıca, ABD, İtalya ve Almanya'dan AKKA kapsamında 650 adet BTR–60 ve M–113 ZPT alınmıştır. Rusya Federasyonundan da önemli miktarda BTR–80 tekerlekli Zırhlı Araç alınmıştır. Bu son araçlar ağırlıklı olarak İç Güvenlik

görevlerinde kullanılmıştır. Türkiye, envanterinde bulunan, 4187 adet topu da aynı yıllarda modernizasyona tabi tutmuştur. Bu çalışmalarla silah araç gereç yönünden, ana silahlarda, (Tank, ZMA, ZPT, Top) önemli ölçüde iyileşmeler sağlanmıştır. Özellikle 1990'lı yıllarda, silahlı helikopter alımları ve ortak üretimi konusunda ilerlemeler kaydedilmiş, bunun da iç güvenlik maksatlı olduğu değerlendirilmektedir.

Bunların yanında seferberlik sisteminde 1992 yılında yeniliklere gidildi ve yeni yapıda tehdidi karşılayacak ve seferber edilecek birliklerin süratle teşkiline zaman kazandıracak hazır kuvvetlerin yanında, daha modern bir sistemle kısa zamanda seferber edilebilecek modern birliklerin teşkil edilmesi amaçlandı. Son yıllarda ise, TSK'lerinin bütün kurum, fabrika, hastane ve birliklerinde yürütülen faaliyetlerin ve verilen hizmetlerin toplam kalitesinin yükseltilmesi, eğitim atış, spor, bakım, erlerin kolaylık tesislerinde verilen hizmetler gibi gibi süreçler sorgulanmakta ve bu süreçleri daha iyiye götürecek çabalar sürdürülmektedir.

1990'lı yıllardan sonra yaşanan gerginlik ve savaşlardan bir tanesi de 1991 yılında başlayan Körfez Savaşıdır. Türkiye bu savaştan sosyal ve güvenlik yönünden etkilendiği gibi, ekonomik yönden de önemli kayıplara uğramıştır. Körfez Savaşından sonra Türkiye, TSK.lerindeki yeniden yapılanma ve modernizasyon çalışmalarına hız vermiştir. Çünkü Körfez Savaşı kapsamında, TSK'nin kuvvet yapısının tespitinde özellikle; gelişmiş komuta kontrol ve muhabere sistemleri, modern, yüksek hareket kabiliyetli, esnek kullanımlı birlikler ile erken ihbar, geliştirilmiş hava savunma ve mukabele sistemlerine olan ihtiyacın süratle giderilmesi gerektiği belirgin şekilde ortaya çıkmıştır. 1990 yılında Varşova Paktı'nın çöküşü ve S.S.C.B.'nin dağılmasıyla dünyada güç dengeleri alt üst olmuş ve belirsizlikler ortamına girilmiştir. Bununla paralel, belli başlı bütün devletler ordularını küçültüp sayıca daha az, fakat daha etkili ordular oluşturmaya başlamıştır. Dünya'daki bu askeri ve politik gelişmeler, Türkiye'ye yönelik tehditler, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'nın (AKKA) ülkelere getirdiği sınırlamalar, Kara Kuvvetlerinin zaafiyet sahaları dikkate alınarak geleceğin muharebe ortamına uyum sağlayabilecek, hareket kabiliyeti ve ateş gücü yüksek, düşmanı derinlikten itibaren tespit, teşhis ve tanıma imkânı olan, gece muharebe etme yeteneğine sahip, beka kabiliyeti yüksek, elastiki ve çok maksatlı kullanma imkânı veren ve etkili bir seferberlik sistemine dayanan, Tabur, Tugay, Kolordu ve Ordu kuruluşlarını esas alan bir kuvvet yapısının oluşturulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda; 1992 yılı içerisinde Kara Kuvvetlerinde piyade ağırlıklı Alay-Tümen kademeleri kaldırılarak, mekanize birlik ağırlıklı Tabur-Tugay yapısına

geçilmiştir. Bu uygulamaya geçişle askeri gücün, daha küçük fakat daha etkili hale getirilmesi amaçlanmıştır. Arzu edilen kuvvet yapısında, Kara Kuvvetleri'ne kazandırılmak istenen her bir ek özelliğin ilave bir maliyet olacağı ortadadır. Yeni Kuvvet yapısı çalışmalarının amacı; küçülerek etkinliğin artırılması ve maliyetin düşürülmesi olmasına rağmen, çoğu zaman bu yapılanmaların da ciddi maliyetlere sebep olabileceği ortadadır. Dolayısıyla yeni kuvvet yapısı bütçe imkânları ölçüsünde yıllara yayılarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Yeni yapılanmada, ülkemize yönelik tehdit K.K'lığına verilen öncelikli vazife, birliklerin ilk etapta üstleneceği görevler ve kurulma konseptleri dikkate alınarak, personel tasarrufu sağlamak amacıyla birlikler, *ihtiyaç olan ve seferde kurulacak birlikler olmak üzere* 6 farklı kategoride teşkil edilmiştir.

Bu farklı kategorilere ayrılan Ordunun insan gücünü oluşturan unsurlar arasında personel sayısı önemli bir yer tutmasına rağmen, bunun yanında personelin niteliğinin de önemli olduğu açıktır. Personelin moral ve eğitimi, ast üst ilişkileri, komutanların birliklerini yönetme becerileri ve bilgi düzeyleri, kaynakların etkin ve verimli kullanılabilirliği disiplin, yurtseverlik gibi etkenlerin nitelik kavramı kapsamında ele alınabileceği ancak, bu etkenlerin nesnel olarak değerlendirilmesinde ve bilimsel bir veri olarak irdelenmesinde güçlükler bulunduğunu da belirtmemiz gerekir. Bununla birlikte en güç şartlarda, tarihi boyunca birçok meşakkatli olayda ve savaşta, Türk askeri, niteliğinin yüksekliğini ispatlamıştır. Ayrıca, KKK'nın yönetici kadrosunu oluşturacak subayları yetiştiren Kara Harp Okulu'nda, 1991–1992 öğretim yılından itibaren ve eğitim sisteminde yeni akademik programın uygulanmasına bu doğrultuda karar verilmiştir. Uygulanmaya başlanan yeni akademik program, Harp Okulu'ndan mezun olmuş bir subayda bulunması gerekli temel niteliklere sahip ve görevi ifada karşılaştığı sorunları, mühendislik bakış açısıyla çözebilecek bilgi ve beceride, sistem mühendisliği bilim dalında lisans düzeyinde öğrenim görmüş, subaylar yetiştirmek olarak ön görülmüştür. Harp Okulu'nda bu çerçevede daha nitelikli personel yetiştirilmesine imkân sağlamak amacıyla, öğrenci mevcutları azaltılmış, küçük rütbeli subay ihtiyacının astsubaylıktan subaylığa geçenler ve sözleşmeli subaylarla karşılanması planlanmıştır. Bunun yanında, modern harp, silah araç ve gereçlerinin onarım ve yenileştirilmesinin, daha bilgili personelce yürütülmesini sağlamak amacıyla, Teknik Astsubay Hazırlama Okulu ile Elektronik Astsubay Hazırlama Okulları açılmıştır. Başta Sınıf Okulu/Sınıf Okulu ve Eğitim Merkez Komutanlıkları olmak üzere eğitim ve öğretimde simülasyon ve simülatör eğitimine ağırlık verilmiş; emek, zaman, personel ve paradan tasarruf sağlanmıştır.

Türk Kara Kuvvetleri; Cumhuriyet tarihimizin her devresinde, dünya ve bölge barışının korunması ve idaresinde büyük başarılar göstermiştir. 1950 yılında Kore Savaşlarına katılan bir tugaydan oluşan birliğimiz, birleşmiş Milletler idealleri uğruna çarpışarak, dünyanın takdirini kazanmıştır. 1974 yılında gerçekleştirilen, Kıbrıs Barış Harekâtı ile de Kara Kuvvetleri, kendisine verilen görevleri her an ifaya hazır ve muktedir olduğunu bütün dünyaya göstermiştir. Dünya barışının korunması yönünde 1993–1994 yıllarında TSK Somali’de de etkin rol oynarken, 1994 yılından itibaren Bosna-Hersek’te aynı görevi başarıyla sürdürmüştür. Halen Afganistan dâhil birçok ülkede benzer görevleri sürdürmektedir.

Kara Kuvvetleri; dünya barışına ve ülke güvenliğine katkı kapsamında, ülkemizin jeopolitik konumunu göz önüne alarak, dünyadaki gelişmelere, çevremizdeki ve bölgemizdeki tehditlere, belirsizliklere göre elindeki imkânlar çerçevesinde yenilenme çalışmalarına bugün de devam etmektedir. Lojistik Sistem ve eğitim sistemi günün ihtiyaçlarına göre yenilenmeye ve modernize edilmeye devam edilmektedir. Ağırıklı olarak 1980 yılından sonra başlanılan yenilenme, modernizasyon ve yeniden yapılanma çalışmaları sonucunda Kara Kuvvetlerinin her yönden büyük bir aşama kaydettiğini söylememiz mümkündür. Aynı zamanda, Türk Savunma Sanayi de istenen seviyede olmasa da, alınan tedbirler ve çıkarılan kanunlarla bir atılım ve gelişme dönemine girmiştir. Savunma Sanayindeki ayrıntılı gelişmeler, konunun genişliği nedeniyle inceleme kapsamına alınmamıştır. Ülke bazında ve Uluslararası ortamda meydana gelen ani değişim ve gelişmeler, ülkelerin politikalarını etkilediği gibi, savunmasına, Silahlı Kuvvetlerinin yapısına, silah ve teçhizatına da etki etmektedir. 1984’lerden sonra Ülkemizde ortaya çıkan bölücü terör faaliyetleri, Jandarma ve Kara Harekâtı için gerekli harp araç gereçlerine sahip olunması gereğini gündeme getirmiştir. Bu kapsamda, Kobra helikopterleri, gece görüş dürbünleri, çelik yelekler alınmış ve özel eğitilmiş birlikler kurularak yetiştirilmiştir. Bu yöndeki çalışmalar halen sürdürülmektedir.

Her şeyin olduğu gibi, ülkede güvenliğin sağlanmasının ve güvenliğin idamesi olan modernizasyon faaliyetlerinin bir maliyeti bulunmaktadır. Ülkelere düşen görev; kendi kaynaklarına ve ekonomilerine göre, kendilerine yönelik iç ve dış tehditlerle orantılı bir silahlı kuvveti, teşkil ve teçhiz ederek, eğitilmiş bulundurmak ve bu kuvveti sürekli modernize etmektir. Ordu oluşturmak, her ne pahasına olursa olsun oluşturmak ülkenin güvenliğinde zaafiyet yaratmamak elbette dikkat edilmesi gereken en önemli esas

olmalıdır. Ancak, ülkemizin ekonomik gücünün, askeri gücünün, etkinliğinde en önemli rolü oynadığını da göz ardı etmek mümkün değildir. Ülkeler ekonomik güçlerini arttırdıkları oranda ve savunmaya ayırdıkları kaynakları verimli kullandıkları oranda askeri güçlerini daha etkin ve modern hale getirebilecektir.

Bu yolda ülkeler, kendi kaynaklarının yanında, diğer ülkelerden yardım veya krediler de alabilmektedirler. Türkiye'nin başta ABD olmak üzere Almanya ve diğer ülkelerden 1947 yılından itibaren 40 yıllık sürede aldığı askeri yardım ve kredilerinin toplamı 21 milyar dolar civarındadır. Bu rakamın içinden, karşılığı faizi ile birlikte geri ödenen krediler bir yana bırakıldığında, karşılıksız yardım olarak alınan miktar 12,5 milyar dolar olmaktadır. Bunun yıllık karşılığı ise 312 milyon dolardır. Bu rakam, Türkiye'nin kendi imkanlarıyla SSDF gelirleri olarak yıllık elde ettiği ortalama rakam olan 620 milyon dolarla karşılaştırıldığında, yaklaşık onun yarısı kadar olduğu görülmektedir. Çok önemsiz bir rakam olmamakla birlikte, bu yardımlar sonucunda, verilen hibe malzemelerin eski olmasından dolayı katlanılan bakım ve idame masraflarının yüksekliği, bu durumun savunma sanayimize olumsuz etkileri, yardımların gerekçe gösterilerek iç politikamıza müdahalelere sebep olması düşünüldüğünde hiç de büyük önemde bir meblağ olmadığı değerlendirilmektedir. Devletimize, Ülke güvenliğini sağlamak için düşen görev, savunma konusunda dış yardım ve kredileri zorunlu haller haricinde kullanmamak, iç kaynaklarımızın miktarını ve çeşitliliğini artırıcı tedbirleri arayıp bulmak olmalıdır.

MSB bütçesi incelendiğinde büyük bölümü olan yüzde 48,3'ü personel giderlerine, yüzde 49,51 cari harcamalara, yüzde 0,0144 yatırımlara, yüzde 0,884'ü ise transfer harcamalarına gittiği görülmektedir. Burada personel giderlerinin yüksekliği ve yatırım harcamalarının düşüklüğü dikkat çekicidir. Ayrıca, etkin bir savunma sistemi kurabilmek için, MSB bütçesindeki bazı kalemlerin paylarının azaltılması yolları aranmalı, buradan elde edilen kaynaklar modernizasyona aktarılabilir.

Günümüzde zengin ve fakir ülkeler arasındaki eşitsizlik giderek büyümektedir. Dünya nüfusunun yüzde 10'unun dünya servetinin yüzde 90'ına sahip olduğu gerçeğini biliyoruz. Bununla birlikte, fakirlerin nüfus artış hızı nedeniyle durumlarının giderek kötüleştiği de açıktır. Gelişen teknoloji, iletişim ve ticari ilişkiler dünyanın, çağ ötesi, çağdaş ve ilkel olarak bir arada yaşayan üç ayrı grubun oluşmasına sebep olmuştur. Bu durum doğal olarak çatışmaların ve savaşların devam etmesi, kuvvet kullanımının uluslar arası siyasete bir unsur olarak kalmasının devam etmesi demektir.

Savaşın doğasının değiştiğini söylemek mümkündür. Savaşlarda, artık ülkeler arası temel çatışmalar değil, giderek artan bir şekilde ülke içi çatışmalar, devletlerle devlet dışı organizasyonlar arası çatışmalar söz konusu olmaya başlamıştır. Gelecekte muhtemelen, uluslararası hukuk kurallarına çok az saygı duyan veya hiç duymayan, şiddet ve kuvvet kullanımında artışı gerektirecek bir durum ortaya çıkacaktır. NATO ve NATO ülkeleri, asimetrik savaş tipleri için nasıl bir strateji, eğitim ve teçhizat gerektiği konusunda kafa yormalı ve terörizmle mücadele konseptini sürekli olarak gözden geçirmelidirler.

Bu durum, özellikle Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, silahlı kuvvetler yapısını devamlı sorgulamakta ve sorgulamaya da devam etmektedir. NATO, ABD ve Avrupalıları birbirine bağlayan tek çerçevedir. NATO'da, bahsedilen değişen tehdit durumlarına göre kendini yenilemeli ve yeni bir vizyon ortaya koymalıdır. Bu kapsamda NATO, krizleri ve silahlı çatışmaları önleyebilmeli ve önleyici bir ittifaka dönüşmelidir, gayretlerini global ölçüde bir terörizm ile mücadeleye odaklamalıdır, üye ülkelerin kritik tesislerini korumalıdır, kitle imha silahlarına karşı savunma sistemi geliştirmelidir ve kriz sonrasının yönetimine hazırlıklı olmalı, istikrar ve güvenlik sağlama harekâtını icra edebilmeli, enerji güvenliğini sağlayabilmelidir.

NATO'nun gücünün korunması ve yeni stratejik çerçeveye uyumlu hale getirilmesi, hem Avrupa, hem Amerika ve hem de bütün dünya için hayati önem taşımaktadır ve bu durum diğer NATO üyesi ülkelere olduğu kadar Türkiye'ye de yeni yükümlülükler getirmektedir. NATO'nun transformasyonu birçok bakımdan ABD ordusunun yapmaya çalıştıkları ile paralellikler göstermektedir. Özellikle karışıklıkları önlemede ABD önderliğine duyulan gereksinim, NATO'ya üye diğer ülkeler ile ABD arasındaki yetenek farklılıklarının ortadan kaldırılması zorunluluğunu ortaya çıkarmış ve NATO'nun transformasyonu için gerekli çalışmalara başlamasına neden olmuştur. Savunmaya dayalı olan anlayış değiştirilmiştir.

NATO, halen tarihinin en büyük değişikliklerinden birini yaşamaktadır. Transformasyon; düşünce sistemi, teşkilatlanma, harp silah araç ve gereçlerinin modernizasyonu ile usul ve yöntemler bazında ele alınmıştır. Bu unsurlar incelendiğinde, Özel Kuvvet Harekâtının; Kara, Deniz, Hava Harekâtı diyebileceğimiz klasik harekât nevelerine bir dördüncü harekât nevi olarak katılmış olduğu ve ağır çarpışmaya girmeden düşmana üstünlük kazanma ilkesinin müşterekliği kaçınılmaz hale getirdiği görülecektir. Transformasyon deyince ilk olarak akla gelen modernizasyon olmaktadır. Modernizasyon

kapsamında ön plana çıkan ihtiyaçlar; Bilgi Teknolojileri, Komuta Kontrol, Muhabere, Bilgisayar, İstihbarat, Keşif ve Gözetleme Sistemleri, Hassas İsbet Sağlayan Atış Sistemleri, Hafif Taşınabilir Sistemler / Araçlar, Düşük Yoğunluklu Ortamda Harekât, Elastiki ve Güvenilir Lojistik Destek Sistemleridir.

NATO'nun transformasyonunun, diğer boyutunu teşkilatlanma ile ilgili yaklaşımlar oluşturmaktadır. Batı ordularında, müştereklik kavramını çıkış noktası olarak alan, küçük elastiki, intikal edebilir, süratle hareketi esas alan, yeterli ateş gücü olan, yeterli istihbarat imkânları ile entegre haberleşme sistemlerine sahip, birlik ve karargâh yapılanmaları esas alınmaktadır. NATO'daki yeniden yapılanma faaliyetlerine, özellikle NATO Mukabele Kuvveti (NRF) güzel bir örnek oluşturmaktadır. Bu değişim sonunda; sabit, kurulu ve sürekli karargâhların, ihtimaliyet planlarının yerini, kriz yönetim planları, sabit kuvvetlerin yerini, intikal edebilir kuvvetlerin alacağı, bilgi iletişim ağı anlayışının hakim olacağı, tek amaçlı geliştirilmiş teknolojiler yerine bütünleşik oluşmuş teknolojilerin ağırlık kazanacağı, bir kuvvete ait birlikler yerine kuvvetler tarafından kullanabilecek yapının öneminin artacağı öngörülmektedir.

NATO'nun transformasyonu olarak isimlendirilen bu değişim sürecinde; tehdide dayalı kuvvet bulundurma anlayışı terk edilerek, güvenliğe dayalı bir yapılanmaya gidilmekte ve daha küçük, fakat modern, yüksek hareket kabiliyetli, intikal edebilir ve uzun süre kendi kendine yeterli bir kuvvet oluşturulması esas alınmaktadır. Böylece birlik esası yerine, yetenek paketi şeklinde bir teşkilatlanma hedeflemektedir. Ülkemizde de TSK ve KKK'lerini yapılandırırken NATO'nun transformasyonu esasları çerçevesinde hareket etmenin maliyetleri düşürücü etki yaratacağı değerlendirilmektedir. Ancak Türkiye, bu maliyetlere katlanmayı göze almadan önce; bu güne kadar NATO ile ilgili yükümlülüklerini harfiyen yerine getirmesine rağmen, maalesef özellikle terörle mücadele kapsamında NATO ve NATO üyesi ülkelerin duyarsızlıklarını göz önüne alarak hareket etmeli, onların duyarlılıkları oranında NATO yükümlülüklerini yerine getirmelidir.

Türkiye'nin NATO içindeki rolü ve yeri, yeni güvenlik anlayışı ile tamamen değişmiştir. Soğuk savaş sırasında ittifakın güney kanadının savunulmasında Türkiye'nin önemli bir rolü bulunmaktaydı. Bu günkü güvenlik ortamında, Türkiye artık güney kanatta değil, ön saftadır. Esas olarak Türkiye 21 Yüzyıl tehditlerinin üstesinden gelmede çok önemli bir role sahiptir. Yeni tehditler incelendiğinde, bunların çoğunlukla Orta Doğu ve Orta Asya kaynaklı olduğu görülür. Türkiye bu bölgelerle güçlü tarihi, kültürel ve

ekonomik bağlarından dolayı, belirtilen bölgelerdeki her türlü gelişmeden ister istemez etkilenecektir.

Fas'tan Orta Asya'ya kadar uzanan ve içinde her türlü istikrarsızlık, sıcak çatışma, terörizm, aşırı dinci hareketler ve aynı zamanda da önemli enerji kaynakları olan ve daha büyük Orta Doğu olarak tanımlanan bir bölgede Türkiye'ye biçilen yeni rollerin mutlaka olacağı değerlendirilmektedir. Türkiye'nin yakın çevresinin, potansiyel olarak sorunlu bölge olması nedeniyle gelecekte NATO operasyonlarının bir kısmı bu bölgede icra edilebilecektir. NATO'nun bu transformasyonunun Türkiye'ye olumlu olduğu kadar, bazı olumsuz etkileri de olabilecektir. Türkiye bu yolda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. En fazla küreselleşen kurumların başında TSK.'leri gelmektedir. Türkiye'nin geldiği noktadan sonra bu sürecin dışında kalmasının maliyetinin, transformasyona devam etmenin maliyetinden daha yüksek olacağı değerlendirilmektedir.

NATO'daki değişim ve gelişmelerin yanında, ABD dahil bellibaşlı ülkelerin, dünyadaki güvenlik anlayışının değişmesiyle birlikte silahlı kuvvetlerini, 1990 yılından itibaren küçülterek etkinleştirme çabası içinde oldukları görülmektedir. Ayrıca, bu ülkelerin modernizasyon faaliyetlerine ilave kaynaklar bulma arayışı içinde oldukları görülmektedir. ABD Savunma Bakanlığı 1996 yılı itibari ile harcanmalarında yüzde 20'lere varan (30 milyar dolar) tasarrufa da gidebilmiştir. Bu tasarrufların kaynağını, halen giderleri Savunma Bakanlığınca karşılanan pek çok ikmal, bakım faaliyetleri ile bazı hizmetlerin özelleştirilmesi oluşturmuştur. TSK'lerinde de benzer uygulamalar bulunmaktadır ve bu tür özelleştirmelere yenilerinin ilave edilerek tasarruf sağlanabileceği değerlendirilmektedir. Türkiye de 1990 yılından itibaren askeri yönden yeniden yapılanma ve modernizasyon faaliyetlerinin içinde olmasına rağmen, Kara Kuvvetleri bazında istenen seviyede küçülerek etkinleşmeyi sağlayamadığı görülmektedir. Her ülkenin güvenlik sorunu ve bunu algılaması farklılıklar içermektedir ve her ülkeye yönelik tehditler de birbirinden farklıdır.

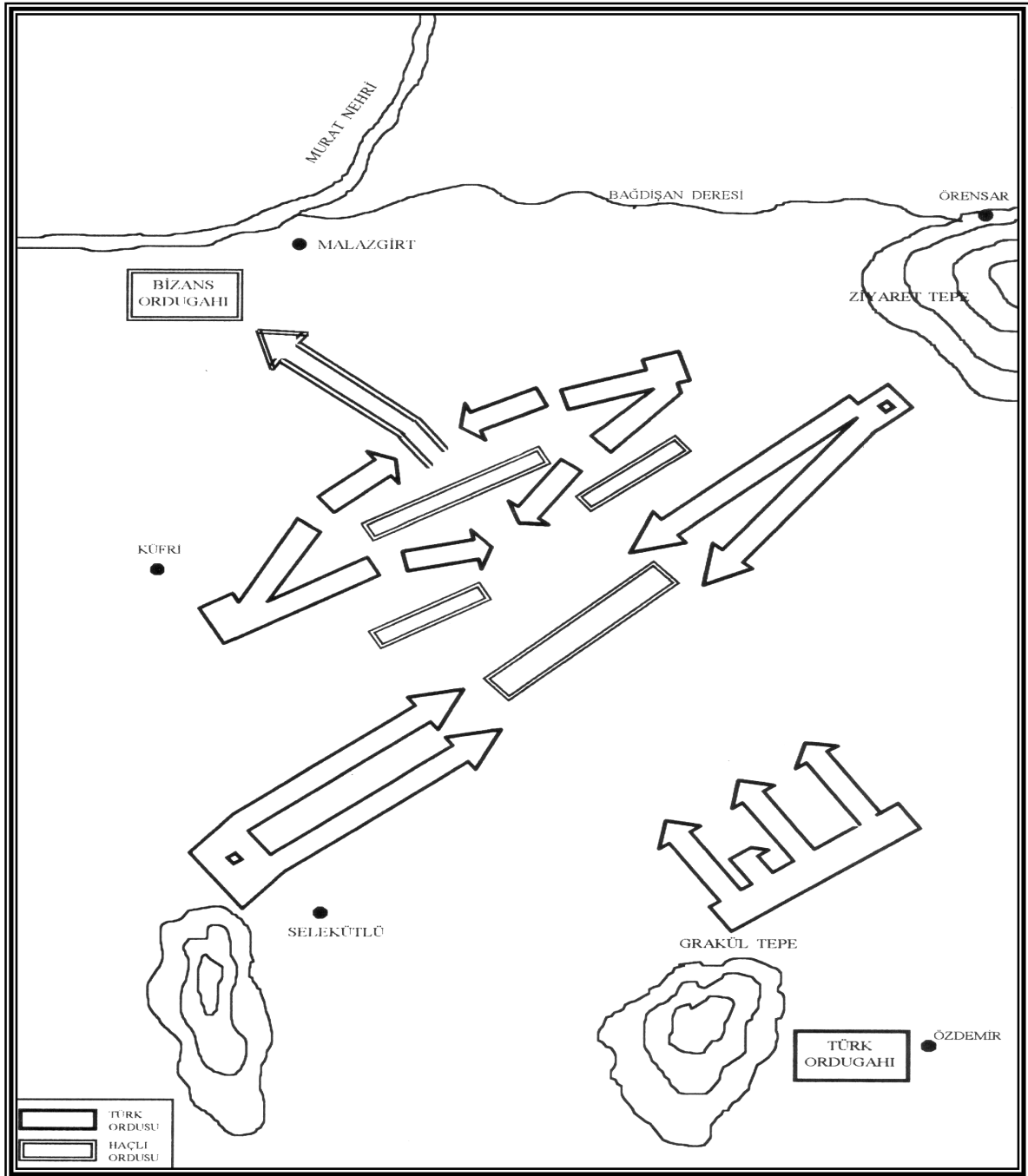
Türkiye'nin öncelikli güvenlik sorununun iç güvenlik olduğu değerlendirilmektedir. Kara Kuvvetleri ve Jandarma birlikleri olarak buna yönelik bir yapılanmaya süratle gidilmeli, her türlü özel araç, gereç, silah ve teçhizat temin edilerek, terörle mücadele kapsamında bu birlikler hukuki mevzuatla desteklenmelidir.

Yapılacak düzenlemelere maddi kaynak oluşturmak kapsamında ve NATO transformasyonu esasları çerçevesinde; sınıf ve birlik bazında yetenek havuzları

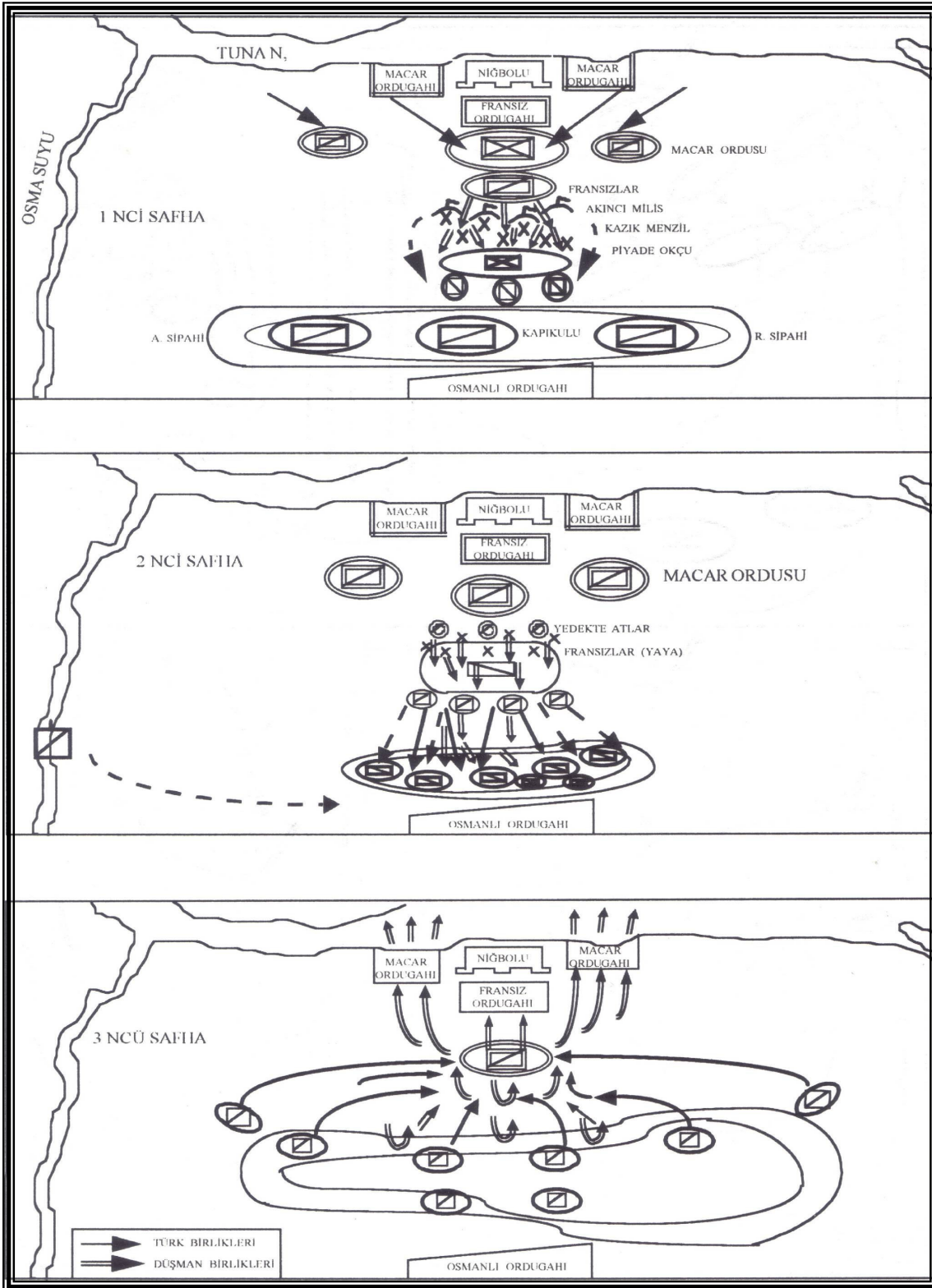
oluşturulmasının, bazı büyük karargahların yapılarının ve işlevlerinin sorgulanarak küçültülmek ve mobil hale getirilmiş taktik karargahlar haline dönüştürülmek suretiyle personel tasarrufu sağlanmasının, bazı zırhlı ve mekanize birliklerin güvenliği zaafa uğratmayacak oranda çekirdek hale getirilmesinin, zorunlu askerlik sisteminin sorgulanarak orduda profesyonelleşme oranının arttırılmasının, Savunma Sanayii Müsteşarlığının kaynaklarını arttırıcı ilave tedbirler almak suretiyle Savunma Sanayimizin güçlendirilmeye devam edilmesinin, Kara Kuvvetlerinin elindeki atıl durumda bulunan kışla bina ve tesislerin değerlendirilerek satılmasının ve bu yolla elde edilecek kaynakların modernizasyona aktarılmasının, Kara Kuvvetlerinde mümkün olan hizmetleri özelleştirerek tasarruf sağlanmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

EKLER

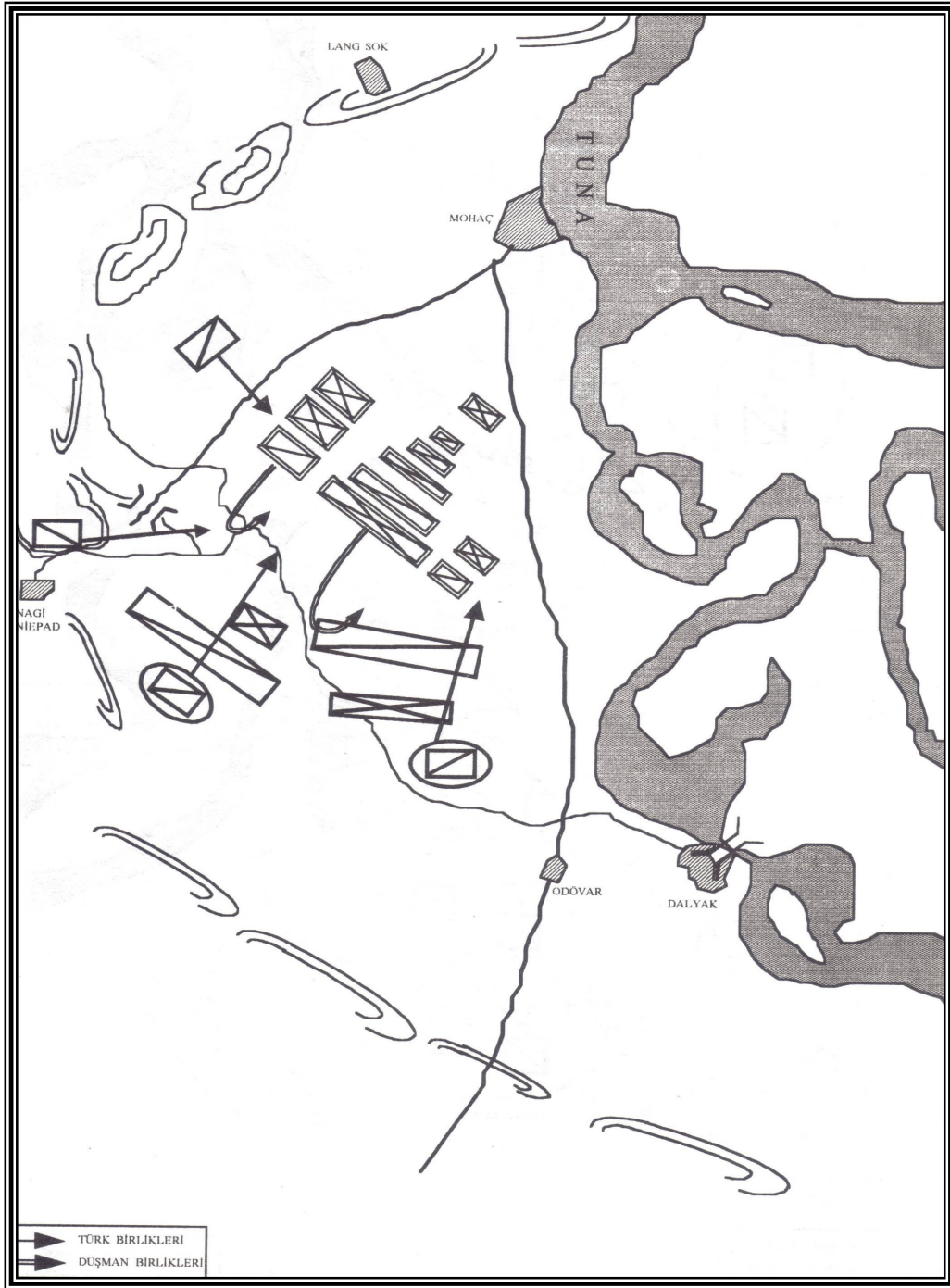
Ek-1 Malazgirt Meydan Muharebesi



Ek-2 Niğbolu Meydan Muharebesi



Ek-3 Mohaç Meydan Muharebesi



Ek-4 Kore'de Kullanılan Amerikan Silahları

1. Piyade Tüfeği: M-1 (Grand) Amerikan, Güney Kore ve Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin pek çoğunun ana silahıdır. 1930'larda imalatına başlanmıştır. Barut gazının tepkisiyle kurulur, yarı otomatiktir. 7.62 mm.lik 8 tane mermi alır. Ağırlığı süngüsüz 4.250, süngüyle 4.750 kilogramdır. Etkili mesafesi 450 metre kadardır. Dakikadaki atış sürati yaklaşık olarak 30 atımdır.

2. (Karabina) Carbine: Hem yarı otomatik, hem tam otomatik olarak imal edilmiştir. 62 mm. çapında olmasına karşın mermisi M-I tüfeğinin mermisinden daha hafiftir. Dolayısıyla menzili de, öldürücü etkisi de azdır. 15 veya 30 mermilik şarjör takılabilir. Barut tepkisiyle çalışır. Esas itibariyle yüzbaşı ve daha küçük rütbeli subaylara, astsubaylara ve büro hizmeti gören erlere verilmektedir. Ağırlığı 2.700 kilogramdır. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Garandın çalışma prensibinden yararlanma suretiyle geliştirilmiştir.

3. Tabanca, M-1911 A-I: Amerikan Ordusu için standart bir tabancadır. 9 mm.lik büyük bir yarı otomatik silahtır. Etkili mesafesi 25 metre kadardır. Birinci Dünya Savaşından önce kullanılmaya başlanmıştır. Kıta komutanlarına, hatçılara, top mürettebatına, tankçılara ve görevleri tüfek veya karbin çatışmasına uygun olmayan diğer personele verilmektedir.

4. Browning otomatik tüfeği, BAR: Tam otomatik veya ayrı otomatik olarak atış yapar. 7.62 mm. çapında olan bu silahta M-I mermisi kullanılır. Omuza dayanarak atış yapılabildiği gibi sehpa üzerine tespit edilerek de atış yapar. Dakikadaki atış sürati 500 atımı bulur. Piyade bölüklerinin başlıca otomatik silahıdır. Her piyade mangasına bir veya iki tane verilir. Ağırlığı 7.200 kilogramdır. Birinci Dünya Savaşı esnasında Browning prensibinden yararlanılarak meydana getirilmiştir.

5. Hafif Makineli Tüfek, M-1919 A-3: Hava soğutmalı, tam otomatik bir silahtır. Ağırlığı 14.500 kilogramdır. 7,62 mm. çapındadır. Omuza dayanarak kullanılabildiği gibi sehpa üzerine takılarak da kullanılabilir. Browning prensibine göre çalışır. Dakikada hiç durmadan 450-500 mermi atar. Mermisi M-I tüfeğinde kullanılan merminin aynıdır. Birinci Dünya Savaşında piyade takımlarının makineli tüfeği olarak imal edilmiştir.

6. Ağır makineli tüfek M-1917 A-I: Yukarıdaki silahın daha ağır olan bir modelidir. Su soğutmalıdır- Sehpa üzerine takılarak kullanıldığından ateş sıhhati daha iyidir. Menzili daha uzundur. Piyade taburlarının silah bölüklerinde bulunur. Bir Amerikan Piyade Tümeninde her iki tip makineli tüfekten 500 tane mevcuttur.

7. Makineli Tüfek, Browning: 9 milimetre çapında olan bu makineli tüfek 37 kilogramağırlıktadır. Kamyonlara, tanklara veya diğere vasıtalara monte edilir. Piyadenin yakın muharebesine taşınmaz. Namlusunun etrafında bir hava zarfı vardır. Dakikadaki atış sürati takriben 575 atımdır. Menzil 1800 metre kadardır. Bir piyade Tümeninde 350 tane mevcuttur.

8. Roket Atar, 3,5 inçlik veya 2.36 inçlik: İkinci Dünya Savaşı sırasında geliştirilmişlerdir. Kalın zırh levhaları mermiler atarlar. Gelişen zırh gücü karşısında modası geçmiş 2.36 inçlik roket atarların yerini, 1950 senesinde, 3,5 inçlik roket atarlar almıştır. 3.5 inçlik roket atarlar 6.750 ağırlıktadır. Mermisinin ağırlığıysa 3.825 kilogramdır. Kore'de, bir piyade tümeninde 600 kadar roket atar mevcuttu. 75 metreye kadar mesafedeki orta tanklara karşı etkilidir. Piyadenin tanksavar silahı olarak kullanılmaktadır.

9. 57, 75 ve 105 mm.lik Geri tepmesiz toplar: Piyade silahıdır. Atış esnasında fazla bir kinetik enerji meydana getirmesine karşın geriye tepmesi yoktur. Modası geçmiş olan 57 mm.lik geri tepmesiz top omuza dayanarak atılır. Daha yeni modeller ona 75 ve 105 mm.lik toplarsa mürettebatla kullanılır ve üçayaklı sehpa üzerine oturtularak ateşlenir. Piyade ve korugan gibi tahkimata karşı etkilidir. Attığı mermiler yatık yolludur ve oldukça uzun mesafeye gider. 105 mm.lik geri tepmesiz toplar Kore Savaşı sırasında geliştirilmiştir.

10. 60, 81, ve 106 mm.lik Piyade Havanları: Havanlar bir diplikle bir namludan ibaret basit bir silahtır. Düşman canlılarına karşı çok etkilidir. Mermi yolu dik olduğundan direkt atışa uygun olmayan vadilere, siperlere ve boğazlara atış yapmaya olanak sağlar. 60 mm.lik havanlar piyade bölüklerinde kullanıldığı halde 81 mm.lik havanlar silah bölüklerine, 106 mm.lik havanlarsa havan bölüklerine verilmektedir. 60 mm.lik havanın etkili mesafesi 1600 metredir. 81 mm.lik havanın etkili mesafesi 3600 metredir ve ağırlığı 45 kilogram kadardır. Dolayısıyla sarp arazide elde taşınması kolay değildir. 106 mm.lik havan esas itibariyle bir topçu silahıdır ve normal olarak vasıtaya monte edilmiştir.

11. Taret: Beraber ateşlenebilen dört tane 9 milimetrelik makineli tüfekten meydana gelmiştir. Bir römork üzerine monte edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı içinde uçaksavar silahı olarak geliştirildiği halde süratli jet uçaklarının ortaya çıkmasıyla düşman piyadelerine karşı kullanılmaya başlanmıştır. İlerleyen düşman piyadesine karşı yamaçları ve vadileri ateşe boğmakta veya geceleri düşmanın yaklaşma istikametlerine yoğun miktarda hafif silah ateşi toplamakta çok elverişlidir. Bir günde 100.000 kadar mermi atan tarette ateşlerinin toplandığı noktada hayat bırakmazlar.

12. 40 mm.lik uçaksavar topu: Daha ziyade uçaksavar silahı olarak geliştiren bu silah, araç üzerine monte edilmiş iki tane 40 mm.lik Bofors topundan meydana gelmiştir. 9 milimetrelik taretler gibi piyade hatlarının desteklenmesinde kullanılabilir.

13. Topçu silahları: Kore Savaşı devamınca, İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika Ordusunda kullanılmış olan 105lik, 155'lik ve 8 inçlik obüsler fazlasıyla kullanılmıştır. Böyle olmakla beraber yöneltmede, hedef tespitinde ve Radar'dan yararlanmada yeni gelişmeler sağlanmıştır. Savaşın sonuna doğru, her iki tarafta iyice toprağa gömüldüğünden açığa çıkıp manevra yapmak yerine topçudan yararlanma yolunu tercih edince topçu düelloları daha sık görülmeye başladı.

14. Tanklar: Savaşın başlangıcında, Amerikanın Uzakdoğu'da bulunan birliklerinin elinde, Rusların T-34 tanklarıyla mücadele edecek tank yoktu. 1950 yılının Ağustos ve Eylül aylarında 75 mm.lik topu ve zayıf zırhı ile daha çok keşif aracı olan M-24 tankı ile 90 mm.lik topla mücehhez M-26 Preshing tankları savaşa katıldılar. Bir süre sonra da İkinci Dünya Savaşının yükünü taşımış olan Sherman tankları daha yeni tipteki 76 mm.lik toplarla teçhiz edilerek Kore'ye sevk edildiler. Ve savaşın sonuna kadar da en kuvvetli zırhlı araç hüviyetini muhafaza ettiler. Sherman'lar, büyük hedef göstermesine, zırhının hafif, silahının yetersiz olmasına karşı, Kore'nin sarp arazisinde, İngilizlerin daha kuvvetli zırha ve daha büyük silaha sahip Centurion tanklarından daha başarılı olmuştur. Kore Savaşı esnasında Amerika, bu araziye elverişli yeni bir tank imal etme yoluna gidemedi ve daha ekonomik olduğu düşüncesiyle etkili bir tanksavar silahı bulmağa çalıştı.

Ek-5 Cumhuriyet Dönemi Türk Kara Kuvvetleri Komutanları

S. No	Rütbesi/Adı Soyadı	Göreve		S. No	Rütbesi/Adı Soyadı	Göreve	
		Başlangıç Tarihi	Bitiş Tarihi			Başlangıç Tarihi	Bitiş Tarihi
1	Org.Nuri YAMUT	01.07.1949	05.06.1950	22	Org.Semih SANCAR	28.08.1972	07.03.1973
2	Org.Kurtcebe NOYAN	06.06.1950	07.05.1951	23	Org.Eşref AKINCI	07.03.1973	01.04.1976
3	Org. Şükrü KANATLI	28.12.1951	15.01.1954	24	Org. Namık Kemal ERSUN	29.03.1976	01.06.1977
4	Org.Nurettin BARANSEL	06.04.1954	28.05.1954	25	Org.Semih SANCAR	01.06.1977	04.09.1977
5	Org.Abdulkadir SEVEN	10.07.1954	25.04.1955	26	Org.Kenan EVREN	05.09.1977	06.03.1978
6	Org.I. Hakkı TUNABOYLU	13.09.1955	06.06.1956	27	Org.Nurettin ERSİN	09.03.1978	01.07.1983
7	Org.Nurettin AKNOZ	25.06.1956	16.09.1957	28	Org.Necded ÜRUĞ	01.07.198	06.12.1983
8	Org.Necati TACAN	30.11.1957	28.07.1958	29	Org.Haydar SALTİK	06.12.1983	12.08.1985
9	Org.Rüştü ERDELHÜN	01.08.1958	21.08.195	30	Org.Necdet ÖZTORUN	12.08.1985	02.07.1987
10	Org.Cemal GÜRSEL	21.08.1958	02.06.1960	31	Org.Necip TORUMTAY	02.07.1987	24.07.1987
11	Org.Cevdet SUNAY	03.06.1960-	02.08.1960	32	Org. M. Kemal YAMAK	24.07.1987	01.09.1989
12	Org.Muzaffer ALANKUŞ	04.08.1960	06.01.1961	33	Org. Muhittin FÜSUNOĞLU	01.01.1991	30.08.1993
13	Korg. Celal ALKOÇ	06.03.1961	26.06.1961	334	Org. İsmail H. KARADAYI	30.08.1993	30.08.1994
14	Org.Muhittin ÖNÜR	31.08.1961	23.02.1962	335	Org.a Hikmet BAYAR	30.08.1994	27.08.1996
15	Org.Ali KESKİNER	23.02.1962	28.08.1964	336	Org.Hikmet KOKSAL	27.08.1996	28.08.1997
16	Org.Cemal TURAL	28.08.1964	15.03.1966	337	Org.Hüseyin KIVRIKOĞLU	28.08.1997	27.08.1998
17	Org.Refik YILMAZ	21.03.1966	23.08.1968	38	Org.Atilla ATEŞ	27.08.1998	25.08.2000
18	Org.Memduh TAĞMAÇ	23.08.1968	16.03.1969	339	Org.Hilmi ÖZKÖK	25.08.2000	03.08.2002
19	Org.Fikret ESEN	18.03.1969	28.08.1969	40	Org.Aytaç YALMAN	27.08.2002	29.08.2004
20	Org.Nazmi KARAKOÇ	28.08.1969	28.08.1970	41	Org. İlker BAŞBUĞ	25.08.2006	
21	Org.Faruk GÜRLER	28.08.1970	28.08.1972				

Ek 6 Türk Kara Kuvvetleri Tarihi Kronolojisi

- M.Ö. 209** Mete Han'ın Hun İmparatoru oluşu ve düzenli ilk orduların kuruluşu (K.K.K.'lığının Kuruluş Tarihi)
- 552** Göktürkler' in Avar hâkimiyetine son verip tarihte milli adımızla söylenen ilk imparatorluğu kurmaları
- 23.05. 1040** Dandanakan Meydan savaşı ve Büyük Selçuklu İmparatorluğunun kuruluşu.
- 26.08.1071** Malazgirt Meydan Muhaberesi
- 1075** Süleyman Şah'ın İznik'i Fethi ve Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurması.
- 1174** Selahattin Eyyubi'nin Fatımi Devletini yıkması
- 1299** Osmanlı İmparatorluğu'nun ve diğer Anadolu Beyliklerinin kurulması.
- 1315** Osmanlılarda daimi ordu sistemine geçiş.
- 1329** Yaya sınıfının (İlk Muvazzaf Piyade), İstihkâm sınıfının ve "Müsellem" sisteminin teşkili.
- 1353** Gelibolu' da Baruthane ve Top Yapım Yeri kurulması.
- 1354** Harp esirlerinden askeri teşkilat içerisinde yararlanmaya başlanması.
- 1363** Pençik Kanununu kabulü ve maaşlı daimi ve düzenli bir ordu olarak Kapıkulu teşkilatının oluşturulması. (Yeniçeri Ocağı'nın kurulması)
- 1375** Selçuklular'ın "İkta" sisteminin "Tımar" adıyla yaygın bir şekilde uygulamaya geçirilişi.
- 1376** Tımarlı Teşkilatının ıslahı ve "Kapıkulu Süvarileri" teşkilatının kurulması, seferlerle malzemenin korunması ve süvarilerin hayvanlarını bakmak amacıyla "Voynuk" sınıfının oluşturulması.
- 1382** El bombasının ilk defa kullanılması.

- 1386** Osmanlı ordusunda ilk topun kullanılması (Karaman Ordusu ile yapılan savaşta)
- 1390** Osmanlı Ordusu'nda İstihkâmcılık faaliyetlerinin yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanması.
- 1402** Osmanlılarda ilk "Binicilik Talimgâhı'nın" Suluova'da kurulması.
- 1402** Osmanlılar' da Tüfeğin ilk defa kullanılması (Ankara Savaşı)
- 1405** Dumanlı Gülle ve Tazyikli Fitol' in ilk defa kullanılması.
- 1410** Misket Kutuları'nın ilk defa kullanılması.
- 1413** Enderun'a Türklerden süvari alınması.
- 1429** Dane Barut'un ilk kez kullanılması.
- 1430** Devşirme Kanununun çıkarılması.
- 1450** Arkebüz'ün (Bir çeşit tüfek) ilk defa kullanılması.
- 1451** Yeniçeri Ocağındaki yaya bölüklere ilave olarak "Sekban Bölükleri'nin" teşkil edilmesi.
- 1452** İstanbul'un Fethinde kullanılmak üzere 130 adet ağır topun Edirne' de imali, Rumelihisarı'nın inşası.
- 29.05.1453** Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u Fethi.
- 24.08.1516** Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık'ta Memluk Ordusu'nu yenmesi ve İslam dünyasının önderliğinin Osmanlılara geçmesi
- 1517** Yavuz Sultan Selim'in Ridaniye'de Memluk Ordusu'nu ikinci kez yenmesi ve Halifeliğin Osmanlılara geçmesi.
- 1557** İstihkâm personeli ihtiyacını karşılamak üzere Dar-ül Hendese'nin açılması.
- 1570** Yeniçeri Ocağı'nda yapılan değişikliklerle ocakların ortalara ayrılması.

- 1633** Tımarlı Sipahiler'in yeniden düzenlenmesi ve teşkilatlandırılması.
- 1683** Osmanlı Silahlı Kuvvetleri'nin Kara ve Deniz Kuvvetleri olarak iki kuvvet komutanlığına ayrılması.
- 1701** Yeniçeri Ocağı'nın ıslahı (Yeniçeri Ocağına dışardan asker almanın yasaklanması ve sınır kalelerinde hizmet yapmayanların Yeniçerilikten çıkarılmaları) Tımarlı Sipahiler'in yeniden düzenlenmesi.
- 1730** Ferahi Madalyası'nın (İlk Osmanlı Madalyası) ihdas edilmesi.
- 1733** Ulufeli Humbaracı Ocağı'nın kurulması.
- 1734** Humbarahane ve Hendesehane Okulu'nun açılması.
- 1736** Akıncı teşkilatının son bulması.
- 1774** Sürat Topçu Sınıfı'nın (Sahra Topçusu) kurulması.
- 1781** Sürat Topçu Sınıfı'nın kaldırılması.
- 1782** Sürat Topçu Teşkilatı'nın yeniden kurulması.
- 1790** Mühendishane-i Sultani Mektebi'nin açılması.
- 1792** Eyalet Askerleri'nin yeniden düzenlenmesi.
- 1793** Tımarlı Humbaracı teşkilatının kaldırılması.
- 1793** Köprücü sınıfının teşkili
- 24.02.1793** Nizam-ı Cedid Ordusu'nun kurulması.
- 1794** Mühendis Hane-i Berri Hümayun'un açılması.
- 1795** Kara Kuvvetleri'nin akademik bakımdan Batı'ya yönelmesinin başlaması.
- 1797** Süvari Topçusu'nun teşkili.

- 1807** Nizam-ı Cedid Ordusu'nun lağvı.
- 1808** Sekban-ı Cedid Ordusu'nun kurulması.
- 1815** Sübyan Bölükleri Mektebi'nin kurulması.
- 15.08.1826** Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması.
- 7. 07.1826** Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin kurulması.
- 25.02.1827** Askeri Tıbbiye Okulu'nun açılması.
- 1827** Tertip teriminin Alay, kol teriminin Tabur, Saf teriminin Bölük olarak değiştirilmesi.
- 1829** Hafif Süvari (Deliler) Sınıfının kaldırılması.
- 1830** İlk Talimnamelerin Basımı.
- 23.11.1831** Mızıka-i Hümayun'un kurulması.
- 1832** Hassa ordusu komutanının rütbesinin Ferik'likten Müşir'liğe yükseltilmesi.
- 1832** Alay Mekteb-İ Harbiye'sinin açılması.
- 1834** "Topçu Başılık" unvanının "Tophane Müşirliği'ne" dönüştürülmesi ve Humbaracı ve Lağımcı sınıflarının bu makama bağlanması.
- 1834** Harp Okulu'nun açılması.
- 1836** 1833 yılında Redif teşkilatlanması sonucunda Ankara, Bursa, Konya, Erzurum, Aydın ve Edirne Valilerine "Redif Mansure Müşirliği" unvanı verilmesi ve "Vali Paşalık" unvanının kullanılmaya başlanması.
- 9.09.1855** İlk telgraf hattının kullanılmaya başlanması.
- 1856** Yivli-setli top imaline geçilmesi, seri ateşli ilk silahın Zeytinburnu fabrikasında imali.

- 1856** Müslüman olmayan halkın da askere alınmaya başlanması.
- 1869** Rusya Ordusu esas alınarak Orduda düzenlemeler yapılması Merkezi Sana kenti olmak üzere VII. Yemen ordusunun kurulması, 12 yıl olan askerlik hizmetinin 20 yıla çıkarılması 3. Ordu kuruluşuna 2 Boşnak Alayı, 3 Sınır Alayı, 1 Kıyı Koruma Taburu ve 1 İstihkâm Bölüğü verilmesi 1. Ordu kuruluşuna, 2 Süvari Kazak Alayı, 1 Dragon Alayı ve 1 Sanayi Taburu ilave edilmesi, 4. Ordu Karargâhının Erzincan'dan Erzurum' a nakli.
- 1875** Askeri Rüştiyeler' in açılması
- 1880** Yeni askeri düzenlemelerin yapılması.
2. Ordu Kh.'nın Şumnu'dan Edirne'ye
3. Ordu Kh.'nın Manastırdan Selanik'e
4. Ordu Kh.'nın Erzurum'dan Erzincan'a nakli.
- 1882** Tahsil görmek üzere 12 subayın ilk kez yurt dışına (Almanya'ya) gönderilmesi.
- 13.03.1884** Efradı Askeri Okulları (Er Okulları)'nın açılması.
- 1886** Seferde her Nizamiye ve Redif tümenine bir Topçu Alayı verilmesinin düzenlenmesi.
- 1887** Ordunun yeniden düzenlemeye tutulması ve "Topçu" sınıfının teşkili, ordunun "7 Ordu" ve " 2 Bağımsız Tümen " şeklinde teşkilatlandırılması.
- 1890** Işıklar Askeri Lisesi'nin açılması.
- 1891** Topçunun tümenler halinde teşkilatlandırılması, Osmanlı Ordusu'nun 4 Piyade, 7 Süvari, 7 Topçu, Tümeninden teşkil edilmesi, Ordu kuruluşlarında 3 Tugay halinde tertiplenen ve 6 Alay'dan oluşan bir Topçu Tümen'i kurulması.
- 1893** 2 ve 3. Ordulara bağlı 2 Obüs Alayı kurulması (36'şar Obüslü)

- 1898** 28 Adet yeni topçu bataryası kurulması.
- 1908** Ordunun “44 Piyade Tümenini “ 14 Süvari Tugayından Mürekkep “13 Kolordu’lu “4 Ordu” halinde teşkilatlandırılması.
- 1909** Gedikli Küçük Zabıt Okulu’nun açılması.
- 17.08.1910** Hamidiye Hafif Süvari Alahari’nın düzenlenmesi.
- 801.1911** Yenileştirme faaliyetleri mesajında yayımlanan Askeri Nizamname ile Ordu sayısının 7 den 4’ indirilmesi, Ordu K.lıkları yerine Ordu Müfettişlikleri’nin ihdası ve Kolordu Karargâhları’nın teşkil edilmesi
- Türk Ordusu’nun 4 Ordu Müfettişliği, 14. Tümen ile 41. Asır, 42. Trablusgarp ve 43. Hicaz Tümeni şeklinde yeniden teşkilatlandırılması, 1 ve 2. Ordular’ın Rumeli’ye, 3. Ordu’nun Anadolu’ya, 4. Ordu’nun Suriye’ye, Irak ve Arabistan’a tahsisi, 3. Ordu karargâhının Erzincan’dan Bağdat’a nakli.
- 1912** 2. Ordu’nun Lağv edilerek Garp Ordusu’nun teşkili.
- 14.02.1913** Teşkilat-ı Umumiye-i Askeriye Nizamnamesi’ne göre ordunun 4 Ordu Müfettişliği (12 Kolordu) ile 7 Bağımsız Kolordu ve 2 Bağımsız Tümeden teşkili, Redif ve Müstahfız Teşkilatları’nın kaldırılması, Nizamiye Ordusu’nun Alman Usulü ile eğitime başlanması.
- 28.06.1914** Birinci Dünya Savaşı’nın başlanması.
- 3.08.1914** Osmanlı İmparatorluğu’nda Genel Seferberlik ilanı ve Ordu Müfettişlikleri’nin kaldırılarak Ordu Komutanlıkları’nın kurulması.
- 6.10.1918** 1. Ordunun tekrar kurulması.
- 30.10.1918** Mondros Mütarekesi ve K.K.nin mevcudunun 50 bine indirilerek silahların elinden alınması.
- 28.12.1918** 2. Ordu Komutanlığının “Yıldırım Kıttaatı Müfettişliği’ne çevrilmesi.

- 1918** Ordunun 70 Piyade ve 2 Süvari Tümeni'nden teşkil edilmesi.
- 8.09.1920** 2. Ordu Karargâhı'nın Ankara'da yeniden teşkili.
- 21.09.1920** Karadeniz'deki silah nakliyatını düzenlemek üzere "Trabzon Kaçakçı Müfrezesi'nin" kuruluşu.
- 29.11. 1920** "İstiklal Madalyası İhdası "hakkındaki kanunun TBMM'de kabulü.
- 15.12. 1920** Milli Kuvvetler Teşkilatı'nın lağvı.
- 15.09. 1921** Tüm yurttta Genel Seferberlik ilanı.
- 19.09. 1921** Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya TBMM tarafından "Mareşal" rütbesi ve "Gazi" unvanının verilmesi.
- 26-30 .08. 1922** Büyük Taarruz.
- 1922** Türk Kara Kuvvetleri'nin "Üç Ordu" halinde tertiplenen "Dokuz Kolordu'dan" oluşturulması ve bu günkü ordu teşkilatının temellerinin atılması.
- 01.04. 1923** Zabit Namzetleri Talimgâhı'nın Harp Okulu adını alması.
- 10.07. 1923** İstanbul' da "Harp Akademisi'nin" kuruluşu.
- 05.08. 1923** TSK'lerinin 3 Ordu Müfettişliği halinde teşkili.
- 27.09. 1923** Harp Okulu'nun Ankara'dan İstanbul / Pangaltı'ya taşınması.
- 21.10.1923** Cephe Komutanlıkları'nın kaldırılması ve barış.
- 01.11. 1923** Seferberliğin kaldırılması.
- 1923** Metris Topçu Atış Okulu'nun açılması
- 1923** 1914 yılında dağıtılan Piyade Endaht Mektebi'nin tekrar açıklanması.
- EKİM 1924** Ordu-Meclis ilişkisinin ortadan kaldırılması.

- 1925** Harita Genel Müdürlüğü'nün kurulması.
- 1925** Gedikli Erbaş Hazırlama Okulu'nun Ankara'da faaliyete geçirilmesi.
- 01.09.1926** Fen Tatbikat Okulu'nun açılması.
- 26.11.1926** Koçuşağı Ayaklanması'nın bastırılması.
- 1926** Maçka' da İstihkâm Okulu'nun açılması.
- 1926** Dağ Talimgâhı'nın teşkili.
- 1926** Konya'da Şoför Okulu ve Nakliye Okulu açılması.
- 1926** Sahra Sıhhiye Er Eğitim Merkezi'nin İstanbul Gülhane Asker Hastanesi'nde Faaliyete geçmesi.
- 15.01.1927** Yüksek Levazım Okulu'nun öğrenime açılması.
- 1927** Maçka' da Nakliye Okulu'nun açılması.
- 1927** Türk Kara Kuvvetleri' ne ilk "Tankın" girmesi.
- 1928** Gedikli Erbaş Hazırlama Okulu'nun kapatılması. Kayseri, Konya ve Elazığ da Gedikli Erbaş Hazırlama Ortaokulları'nın açılması.
- 1928** Maltepe Askeri Lisesi'nin açılması.
- 1928** Askeri Spor Teşkilatı'nın kurulması.
- 22.04.1935** General ve Amiral deyimlerinin kullanılmaya başlanması.
- Eylül 1936** Harp Okulunun İstanbul'dan Ankara'ya nakli.
- 1938** İstanbul'da Nakliye ve Motorlu Birlikler Okulu'nun açılması.
- 1938** Kara Müsteşarlığı'nın teşkili.
- 1939** Ankara Musiki Gedikli Erbaş Ortaokulu'nun faaliyete geçmesi.

- 1939** Kolordu sayısının 15'e ve toplam mevcudun 1,3 milyona çıkarılması (41 P.Tüm., 3 Sv.Tüm., 3 Bağ.Tuğ.).
- 1940** Zırhlı Tugay Tank Taburu'nun Tank Alayı'na dönüştürülmesi.
- 18.04. 1941** Harp Akademisinin Ankara'ya Nakli.
- 09.05. 1941** Piyade Atış Okulu'nun Çankırı' ya nakli.
- 11.05.1941** Topçu Okulu'nun Metris' ten Polatlı' ya intikali.
- MAYIS 1941** Kuleli Askeri Lisesi'nin Konya' ya nakli.
- 1941** Maltepe Askeri Lisesi'nin Konya / Akşehir'e nakli.
- 1941** 2 Alev Makine Bölüğü' nün teşkili.
- 1942** Ankara' da Tank Talimgâhı'nın kurulması.
- 23.09. 1943** Tank Talimgâhı'nın Tank Okulu haline dönüştürülmesi.
- 1945** Kolordu sayısının 15'ten 8' e düşürülmesi (2, 3, 5, 6, 7, 8, 9 ve 15. Kor.lar).
- 13.11. 1946** Harp Akademisi'nin İstanbul' a nakli.
- 21.08.1947** Kuleli Askeri Lisesi'nin İstanbul'a nakli.
- 1947** Maltepe Askeri Lisesi'nin İstanbul'a nakli.
- 1948** Polatlı Topçu Oklu bünyesinde Kara Havacılık Grubu'nun teşkili.
- 1948** Muhabere Okulu'nun kurulması.
- 02.04. 1949** Ankara'da Ordudonatım Okulu'nun açıklanması.
- 01.07. 1949** Kara Kuvvetler Komutanlığı'nın teşkili.
- 21.02.1950** Marshall Planı kapsamında Türkiye'ye 44 milyon dolar ayrılması.
- 25.06.1950** Kore'de savaş başladı.

- 25.07.1950** Hükümet, Türk askerinin Kore'ye gönderilmesine karar verdi.
- 01.08.1950** Türkiye NATO üyeliği için başvurusunu yineledi.
- 16.09.1950** Türkiye'nin NATO başvurusu reddedildi.
- 25.09.1950** İlk Türk Birliği'nin Kore'ye intikali.
- 1950** Maltepe Askeri Lisesi'nin kapatılması.
- 1950** Yurtiçi Bölge Komutanlıkları'nın teşkili.
- 16.02.1951** 600 kişilik Türk Takviye Birliği İskenderun'dan Kore'ye hareket etti.
- 19.09.1951** Kuzey Atlantik Paktı Konseyi, Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı'na (NATO) üyeliği için Türkiye'ye ve Yunanistan'a resmi davette bulundu.
- 22.10.1951** Türkiye NATO'ya üyelik antlaşmasını Londra'da imzaladı.
- 12.01.1952** Marshall Planı çerçevesinde Türkiye'ye yapılacak 58 milyon dolarlık askeri yardım onaylandı.
- 18.09. 1952** Kore Türk Tugayı'na "Güney Kore Mümtaz Birlik Askeri Nişanı" verildi.
- 27.07. 1952** Kore savaşı, ateşkes antlaşmasının imzalanmasıyla son buldu.
- 1952** Kara Harp Okulu içinde bir ünite olarak Personel Okulu'nun faaliyete geçirilmesi.
- 1956** Eğitim Kolordusu'nun teşkili.
- 28.04. 1958** Kara Ordusu Havacılık Okulu'nun Ankara'da teşkili.
- 1958** Üçlü teşkilat esastndan Beşli teşkilat esasına geçilmesi ve Pentomik tümen esasına göre reorganizasyon.
- 1960** Musiki Astsb. Hazırlama Ortaokulu'nun teşkili.
- 1960** Süvari Tümenleri'nin lağvı.

- 1-19.05. 1961** 1. Ordu Komutanlığı'nın yeniden teşkilatlandırılması.
- 31.07. 1961** Işıklar Askeri Lisesi'nin lağvı.
- 1961** Yurtiçi Bölge Komutanlıkları'nın lağvı ve 3 Menzil Komutanlığı ve Üst Bölge Komutanlığı'nın teşkili.
- 1964** 1.Ordu Kh.'nın Harbiye'den Selimiye'ye nakli.
- 1965** Erzincan Askeri Lisesi'nin lağvı.
- 25.09.1966** 4. Kolordu Karargâhının Ankara'da, 11. Kolordu Karargâhının Trabzon'da teşkili ve kolordu sayısının 10'a yükseltilmesi.
- 1966** Eğitim Kolordusu'nun yeniden teşkili.
- 28.06.1968** 1. Ordu'nun Üçlü kuruluşa geçmesi.
- 1972** 10. Piyade Tümeni'nin lağvı ve 10 ve 49. Tugay'ların teşkili.
- 1972** Menzil K.lıkları ve Eğitim Kor.'nun lağvı.
- HAZİRAN 1974** İdari ve Lojistik Hizmetler Okulu ve Eğitim Merkezi'nin Balıkesir'de açılması.
- 06.06. 1974** Işıklar Askeri Lisesi'nin tekrar açılması.
- 20-22.07. 1974** 1. Kıbrıs Barış Harekâtı.
- 14-17.08.1974** 2. Kıbrıs Barış Harekâtı.
- 26.08.1974** Kara Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı'nın kurulması.
- 18.04.1975** Ordu Personel Kanunu değiştirildi.
- ABD Senatosu, Türkiye'ye silah ambargosunun kaldırılmasını kararlaştırdı.
- 13.07.1975:** Bakanlar Kurulu'na ihtiyaç fazlası araç ve gereçleri dost ülkelere verme yetkisi tanındı.

- 20.07.1975** Ege Ordusu'nun Kurulması.
- 08.12. 1976** Hava saldırılarına karşı her türlü silah sisteminin koordineli bir şekilde kullanılması amacıyla Hava Savunma Komutan'lığı kuruldu.
- 06.08. 1980** Personel Okulu'nun İstanbul'da yeniden teşkili; Balıkesir'deki okulun Ordudonatım Okulu ve Eğitim Merkezi olarak faaliyet göstermesi.
- EYLÜL 1983** İzmir Maltepe Askeri Lisesi'nin tekrar açılması.
- 23.07. 1985** Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı'nın kurulması.
- 10.06.1987** Eskişehir F-16 uçak motor fabrikası Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından hizmete açıldı.
- 14.09.1987** Teknik Astsubay Hazırlama Okulu'nun Balıkesir'de açılması.
- 24.06.1988** Kara Sınırları'nın Sorumluluğunun Jandarma'dan KARA Kuvvetleri'ne geçmesi.
- 16.07. 1990** Seferberlik ve Savaş Hali hazırlıklarının sorumluluğunun MSB'na devredilmesi ve Kara Kuvvetleri Seferberlik şubeleri'nin lağvı.
- 20.02.1992** Askerlik süresinin önce 15 aya sonra da 12 aya indirilmesi için Bakanlar Kuruluna yetki vermeyi öngören tasarılar TBMM'de kabul edildi.
- 04.06.1992** Türkiye'nin son 10 yıldaki en büyük savunma projesi olan 1,1 milyar Dolar tutarındaki AWACS havadan erken uyarı uçağı projesine ilişkin sözleşme imzalandı. Türkiye Boeing şirketinden 4 adet havadan erken uyarı uçağı almayı karara bağladı.
- 1992** Kara Kuvvetleri'nin Tugayları'ndan oluşan Yeni Kuvvet Yapısı'na geçmesi.
- 24.12. 1994** Hükümet kararıyla daha önce 15 aya indirilen askerlik süresi, yeniden yasada öngörülen 18 aya yükseltildi.
- 12.11. 2001** ASELSAN, Sitinger füzesi üretimi için Savunma Sanayi Müsteşarlığı ile 265 milyon dolarlık sözleşme imzaladı.

- 09.01.2002** Genelkurmay Başkanlığı, BM'nin aldığı kararla oluşturulan Afganistan'daki Uluslar arası Güvenlik Yardım Kuvveti'ne (İSAF) Türkiye'nin başlangıçta idari destek unsurlarıyla birlikte toplam mevcudu 261 olan bir bölük kadar kuvvetle katılacağını bildirdi.
- 11.01.2002** ASELSAN ile Savunma Sanayi Müsteşarlığı arasında LEOPARD-1 tanklarının modernizasyonu konusunda 160 milyon dolarlık sözleşme imzalandı.
- 25.06.2002** Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yönetmeliği'nde yapılan değişiklikle, bayan askeri öğrencilerin, saçlarını uzatmalarına izin verildi. Bayan askeri personelin, pastel renkler kullanarak göz makyajı yapabilmelerine olanak sağlandı.
- 28.08.2002** ASELSAN Rapier füzelerinin ortak üretimi için MBDA firmasıyla sözleşme imzalandı.
- 29.08.2002** Finansbank, Roketsan'ı satın aldı.
- 04.09.2002** Genelkurmay Başkanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının, Avrupa Kolordusu'nda görev yapmasının kabul edildiğini bildirdi.
- 09.01.2003** Türk Silahlı Kuvvetleri'nde genç rütbelerinde alınan olumsuz sicilin terfilerdeki etkisinin azaltılmasına yönelik yasa tasarısı, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.
- 26.02.2003** NATO Savunma Planlaması çerçevesinde Awacs tipi erken uyarı uçaklarından ilk ikisi Konya'ya geldi. Hollanda'dan da Patriot hava savunma sistemleri geldi.
- 16.04.2003** Jandarma çocuk suçlarını önleme merkezi, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Şener Eryugur Tarafında açıldı.
- 26.04.2003** Jandarma insan hakları ihlallerini inceleme ve değerlendirme merkezi açıldı. ASELSAN'da modernize edilen Kara Şahin ve Süper Kobra helikopterleri Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na teslim edildi.

KAYNAKÇA

- AHMETBEYOĞLU Ali, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, TTK Yayınları, Ankara, 2001.
- AKÇOK Mustafa, *Soğuk Savaş Sonrasında Güvenliğin Değişen Boyutları* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000.
- AKSAN Doğan, *En Eski Türkçe'nin İzlerinde*, Simurg Yayınları, İstanbul, 2000.
- AKŞİN Sina, TANÖR Bülent, BORATAV Korkut, *Yakınçağ Türkiye Tarihi 1 (1908–1980)*, Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul.
- AKŞİN Sina, TANÖR Bülent, BORATAV Korkut, *Yakınçağ Türkiye Tarihi 2 (1980–2003)*, Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul.
- ALPMANSÜ Yusuf, *Türk silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri*, III. Kısım 7nci Kısım, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1995.
- Altıncı Askeri Tarih Semineri, *Bildirileri II*, Genkur ATASE Yayınları Ankara, 1999.
- ANADOL Cemal, *Tarihe Hükmenden Millet Türkler*, Kamer Yayınları, İstanbul.
- Anadolu Ajansı, *Türkiye Cumhuriyeti 80.yıl Kronolojisi*, Anadolu Ajansı Yayınları, Ankara, 2004.
- ARİS Hakkı, *Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığı*, Mönch Media Turkey Ltd. Yayınları, Ankara, 2001.
- ARİS Hakkı, *Türk Silahlı Kuvvetleri*, Möreh Turkey Media Ltd. Yayınları, Ankara, 1995.
- ARMAĞAN Mustafa, *İlber Ortaylı ile Tarihin Sınırlarına Yolculuk*, Ufuk Yayınları, İstanbul, 2003.
- ARMAĞANOĞLU Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1990*, Cilt:2 (1980–1990), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1992.
- ARMAOĞLU Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914–1980)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984.

- ARTUÇ İbrahim, *Kurtuluş Savaşına Başlarken*, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1987.
- ARTUÇ İbrahim, *Kurtuluş Savaşı'nın Zorlu Yılları*, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1988.
- Askeri Tarih Araştırmaları dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 3, Sayı: 6, Ankara, 2005.
- Askeri Tarih Bülteni*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 18, Sayı: 32 Ankara, 1993.
- Askeri Tarih Bülteni*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 21, Sayı: 41 Ankara, 1996.
- Askeri Tarih Bülteni*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 22, Sayı: 43 Ankara, 1997.
- Askeri Tarih Bülteni*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 23, Sayı: 44 Ankara, 1998.
- Askeri Tarih Bülteni*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 23, Sayı: 45 Ankara, 1998.
- Askeri Tarih Bülteni*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 25, Sayı: 49 Ankara, 2000.
- Askeri Tarih Bülteni*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl:27, Sayı:52 Ankara, 2002.
- ASLANAPA Oktay, *Türk Sanatı*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993.
- Atatürk Haftası Armağanı*, 10 Kasım 1993, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1993.
- Atatürk Haftası Armağanı*, 10 Kasım 1997, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1997.
- Atatürk Haftası Armağanı*, 10 Kasım 2003, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2003.
- Atatürk Haftası Armağanı*, 10 Kasım 2005, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2005.
- Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri Sempozyumu* (Ocak 2001), Harp Akademileri K.lığı Yayınları, İstanbul, 2001.
- AYDIN Faruk, *Tanzimat'tan Sonra Asker alma Kanunları*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1994.
- BAYAT Mert, *Milli Güç ve Devlet*, Belge Yayınları, İstanbul, 1986.

- Belleten Dergisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt: 49, Sayı: 195, Ankara, 1986.
- Belleten Dergisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt: 50, Sayı: 200, Ankara, 1987.
- Belleten Dergisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt: 52, Sayı: 2002, Ankara, 1988.
- BAYRAM Mikail, *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum*, S.Ü.Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Konya, 1994.
- BERTHELOT Albert, *L'Aise Ancienne Centrale et S'ud-Orientale Dapres Ptolemee*, Paris, 1930.
- Birinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1983.
- Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildirileri II*, Genkur ATASE Yayınları Ankara, 1983
- Birinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri III*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1983.
- Birinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri IV*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1983.
- BOZDEMİR Mevlüt, *Türk Ordusunun Tarihsel Kaynakları*, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.
- CAHEN Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Çev. Yıldız MORAN, E Yayınları, İstanbul, 1984.
- CAN TUNALI Ayten, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusu'nda Yapılanma (1839–1876)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2003.
- ÇAKMAK Haydar, *Uluslar arası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri*, Platin Yayınları, Ankara, 2004.
- ÇORUHLU Tülin, *Osmanlı Tüfek Tabanca ve Teçhizatları (Askeri Müzeden Örneklerle)*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1993.
- DENİZLİ Ali, *Kore Harbi'nde Türk Tugayları*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994.
- DİEHÉL Charles, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Çev: Tefvik BIYIKLIOĞLU, Vakit Yayınları, İstanbul, 1937.

- DİKER Yalçın, *Türk silahlı Kuvvetleri'nde Yenilenme Çalışmaları*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1994.
- DOĞAN Mehmet, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı askeri İslahatları (1709–1789)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.
- DURMUŞ İbrahim , *Eski Türklerde Askeri Kültür*, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Yıl:124, Sayı:385, Ankara, 2005.
- ERALP Nejat, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Kullanılan Silahlar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1993.
- Erdem Dergisi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Cilt: 5, Sayı: 14, Ankara, 1990.
- ERENDİL Muzaffer, *İkinci Dünya Harbi'nden Sonra Oluşan Silah sistemlerinin Taktik ve Stratejiye Etkileri*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1994.
- ERENDİL Muzaffer, *İkinci Dünya Harbi'nden Sonra Oluşan Silah Sistemlerinin Taktik ve Stratejiye Etkileri*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1994.
- ERENDİL Muzaffer, *Topçuluk Tarihi*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1988.
- ERKAL Şükrü, *Türk silahlı Kuvvetleri Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi İstiklal Harbi Özet Tarihi*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2001.
- Genkur ATASE Başkanlığı, *1916–1997 Yılları Arasında Yayımlanan Eserler*, Genkur Basımevi, Ankara, 1997.
- Genkur ATASE Bşk.lığı, *Cumhuriyetin 70. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri*, Genkur, ATASE Yayınları, Ankara, 1994.
- Genkur ATASE Bşk.lığı, *Cumhuriyetimizin 75. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1998.
- Genkur ATASE Başkanlığı, *Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 2000.

- GÖK Hayrullah, *Arşiv Belgeleri Işığında Kara Harp Okulu Tarihi (1834–1883)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005.
- GÖKGÖZ Mehmet, *Avrupa'nın Yeni Güvenlik Yapısında Batı Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Yeri*, Gaziler Kültür ve Dayanışma Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.
- GROUSSET Rene, *Bozkır İmparatorluğu Atilla/Cengizhan/Timur*, Çev. M. Reşat UZMEN, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1980.
- GÜNGÖRMÜŞ KONA Gamze, *Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye'nin Güvenliği*, IQ Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul, 2005.
- GÜVENÇ Bozkurt, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1991.
- GÜVENÇ Bozkurt, *Türk Kimliği Kültür Tarihinin Kaynakları*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1996.
- GÜVENÇ Lütfü, *Türk silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı-Avusturya Harbi 1593–1606*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1985.
- Harita Genel Müdürlüğü, *Atatürk'ün 100. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri*, Harita Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1982.
- Harp Akademileri Komutanlığı, *Birleşmiş Milletler NATO ve Varşova Paktı*, Harp Akademileri K.lığı Yayınları, İstanbul, 1987.
- Harp Akademileri Komutanlığı, *Dünya Meselelerinin Kesişme Noktasında Türkiye'nin Stratejik Konumu*, Harp Akademileri K.lığı Yayınları, İstanbul, 1995.
- Harp Akademileri Dergisi*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Yıl: 5, Sayı: 13, İstanbul, 2005.
- IŞIK Hüseyin, *Türk Askerinin Nitelikleri*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1997.
- IŞIK Hüseyin, *Yabancı Gözüyle Türkler ve Türk Ordusu*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1995.

İŞIKÇI Erol, *Profesyonel Ordu Sistemi Hakkında Görüşlerin Tespiti*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002.

İkinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri IV, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1985.

İLGAR İhsan, *Tarih Boyunca Türk Ordusu*, Erkan-ı Umumi Personel Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1957.

KAFESOĞLU İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002.

KANAT Şeref, OĞUŞ Şeref, *Kara Kuvvetleri Tarihi*, K.K. Basımevi ve Basılı evrak depo Müdürlüğü, Ankara, 1998.

Kara Kuvvetleri Haber Bülteni, EDOK Yayınları, Yıl: 7, Sayı: 25, Ankara, 2001.

Kara Kuvvetleri Dergisi, K.K. EDOK Yayınları, Yıl: 3, Sayı: 11 Ankara, 2004.

Kara Kuvvetleri Dergisi, K.K.EDOK Yayınları, Yıl: 4, sayı: 12, Ankara, 2005.

KAŞGARLI Mahmut, *Divan-ı Lügat-i Türk*, TDK Yayınları, Ankara, 1991.

KILIÇ Orhan, ÇEVİK Mehmet, *IV. Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu Tarihten Günümüze Dış Tehditler*, 16–17 Ekim 2003, Elazığ, 2004.

KOÇ Ceyhan, *Osmanlı Devleti'nin son Döneminde Yetişen Subayların Fikri Yapılarının Temelleri ve etkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 1998.

KONGAR Emre, *21. Yüzyılda Türkiye 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1998.

KONGAR Emre, *Küresel Terör ve Türkiye*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2002.

KÖYMEN Mehmet Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Cilt:3, Alp Arslan ve Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

KÜTÜKOĞLU Mübahat S., *Tarih Araştırmalarında Usul*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1991.

- LEAKEY L.S.B., *İnsanın Ataları*, Çev: Güven ARSEBÜK, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
- LEWIS Bernard, *The Emergence of Modern Turkey*, Oxford Uni. Pres, London, 1961.
- MANGO Andrew, *Türkiye ve Türkler 1938'den Günümüze*, Çev. Füsun DORUKER, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2005.
- Milli Eğitim Bakanlığı, *Atatürk Diyor ki*, MEB Yayınları, İstanbul, 1980.
- Milli Savunma Bakanlığı, *Savunma Politikası ve Türk Silahlı Kuvvetleri Beyaz Kitap 90*, Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- Milli Savunma Bakanlığı, *Savunma Politikası ve Türk Silahlı Kuvvetleri Beyaz Kitap 93*, Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- NİYAZI Mehmet, *Türk Devlet Felsefesi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001.
- NİZAMÜLK, *Siyasetname*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1987.
- OKSAY Serhan, *NATO Üyesi Olarak Türkiye'nin savunma Politikaları ve Savunma Sanayi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988.
- ORTAYLI İlber, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfusu*, Alkım Yayınları, İstanbul, 2004.
- ORTAYLI İlber, *Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006.
- ÖGEL Bahaeddin, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.
- ÖGEL Bahaeddin, *Türk Kılıcı'nın Menşei ve Tekâmülü Hakkında*, DTCF Yayınları, Ankara 1948.
- ÖGEL Bahaeddin, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, İstanbul, 1970.
- ÖGEL Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, Cilt: II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.

- ÖZBAKAN Hulusi, *Askeri Ceza Kanunu*, Ankara, 1980.
- ÖZBAKAN Hulusi, *TSK İç Hizmet Kanunu*, Ankara, 1979.
- ÖZEL Mehmet, *2000'li Yıllara Girerken Türk Ordusu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1999.
- ÖZTÜRK Oktay, *Kara Kuvvetleri'nin Yeniden Yapılandırılmasında Strateji Üretmek İçin Metod Geliştirme ve Geliştirilen Metodun Uygulanması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000.
- PEHLİVANLI Hamit, *Genkur ATASE Başkanlığı Süreli Yayınları Makaleler Dizini I-II*, Genkur Basımevi, Ankara, 1992.
- RASONYI Laszlo, *Türk Devleti'nin Batı'daki Varisleri ve İlk Müslüman Türkler*, Çev: Ş.K.SEFEROĞLU-Adnan MÜDERRİSOĞLU, Türk Kültürünü Araştırma, Enstitüsü Ankara, 1983.
- SANDERS Liman Von, *Türkiye'de Beş Yıl*, Çev. Komisyon, Burçak Yayınevi, İstanbul
- SARAY Mehmet, *Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi III. Cumhurbaşkanı Celal BAYAR'ın Hatıraları ve Belgeler*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.
- SEL Lütfü, *Kore-Kore'de Cereyan Eden Muharebelerden Alınacak Dersler*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1979.
- SEPETÇİOĞLU Necati, *Türk Destanları*, Toker Yayınları, İstanbul, 1972.
- Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 111, Sayı: 332, Ankara, 1992.
- Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 112, Sayı: 338, Ankara, 1993.
- Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 113, Sayı: 342, Ankara, 1994.
- Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 114, Sayı: 346, Ankara, 1995.
- Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 117, Sayı: 358, Ankara, 1998.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 117, Sayı: 356, Ankara, 1998.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 118, Sayı: 359, Ankara, 1999.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 118, Sayı: 361, Ankara, 1999.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 118, Sayı: 362, Ankara, 1999.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 119, Sayı: 366, Ankara, 2000.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 119, Sayı: 363, Ankara, 2000.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 122, Sayı: 375, Ankara, 2003.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 123, Sayı: 381, Ankara, 2004.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 123, Sayı: 379, Ankara, 2004.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 124, Sayı: 384, Ankara, 2005.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 124, Sayı: 383, Ankara, 2005.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 125, Sayı: 388, Ankara, 2006.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 125, Sayı: 389, Ankara, 2006.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 125, Sayı: 390, Ankara, 2006.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 126, Sayı: 391, Ankara, 2007.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 120, Sayı: 367, Ankara, 2001.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 120, Sayı: 368, Ankara, 2001.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 120, Sayı: 369, Ankara, 2001.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 121, Sayı: 374, Ankara, 2002.

Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 122, Sayı: 376, Ankara, 2003.

- Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 122, Sayı: 377, Ankara, 2003.
- Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 123, Sayı: 381, Ankara, 2004.
- Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 123, Sayı: 382, Ankara, 2004.
- Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 124, Sayı: 385, Ankara, 2005.
- Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 124, Sayı: 386, Ankara, 2005.
- Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 125, Sayı: 387, Ankara, 2006.
- Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 1, Sayı: 1, Ankara, 2003.
- Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 3, Sayı: 6, Ankara, 2005.
- Stratejik Etütler Bülteni*, Genkur ATASE Yayınları, Yıl: 32, Sayı: 92, Ankara, 1998.
- SÜRMEİLİ Serpil, *Milli Mücadele’de Tekâlif-i Milliye Emirleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998.
- ŞAHİN Muhammet, *Türk Tarihi ve Kültürü*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 1999.
- ŞEN Serdar, *Cumhuriyet Kültürünün Oluşum Sürecinde Bir İdeolojik Aygıt Olarak Silahlı Kuvvetler ve Modernizm*, Nokta Kitap, İstanbul, 2005.
- ŞEN Serdar, *Geçmişten Geleceğe Ordu*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 2000
- TANERİ Aydın, *Osmanlı Kara ve Deniz Kuvvetleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981.
- TINAZ Emre, *21. Yüzyıla Girerken Türk Kara Kuvvetlerinde Eğitim ve Öğretim*, K.K.K. Eğitim ve Doktrin Komutanlığı Yayınları, Ankara, 1997.
- TOKER Hülya, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, III. Cilt, VI. Kısım 1908–1920, Genkur Basımevi, Ankara, 1996.
- TURAN Osman, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2001.

TURAN Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993.

TURAN Osman, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara, 1988.

TURAN Şerafettin, *Türk Kültür Tarihi Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.

TÜRKMEN Zekeriya, *Mütareke Döneminde Ordu ve Yeniden Yapılanma 1918-1920*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1995.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1968-1969*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1971.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1969-1970*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1972.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1970-1971*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1973.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1972-1973*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1975.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1973-1974*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1976.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1974-1975*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1977.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1975-1976*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1978.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1976-1977*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1979.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1977-1978*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1980.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1980-1981*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1983.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1983-1984*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1986.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1987-1988*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1990.

USEE Komisyonu, *Askeri Denge 1988-1989*, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1991.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları I*, TTK Basımevi, Ankara, 1943.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları II*, TTK Basımevi, Ankara, 1944.

ÜNAL Uğur, *III. Selim Dönemi Islahat Çabaları Nizam-ı Cedid*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2001.

ÜZMEZ Adnan, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Gelişen Olayların Işığında Kore Savaşı ve Türkiye*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

VACZY Paul, *Hunlar Avrupa'da*, İstanbul, 1962.

WALLACH Sehuda, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, Çev. Fahri ÇELİKER, Genkur ATASE Yayınları, Ankara, 1985.

YENİÇERİ İsmail, *Askerlik Eğitiminin Gençleri Ruhsal Durumlarına Etkileri*, Basılmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 1994.

YERASİMOS Stetanos, *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye Bizans'tan Tanzimat'a*, Çev: Babür Kuzucu, Bölge Yayınları, İstanbul, 1986.

YILMAZ Metin, *Marshall Yardımı ve Türk silahlı Kuvvetleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2000.

YURDAKUL Erdal, *Atatürkçülük Konferansları*, 26 Nisan 2007, Elazığ.